

COLUMNNA

nr. 14/2025

– publicație fondată de acad. Gleb Drăgan –

COLUMNNA

Revistă a Asociației cultural-științifice
„DIMITRIE GHIKA – COMĂNEȘTI”

nr. 14/2025

Supliment cultural-științific al revistei

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

a Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al
Academiei Române

Comănești, 2025

COLUMNA
– publicație fondată de acad. Gleb Drăgan –

REDAȚIA:

Director: prof. univ. dr. Eugen-Victor-Cristian RUSU,
membru corespondent al Academiei Române
Consilier editorial: prof. dr. Tiberiu TĂNASE, secretar DIS-CRIFST
Redactor șef: prof. univ. dr. Dan-Gabriel ȘIMBOTIN

Redactor șef adjunct: prof. dr. Lavinia MISĂILĂ
Redactor coordonator: prof. dr. Silvia -Maria MUNTEANU
Secretar de redacție: prof. Iuliana IANCU

Colegiul de redacție:

(*subredacția Comănești*): ing. Narcis JITARU, prof. Elena Mihaela PRISACARIU, prof. Laura-Maria ȘIȘCA, prof. Robert-Constantin LAIC, prof. Liliana STAMATE, ec. Romulus-Dan BUSNEA;

(*subredacția Cluj-Napoca*): dr. Vasile LECHINȚAN, prof. dr. ing. George ARGHIR, prof. dr. Mircea POPA;

(*subredacția Chișinău*): cc. șt. pr. dr. Galina BUȘMACHIU, cc. șt. coord. dr. Ștefan MANIC, prof. dr. Laurenția UNGUREANU;

(*subredacția Arad*): conf. dr. Speranța MILANCOVICI, conf. dr. Eugen GAGEA, prof. Vasile MAN.

Adresa redacției:

Calea Victoriei, nr. 125, camera 31, sectorul 1 București, cod 010071

Adresa web: <http://www.columna.crifst.ro>

<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=2491>

Administrator pagină web: Vlad MIHAI

@ Autorii, 2025

Notă: Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine autorilor

ISSN 2285 – 4878
ISSN-L 2285 – 4878

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Acad. Dumitru MURARIU, dr. în biologie, președinte al Comisiei Naționale pentru Cercetări Antarctice și Medii Extreme, vicepreședinte al Academiei Române.

Acad. Mihail-Viorel BĂDESCU, prim-vicepreședinte al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.

Acad. Gheorghe BENGA, membru titular Secția de științe medicale, Academia Română.

Acad. Ion TODERAȘ, Director al Institutului de Zoologie al Academiei de Științe a Moldovei.

Daniel CONDURACHE, prof. univ. dr., președinte al DIS-CRIFST, membru corespondent al Academiei Române.

Adina-Coralia COTORACI, prof. univ. dr. habil., rector al Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad; membru al Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg (Austria).

Nicoleta IFRIM, prof. univ. dr. habil., director – Școală Doctorală de Științe Socio-Umane, Universitatea Dunărea de Jos din Galați.

Eufrosina OTLĂCAN, prof. univ. dr., membră a Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

Ștefan IANCU, prof. univ. dr. ing., membru fondator/titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, Consilier de proprietate industrială, membru al Diviziei de Istoria Tehnicii a CRIFST al Academiei Române.

Alba POPESCU, conf. univ. dr., vicepreședinte al DIS – CRIFST.

Ioan LASCĂR, prof. univ. dr., șef al Secției de Chirurgie Plastică și Microchirurgie din cadrul Spitalului de Urgență Floreasca.

Mioara MANDEA, dr. în geofizică, director de strategii și programe la Centrul Național de Studii Spațiale din Paris.

Gheorghe MOHAN, dr. în biologie, prof. univ. la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, membru al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

CUPRINS

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Tiberiu TĂNASE

Portretizarea lui Mihai Viteazul ca unificator al celor trei Țări Române în ideile și
operele reprezentanților Școlii Ardelene.....17

Adela Corina FEKETE

Comunicarea ca instrument al Pedagogiei Fericirii – Reflecții din *Învățăturile lui
Neagoe Basarab*.....27

Alexandru Ș. BOLOGA

Note de călătorie: Croazieră Fiorduri Norvegiene, 2025.....69

Viorel GAFTEA

Transformări și parcursul educațional modern.....83

Ingrid OROSZ

Sofistica în Grecia Antică. A doua sofistică.....89

Adriana-Mădălina BUIA

Influența imaginarului politic în evoluția „cetății”111

PERSONALITĂȚI ȘI MONUMENTE

Filofteia REPEZ

Ana Ipătescu – Simbol și pildă de eroism.....125

Lavinia MISĂILĂ

Petru Poni – întemeietorul chimiei românești și spirit al modernității științifice.....135

Cristi-Daniel ANGHELACHE

Generalul Iulius Dunca și reformarea companiilor de grăniceri Chilia-Veche și
Sulina – 1891.....141

Paul AELENEI

Generalul Ioan I. Popescu, contribuții la eliberarea sudului Basarabiei. Cucerirea orașului Ismail (21 ianuarie/3 februarie).....153

Alexandru-Claudiu ALBERT

Institutul Notre Dame de Sion din Galați.....167

Marinela PAȘCU

George Ciprian – Aspecte biografice.....177

DIDACTICA

Silvia MUNTEANU

Educația media la orele de limba și literatura română.....185

Iuliana IANCU

Poemul simbolist – un demers artistic complex.....193

Oana-Maria BUHOSU

Creativitatea – simbioza între emoțional și intelectual.....203

Mihaela STOEAN

Vis, totem, tabu în povestirile lui Voiculescu.....213

Marinela PAȘCU

Creativitate și comunicare în era digitală221

Carmen OBOROCEANU

Sursele valorilor și efectelor stilistice ale sinonimelor lexicale.....227

Irina-Cătălina VRÂNCEANU

Combaterea insuccesului școlar sub impulsul AI ca mentor virtual.....237

Mihaela-Gabriela PĂUN

Lecții inovative cu ajutorul instrumentelor TIC la limba și literatura română, un pas important în combaterea abandonului școlar timpuriu.....243

VARIA

Romulus Dan BUSNEA

Dublă lansare, pentru prima revistă destinată promovării valorilor naturale și umane din spațiul rural băcăuan.....249

Violeta-Mariana GRIGORICĂ

Interferențe ideatice între religie, artă și știință – calendarele și almanahurile
publicate de-a lungul timpului.....257

Alexandru Ș. BOLOGA

Impresii de călătorie: Argentina – Chile, Carretera Austral, 2025.....263

Mirabela SCRABA

Educația digitală, participare civică și dezinformare.....285

SECȚIUNEA PENTRU TINERET

Julianna BALAN

Tinerii, social media și arta relațiilor în societatea contemporană.....295

Radu Ștefan MIHAI

De la ecrane la societate: cum modelează educația digitală viața civică.....301

Delia-Maria CERCEL

Inteligența artificială și provocările ei.....309

Elena-Lacramioara BUTUCARU-MERLUȘCĂ

Provocările tehnologiei sau omul captiv între minte și inimă.....315

CRONICA

Lavinia MISĂILĂ

Interferențe ideatice și transformări educaționale: Simpozionul Național „Dimitrie
Ghika – Comănești”, Ediția a XIV-a.....323

SEMNAL EDITORIAL, RECENZII

Mărioara CĂLUGĂRU

Jurnal din cărți... și din cărți.....335

Silvia MUNTEANU

Maiorescu. Confesiunile unui stoic, de Adrian JICU.....339

Viviana OPREA

Ficțiune și autobiografie în *Noaptea când cineva a murit pentru tine* de Bogdan
Suceavă343

Codruța Mihaela PAISA

Societatea secretă a vrăjitoarelor neobișnuite de Sangu Mandanna.....351

Marinela PASCU

Elemente de fantastic eminescian la Mircea Eliade și Vasile Voiculescu, de Păun

Mihaela-Gabriela.....355

Mihaela-Gabriela PĂUN

Petre Ciureanu: Eminescu.....359

CONTENTS

STUDIES AND COMMUNICATIONS

Tiberiu TĂNASE

The portrayal of Mihai Viteazul as the unifier of the three Romanian Countries in the ideas and works of the representatives of the Transylvanian School.....17

Adela Corina FEKETE

Communication as a Tool of the Pedagogy of Happiness – Reflections from Neagoe Basarab’s Teachings.....27

Alexandru Ș. BOLOGA

Travel notes: Norwegian Fjords cruise, 2025.....69

Viorel GAFTEA

Modern educational transformations.....83

Ingrid OROSZ

Sophistry in Ancient Greece: The Second Sophistic.....89

Adriana-Mădălina BUIA

The influence of the political imaginary in the evolution of the „citadel”111

PERSONALITIES AND MONUMENTS

Filofteia REPEZ

Ana Ipătescu – Symbol and example of heroism.....125

Lavinia MISĂILĂ

Petru Poni – the founder of Romanian chemistry and spirit of scientific modernity.....135

Cristi-Daniel ANGHELACHE

General Iulius Dunca and the reform of the Chilia-Veche and Sulina border guard companies – 1891.....141

Paul AELENEI

General Ioan I. Popescu, contributions to the liberation of southern Bessarabia. Conquest of the city of Ismail (January 21st – February 3rd).....153

Alexandru-Claudiu ALBERT

Notre Dame de Sion Institute in Galati.....167

Marinela PAȘCU

George Ciprian – biographical aspects.....177

DIDACTICISM

Silvia MUNTEANU

Media education during the Romanian literature classes.....185

Iuliana IANCU

The symbolist poem – a complex artistic approach.....193

Oana-Maria BUHOSU

La créativité – la symbiose entre l’émotionnel et l’intellectuel.....203

Mihaela STOEAN

Dream, totem, taboo in Voiculescu’s short stories.....213

Marinela PAȘCU

Creativity in digital epoch221

Carmen OBOROCEANU

Sources de valeurs et effets stylistiques des synonymes lexicaux.....227

Irina-Cătălina Vrânceanu

Combating school failure under the impetus of AI as a virtual mentor.....237

Mihaela-Gabriela PĂUN

Innovative lessons using ICT tools for Romanian language and literature – an important step in combating early school leaving.....243

VARIA

Romulus Dan BUSNEA

Double launch, for the first magazine intended to promote natural and human values in the rural area of Bacău.....249

Violeta-Mariana GRIGORICĂ

Interférences idéatiques entre religion, art et science – calendriers et almanachs publiés au fil du temps.....257

Alexandru Ș. BOLOGA

Travel impressions: Argentina – Chile, Carretera Austral, 2025.....263

Mirabela SCRABA

Digital education, civic participation and disinformation.....285

YOUTH SECTION

Julianna BALAN

Youth, Social Media, and the Art of relationships in contemporary society.....295

Radu Ștefan MIHAI

From Screens to Society: How Digital Education Shapes Civic Life.....301

Delia-Maria CERCEL

Artificial Intelligence and its influence.....309

Elena-Lacramioara BUTUCARU-MERLUȘCĂ

The challenges of technology or the man trapped between mind and heart.....315

CHRONICLE

Lavinia MISĂILĂ

Ideological interferences and educational transformations: The “Dimitrie Ghika – Comanesti” National Symposium, 14th Edition.....323

EDITORIAL SIGNAL, BOOK REVIEWS

Mărioara CĂLUGĂRU

Journal of books... and from books.....335

Silvia MUNTEANU

Măiorescu. Confessions of a stoic, by Adrian JICU.....339

Viviana OPREA

Fiction and autobiography in Bogdan Suceavă's The night someone died for you.....343

Codruța Mihaela PAISA

The very secret society of irregular witches by Sangu Mandanna.....351

Marinela PASCU

Eminescian fantastic elements in the prose of M. Eliade and V. Voiculescu, by Păun Mihaela-Gabriela.....355

Mihaela-Gabriela PĂUN

Petre Ciureanu: Eminescu.....359

STUDII ȘI COMUNICĂRI

PORTRETIZAREA LUI MIHAI VITEAZUL CA UNIFICATOR AL CELOR TREI ȚĂRI ROMÂNE ÎN IDEILE ȘI OPERELE REPREZENTANȚILOR ȘCOLII ARDELENE

Tiberiu TĂNASE

tanasetiberiu2@gmail.com

THE PORTRAYAL OF MIHAI VITEAZUL AS THE UNIFIER OF
THE THREE ROMANIAN COUNTRIES IN THE IDEAS AND
WORKS OF THE REPRESENTATIVES OF THE TRANSYLVANIAN
SCHOOL

Portretizarea lui Mihai Viteazul ca unificator al celor trei Țări Române și, prin aceasta, ca simbol al luptei românilor pentru unitate și independență națională este realizată de reprezentanții Scolii Ardelele .

Școala Ardeleană reprezintă curentul cultural din cadrul sferei mai largi a Iluminismului german (“Aufklärung”) având ca principal obiectiv emanciparea socială și politică a românilor din Transilvania prin înaintarea de memorii către Curtea de la Viena (Supplex Libellus Valachorum – 1791) și publicarea de lucrări cu caracter istoric și filologic în care se aduc argumente în sprijinul tezei conform căreia românii sunt urmașii coloniștilor aduși de împăratul Traian în Dacia. Această teză mai poartă și numele de latinism.

De asemenea, Școala Ardeleană a pus accentul pe unitatea tuturor românilor din cele trei țări, pe baza convingerii că toți locuitorii acestora vorbeau aceeași limbă și formau același popor.

Principali reprezentanți ai Școlii Ardelele au fost: *Samuil Micu* (1745 – 1806), *Petru Maior* (1756 – 1821), *Gheorghe Șincai* (1754 – 1816) și *Ioan Budai Deleanu* (1760/1763 – 1820). În pregătirea ideologică a luptei pentru unitatea națională, un instrument important utilizat de către cărturarii ardeleni a fost evocarea, în lucrările istorice pe care le-au elaborat, a figurii și personalității domnitorului Unirii de la 1600, Mihai Viteazul (1593 – 1601).

Teolog, filolog, traducător. Coautor al primei gramatici românești

științifice, traducător al Bibliei de la Blaj, autor de lucrări de istorie bisericească. Promotor al latinizării ortografiei și al purismului lexical.

Samuil Micu (Micu-Klein), călugăr bazilitan, cărturar și traducător, se află între arhitectii canonului lingvistic, teologic și istoriografic al Școlii Ardelene. Opera sa configurează un triunghi programatic – limbă (fixarea normei), Scriptură (traducere și cateheză) și istorie (conștiință identitară) – care a furnizat infrastructura intelectuală pentru modernitatea românească timpurie din Transilvania.

Samuil Micu este arhitectul unei sinteze funcționale între filologie, Scriptură și istorie. Prin traduceri, gramatică și instrumentar pedagogic, el fixează o normă stabilă a limbii și o etică publică compatibilă cu idealurile iluministe ale buneii orânduiri. În acest sens, Micu nu este doar un nume canonic, ci o instituție culturală în sine, fără de care nu putem înțelege economia textului și economia tiparului în secolul al XVIII-lea românesc.

1.1. Formare, medii intelectuale, rețele

Născut în 1745 într-o familie legată de episcopul Inochentie Micu-Klein, Samuil se formează în mediul Blajului, apoi în contact cu universități și seminarii catolice din Imperiu (Roma/Viena), unde intră în circuitul iluminismului catolic și al filologiei neolatine. Reîntors la Blaj, activează în rețeaua tipografică și în școlile diecezane, participând la profesionalizarea învățământului și la organizarea bibliotecilor.

Micu urmărește standardizarea limbii literare:

- (a) fixarea terminologiei gramaticale;
- (b) temperarea latinizării prin criterii de inteligibilitate;
- (c) reglarea ortografiei între etimologism și fonetism.

Colaborarea cu Gheorghe Șincai la o gramatică a limbii române (cunoscută în epocă în mediul vienez) exprimă ambiția de a înscrie româna în familia limbilor romanice pe baze științifice, cu apel constant la comparația latină.

Astfel Samuil Micu: menționează în *Scurtă cunoștință de istoria românilor*: „Acesta foarte mare ostașiu a fost și pre turci i-au bătut și pre ardeleni i-au biruit și Ardealul l-au luat și l-au dat împăratului Rudolf”.

Petru Maior (1756 – 1821)

Istoric, filolog, polemist. *Istoria pentru începutul românilor în Dacia și Ortographia romana* cristalizează programul latinist. Spirit combativ, a polemizat cu erudiți maghiari pe tema originii românilor.

Petru Maior, preot greco-catolic, istoric, filolog și publicist, este strategul polemic al Școlii Ardelene: acolo unde Samuil Micu și Gheorghe Șincai elaborează infrastructura filologică și istoriografică, Maior o apără, popularizează și radicalizează. Opera sa coagulează un triplu front – istoriografic (legitimarea continuității), lingvistic-ortografic (stabilirea norme etimologice) și apologetic (combaterea detractorilor romanității) – printr-un stil combativ, dar riguros în arhitectură argumentativă.

Petru Maior este avocatul public al programului Școlii Ardelene: istoricul care ordonează dovezile, filologul care fixează regula, pedagogul care traduce norma în proceduri școlare. Prin combinația de rigoare și combativitate, el transformă ideile blăjene în capital simbolic și instrumente de politică culturală durabile.

Format în mediul blăjean și în contact cu seminarii/universități catolice central-europene, Maior asimilează filologia neolatina, filosofia morală și istoriografia critică. Activitatea sa se desfășoară între catedră, tipar și cancelarie, în strânsă legătură cu centrele editoriale ale epocii (Blaj, Buda/Pesta).

Textele istorice ale lui Maior urmăresc instituirea unei narațiuni legitimatorii pentru românii din Transilvania: romanitatea etnică și continuitatea istorică devin premise pentru revendicarea drepturilor naționale. Metoda îmbină apelul la surse (cronicari, diplome, izvoare medievale) cu o retorică demonstrativă orientată spre publicul cultivat, dar și spre cadrele școlare.

Sinteza istorică a lui Maior structurează un dosar probator: colonizarea romană, persistența populației daco-romane, continuitatea limbii; contracararea teoriilor imigraționiste sau minimalizante. Cartea funcționează ca manual al demnității: își instruește cititorul în arta comparării izvoarelor și în economia argumentului istoric.

Prin lucrări dedicate ortografiei și gramaticii, Maior promovează o normă etimologică de inspirație latină, introducând soluții grafice stabile (marcarea consoanelor palatalizate, secvențe grafematice pentru [k]/[g] înainte de vocale anterioare etc.) și o terminologie coerentă. Finalitatea este pedagogică: norma trebuie să fie transmisibilă în școli, reproductibilă la tipar și compatibilă cu unitatea românei dincolo de varietăți regionale.

Maior dezvoltă un ars disputandi modern: definește teză-anti-teză-proba, izolează sofisme, practică citația critică și parafraza controlată. Tonul este uneori tăios, însă finalitatea rămâne constructivă: educarea

discernământului public. Prin prefețe manifeste, își fixează programul și publicul-țintă (profesori, cler, funcționari, elevi avansați).

În continuarea tradiției blăjene, Maior traduce/compilează catehisme și manuale morale în care virtuțile teologale și cardinalele sunt legate de civism (muncă, cumpătare, respectul legii, solidaritatea). Dialogul catehetic rămâne metodă favorită, iar exemplul și exercițiul operează ca tehnici de formare a habitusului moral.

Proza lui Maior îmbină claritatea didactică cu energia polemică: fraza este tensionată retoric, abuzează deliberat de enumerări și definiții pentru a construi forța probatorie; paratextele (note, avertismente, glosare) funcționează ca ghid de lectură și aparat de verificare.

Colaborarea cu centrele tipografice (în special Buda/Pesta) îi permite o circulație mai largă a textelor: formate adaptate școlilor, preț accesibil, prefețe-manifest care standardizează modul de folosire a cărții (cine o citește, cum se predă, cum se examinează).

Secolul al XIX-lea recuperează pe larg instrumentarul lui Maior: manualele, dicționarele și gramaticile preiau soluțiile sale; istoricii pașoptiști îl citează în dosarul romanității. Critica modernă îi reține meritul de a fi stabilizat discursul despre originile românilor și de a fi oferit instrumente normative pentru limba literară.

- Etimologismul poate îngreuna accesibilitatea;
- Polemica poate rigidiza dialogul cu adversarii și poate produce exces de certitudini;

- Finalitatea demonstrativă lasă mai puțin loc pentru descriere și nuanță. Totuși, ansamblul operei confirmă funcția de accelerație pe care Maior a imprimat-o modernizării culturale.

- Petru Maior: în *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1812 „obsedează imaginea proiectată în viitor a noii Dacii, a unității românești simbolizată de Mihai Viteazul.”¹).

Născut la Râciu (1754), format la Blaj, apoi în mediile catolice central-europene (Roma, Viena), Șincai asimilează filologia neolatina, istoriografia critică și pedagogia modernă. Întors în Transilvania, devine director al școlilor (prefect al studiilor) ale Bisericii Române Unite, funcție din care organizează inspecții, curricula și tipărituri didactice.

¹ Așa cum afirma pe bună dreptate marele academician David Prodan, în lucrarea lui Petru Maior David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București, Editura Științi fică și Enciclopedică, 1984, p. 388

De asemenea, Gheorghe Șincai – istoric, filolog, pedagog și administrator al școlilor greco-catolice din Transilvania – reprezintă inginerul social al programului Școlii Ardelene. Dacă Samuil Micu oferă o arhitectură doctrinară și lingvistică, Șincai îi conferă mecanismele de implementare: rețeaua de școli, manualele, inspecțiile, statisticile, corpurile de profesori. În plan intelectual, el construiește un model critic de istorie (prin cercetare de arhivă și confruntarea surselor) și un program normativ de limba română, compatibil cu nevoile unei modernități disciplinate.

Gheorghe Șincai este legislatorul practic al Școlii Ardelene: istoricul care conferă probele narațiunii identitare și pedagogul-administrator care construiește mecanismele de transmitere a culturii. Prin *Hronică*, prin rețeaua școlară și prin standardele de metodă, el instituie în cultura română obligația verificării și etica responsabilității publice. Istoric, pedagog, administrator de școli. *Hronica* sa reconstituie istoria românilor în cheie erudită. Ca inspector școlar, a organizat o rețea de școli confesionale românești în sate transilvane, democratizând accesul la educație. Accentul documentar poate lăsa în plan secund stilul literar. Totuși, în ansamblu, Șincai oferă modelul instituțional fără de care modernitatea românească ar fi rămas program fără infrastructură.

Concepția lui Șincai privilegiază critica izvoarelor: transliterează documente, compară cronicari, consultă diplome, registre, acte ecleziale. Istoria devine metodă: verificare, confruntare, cronologie. Narațiunea istorică are finalitate civică: oferă un cadru legitimant al romanității și continuității, restituie drepturile românilor într-o societate ierarhizată confesional și etnic.

Opera istorică majoră a lui Șincai, concepută ca sinteză amplă, urmărește o cronologie totală a românilor în context european. Ea îmbină cercetarea arhivală cu stilul normativ al Școlii Ardelene, rezultând un discurs de autoritate care fixează precedente, legitimează tradiții și modelează memoria colectivă. Aparatul de note, trimiteri și discuții de surse funcționează ca școală a gândirii critice pentru cititor.

În calitate de administrator și inspector, Șincai întemeiază și reorganizează zeci de școli sătești, introduce registre, rapoarte și examinări. Proiectează curricula cu accent pe citire-scriere-aritmetică, catehism, istorie și noțiuni de civică. Promovează manuale cu limbă standardizată, definind competențe (pronunție, ortografie, compunere) și metode (exercițiu, repetiție, dictare, lectură cu voce tare).

Șincai susține latinitatea românei și standardizarea ei în registru clar și accesibil. În medierea dintre etimologism și fonetism, el pledează pentru utilitate școlară: terminologia trebuie să fie stabilă, dar inteligibilă; neologismele sunt acceptate dacă servesc clarității și preciziei. În scrisul său se întâlnesc rigoarea (liste, tabele, glosare) și prudența față de excesele stilului prea „înalt”.

Textele catehetice și manualele sub semnătura sau sub coordonarea lui Șincai promovează o etică a muncii (hărnicie, punctualitate), respectul pentru lege, igiena și politețea – un cod de cetățenie compatibil cu dreptul natural și cu buna orânduială habsburgică. Prin inspecții și rapoarte, el introduce accountability instituțional în viața școlilor, profesionalizând funcția didactică. Șincai utilizează fișe, excerpte, liste și catalogări; scrisul său valorifică paratextele (prefețe, avertismente, indici) ca instrumente pedagogice. Notele critice separă faptele de opinii, iar discuțiile de surse învață cititorul discernământul. Această metodologie se transferă în manuale, făcând din carte un aparat de învățare mai curând decât un simplu text de lectură.

Activitatea sa a intersectat tensiunile politice și confesionale ale epocii. A cunoscut contestări și dificultăți administrative, iar ultimii ani l-au găsit în afara Transilvaniei. Cu toate acestea, în secolul al XIX-lea târziu, critica îi recunoaște rolul de organizator al școlii românești din Transilvania și de fondator al istoriei critice la români.

- didacticismul și spiritul inventarial pot produce densități aride de informație;

- Latinizarea moderată nu rezolvă întotdeauna fractura dintre registrul școlar și vorbirea comună;

- Hronica românilor și a mai multor neamuri (1808) scris de Gheorghe Șincai: *se oferă una din primele prezentări pe larg a domniei lui Mihai Viteazul. Inspirându-se din cronicarii ardeleni și străini și din bogatele izvoare documentare pe care le-a cercetat la Roma, Viena și Pesta.*

- Gheorghe Șincai, deși manifestă din rațiuni politice o anumită prudență exprimarea sentimentelor sale de apreciere și admirație față de personalitatea lui Mihai Viteazul, *a evidențiat importanța covârșitoare a domniei și Unirii înfăptuite de acesta în contextul mai larg al istoriei românilor*².

² Nicolae Edroiu, *Mihai Viteazul în istoriografia română din Transilvania (până la 1918)*, p. 446, resursă online disponibilă la file:///C:/Documents%20and%20Settings/

Niciodată până la Gheorghe Șincai nu au mai beneficiat faptele și acțiunile domnitorului Unirii de la 1600 de o asemenea prezentare și relatare atentă .

Ioan Budai Deleanu – memoriu adresat împăratului despre “starea amărâtă a neamului românesc din Marele Principat la Ardealului” (1804): „*Greutățile acestui Neam văzându-le unii prințapi al Valahiei, Țării Românești, au venit cu oaste în Transilvania (Ardeal) și au supus tara supt sine până la Torda, de unde (pentru că turcii îi strânge la Dunăre din dărăpt) s-au întors iară înapoi, rămânând acest Neam iarăși supt jugul robii*”. Deși nu-l nominalizează pe domnitorul Țării Românești, Budai-Deleanu face o aluzie evidentă la acțiunea lui Mihai Viteazul, ea fiind interpretată chiar ca o amenințare a cărturarului ardelean adresată Curții de la Viena dacă situația românilor din Transilvania nu se va îndrepta.

Dar și de istoricul sibian Florian Aaron (1805 – 1887), care, deși n-a activat în epoca propriu-zisă de afirmare a Școlii Ardelene (sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea), a fost, în special după venirea sa în 1830 la școala lui Dinicu Golescu de la Golești un propagator în Țara Românească a ideilor acesteia. Acest fapt ne îndreptățește să-l considerăm pe Florian Aaron drept un vrednic urmaș spiritual al corifeilor Școlii Ardelene. Astfel, istoricul transilvănean îl vede pe Mihai Viteazul ca pe un „fulger strălucitor care dete duhului românesc celui amorțit o lovitură electrică; rumânii se deșteptară; cunoscută trimiterea lui din ceriu, și alergică la glasul lui cel propoveditor de mântuینță. El era eroul, era idolul lor, era viața și fericirea lor, era rumânul care făcea cât toți rumânii. Sub comanda lui, rumânii cu armele în mână desvoltară o putere destoinică de a supune pe vrăjmași, destoinică de a trage admirarea și lauda celorlalte nații, vrednică de numele și sângele ce-l purta în vinele lor și de drepturile ce dorea să dobândească. Acestea era vremile cele eroice ale rumânilor. Geniul lui Mihaiu croia, și rumânii puind în lucrare făcea minuni. Unind pe toți rumânii într-un tot, făcu o nație mare, vrednică de recunoașterea altor nații, destoinică de a se apăra și în stare de a se civiliza. Aceasta era vremea cea mai slăvită pentru rumâni, era o epohă care prevestea pentru dânșii un veac de aur. Încă puțin și rumânii s-ar fi fericit.”³

Ideile Școlii Ardelene au fost propagate cu succes și de juristul și

Buidoso/My%20Documents/Downloads/File-de-istorie-1976-4-27%20(1).pdf, accesată la data de 22 octombrie 2017

³ Michael Metzeltin, *Diplomația culturală – cultura dialogului în „Caiete critice”*, 8 (322)/2014, p. 17, (resursă online disponibilă la <http://caietecritice.fnsa.ro/wordpress/wp-content/uploads/2014/03/CC-8-2014.pdf>, accesată la data de 22 octombrie 2017)

publicistul bănăţean stabilit în Moldova *Damaschin Bojincă* (1802 – 1869). În lucrarea sa intitulată „*Vestitele fapte și perirea lui Mihai Viteazul*” (1834), Bojincă își exprimă admirația sa față de *Unirea de la 1600*, cu scopul de a un imbold acțiunilor pentru unitatea și independența națională întreprinse de oamenii politici din Muntenia și Moldova. De asemenea, lucrarea lui Bojincă este prima operă dedicată exclusiv lui Mihai Viteazul elaborată în limba română.

Deci, se poate afirma că, înainte de publicarea celebrei lucrări a lui Nicolae Bălcescu destinată redescoperirii personalității marelui voievod Mihai Viteazul – „*Istoria românilor supt Mihai Vodă Viteazul*” (1852), corifeii Școlii Ardelene, precum și urmașii spirituali ai acestora (Florian Aaron, Damaschin Bojincă) au dezgropat de sub colbul trecutului imaginea Domnului Unirii de la 1600, transformând glorioasele și mărețele sale fapte în stindardul luptei pentru independență și unitate națională a poporului român.

Bibliografie

I. Surse primare (autori ai Școlii Ardelene și contemporani)

1. Budai-Deleanu, Ioan. *Țiganiada*. Ediție critică de George Șerban, București: Minerva, 1965 (ed. princeps postumă, 1875).
2. Iorgovici, Paul. *Ortografia românească*. Viena, 1799 (ed. modernă: Timișoara: Facsimile & coment., 1999).
3. Maior, Petru. *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*. Buda, 1812 (ed. modernă: București: Minerva, 1970).
4. Maior, Petru. *Ortografia românească cu litere latine*. Buda, 1819.
5. Micu, Samuil & Șincai, Gheorghe. *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*. Viena, 1780 (ed. modernă: București: Minerva, 1963).
6. Micu, Samuil. *Scurtă cunoștință a istorii românilor*. Buda, 1792 (ed. modernă: București: Minerva, 1984).
7. Piuariu-Molnar, Ioan. *Economia stupilor și doftoria de obște* (selecții). Viena, 1785–1793 (ed. modernă: Cluj-Napoca: Dacia, 1982).
8. Șincai, Gheorghe. *Hronica românilor și a mai multor neamuri*. ms. c. 1811–1812 (ed. modernă: București: Minerva, 1967–1969).
9. Țichindeal, Dimitrie. *Filosoficești și politicești prin fabule*. Buda, 1814 (ed. modernă: Timișoara: Facsimile, 1998).
10. „Lexiconul de la Buda”. *Lexicon românesc* (compil. ardelene, postum pentru o parte din autori). Buda, 1825 (ed. facsimil: București: Minerva, 1964).

II. Ediții critice, corpusuri, antologii

1. Chindriș, Ioan (coord.). *Școala Ardeleană. Antologie de texte programatice*. Cluj-Napoca: Biblioteca Academiei – Filiala Cluj, 2000.
2. Cipariu, Timotei (ed.). *Protocole și documente ale școlilor Blajului (selecții)*. Blaj: Tip. Seminarului, 1865 (ed. modernă: Alba Iulia: Reîntregirea, 2005).
3. Micu; Șincai; Maior. *Texte alese pentru istoria limbii române literare* (ed. critică). București: Minerva, 1971.
4. Pop, Ioan-Aurel & Bolovan, Ioan (coord.). *Documente privind istoria românilor din Transilvania* (sec. XVIII–XIX). Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1996–.
5. III. Istorie culturală, bisericească și instituțională
6. Bunea, Augustin. *Istoria Bisericii Române Unite*. Blaj: Tip. Seminarului, 1900–1912 (reed. București: Editura Enciclopedică, 1994).
7. Hitchins, Keith. *The Rumanian National Movement in Transylvania, 1780–1849*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1969.
8. Hitchins, Keith. *Orthodoxy and Nationality: Andrei Șaguna and the Romanians of Transylvania, 1846–1873*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1977.
9. Iorga, Nicolae. *Istoria literaturii românești în secolul al XVIII-lea*. București: Minerva, 1901 (reed. 1969).
10. Lupaș, Ioan. *Istoria Bisericii Române*. Sibiu: Tip. Andreiană, 1918 (ed. rev. București: 1992).
11. Păcurariu, Mircea. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I–III. București: Institutul Biblic, 1991–1994.
12. Pop, Ioan-Aurel. *Istoria Transilvaniei*, cu Ioan Bolovan. Cluj-Napoca: Eikon, 2013.
13. Prodan, David. *Supplex Libellus Valachorum*. București: Editura Științifică, 1967.
14. Suciuc, Cornel. *Învățămintul românesc din Transilvania până la 1800*. Cluj: Dacia, 1972.

COMUNICAREA CA INSTRUMENT AL PEDAGOGIEI FERICIRII – REFLECȚII DIN ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB

Adela Corina FEKETE¹

adelacfekete@yahoo.com

COMMUNICATION AS A TOOL OF THE PEDAGOGY OF
HAPPINESS – REFLECTIONS FROM NEAGOE BASARAB'S
TEACHINGS

ABSTRACT: Happiness — a word with profoundly human resonance — represents one of the oldest and most universal quests of the human spirit. From Aristotelian *eudaimonia*, to the notion of *flourishing* in positive psychology (Seligman, 2011), and to recent educational policies promoting *whole-school wellbeing*, happiness transcends disciplinary boundaries and emerges as a central theme in contemporary pedagogical reflection. The pedagogy of happiness does not advocate a superficial or hedonistic approach, but rather invites a reconfiguration of the academic institution as a space of meaning, mindful presence, and integral human development. In an educational context dominated by the pressures of performance, standardization, and continuous assessment, the promotion of happiness may seem like a poetic gesture, yet it is simultaneously an ethical and political one. This paper explores the foundations and trajectories of a pedagogy of happiness, integrating perspectives from positive psychology (Deci & Ryan, 2000; Fredrickson, 2004), the ethics of care (Noddings, 2003), and relational education (Biesta, 2013). At the heart of this reflection lies the idea that authentic happiness — also promoted by Neagoe Basarab in his *Teachings to His Son Theodosie*—is not an end in itself, but an emergent condition of an education that nurtures gentleness, empathy, belonging, and meaning. In this light, the pedagogy of happiness does not represent a romantic utopia, but a profound educational direction aiming to restore balance between reason, affectivity, and spirituality. It is a pedagogy that goes beyond the transmission of knowledge to shape character, cultivate conscience, and nurture the meaning of existence. The aim of this study is to shed light on Neagoe Basarab's *Teachings to His Son Theodosie* as an

¹ Conf. Univ. Dr. Facultatea de Științele Comunicării, Univeristatea Ecologică din București

expression of an authentic pedagogy of happiness — a pedagogy inspired by faith, wisdom, and parental love. Understood not only as a ruler and scholar, but also as a father and soul-shaper, Neagoe Basarab proposes an integrative educational vision with universal relevance — one that offers the contemporary individual essential signposts for a life lived in harmony with oneself, with others, and with God.

The pedagogy of happiness, as outlined in this paper, is an invitation to rehumanize education, to reconnect knowledge with life, and competence with compassion. Thus, happiness becomes not an abstract promise, but the living expression of a school devoted to serving the wholeness of the human being.

KEYWORDS: authentic relationships, transformational vocabulary, school culture of joy, positive emotions, authentic engagement, servant leader, education as social service, positive feedback.

Repere axiologice pentru educația contemporană: Fericirea ca fundament al formării umane

În contextul actual, marcat de accentuarea imperativelor eficienței, standardizării și performanței măsurabile, reconsiderarea ideii de fericire în cadrul educațional constituie deopotrivă un demers teoretic necesar, cât și o pledoarie pentru reumanizarea procesului de formare. Privită nu ca o simplă stare emoțională tranzitorie sau ca un rezultat cuantificabil, fericirea capătă statutul de reper axiologic fundamental, capabil să orienteze atât finalitățile educației, cât și sensul existenței umane. Demersul de față, propune o reflecție asupra paradigmelor fericirii, ancorată în tradițiile filosofice și spirituale ale gândirii naționale și occidentale. De la conceptele de *makarios* și *eudaimonia* din antichitatea greacă, la viziunea pedagogică propusă de Neagoe Basarab în spațiul cultural românesc și până la teoriile și modelele psihologiei pozitive contemporane, toate conturează un fir roșu al preocupării pentru formarea caracterului, pentru echilibrul interior și pentru deschiderea empatică față de celălalt. Această explorare nu își propune o simplă recuperare erudită a unor repere istorice, ci dorește să evidențieze actualitatea anumitor perspective în fața provocărilor educației contemporane. Formarea în spiritul virtuților, cultivarea discernământului și a responsabilității personale rămân, astăzi ca și odinioară, condiții esențiale pentru edificarea unei pedagogii autentice a fericirii.

Această explorare a paradigmelor fericirii urmărește să redeschidă un

dialog vital pentru educația contemporană: un dialog despre caracter, despre rădăcini spirituale și despre necesitatea de a regândi formarea nu doar ca acumulare de cunoștințe, ci și ca modelare a ființei în întregul său. În paginile ce urmează, vom descoperi cum tradițiile filosofice și spirituale vechi pot oferi, surprinzător de actual, răspunsuri vii la frământările școlii de azi. Lucrarea *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* constituie o pledoarie pentru actualitatea profundă a gândirii lui Neagoe Basarab, ale cărei intuiții morale și pedagogice își găsesc ecouri fertile în teoriile educației și dezvoltării personale contemporane.

1. Perspectiva filosofico-creștină asupra fericirii: de la makarios și eudaimonia și la Învățăturile lui Neagoe Basarab

Fericirea, în viziunea filosofică, nu este doar o emoție efemeră sau o simplă reacție la circumstanțe favorabile, ci un concept complex, aflat în centrul reflecției asupra sensului vieții umane. Filosofii au explorat această temă nu ca pe o realitate de ordin pur psihologic, ci ca pe o problematică esențială legată de condiția umană, de natura binelui și de idealurile unei vieți împlinite. În această lumină, fericirea devine un reper pentru judecata morală, pentru organizarea societății și pentru alegerile personale. De-a lungul secolelor, gândirea filosofică a oscilat între idealuri contemplative și abordări pragmatice, între viziuni individualiste și teorii care subliniază interdependența și viața comunitară, oferindu-ne un cadru de analiză bogat și variat pentru înțelegerea acestei experiențe umane fundamentale, punând în lumină atât complexitatea sa, cât și dificultatea de a formula o definiție universal valabilă.

În spațiul sacru al limbii grecești, *makarios* descria o stare de binecuvântare completă, de bucurie profundă și mulțumire interioară, o stare care nu depinde de circumstanțele exterioare. Nu este vorba de o emoție trecătoare, ci de o stare existențială, o viață trăită în armonie cu Dumnezeu. Iisus folosește „makarios” (μακάριοι) în „Fericiri”: „Fericți (binecuvântați, în har) cei care își recunosc sărăcia spirituală, căci tocmai ei sunt deschiși să primească darul Împărăției lui Dumnezeu.” (Matei 5:3–12) Aceasta asumție răstoarnă logica lumii, în sensul că nu cei autosuficienți, puternici sau bogați în sine sunt moștenitorii Împărăției cerului, ci cei smeriți și receptivi. Asistăm la o inversare a valorilor lumești – cei considerați neînsemnați sau lipsiți pe pământ sunt, de fapt, cei „fericiți” în ochii

lui Dumnezeu. Această perspectivă înalță fericirea din sfera tranzitoriului în dimensiunea sacrului: ea nu depinde de bunăstarea materială, ci de o deschidere spirituală, de o receptivitate sinceră la grație, iubire și sens. *Makarios* ne amintește că, în educație, fericirea nu se învață din manuale, ci se trăiește, se modelează în relația cu celălalt și cu divinul.

În tradiția filosofică antică, „eudaimonia” a fost considerată nu doar o stare de bine, ci esența unei vieți împlinite, un ideal spre care omul tinde într-o căutare neîncetată a sinelui autentic. Pentru Aristotel, în *Etica Nicomahică*, acest concept se definește drept o realizare profundă a potențialului uman, un proces continuu de trăire în virtute și în armonie cu rațiunea: „*fericirea este activitatea sufletului în acord cu virtutea, pe parcursul unei vieți întregi*” (Aristotel, 2009, p. 11). Aristotel nu vede individul ca pe un atom izolat, ci ca pe o parte integrantă a unei rețele de relații și responsabilități, iar fericirea este strâns legată de capacitatea fiecărei persoane de a împlini roluri etice și civice. Pe măsură ce trăim într-o lume interdependentă, în care acțiunile noastre influențează nu doar propria noastră viață, ci și viața celor din jur, eudaimonia aristotelică devine o chemare la responsabilitate socială. În această viziune, fericirea este o realizare colectivă, în care succesul individual este legat direct de progresul și bunăstarea întregii comunități, fiind legată de participarea activă la comunitate și de împlinirea rolului fiecărui individ în cadrul societății (Kraut, 2018). Astfel, fericirea nu este o simplă satisfacție personală, ci o realizare a unui bine comun, care derivă dintr-o viață trăită în conformitate cu virtuțile și rațiunea.

Etica aristotelică influențează profund educația caracterului, un concept discutat și de teoreticianul Kristjánsson (2007) în lucrarea *Aristotelian Character Education*. Aceasta lucrare ne permite o abordare educativă care promovează dezvoltarea caracterului prin cultivarea virtuților fundamentale, cum ar fi curajul, onestitatea, generozitatea și înțelepciunea. Potrivit acestei perspective, scopul educației nu este doar instruirea intelectuală, ci și formarea unui caracter etic, capabil să aleagă binele într-o manieră deliberată și conștientă. Kristjánsson susține că eudaimonia trebuie să fie scopul principal al educației, fiind modelul care ghidează nu doar educația morală, ci și dezvoltarea socială și spirituală a individului. Această viziune este similară cu învățătura lui Neagoe Basarab, care în învățăturile sale către fiul Theodosie pune accent pe formarea unui caracter virtuos ca fundament al unei vieți fericite și împlinite. În acest context, educația devine

o formă de cultivare a sufletului, unde fericirea autentică este strâns legată de virtute și de iubirea de Dumnezeu.

Într-o viziune mai largă, pedagogia fericirii se regăsește și în lucrările unor teoreticieni actuali. Lucrările lui Noddings (2003) și Ryan și Deci (2001) subliniază diferențele fundamentale între fericirea hedonistă (centrată pe plăcerea imediată) și fericirea eudaimonică (centrată pe realizarea de sine prin virtute și contribuție socială). Pedagogul și filosoful de origine americană Noddings pune accentul pe importanța relațiilor interumane în educație și pe dezvoltarea unui cadru educațional care promovează grija, compasiunea și fericirea. Noddings argumentează că educația nu ar trebui să se limiteze doar la dezvoltarea abilităților academice, ci ar trebui să vizeze și formarea unei vieți de bunătate și împlinire, iar scopul educației ar trebui să fie promovarea unei fericiri durabile și autentice. În lucrarea sa *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education* (1984), Noddings dezvoltă conceptul de etică îngrijirii, care pune accentul pe importanța relațiilor interumane și pe rolul esențial al îngrijirii în procesul educațional. Noddings propune că educația ar trebui să vizeze în primul rând cultivarea unui spirit de grijă și empatie între profesori și elevi, nu doar transmiterea de cunoștințe academice. Acesta este un model care contravine abordărilor mai tradiționale, centrate pe performanță și competiție. O altă lucrare a sa, *Happiness and Education* (2003), Noddings discută despre relația dintre fericire și educație, argumentând că scopul principal al educației ar trebui să fie cultivarea fericirii autentice a elevilor, nu doar formarea lor intelectuală. Noddings susține că educația trebuie să promoveze valori precum compasiunea, respectul și iubirea, care sunt fundamentale pentru realizarea unei fericiri durabile.

Fericirea, acest ideal universal, capătă în contemporaneitate o semnificație nu doar personală, ci profund educativă și comunitară. În cadrul psihologiei pozitive, Martin Seligman (2011) propune o nouă paradigmă, în care fericirea nu mai este privită ca o simplă emoție trecătoare, ci ca o stare de bine susținută prin trăiri, relații și scopuri personale, cultivate cu intenționalitate.

Modelul său PERMA – cuprinzând *Emoții Pozitive, Implicare activă, Relații Pozitive, Sens și Realizări* – oferă un cadru coerent pentru înțelegerea bunăstării ca proces dinamic și educabil. Aceste dimensiuni nu sunt doar instrumente de evaluare a fericirii, ci devin jaloane pentru o pedagogie a sensului, în care educația nu mai este redusă la acumularea de informații,

ci devine un drum spre împlinirea de sine. Modelul, compus din cinci dimensiuni fundamentale, poate fi aplicat, cu succes, în practici educaționale pentru a susține dezvoltarea armonioasă a elevilor:

- Emoții pozitive (Positive Emotions) – Cultivarea stărilor emoționale precum bucuria, recunoștința, speranța și mulțumirea contribuie la crearea unui climat educațional pozitiv, în care elevii se simt în siguranță și susținuți. Emoțiile pozitive nu doar că îmbunătățesc starea de bine, ci și facilitează învățarea și retenția informației, conform teoriei „broaden and build” (Fredrickson, 2001).

- Implicare activă (Engagement) – Inspirat de conceptul de „flow” dezvoltat de Mihaly Csikszentmihalyi (1990), acest pilon se referă la starea de absorbție totală în activități provocatoare, dar adecvate nivelului de competență al elevului.

- Relații pozitive (Relationships) – Conectarea autentică cu ceilalți este esențială pentru bunăstarea psihologică. În școală, relațiile pozitive dintre elevi, profesori și părinți contribuie la crearea unui mediu incluziv și sprijinitor.

- Sens (Meaning) – O educație orientată spre sens implică integrarea valorilor personale, a reflecției și a scopurilor de viață în procesul instructiv-educativ, facilitând dezvoltarea unei identități coerente și a unei motivații intrinseci durabile.

- Realizări (Accomplishment) – Sentimentul de progres și atingerea obiectivelor personale contribuie la creșterea stimei de sine și a încrederii în propriile forțe. În context educațional, promovarea unui sistem de evaluare constructiv și orientat spre dezvoltare, încurajarea autoevaluării și a setării de obiective realiste sunt metode prin care elevii pot experimenta succesul în mod semnificativ.

În paralel, Carol Ryff (1989) își conturează propria hartă a bunăstării psihologice, în care autonomia, controlul asupra mediului, dezvoltarea personală, relațiile semnificative, sensul vieții și acceptarea de sine sunt repere ale unei existențe împlinite. Aceste dimensiuni se regăsesc nu doar în reflecțiile psihologilor contemporani, ci și în adâncurile gândirii filosofice și spirituale tradiționale, acolo unde educația se confundă cu formarea sufletului.

De asemenea, conceptul de „flow” formulat de Mihaly Csikszentmihalyi (1990) – acea stare de implicare totală și creativă într-o activitate care dă sens existenței – poate fi pus în paralel cu ideea neobosită a lui Neagoe

Basarab de a cultiva lucrarea cu rost, fapta cu înțeles și îndreptarea sufletului spre ceea ce este bun, frumos și adevărat. Starea de flow este, în esență, o expresie modernă a stării de har, a prezenței depline în ceea ce faci, a unei vieți trăite cu sens și conștiință trează.

Pe aceeași linie, Teoria autodeterminării (Deci & Ryan, 1985), care accentuează importanța autonomiei, a competenței și a relaționării în atingerea unei vieți împlinite, se reflectă fidel în spiritul învățăturilor domnitorului. Autonomia este regăsită în chemarea de a fi „cu mintea trează și cu voia liberă întru bine”; competența se manifestă în îndemnul de a învăța cu înțelepciune pentru a conduce cu dreptate; iar relaționarea autentică este susținută de accentul pus pe iubirea aproapelui, pe iertare și pe sprijinirea celor slabi.

În mod remarcabil, asemenea viziuni moderne își găsesc un ecou profund în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Acest cod al unei vieți înțelepte, întemeiat pe iubirea de Dumnezeu, pe cumpătare, pe echilibru interior și pe slujirea aproapelui, anticipează, în mod profetic, ideile esențiale ale psihologiei pozitive. Neagoe Basarab vorbește despre o fericire care nu vine din afară, ci care se naște din curățirea minții și a inimii, din simplitatea trăirii și din armonia cu ceilalți și cu Dumnezeu. El încurajează „să nu fie gândul tău mândru, ci smerit”, o idee care rezonază cu echilibrul interior și acceptarea de sine regăsite la Ryff, dar și cu relațiile pozitive și sensul vieții descrise de Seligman. Astfel, dincolo de distanța dintre epoci, putem observa o punte de sens între psihologia pozitivă și filosofia creștin-umanistă a lui Neagoe Basarab. În această sinteză a vechiului cu noul, a științei cu înțelepciunea, pedagogia fericirii capătă valențe profunde: ea nu mai este doar o metodă, ci o vocație. Iar educația – înțeleasă ca lucrare a inimii și a minții – devine, asemenea cuvintelor lui Neagoe Basarab, o cale spre lumină.

2. Dimensiunile exegetice în Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie: între morală, alegorie și transcendență

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie oferă un spațiu exegetic fertil, în care reflecțiile despre bunăstare interioară capătă profunzime spirituală, iar fericirea este reconfigurată drept un parcurs de îndumnezeire, ancorat în virtute, taină și sens. *Învățăturile* sale se inserează

organic în tradiția exegezei medievale de sorginte patristică, marcate de o arhitectură hermeneutică stratificată. Această lectură tradițională a textului biblic — consacrată încă din epoca Sfântului Augustin și perfecționată în scolastică — distinge patru niveluri de interpretare: (1) sensul literal, (2) sensul alegoric (sau spiritual), (3) sensul tropologic (sau moral) și (4) sensul anagogic, cu deschidere eshatologică (Zink, 1993: 108). În această paradigmă, textul lui Neagoe Basarab nu este un simplu suport de idei adresate fiului său, ci o cale de revelare multiplă, în care fiecare nivel semantic adâncește înțelegerea realității divine. Sensul literal din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* se referă la sfaturile directe adresate fiului Theodosie, formulate într-un limbaj accesibil și aplicabil vieții cotidiene. Neagoe Basarab oferă, în aparență, un cod de conduită pragmatică, menit să asigure o guvernare dreaptă, o conduită morală echilibrată și o viață socială armonioasă. Dincolo de acest nivel explicit, textul abundă în simboluri alegorice, care transcend registrul concret. Îndemnulurile părintești sunt adesea articulate prin imagini preluate din parabole biblice sau din exemplul sfinților, construind o alegorie a vieții ca drum spiritual. De pildă, imaginea „cârmuirii corabiei sufletului” devine un topos alegoric care marchează necesitatea conducerii conștiente, nu doar asupra celorlalți, ci asupra propriei ființe, în direcția salvării spirituale. Pe plan tropologic, *Învățăturile...* funcționează ca un tratat moralizator, în care fiecare episod, exemplu sau metaforă oferă o lecție de viață. Autorul propune o pedagogie a virtuților – *smerenia, cumpătarea, milostenia, înțelepciunea* – ca fundamente ale unui comportament creștin autentic. Acest nivel, extrem de frecventat în cercetările exegetice, este esențial pentru înțelegerea intenției formativ-educative a textului.

Altfel spus, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* pornesc de la un substrat scriptural, dar se configurează ca un amplu discurs alegoric și moralizator, având ca miză formarea spirituală a cititorului — fie el fiu, domnitor, cleric sau credincios de rând. Alegoria, în sensul său clasic, este definită de Quintilian, în *Institutio Oratoria*, ca „o serie de metafore” (Quintilian, 1920: Cartea 8, capitolul 6, paragraful 44) și de către Zink ca fiind tropul prin care se semnifică altceva decât se spune (Zink, 1999), devenind astfel un instrument esențial de pedagogie spirituală în scrierile lui Neagoe. Totuși, în ciuda clarității mesajului moral și funcției sale educative, lectura rămâne incompletă dacă nu se deschide spre sensul anagogic — cel care plasează destinul uman în orizontul eshatologic al mântuirii.

Deși adresate fiului său, *Învățăturile* sale transcend granițele familiale și istorice, conturând un ideal educațional universal. Tânărul Theodosie devine astfel un simbol al fiecărui tânăr aflat în procesul de formare, căruia i se propune nu doar o pregătire practică pentru responsabilitățile ce țin de asumarea rolului de domnitor, liderul pentru oamenii, pe care îi conduce, ci mai ales cultivarea unui suflet nobil, capabil de discernământ moral, compasiune și asumare responsabilă a binelui comun. Fericirea, în acest context, nu este separată de bine și adevăr, ci este un efect al trăirii virtuților și al alinierii vieții cu voia divină.

Pentru a înțelege în profunzime modul în care Domnitorul român (re)gândește pedagogia fericirii, este esențial să accesăm *Învățăturile* sale și să (re)descoperim viziunea completă a unui text care, dincolo de înțelepciunea sa morală și frumusețea sa alegorică, rămâne o veritabilă hartă spirituală spre fericirea eternă.

Șapte pași spre o pedagogie a fericirii: abordare exegetică și educațională a „Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”

După ce am conturat premisele psihologiei pozitive privind fericirea ca proces activ de dezvoltare personală și relațională, este firesc să ne îndreptăm privirea către izvoarele culturale și spirituale proprii, în care educația și formarea de sine se articulează organic în jurul valorilor transcendente. În această lumină, lucrarea *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* devine un reper fundamental, întrucât propune o viziune pedagogică profundă, exprimată în limbaj moral-creștin, dar de o actualitate remarcabilă, care poate fi interpretată printr-o hermeneutică multiplă – între morală, alegorie și transcendență. Astfel, în cele ce urmează, ne propunem o lectură a acestui text prin intermediul a șapte căi simbolice de (re)găsire a pedagogiei fericirii, în spiritul unei educații centrate pe sens, reflecție și devenire interioară:

Pasul I. Calea spre fericire este Dumnezeu

Fericirea ca întâlnire cu divinul și sensul ultim al vieții

Pasul II. Limbajul – instrument al fericirii și al unei vieți virtuose

Fericirea cultivată prin cuvinte ziditoare și adevăr rostit cu iubire

Pasul III. Cultivarea emoțiilor pozitive

Fericirea hrănită prin vocabularul încurajator și atitudinea transformațională

Pasul IV. Mila, empatia și compasiunea – căi ale fericirii spirituale

Fericirea care izvorăște din iubirea activă față de aproapele

Pasul V. Calea diversității binecuvântate

Fericirea prin oglindirea în celălalt și acceptarea diferenței

Pasul VI. Comunicarea – ca instrument al pedagogiei fericirii

Fericirea creată prin relații sincere, dialog și comuniune umană

Pasul VII. Liderul slujitor – slujirea ca formă superioară a fericirii

Fericirea care se înalță din smerenie, grijă și dăruire față de ceilalți

Este cu adevărat remarcabil faptul că voievodul Neagoe Basarab, în lucrarea sa *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (scrisă în jurul anului 1516), nu a elaborat doar un tratat de etică și politică creștină, destinat formării unui lider luminat, ci a configurat și un veritabil ghid de intervenție educațională și psihologică, care anticipează concepte moderne precum consilierea personalizată, dezvoltarea autonomiei și cultivarea punctelor forte individuale. Textul lui Neagoe, de o profunzime exegetică impresionantă, se articulează pe patru niveluri de lectură – literal, alegoric, tropologic și anagogic – și oferă un cadru interpretativ care permite adaptarea mesajului la nevoile concrete ale cititorului. Această polifonie semnificativă reflectă o înțelepciune pedagogică ce ține cont de contextul emoțional, moral și spiritual al fiecărei persoane, invitând la o reflecție profundă asupra destinului uman, a binelui și a cunoașterii de sine. Pornind de la această paradigmă, putem construi și astăzi strategii de intervenție centrate pe individ, în acord cu principiile unei pedagogii a fericirii, valorificând modele teoretice din psihologia pozitivă contemporană, dar și învățăturile moral-creștine din tradiția noastră culturală. *Învățăturile lui Neagoe ...* devin astfel o sursă fertilă pentru o pedagogie integrativă.

Pasul I. Calea spre fericire este Dumnezeu – Dumnezeu este începutul și finalitatea tuturor învățăturilor – Alfa și omega / începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor

A-l pune pe Dumnezeu în centrul căutării fericirii, așa cum o face Neagoe Basarab este un gest de înțelepciune universală, confirmat nu doar de tradiție, ci și de știință și de experiența vie a nenumărați oameni care au căutat bucuria profundă, nu doar plăcerea de moment. Într-o lume care rătăcește adesea în labirintul relativismului, calea spre fericire

prin Dumnezeu rămâne o propunere profund umană, etern valabilă și înalt pedagogică.

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie se deschid cu un imperativ fundamental al culturii creștine ortodoxe: preamărirea neîncetată a lui Dumnezeu, „și zioa și noaptea și în tot ceasul și în tot locul” (Neagoe-Basarab, 1981: 7). În această formă de adresare părintească, profund spiritualizată, Neagoe Basarab trasează o axă de orientare existențială care fundamentează întreaga sa viziune despre conducere, moralitate și sensul vieții: Dumnezeu este începutul, centrul și finalitatea tuturor căutărilor umane, inclusiv a celei după fericire. Această viziune este consonantă cu modelul antropologic creștin, conform căruia omul atinge împlinirea de sine (eudaimonia) nu în autonomia sa, ci în relație cu divinitatea. Fericirea nu este înțeleasă ca o stare hedonică tranzitorie, ci ca o desăvârșire ontologică a ființei, posibilă doar prin comuniunea cu Dumnezeu. Din această perspectivă, fericirea devine o expresie a îndumnezeirii (theosis), procesul prin care omul participă, prin har, la viața divină (Stăniloae, 1993).

Pentru Neagoe Basarab, acest adevăr era de necontestat: Dumnezeu este Alfa și Omega, începutul și sfârșitul, rădăcina tuturor înțelepciunilor și limanul ultim al sufletului. *Învățăturile sale către fiul său Theodosie* nu sunt doar sfaturi morale, ci o călăuză spirituală în care Dumnezeu este prezent în fiecare îndemn, în fiecare metaforă, în fiecare chemare la viață bună, curată și înțeleaptă. În această paradigmă, fericirea nu este o emoție pasageră, ci un mod de a trăi în comuniune cu Dumnezeu, cu aproapele și cu tine însuși.

Prima cale spre fericire – credința în Dumnezeu – nu este o simplă formulă dogmatică, ci o expresie integrativă a unei antropologii spirituale și psihologice care vede în relația cu divinitatea fundamentul oricărei deveniri autentice. Prin urmare, a-L pune pe Dumnezeu în centrul vieții înseamnă a accepta că sensul existenței umane nu este autosuficient, ci orientat spre un absolut, singura sursă de fericire deplină și durabilă.

Fericirea autentică nu este un construct efemer, dependent de context sau de starea vremelnică a sufletului, ci o realitate profundă, care își trage seva din întâlnirea omului cu Dumnezeu. În viziunea lui Neagoe Basarab, la fel ca în gândirea marilor teologi și filosofi ai lumii – de la Sfântul Augustin la Părintele Stăniloae – fericirea nu este scopul vieții, ci rodul ei, atunci când viața este trăită în lumina credinței. Dumnezeu nu este doar începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor, ci și sensul care dă coerență,

bucurie și profunzime tuturor celorlalte dimensiuni ale existenței – iubirea, înțelepciunea, comunicarea, căutarea binelui. A-L avea pe Dumnezeu ca ax în propria devenire înseamnă a păși pe o cale a împlinirii de sine, dar și a deschiderii față de ceilalți, față de lume, față de transcendent.

Această cale nu este perimată, ci etern valabilă. Într-o epocă ce caută sensuri și echilibre, Dumnezeu rămâne izvorul cel mai profund al păcii interioare, al clarității morale și al fericirii de durată. *Învățăturile lui Neagoe Basarab* devin astfel un veritabil „manual al fericirii” care, depășind granițele epocii sale, se adresează omului de astăzi cu aceeași forță revelatoare: că adevărata fericire începe și se desăvârșește în Dumnezeu.

Pasul II. Limbajul – instrument al fericirii și al unei vieți virtuose

Limbajul este una dintre cele mai puternice forțe de modelare a realității interioare și sociale. Neagoe Basarab, asemenea marilor teoreticieni precum Saussure, Chomsky, Bahtin sau Butler, a intuit forța formativă a cuvântului, transformând *Învățăturile* sale într-un veritabil ghid pentru construirea identității și a unei vieți virtuose.

În concepția lui Neagoe Basarab, limbajul nu este doar un instrument de comunicare, ci o veritabilă forță creatoare care modelează lumea interioară, relațiile sociale și drumul omului spre fericire și desăvârșire. Cu o intuiție remarcabilă, Neagoe anticipează teorii moderne din lingvistică și filosofie, demonstrând că folosirea cuvântului corect și responsabil poate susține construcția unei vieți virtuose.

În primul rând, Neagoe înțelege că limbajul nu transmite doar informații, ci creează sensuri prin opoziții și contraste fundamentale – între bine și rău, mândrie și smerenie – asemenea ideii lui Saussure despre semnificația formată prin diferențe. Cuvântul nu doar numește lumea, ci o ordonează axiologic. Așa cum Saussure considera că sensul rezultă din diferențele dintre semne, și Neagoe folosește limbajul pentru a construi opoziții morale: bine vs. rău, mândrie vs. smerenie. Sensul fericirii se conturează prin contrast cu suferința și viciul, iar cuvintele creează o axă valorică esențială: „Fiule, ferește-te de mândrie, că mândria este începutul tuturor relelor, iar smerenia este izvorul tuturor bunătăților.” (Neagoe-Basarab, 1981: 91)

În al doilea rând, printr-un discurs dens, complex și creativ, Neagoe reflectă ideea unei „gramatici interne” a limbajului, prefigurând conceptele

lui Chomsky despre creativitatea infinită a vorbirii. Limbajul său articulat și metaforic devine astfel o formă de educație morală și de exprimare a profunzimii umane. Discursul lui Neagoe dezvăluie o „gramatică internă” complexă, anticipând idei din lingvistica modernă. Structurile recurente și expresivitatea limbajului său oglindesc creativitatea infinită a minții umane: „Fiule, să nu dormi în vremea rugăciunii și să nu grăiești în vremea privegherii, că mare este păcatul celor ce stau în biserică și își risipește mintea în deșertăciuni.” (Neagoe-Basarab, 1981: 129) *Învățăturile* sale exprimă nu doar norme morale, ci și nuanțe existențiale subtile, revelând un limbaj viu și modelator.

În același timp, Neagoe practică o formă dialogică și polifonică a limbajului, evocând mereu vocile Scripturii, ale sfinților și ale tradiției, în acord cu teoria dialogismului propusă de Bahtin. În spirit bahtinian, discursul lui Neagoe este impregnat de dialogul cu tradiția, Scriptura și autoritatea morală. Fiecare cuvânt reflectă ecoul mai multor voci: „Adu-ți aminte, fiule, de cuvintele prorocului David: «Fericit bărbatul ce n-a umblat în sfatul necredincioșilor».” (Neagoe-Basarab, 1981: 50) *Învățăturile* sunt astfel un dialog permanent între prezent și trecut, între morală și identitate, într-un cor spiritual vibrant.

De asemenea, Neagoe valorifică performativitatea limbajului, în sensul că prin discursul său nu doar învață, ci modelează efectiv caracterul fiului său, schimbându-i statutul și direcția vieții. Neagoe intuiește performativitatea cuvântului cu secole înaintea lui Butler sau Pinker: limbajul nu doar descrie, ci creează realitate. Cuvintele sale nu sunt simple recomandări, ci acte formatoare de identitate: „Fiule, să te străduiești a fi blând și milostiv cu toți, căci așa îți vei agonisi iubirea lui Dumnezeu și a oamenilor.” (Neagoe-Basarab, 1981: 86) Astfel, educația fiului său devine o operă performativă de construire a caracterului și a unui ethos al fericirii: „Mintea cea întreagă și curăția să ibuim, blânzi și răbdători și îngăduitori să fim tuturor în toată vremea și într-alte bunătăți în toate să lăcuim...” (Neagoe-Basarab, 1981: 26)

În final, Neagoe avertizează asupra mitologiei negativităților, insistând că limbajul corupt – bârfitor, distructiv sau gol de sens – degradează ființa umană. În schimb, el propune un limbaj frumos, cinstit și ziditor, ca fundament pentru o viață demnă și fericită. Neagoe avertizează asupra pericolelor morale: mândria, lăcomia, bârfirea, corupția sufletească. Cuvintele distructive sunt văzute ca simptome ale degradării spirituale:

„Omul să deschidă gura nu să slobozească «cuvinte spurcate și vorbe scârnave», nici să bârfească...” (Neagoe-Basarab, 1981: 212) Voievodul insistă asupra importanței unui „nume bun”, ca reflectare a unei vieți virtuoză: „Că domnul carele are minte nu-i trebuiaște într-această lume altă avuție, făr’ numai numele cel bun.” (Neagoe-Basarab, 1981: 120) Mitologia negativității devine astfel un avertisment pedagogic și o pledoarie pentru responsabilitatea discursului.

Am optat deloc întâmplător să alocăm limbajului un loc privilegiat în tabloul pașilor spre pedagogia fericirii dat fiind faptul că evident cuvântul nu doar reflectă lumea, ci o creează, o înobilează și o orientează către Adevăr. Am ales să fie acesta al doilea pas spre fericire deoarece limbajul este instrumentul prin care omul nu doar exprimă, ci și plămuește realitatea sa interioară și exterioară. Această alegere își găsește o legitimitate profundă și în adevărul biblic, unde ni se spune că „la început era Cuvântul” (Ioan 1:1). Prin cuvânt a fost adusă la existență întreaga creație, iar prin cuvânt omul poate participa, în mod tainic, la lucrarea desăvârșirii sale lăuntrice și a lumii din jur. Limbajul nu este doar un vehicul al comunicării, ci o putere creatoare care modelează sufletul și orientează omul spre lumină și împlinire.

Am optat, deloc întâmplător, să acordăm limbajului un loc privilegiat în arhitectura pașilor spre pedagogia fericirii, dat fiind faptul că, în mod evident, cuvântul nu doar reflectă lumea, ci o creează, o înobilează și o orientează către Adevăr. L-am așezat ca al doilea pas pe acest drum, pentru că limbajul este instrumentul prin care omul nu doar exprimă, ci și plămuește realitatea sa lăuntrică și exterioară. Această alegere își găsește o legitimitate profundă și în adevărul revelat în Sfintele Scripturi, unde ni se spune că „la început era Cuvântul” (Ioan 1:1). Prin puterea cuvântului a fost adusă la existență întreaga creație, iar prin cuvânt, omul este chemat să participe, în chip tainic, la desăvârșirea propriei sale ființe și a lumii din jur. Limbajul nu este doar un simplu vehicul al comunicării, ci o forță creatoare, un instrument sacru care modelează sufletul, ordonează haosul interior și călăuzește ființa umană spre lumină, adevăr și împlinire.

Astfel, în viziunea lui Neagoe Basarab, cuvântul nu este doar un mijloc de comunicare, ci o lucrare a sufletului prin care omul poate zidi înțelepciunea, alina durerile semenilor și călăuzi comunitatea spre binele suprem. Există în *Învățăturile ...* sale mai multe fragmente relevante despre rolul cuvântului. Unul dintre cele mai potrivite pentru contextul acesta este cel

în care Neagoe oferă una dintre cele mai importante povețe ale sale: „Fiule, să știi că din cuvinte se cunoaște omul; că precum pomul după roadă se cunoaște, așa și omul după cuvântul său.” (Neagoe Basarab, 1981: 120) În alt loc, Neagoe subliniază puterea și responsabilitatea cuvântului, spunând: „Că din cuvintele tale te vei îndrepta și din cuvintele tale te vei osândi.” (Neagoe Basarab, 1981: 212) Aceste povețe întăresc ideea că limbajul nu este pentru Neagoe doar un instrument de exprimare, ci unul de judecată, formare morală și destin personal. Întreaga sa lucrare demonstrează **forța formativă și revelatoare a limbajului**: așa cum fructul arată calitatea pomului, tot astfel cuvântul dezvăluie adâncul sufletului omenesc.

Pasul III. Cultivarea emoțiilor pozitive

Emoțiile ca motivator al acțiunii

Neagoe Basarab se dovedește, încă o dată, un vizionar al sufletului uman. Cu sute de ani înaintea apariției teoriilor moderne din psihologie și științele educației, el recunoaște valoarea formativă și transfiguratoare a emoțiilor pozitive. În *Învățăturile* sale, Neagoe nu doar că identifică emoțiile ca dimensiuni esențiale ale vieții spirituale și morale, dar le și așază în centrul unui demers educativ profund, menit să modeleze caracterul și să apropie omul de Dumnezeu. Relația dintre emoții și fericire este astăzi susținută de un corp consistent de cercetări în psihologie cognitivă și neuroștiință, care evidențiază că stările afective pozitive contribuie semnificativ la dezvoltarea personală și la funcționarea optimă a individului. Astfel, înțelepciunea sa anticipează, în mod uimitor, perspectivele promovate de autori contemporani precum Daniel Goleman, Martin Seligman sau Tony Robbins, care pun accent pe inteligența emoțională, pe rolul emoțiilor pozitive în dezvoltarea personală și pe puterea cuvântului de a transforma stări interioare.

Pentru Neagoe, emoțiile nu sunt simple reacții pasagere, ci indicii ale unui proces mai amplu de educație morală și de cultivare a virtuților. În această privință, viziunea sa este consonantă cu cea a lui Seligman, din cadrul modelului *PERMA*, în sensul că, Neagoe vede în bucurie, recunoștință, smerenie și iubire nu doar trăiri pasive, ci alegeri conștiente și expresii ale unei relații autentice cu divinitatea și cu aproapele. Emoțiile, în acest cadru, devin semnale spirituale, reflexii ale unei vieți trăite în acord cu valorile credinței, și totodată motoare ale unei acțiuni binefăcătoare în lume.

În mod similar, Carol Ryff subliniază în teoria sa despre bunăstarea psihologică faptul că autoreglarea emoțională și sensul personal sunt fundamente ale unei vieți fericite. Neagoe le numește, în limbajul său specific, „socotință” și „cinste” – adică echilibru interior și orientare morală. El își îndeamnă fiul să își observe cu atenție reacțiile, să nu răspundă cu mânie, să nu rostească vorbe „de nimic”. În spatele acestor îndemnuri, regăsim principiul de bază al psihologiei pozitive: emoțiile trebuie înțelese, cultivate și direcționate conștient, nu reprimare sau negare.

În această linie, Daniel Goleman, promotorul inteligenței emoționale, vorbește despre conștientizarea și controlul emoțiilor ca despre abilități esențiale în educație și leadership. Neagoe le numește „pază a cugetului” și „blândețe în vorbire”, ceea ce traduce, în termeni contemporani, autocontrolul și empatia. Emoțiile pozitive – compasiunea, bucuria, iubirea – nu sunt pentru Neagoe doar efecte ale harului, ci și scopuri educaționale. Ele sunt cultivate prin rugăciune, reflecție și o atenție continuă la limbaj și comportament.

Apropiindu-ne de zona psihologiei aplicate, observăm cum ideea lui Tony Robbins despre „vocabularul transformațional” – adică alegerea conștientă a cuvintelor pentru a ne transforma starea de spirit – este deja prefigurată în stilul și conținutul discursului lui Neagoe. În sfaturile adresate fiului său, cuvântul este nu doar purtător de sens, ci și instrument de modelare a sufletului. Asemenea lui Robbins, care arată că schimbând cuvintele ne putem schimba viața, Neagoe ne învață că „vorba bună” este condiția unei relații pașnice, a unui caracter nobil și a unei conduceri înțelepte.

Un aspect esențial al învățaturii lui Neagoe Basarab este legătura directă între emoțiile umane și relația cu Dumnezeu. În viziunea sa, fericirea autentică nu este posibilă fără comuniunea cu divinitatea. Emoțiile de iubire, recunoștință, și smerenie sunt văzute ca fiind rodul unei relații sănătoase și spirituale cu Dumnezeu. Astfel, pentru a trăi o viață fericită, omul trebuie să cultiveze o stare continuă de rugăciune și de deschidere către divinitate, în care emoțiile devin o cale de a se apropia de Dumnezeu.

În acest sens, Neagoe Basarab pune accent pe emoțiile pozitive care sunt expresii ale unei vieți trăite în acord cu principiile divine. Iubirea față de aproapele, compasiunea și bucuria sunt emoții care, atunci când sunt cultivate, contribuie la construirea unui caracter virtuos și la realizarea unei vieți fericite. Aceste emoții sunt nu doar reacții spontane, ci alegeri conștiente, susținute de o educație spirituală și morală.

Pasul IV. Mila, empatia și compasiunea – căi ale fericirii spirituale

Într-o lume grăbită, atomizată și centrată pe performanță și succes individual, trăsăturile care ne definesc esența umană – *mila*, *compasiunea*, *empatia* și *generozitatea* – riscă să devină relicve ale trecutului. Dacă secolul XXI nu le va redescoperi și nu le va cultiva în mod conștient, viitorul speciei umane se va confrunta nu doar cu crize ecologice, sociale sau economice, ci și cu o criză de umanitate. Așa cum afirma Matthieu Ricard, „o lume lipsită de compasiune este o lume bolnavă de însingurare și violență”.

Omenirea a fost proiectată nu pentru competiție absolută, ci pentru interdependență și grijă față de celălalt. Studiile neuroștiințifice moderne (Tania Singer, 2014, Richard Davidson, 2012) arată că suntem „cablați” biologic pentru empatie și cooperare. A suprima aceste calități înseamnă a ne nega propria natură. În acest sens, promovarea empatiei, a milei și a compasiunii nu este doar un imperativ moral, ci și o condiție de supraviețuire colectivă și de fericire autentică.

În *Învățăturile către fiul său Theodosie*, Neagoe Basarab proiectează un ideal de conducător care îmbină înțelepciunea politică cu virtuțile creștine. *Învățăturile* sale nu sunt doar sfaturi pentru un domnitor, ci o veritabilă cale inițiativă spre fericirea spirituală, bazată pe valori precum mila, empatia, compasiunea și iubirea activă față de aproapele. Aceste valori sunt prezentate nu ca opțiuni secundare, ci ca principii fundamentale ale unei vieți împlinite – în plan personal, comunitar și spiritual.

După calitatea cuvântului, în epica cărmuitorului drept și cinstit cu aspirație spre desăvârșire și completitudine, vine *milostenia*. În *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, mila este prezentată de Neagoe Basarab ca prima treaptă pe calea mântuirii și a fericirii sufletești. În spiritul Fericirilor evanghelice, el îl sfătuiește pe fiul său: „Să nu te înalți peste cei săraci, ci mai vârtos să-i miluiești și să le dai după puterea ta, că mare răsplată are cel ce miluiește.” (Neagoe Basarab, 1981: 9, cf. Evanghelia după Matei 5:7: „Feriți cei milostivi, că aceia se vor milui.”) Prin această învățătură, mila este înțeleasă ca deschidere a inimii către celălalt, o emoție morală care rupe egoismul și deschide omul către comuniune și iubire.

Mila față de supuși și responsabilitatea conducătorului

Neagoe subliniază că domnitorul trebuie să fie „milostiv tuturor oamenilor și tuturor gloatelor, care ți le va da Dumnezeu pre mâna ta”. El

avertizează că surplusul de venituri nu trebuie considerat câștig personal, ci trebuie redistribuit pentru binele celor aflați sub autoritatea sa, asigurându-le dreptate și pace cu odihnă în zilele tale. (Neagoe Basara, 1981) .

Domnitorul este îndemnat să fie milostiv tuturor oamenilor și tuturor gloatelor, pe care Dumnezeu i le va da pe mână (Neagoe Basarab, 1981), iar această poruncă este mai mult decât un îndemn moral: este o viziune despre puterea umanizată prin compasiune. Mila, împreună cu dragostea față de Dumnezeu și de aproapele, blândețea, lipsa de mânie, înțelepciunea plecată, mintea întregă și plângerea smerită, formează arhitectura morală a conducătorului ideal – dar și a oricărui om care aspiră la desăvârșire.

Grija față de slujitori

Neagoe accentuează importanța miluirii slujitorilor, considerând că aceștia nu au alt sprijin decât pe domnitor. El afirmă că „sluga ta nu mai așteaptă altă milă de la nimeni, fără numai de la tine” . Neglijarea acestora poate duce la suferință și resentimente, în timp ce mila și cuvintele bune le aduc loialitate și recunoștință veșnică.

Milostenia ca virtute mântuitoare

Neagoe învață că milostenia trebuie să fie însoțită de curăție, post, smerenie și frica de Dumnezeu. El compară milostenia fără aceste virtuți cu o livadă fără apă, subliniind că doar prin combinarea milosteniei cu alte fapte bune se poate atinge desăvârșirea spirituală .

Empatia – Înțelegerea și apropierea de aproapele

Deși termenul „empatie” nu este utilizat explicit, Neagoe Basarab îndeamnă la o profundă înțelegere și apropiere față de semenii noștri: „Fiule, ia aminte la cei ce suspină și se tânguiesc, că nu fără pricină le curge lacrima. Adu-ți aminte că și tu ești om și nu știi când vei fi și tu într-un nevoi.” (Neagoe Basarab, 1981, p. 15) Acest pasaj sugerează importanța compasiunii și a conștientizării suferinței altora, elemente esențiale ale empatiei.

Neagoe își exprimă conștiința propriei insuficiențe în fața responsabilităților domnești, rugându-se: „O, Doamne al meu, Tu știi că din pruncie întru Tine mi-am pus nădejdea... Dar eu privesc înlăuntrul meu și nu văd nici putere, nici înțelepciune, nici pricepere” (Neagoe Basarab, 1981, p. 115). Această atitudine de smerenie și recunoaștere a limitelor proprii

reflectă o profundă empatie față de nevoile supușilor și o dorință sinceră de a le sluji cu dreptate și compasiune. (Doxologia)

Compasiunea – Iubirea activă și slujirea aproapelui

Neagoe Basarab accentuează necesitatea compasiunii și a iubirii active în relațiile interumane:

„Mai bine este a milui pe cel ce greșește decât a-l judeca aspru, căci iertarea este porunca Domnului nostru.” (Neagoe Basarab, 1981, p.22) Prin acest îndemn, se evidențiază importanța iertării și a compasiunii în conducerea și viața creștină.

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fil său Theodosie oferă un ghid pentru o viață virtuoasă, în care mila, empatia și compasiunea sunt esențiale. Practicarea acestor virtuți nu doar că reflectă o conduită morală, dar conduce și la o fericire profundă, în armonie cu învățăturile creștine.

Pasul V. Calea diversității binecuvântate

În contextul unei umanități fragmentate de diferențe culturale, de conflicte, de crize de sens și superficialitate relațională, se face tot mai simțită nevoia redescoperirii unei viziuni care reunește inimile, nu doar interesele, care unește, nu separă. Neagoe Basarab ne oferă, din adâncul tradiției sale, o lecție esențială: unitatea nu se naște din uniformitate, ci din diversitatea trăită în comuniune. Adevărata fericire nu izvorăște din impunerea unui model unic de viață, ci din recunoașterea și prețuirea diferenței ca reflex al unei umanități care, deși compusă din chipuri variate, păstrează același suflet viu – expresie a comuniunii divine.

Diversitatea – cale spre cunoaștere de sine și sens

Fiecare om este o „icoană vie”, iar în întâlnirea cu celălalt, diferit de noi, ni se revelează părți adânci ale propriei noastre identități. Aceasta este esența „fericirii prin oglindirea în celălalt”: să înveți să te vezi și să te înțelegi prin ochii celui care nu îți seamănă, dar care, în alteritatea lui, te cheamă la empatie, ascultare și deschidere: „Să nu judeci pe nimeni după fața lui, ci după inima lui. Că nu știe omul ce ascunde fratele său în suflet” (Neagoe Basarab, 1981: 36)

O comunitate a sufletelor diferite

Fericirea durabilă nu este un proiect individualist, ci un exercițiu de comuniune. O comunitate în care fiecare chip este prețuit în unicitatea lui, iar diferențele nu provoacă rupturi, ci generează sens și rodnicie, este o comunitate vie și iubitoare. Fericirea se construiește, astfel, nu doar pentru mine, ci împreună cu ceilalți.

O viziune creștină asupra alterității

Neagoe Basarab propune o perspectivă profund creștină: celălalt, chiar și cel care greșește, este chip al lui Dumnezeu și prilej de mântuire pentru mine. Nu suntem chemați să dominăm alteritatea, ci să ne transformăm prin ea. Astfel, alteritatea devine o binecuvântare, iar diversitatea, calea fericirii: „Fericit este cel ce iubește pe toți oamenii, ca și pe sine; acela a înțeles taina lui Dumnezeu.” (Neagoe Basarab, 1981: 47)

În *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, domnitorul oferă o lecție profundă despre acceptarea diversității de gândire, de intenție și de caracter a celor cu care interacționăm. El subliniază că oamenii care ajung în fața noastră – fie soli, fie sfinți, fie prieteni – vin cu intenții și comportamente diferite: unii aduc vești bune, alții vești rele; unii vor pace, alții vin cu vorbe aspre și cu duh de vrajbă. Noi trebuie, cu siguranță, să le acceptăm punctele de vedere diferite, ca esență a valorii superioare, a fiecărei individ în parte: „O, fătul meu Theodosie și voi alți domni și frați toți! Din cât am putut cunoaște cu firea și a pricinilor de rândul solilor, cum să vor cinsti când vor veni să fie la sfat și vor fi oameni mari și de la domni creștini, carii cred în Domnul nostru Iisus Hristos și preacuratei lui maici, aceștea soli carii vin la voi, unui vin ca să facă jurământu și legătură, iar alții vin ca să facă pace, alții să vorovească niscare lucruri de treabă, iar unii vin pentru dragostea și pentru prietenia. Iar aorea vin alții cu cuvinte aspre și de vrajbă, cum le iaste învățatura și porunca de la domnii și stăpânii lor. Că la domni mulți soli de în multe părți vin, și cu multe feliuri de sol. Iar voi să nu cinstiți numai pre cei ce vă vor aduce vești bune, ci să cinstiți și pre cei ce vă vor aduce vești rele, că așa să cade. Și să fie toți cinstiți de voi într-un chip și dăruți. Că cu acea puținea cinste ce le veți face, iar ei mult vor lăuda numele vostru și-l vor înălța.” (Neagoe Basarab, 1981: 217)

În sens pedagogic, lecția aceasta poate fi transpusă în ideea că diversitatea este o sursă de învățare și de dezvoltare, nu un motiv de teamă sau de respingere. Învățăm prin contactul cu alteritatea, iar acceptarea celuilalt,

așa cum este el, face parte dintr-o conduită matură și morală. De altfel, respectul față de fiecare este o cale spre pace, demnitate și creștere spirituală.

Sensul din spatele acestor învățături ale lui Neagoe Basarab este că există modalități de a transforma disconfortul / obstacolele în oportunități. Obstacolele îi pot determina pe oameni să descopere și să dezvolte talente pe care probabil nu știau că le au. Antidotul din *Învățăturile lui Neagoe ...* este: calea spre fericire, care se clădește prin felul în care vom învăța să-i cinstim numai pe cei ce ne vor aduce vești bune, ci să cinstiți și pe cei ce ne vor aduce vești réle. Fericirea prin oglindirea în celălalt nu este doar un ideal moral, ci și o cale de maturizare spirituală și psihologică. Într-o lume care ne provoacă zilnic să alegem între închidere și deschidere, Neagoe Basarab ne îndeamnă să alegem calea diversității binecuvântate – o cale a iubirii, a înțelegerii reciproce și a construcției împreună

Pasul VI. Comunicarea – ca instrument al pedagogiei fericirii

Privind opera lui Neagoe Basarab prin lentila științelor comunicării și a psihologiei moderne, descoperim o uimitoare convergență între ceea ce Neagoe propunea intuitiv și modelele teoretice elaborate recent: implicarea pozitivă, cultivarea punctelor forte ale caracterului și autonomia conștientă.

Modelul de implicare pozitivă: „*Fă binele neîncetat, căci nu știi unde va rodi*”

Într-o epocă în care conceptul de „fericire” este cercetat științific și definit prin indicatori de bunăstare subiectivă, învățăturile lui Neagoe Basarab se disting printr-un vizionarism pedagogic remarcabil. Cu sute de ani înainte ca psihologia pozitivă să vorbească despre „activități generatoare de sens” (Sin & Lyubomirsky, 2009), domnitorul-filozof formula deja premisele unei **pedagogii a fericirii** bazate pe implicare conștientă în fapte bune și reflecție spirituală.

Pentru Neagoe, a *face binele* nu era doar o datorie morală, ci un drum sigur spre echilibru interior și comuniune cu divinul. Implicarea pozitivă nu se oprește la nivelul exterior al comportamentului, ci devine prilej de transformare lăuntrică și cultivare a unei stări de bine autentice, durabile: „*Fiecare lucru are vremea sa și plata sa. Să nu obosești întru a face binele, căci Domnul este dătător de plată.*” (Neagoe Basarab, 1981: 180) Prin acest

îndemn, Neagoe nu doar încurajează perseverența în fapte bune, ci propune o viziune integrată a vieții, în care binele are valoare esențială, chiar dacă roadele nu sunt imediate. Astfel, *Învățăturile către fiul său Theodosie* pot fi recitate astăzi ca un text fondator pentru o pedagogie a fericirii, în care cultivarea virtuților, implicarea activă și echilibrul spiritual sunt înțelese ca pași fundamentali în formarea unei ființe umane împlinite. În scrierile lui Neagoe, întâlnim numeroase îndemnuri la fapte bune, rugăciune, generozitate și înțelepciune, care nu sunt doar expresii ale unei conduite morale, ci instrumente concrete de autotransformare.

Această viziune rezonază astăzi cu teoriile comunicării pozitive și ale psihologiei pozitive (Seligman, 2011), care accentuează ideea că bunăstarea personală se construiește prin gesturi de generozitate, compasiune și angajare autentică în relațiile interumane. Ne dăm seama, reflectând asupra acestor cuvinte, că adevărata comunicare nu este doar despre transmiterea de mesaje, ci despre crearea unor sensuri vii, care pot rodi în timp, uneori dincolo de sfera propriului control.

Modelul punctelor forte: „*Cunoaște-te pe tine însuși, ca să poți cunoaște și pe alții*”

Departate de a fi doar un tratat religios, textul lui Neagoe Basarab poate fi interpretat ca o lucrare proto-psihologică, în care dezvoltarea personală este inseparabilă de dimensiunea spirituală și etică. În registrul științelor comunicării, această idee corespunde teoriilor despre competențele emoționale, despre importanța autenticității și empatiei în dialogul interpersonal (Goleman, 1995).

Fericirea, înțeleasă nu ca o simplă stare emoțională, ci ca o construcție profundă a ființei, este indisolubil legată de capacitatea omului de a comunica autentic cu sine, cu ceilalți și cu divinul. În acest proces, cuvântul devine mai mult decât un mijloc de transmitere a informațiilor: devine un **instrument al devenirii** și un catalizator al virtuților interioare.

În această perspectivă, lectura *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* capătă o rezonanță aparte. Scrisă într-un timp al instabilității politice și al frământărilor sufletești, lucrarea apare astăzi ca un veritabil **cod de inițiere în arta comunicării fericite**, în care fiecare îndemn moral se configurează ca un pas către desăvârșirea personală.

O descoperire surprinzătoare, însă extrem de fertilă pentru interpretarea acestei opere medievale, este oferită de lucrarea monumentală a lui Peterson și Seligman (2004), *Character Strengths and Virtues: A Handbook*

and Classification. Adesea asociată a fi un echivalent pozitiv al DSM-ului (manualul tulburărilor psihice), pentru că este dedicată trăsăturilor de caracter sănătoase, lucrarea ne oferă, această carte oferă o cheie de descifrare contemporană pentru învățăturile lui Neagoe Basarab, validând empiric multe dintre intuițiile sale.

În spiritul acestei lucrări, virtutea devine pivotul central al fericirii durabile, iar comunicarea – interioră și exterioară – este vehiculul prin care virtuțile sunt cultivate, exprimate și împărtășite.

(1.) Înțelepciunea și cunoașterea: comunicarea ca exercițiu al minții curioase

Neagoe Basarab insistă asupra importanței cunoașterii și a gândirii critice, nu doar ca scopuri intelectuale, ci ca acte de comunicare interioară esențiale pentru formarea unui lider și a unui om drept. Prin sfaturi precum „Cunoaște-te pe tine însuși, ca să poți cunoaște și pe alții”, el încurajează curiozitatea activă, iubirea de învățătură și prudența în judecată. În codul modern al virtuților, acestea corespund domeniului **Înțelepciunii și Cunoașterii**, fundamente indispensabile ale unei comunicări autentice, pentru că doar cine își înțelege propriile gânduri poate construi punți solide către ceilalți.

(2.) Curajul: comunicarea ca afirmare a autenticității

Într-o lume în care compromisul părea adesea inevitabil, Neagoe își învață fiul să își păstreze curajul, sinceritatea și energia morală: „Fiule, nu te lăsa purtat de mintea altora, ci caută adevărul cu inima ta.” Astfel, comunicarea adevărului interior devine o expresie a curajului — definit astăzi prin perseverență, sinceritate și inițiativă pozitivă. Comunicarea fericirii presupune asumarea riscului de a fi autentic, chiar atunci când adevărul nu este comod sau când exigențele lumii cer conformism.

(3.) Umanitatea: comunicarea ca gest de apropiere și grijă

Empatia, bunătatea și grija față de aproapele sunt teme recurente în sfaturile lui Neagoe Basarab. El îndeamnă la compasiune și la o comunicare bazată pe înțelegere, nu pe judecată sau dispreț. În clasificarea lui Peterson și Seligman, aceste trăsături configurează virtuțile umanității, esențiale pentru crearea unor relații semnificative și vindecătoare. Astfel, înțelepciunea lui Neagoe ne amintește că fericirea nu poate exista în izolare: ea se naște în dialogul sincer cu celălalt, în capacitatea de a vedea suferința dincolo de cuvinte și de a răspunde cu blândețe.

(4.) Dreptatea: comunicarea ca expresie a echității

Loialitatea față de semeni, respectul pentru legea morală și implicarea activă în binele comun sunt alte pietre de temelie ale *Învățăturilor*. Neagoe vorbește despre dreptate nu ca despre o impunere exterioară, ci ca despre un firesc al inimii drepte. În cheia contemporană a virtuților, aceste îndemnuri corespund dreptății — virtutea care sprijină comunicarea socială autentică, bazată pe respect reciproc și pe construirea încrederii publice.

(5.) Moderația: comunicarea ca act de echilibru interior

Modestia, prudența și autocontrolul sunt învățături centrale ale lui Neagoe, într-o epocă marcată de excese și instabilitate. Peterson și Seligman identifică aceste trăsături sub virtuțile **Moderației**, necesare pentru ca exprimarea de sine să nu degenereze în vanitate, impulsivitate sau manipulare. În viziunea lui Neagoe, comunicarea fericirii este o comunicare ponderată, în care emoțiile sunt filtrate de rațiune și în care cuvântul devine semn al maturității sufletești.

(6.) Transcendența: comunicarea ca deschidere către sensul ultim

În fine, *Învățăturile* abundă în referințe la recunoștință, speranță și iubire de Dumnezeu. Fericirea, pentru Neagoe, nu este un proiect închis în sine, ci o participare la frumusețea și ordinea divină. Această viziune corespunde virtuții transcendenței, care, în codul modern al virtuților, include recunoștința, speranța și spiritualitatea. Comunicarea transcendentă, în acest sens, nu înseamnă doar a vorbi despre sens, ci a trăi comunicarea ca o formă de laudă, de mirare și de participare la misterul vieții.

Modelul autonomiei conștiente: Adevărul ca act de libertate interioară

„Fiule, nu te lăsa purtat de mintea altora, ci caută adevărul cu inima ta” (Neagoe Basarab, 1981: 48) — un îndemn de o forță rară, care răsună, peste secole, ca o pledoarie pentru autonomia gândirii și integritatea ființei.

În contemporaneitate, teoria autodeterminării (Deci & Ryan) preia această intuiție, demonstrând că motivația autentică și comunicarea eficientă se nasc din interior, din libertatea de a alege în acord cu propriile valori, nu sub presiunea conformismului.

Neagoe nu propune o autonomie a orgoliului, ci una a discernământului spiritual, o autonomie a inimii care caută, cu smerenie, adevărul.

Reflectând, simt că această lecție este mai necesară ca oricând: într-o lume a opiniilor multiple și adesea contradictorii, a rămâne fidel unei

căutări sincere de sens devine nu doar un act de voință, ci un act de supraviețuire a autenticului în comunicarea umană.

Principiul comunicativ „Nu irosi timpul și cuvintele în mesaje lipsite de semnificație: comunică cu măsură, dar cu substanță” reflectă cu fidelitate esența celor trei modele analizate în acest capitol – *modelul implicării pozitive*, *modelul valorizării punctelor forte* și *modelul autonomiei*. Aceste concepte nu rămân simple construcții teoretice, ci devin strategii concrete ale unei pedagogii a fericirii bazate pe comunicare: prin fiecare cuvânt bine ales, tinerii sunt învățați să se implice autentic, să își recunoască și să valorifice propriile resurse și să își asume libertatea de a-și construi drumul educațional cu sens și responsabilitate.

În acest sens, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* depășesc sfera unui simplu tratat de formare prințială. Ele se încadrează, prin profunzimea lor morală și prin caracterul lor formativ, într-un veritabil model de educație spirituală orientată spre sens, echilibru și comuniune. În centrul acestui model se află comunicarea: nu ca simplu act de transmitere a informației, ci ca act formator, ca relație de suflet, ca taină a împărtășirii de sensuri înalte. Cuvântul – înțeles ca logos viu – devine pentru Neagoe Basarab o cheie de acces la realitatea profundă a vieții, la rostul existenței și la drumul către desăvârșire. Comunicarea dintre tată și fiu capătă astfel dimensiuni pedagogice și teologice, devenind un canal prin care se transmite nu doar cunoaștere, ci și înțelepciune trăită. În acest context, pedagogia fericirii pe care o propune Neagoe Basarab se întemeiază pe o viziune teocentrică a vieții: omul este chemat să-și împlinească destinul nu în goana după plăceri efemere, ci prin trăirea valorilor durabile ale credinței, binelui și cunoașterii de sine. Astfel, învățăturile voievodului se articulează în jurul a trei mari căi formative, care pot fi interpretate și în lumina psihologiei pozitive contemporane: modelul de implicare pozitivă, modelul punctelor forte ale caracterului și modelul autonomiei.

Neagoe Basarab ne oferă o viziune asupra comunicării care transcende simpla retorică sau tehnică a persuasiunii: cuvântul, în înțelegerea sa, este un act de creație a ființei. Implicarea pozitivă, cultivarea virtuților și autonomia interioară sunt jaloane ale unei vieți împlinite și, implicit, ale unei comunicări care nu degradează, ci înalță.

Învățăturile sale, deși rostite într-o limbă veche și într-un context istoric îndepărtat, pulsează de o prospețime tulburătoare: ele ne reamintesc că

esența comunicării nu este controlul, nici strălucirea verbală, ci angajarea sinceră într-un proces de devenire comună — o întâlnire autentică între suflete.

Pasul VII. Liderul slujitor – slujirea ca formă superioară a fericirii

În urcușul interior spre o viață cu sens și spre fericirea profundă, ultimul pas în obținerea fericirii nu este o încoronare a eului, ci o renunțare la sine în favoarea celorlalți. Este paradoxul cel mai înalt al creșterii umane: adevărata putere nu se manifestă în dominație sau autoritate, ci în capacitatea de a sluji.

Liderul slujitor nu caută gloria, ci binele celui alt; nu își afirmă poziția, ci cultivă relații; nu impune, ci inspiră. În el se regăsesc virtuți care au fost cultivate în pașii anteriori – empatia, recunoștința, speranța, responsabilitatea – dar care se adună acum într-o formă superioară de angajare etică: aceea de a conduce prin iubire și jertfă de sine.

Atât în tradiția creștină, cât și în teoriile moderne ale leadership-ului, liderul-slujitor este văzut ca o persoană care pune mai presus nevoile celor din jurul său, care ascultă, înțelege, și servește cu sinceritate. Asemenea unui păstor, liderul-slujitor, inspirat de învățăturile lui Neagoe Basarab, nu își exercită autoritatea prin putere sau forță, ci prin dragoste și serviciu, fiind un exemplu de integritate, umilință și grijă față de ceilalți.

Convergența dintre viziunea lui Neagoe Basarab și teoria liderului-slujitor la alți teorecieni moderni

Viziunea moral-creștină asupra liderului, formulată de Neagoe Basarab în *Învățăturile către fiul său Theodosie*, anticipează în mod remarcabil conceptele fundamentale ale teoriei liderului slujitor, așa cum au fost ulterior dezvoltate de Robert K. Greenleaf, Larry Spears și James C. Hunter. Învățătura creștină a smereniei, a iubirii față de aproapele, a responsabilității pentru binele comun și a conducătorului ca păstor al comunității se regăsește în mod explicit și în teoriile moderne ale leadershipului slujitor. Punctele comune – precum grija autentică față de ceilalți, conducerea prin exemplu, dezvoltarea celorlalți și puterea care izvorăște din caracter, nu din poziție – demonstrează că modelul propus de Neagoe nu este doar o expresie a spiritualității ortodoxe, ci și o formă timpurie și profundă de leadership etic și relațional.

Teoria liderului-slujitor a lui Robert K. Greenleaf

Robert K. Greenleaf este considerat fondatorul conceptului de „lider-slujitor”, pe care l-a descris ca un lider care își pune accentul pe serviciul față de ceilalți, nu pe autoritatea personală sau pe puterea sa. Greenleaf subliniază faptul că liderul-slujitor este motivat de dorința de a ajuta oamenii să crească și să se dezvolte, punând nevoile acestora mai presus de ale sale proprii. Acest tip de lider promovează o cultură a încrederii, respectului și colaborării, fiind un model de umilință și integritate.

Principalele caracteristici ale liderului-slujitor conform lui Greenleaf:

- **Ascultarea activă:** liderul-slujitor trebuie să asculte și să înțeleagă nevoile și preocupările celor pe care îi conduce.
- **Empatia:** liderul-slujitor se pune în locul celorlalți și le înțelege sentimentele și perspectivele.
- **Servirea altora:** liderul-slujitor pune mai presus binele celor din echipa sa, punându-și la dispoziție resursele și abilitățile pentru a-i sprijini.
- **Vindecarea:** liderul-slujitor ajută la vindecarea rănilor emoționale și psihologice ale celor pe care îi conduce, promovând un mediu de lucru sănătos și echilibrat.
- **Viziunea și înțelepciunea:** liderul-slujitor este capabil să construiască o viziune clară și să ia decizii înțelepte pentru binele comun.

Continuarea teoriei de către Larry Spears și James C. Hunter

Larry Spears a preluat și extins ideile lui Greenleaf, identificând zece trăsături esențiale ale liderului-slujitor: *ascultarea*, *empatia*, *vindecarea*, *conștiința*,

1. Intuiția
2. Angajamentul față de creșterea oamenilor
3. Construirea comunității
4. Puterea
5. Muncă în echipă
6. Serviciul față de ceilalți

James C. Hunter a aprofundat aceste idei în lucrarea sa „The Servant”, accentuând ideea că liderul-slujitor este o persoană care își câștigă respectul și autoritatea prin încredere și prin actele de slujire față de ceilalți, nu

prin autoritate ierarhică sau forță. Hunter sugerează că liderii care servesc altora ajung să inspire o loialitate profundă și să construiască echipe de succes.

Modelul liderului-slujitor, atât de viu exprimat în gândirea lui Neagoe Basarab și reconfigurat de autori contemporani precum Robert K. Greenleaf sau James C. Hunter, ne arată că drumul spre fericire trece inevitabil prin slujirea celorlalți. Acesta este pasul în care puterea nu se măsoară prin control, ci prin capacitatea de a ridica pe ceilalți, de a-i însoți cu smerenie, blândețe și înțelepciune. Într-o lume adesea obsedată de imagine și statut, liderul slujitor devine un semn viu al unei alte forme de putere – una tăcută, dar transformatoare, care se înalță nu prin forță, ci prin dăruire.

Viziunea moral-creștină a liderului din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* transpusă în viziunea cadrului didactic slujitor

Neagoe Basarab propune un model de conducător care se bazează pe *slujire, smerenie și sacrificiu*, subliniind că liderul nu este mai presus decât ceilalți, ci este un „slujitor” al comunității. În această viziune, liderul nu își asumă funcția de conducere ca pe un privilegiu, ci ca pe o misiune sfântă, având responsabilitatea de a veghea asupra celor pe care îi conduce. Aceasta este o abordare profund morală, care pune în prim-plan responsabilitatea spirituală și etică a conducătorului. Un fragment relevant din „*Învățăturile lui Neagoe Basarab*” subliniază acest ideal al liderului-slujitor:

„Și să nu socotești că ești mai mare decât alții, ci socotește că ești mai mic decât toți și mai prost. Că tu ești dator să slujești tuturor, iar nu alții ție. Că Dumnezeu te-au pus pe tine cap și povățuitor ca să porți grijă pentru toți și să le faci bine tuturor” (Neagoe Basarab, 1981: 147)

Aceste cuvinte sunt ecoul clar al leadershipului slujitor: responsabilitatea înseamnă grijă, iar autoritatea reală se construiește pe bazele smereniei. Neagoe îl învață pe fiul său că slujirea celor mulți este adevărata noblețe, iar puterea nu se justifică decât dacă este folosită pentru binele celor încredințați.

Tabelul de mai jos conține o parte însemnată din **trasături-cheie ale liderului slujitor** ilustrate prin citate relevante din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, integrând în mod coerent valorile liderului slujitor din învățăturile sale cu viziunea pedagogică a cadrului didactic slujitor. (Neagoe Basarab, 1981: 122–152)

Tabel comparativ: Liderul slujitor la Neagoe Basarab și cadrul didactic slujitor

Dimensiunea liderului slujitor	Citat relevant din Neagoe Basarab	Transpunere în viziunea pedagogică a cadrului didactic slujitor
Ascultarea activă și empatia	„Să ascuți păsurile tuturor și să judeci cu milă și dreptate, fără mânie, fără iuțeală, fără grabă.” (Neagoe Basarab, 1981: 122)	Cadrul didactic slujitor își ascultă elevii cu răbdare și înțelegere, le valorifică trăirile și nevoile, fără a judeca pripit. Încurajează exprimarea liberă și creează un spațiu de siguranță emoțională.
Dezvoltarea altora	„Să nu urăști pre cei mici, ci să-i îndrepti cu blândețe și cu pildă bună, ca un tată ce-și iubește fiii.” (Neagoe Basarab, 1981: 135)	Cadrul didactic slujitor este mentor și ghid blând. Nu impune, ci inspiră. În loc de pedepse, oferă exemple vii de conduită, susținând formarea caracterului și încrederii de sine.
Smerenia și sacrificiul	„Și să nu socotești că ești mai mare decât alții, ci socotește că ești mai mic decât toți și mai prost. Că tu ești dator să slujești tuturor, iar nu alții ție.” (Neagoe Basarab, 1981: 147)	Cadrul didactic slujitor nu își exercită autoritatea cu superioritate, ci cu umilință. Este conștient că educația presupune efort, răbdare și sacrificiu personal pentru binele celorlalți.
Grijă față de comunitate	„Pentru poporul tău să te rogi în toate zilele, că tu ești răspunzător de viața și soarta lor înaintea lui Dumnezeu.” (Neagoe Basarab, 1981: 152)	Cadrul didactic slujitor își asumă responsabilitatea formării tinerilor nu doar academic, ci și moral. Vede în elevi viitori cetățeni ai comunității și se implică activ în formarea lor integrală.
Conducerea prin exemplu	„Să nu faci ce nu voiești să ți se facă și ție. Așa să povățuiești și pe alții, cu faptă și cu cuvânt bun.” (Neagoe Basarab, 1981: 139)	Cadrul didactic slujitor educă în primul rând prin propria conduită. Este model de integritate, echilibru și bunătate, știind că elevii imită mai mult ceea ce văd decât ceea ce aud.
Responsabilitatea morală	„Fă binele și nu răsplăti răul cu rău, ci cu bine, căci astfel îți arăți sufletul curat și ajuți pe aproapele tău spre mântuire.” (Neagoe Basarab, 1981: 52)	Se promovează o pedagogie a compasiunii, axată pe justiție restaurativă și responsabilitate morală.

Înțelepciunea în decizie	„Să nu te grăbești la judecată, nici să te pornești cu iuțime, căci graba strică înțelepciunea și iuțimea ispitește mânia.” (Neagoe Basarab, 1981: 67)	Deciziile sunt luate cu echilibru, reflecție critică și moderație.
Iubirea ca principiu formativ	„Dragostea este mai mare decât toate, căci dintr-însa izvorăsc toate cele bune și se ridică sufletul omului spre viața întru lumină.” (Neagoe Basarab, 1981: 58)	Iubirea pedagogică devine forța care animă și transformă procesul educațional.

Viziunea moral-creștină a liderului slujitor conturată de Neagoe Basarab se transferă în mod natural în ethosul pedagogic al cadrului didactic slujitor, care nu este doar un simplu transmițător de cunoștințe, ci un model de viață, empatie și dedicare. Mai jos redăm ideile desprinse din lecțiile de pedagogie învățate din învățăturile lui Neagoe Basarab, de către cadrul didactic slujitor.

De la liderul slujitor al cetății la dascălul slujitor al școlii. O perspectivă moral-creștină inspirată din „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”

Modelul *SERIA-LS* — Pedagogia Fericirii prin Slujire

Pornind de la fundamentele teoretice ale modelului liderului-slujitor, și de perspectiva pe care ne-a dezvăluit-o psihologia pozitivă prin prisma modelului PERMA, am dorit să creăm o punte între principiile universale ale acestuia și învățăturile lui Neagoe Basarab, care reflectă o viziune profund umanistă și morală asupra conducerii și educației. Astfel, a rezultat modelul *SERIA-LS*, care conturează un cadru integrat al pedagogiei fericirii, în care valorile tradiționale ale liderului-slujitor — *Smerenia*, *Empatia*, *Responsabilitatea*, *Iubirea și Ascultarea activă* — se alătură învățăturilor lui Neagoe, creând un sistem educațional care sprijină dezvoltarea holistică și sustenabilă a individului și a comunității.

SERIA-LS este un model integrat de pedagogie a fericirii bazat pe valorile liderului-slujitor, care cultivă o dezvoltare personală și comunitară sustenabilă prin *Smerenie*, *Empatie*, *Responsabilitate*, *Iubire și Ascultare activă*.

Prin intermediul acestor cinci dimensiuni fundamentale, *SERIA-LS* propune o educație orientată spre binele comun, formarea caracterului și conducerea prin exemplu moral și spiritual.

Pornind de la modelul *SERIA*, dascălul slujitor devine nu doar un simplu educator, ci un formator de suflete, modelând o școală întemeiată pe smerenie, empatie, responsabilitate, iubire și ascultare activă. Fiecare treaptă a acestei pedagogii a fericirii își are rădăcina în spiritul slujirii creștine și în înțelepciunea voievodului Neagoe Basarab.

S – Smerenie și sacrificiu

Dascălul slujitor își asumă misiunea cu o inimă smerită, recunoscând că educația presupune o permanentă dăruire de sine, în slujba elevului. În „Învățăturile” sale, Neagoe Basarab îndeamnă: „Fiule, să nu te mândrești întru învățătura ta, ci să fii smerit și plin de dragoste pentru toți.” (Neagoe Basarab, 1981: 147) Smerenia este urmată de sacrificiul personal — investirea timpului, energiei și a inimii pentru creșterea celor încredințați educației noastre.

E – Empatie

Prin empatie, dascălul își pleacă urechea și sufletul către nevoile fiecărui elev, creând un climat de înțelegere și sprijin. Neagoe Basarab ne amintește: „Să plângi cu cei ce plâng și să te bucuri cu cei ce se bucură, că așa se cuvine a fi iubirea între oameni.” (Neagoe Basarab, 1981: 132) Empatia devine astfel liantul care leagă inimi și luminează drumul educației.

R – Responsabilitate morală

Responsabilitatea educațională nu se oprește la transmiterea de cunoștințe, ci implică formarea caracterului moral al elevului. Dascălul, asemenea conducătorului descris de Neagoe, trebuie să fie un păzitor al dreptății: „Să nu judeci cu nedreptate, nici să părăsești pe cei puternici, ci să ascuți și pe cel slab și să cauți adevărul.” (Neagoe Basarab, 1981: 52) Fiecare lecție devine un prilej de cultivare a conștiinței morale și a responsabilității personale.

I – Iubire

Iubirea este fundamentul tuturor acțiunilor pedagogice, forța care dă sens și putere învățării. Neagoe Basarab o definește astfel: „Iubirea este izvorul a toate faptele bune și mântuitoare.” (Neagoe Basarab, 1981: 58) Dascălul slujitor își privește elevii cu ochii inimii, cultivând în ei nu doar cunoașterea, ci și capacitatea de a iubi binele și adevărul.

A – Ascultare activă

Ascultarea activă presupune disponibilitatea autentică de a primi gândurile, emoțiile și întrebările elevilor, fără grabă și fără prejudecată. Neagoe Basarab sfătuiește: „Ascultă pe toți cu blândețe și răbdare, că din toate învățăturile se adună înțelepciunea.” (Neagoe Basarab, 1981: 105) În acest spirit, dascălul devine nu doar vorbitor, ci și un atent ascultător al sufletelor în formare.

SERIA

- **S** – Smerenie și sacrificiu
- **E** – Empatie
- **R** – Responsabilitate
- **I**–Iubire
- **A** – Ascultare

SERIA poate fi văzut ca „serie de virtuți”, un proces educațional continuu.

Tabelul de mai jos sintetizează esența gândirii unei pedagogii a fericirii. Pornind de la structura *PERMA* a psihologiei pozitive și de la cele opt dimensiuni ale „liderului-slujitor” extrase din Învățăturile lui Neagoe Basarab, am conturat un **model integrat de pedagogie a fericirii**, pe care îl vom denumi *SERIA-LS* (LS de la Servant-leadership). Fiecare componentă *SERIA* capătă sens didactic prin prisma virtuților slujitorului:

Tabel comparativ: *Pedagogia fericirii de la modelul PERMA la modelul SERIA-LS*

PERMA	Componenta PERMA	SERIA	Componenta SERIA cu dimensiune liderului Slujitor	Aplicarea pedagogică
P	Positive Emotions	S	Smerenia față de aproapele, sacrificiul de sine în slujba binelui comun	<ul style="list-style-type: none"> • Cadrul didactic își asumă rolul cu modestie și dedicare, punând nevoile formării elevilor mai presus de sine. • Folosește un limbaj încărcat de smerenie (încurajare, ă, apreciere).
E	Engagement	E	Empatia, milă, înțelegere și compătimire față de celuilalt.	<ul style="list-style-type: none"> • Implică elevii în proiecte de voluntariat și în activități de service learning. Creează un climat emoțional sigur, în care elevii sunt înțeleși și susținuți • Cadrul didactic își asumă rolul de ghid umil (servant leader), dedicând timp suplimentar pentru sprijinul aproapelui.

R	Relations-hips	R	Responsabilitate morală, datoria de a judeca drept, respect pentru adevăr și echitate. Conducerea prin exemplu Grijă față de comunitate	<ul style="list-style-type: none"> • Fiecare act educativ este ghidat de principiile dreptății, asumării și grijii față de devenirea morală a elevului • Cadrul didactic își modelează comportamentul (respect, bunătate), devenind reper moral pentru elevi. • Integrează în curriculum teme de justiție restaurativă și etică a dialogului. • Cadrul didactic provoacă elevii la reflecție asupra propriilor alegeri și consecințe în comunitate.
M	Meaning	I	Iubirea ca izvor al tuturor faptelor bune	<ul style="list-style-type: none"> • Dragostea pentru elevi devine motorul implicării pedagogice, fundamentând o relație autentică și transformatoare • Derulează acțiuni de voluntariat școlar, implicând elevii în comunitate.
A	Accomplishment	A	Ascultarea activă și empatia Iubirea ca principiu formativ Înțelepciunea în decizie	<ul style="list-style-type: none"> • Cadrul didactic cultivă un climat de siguranță emoțională prin ascultare empatică. • Folosește un limbaj încărcat de afectivitate (încurajare, recunoștință, apreciere). • Dascălul oferă elevilor voce și spațiu de exprimare, cultivând comunicarea deschisă și încrederea reciprocă • Promovează răbdarea și reflecția înaintea deciziilor, pentru a dezvolta încrederea în sine.

Acest model *SERIA-LS*, pedagogia fericirii devine un demers holistic:

- Emoțional, prin cultivarea empatiei și a iubirii;
- Motivațional, prin implicare și asumare de roluri de mentorat;
- Social, prin exemplu și acțiuni comunitare;
- Etic, prin responsabilitate morală;
- Cognitiv-practic, prin decizii înțelepte și obiective clar definite.

Astfel, dascălul-slujitor nu doar transmite cunoștințe, ci modelează inimi și caractere, realizând o pedagogie a fericirii cu rădăcini în valorile creștin-umaniste și în psihologia pozitivă contemporană.

Prin crearea modelului *SERIA-LS* am dorit să realizăm o punte între esența psihologiei pozitive (modelul *PERMA*) și adâncă înțelepciune

creștină din învățăturile lui Neagoe Basarab. Am arătat astfel că aceste învățături nu sunt relicve ale trecutului și nici simple expresii ale unui model național, ci strălucesc prin actualitatea și universalitatea lor, vorbind omului de astăzi la fel de viu ca odinioară. Aplicând această viziune în educație, am propus conceptul slujirii în educație și am așezat temelia unei școli în care formarea sufletului primează în fața simplei acumulări de cunoștințe, croind un drum spre o pedagogie a fericirii ancorate în valori durabile și adevărate.

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, scrise acum peste 500 de ani, continuă să inspire și să influențeze gândirea contemporană, demonstrând o actualitate și universalitate remarcabile. Această lucrare, deși profund ancorată în tradiția ortodoxă și în contextul istoric al Țării Românești, transcende granițele temporale și culturale, oferind principii de conducere și reflecții morale relevante și astăzi. Studiile recente evidențiază faptul că *Învățăturile lui Neagoe Basarab* se înscriu într-o tradiție mai largă a literaturii de sfaturi princiare din Europa medievală, alături de lucrări precum cele ale împăraților bizantini Basil I Macedoneanul și Constantin Porfirogenetul, sau ale cneazului Vladimir Monomah din Kiev. Această încadrare subliniază relevanța și influența lor în contextul gândirii politice europene. De asemenea, cercetările contemporane explorează paralele între *Învățăturile lui Neagoe Basarab* și lucrări renescentiste precum „Il Principe” de Machiavelli sau „De Principe” de Giovanni Pontano, evidențiind contribuția originală a lui Neagoe Basarab la literatura de sfaturi princiare și la reflecția asupra conducerii morale. De aceea credem, că prin actualizarea și integrarea acestor învățături în modele pedagogice moderne, precum *SERIA-LS*, vom reafirma valoarea lor universală și capacitatea de a ghida formarea sufletului uman în căutarea fericirii și împlinirii.

Comunicarea ca instrument fundamental al Pedagogiei Fericirii: Inovația modelului *SERIA-LS*

În abordarea contemporană a educației bazate pe fericire, comunicarea nu este un simplu canal de transmitere a cunoștințelor, ci devine instrumentul strategic prin care se construiesc sensuri, se cultivă emoții pozitive, se modelează caractere și se întemeiază relații autentice.

Pornind de la fundamentele psihologiei pozitive formulate de Martin Seligman (2002) și de la paradigma comunicării pozitive conturată de

Denis McQuail (2010), Pedagogia Fericirii se afirmă ca un domeniu în care comunicarea formativă capătă un rol central, aflat la intersecția științelor comunicării și a psiho-sociologiei. În acest cadru, modelul *SERIA-LS* introduce o noutate absolută prin faptul că redefiniște comunicarea educațională nu doar ca un vehicul de transmitere a informației sau de creștere a stării de bine. Comunicarea devine astfel un instrument al transformării profunde: al modelării caracterului și al realizării unei existențe armonioase în raport cu sine, cu ceilalți și cu sensul superior al vieții prin integrarea valorilor care susțin starea de bine durabilă:

- *Smerenia și Sacrificiul (S)* deschid comunicarea către o atitudine de modestie, altruism și disponibilitate autentică față de celălalt.

- *Empatia (E)* transformă comunicarea într-un proces de punere în rezonanță emoțională, esențial pentru stabilirea unei relații educaționale autentice.

- *Responsabilitatea (R)* modelează discursul educațional în direcția asumării personale și a construirii unei relații de încredere și respect reciproc.

- *Iubirea (I)* fundamentează comunicarea pe grija sinceră față de binele celuilalt, condiție esențială pentru o pedagogie a fericirii.

- *Ascultarea (A)* consacră disponibilitatea profundă de a primi și valida mesajele și nevoile celuilalt, esențială pentru o comunicare bidirecțională și transformatoare.

Prin această orientare, modelul *SERIA-LS* îmbogățește modelul *PERMA*, adăugând o dimensiune axiologică și relațională care plasează comunicarea în centrul formării fericirii autentice. Dacă *PERMA* accentua componentele interne ale bunăstării, *SERIA-LS* propune ca dezvoltarea fericirii să fie realizată prin procese de comunicare valorică, afectivă și etică, care modelează atât individul, cât și relațiile sale sociale.

În plan aplicativ, lucrarea *Învățăturile lui Neagoie Basarab către fiul său Teodosie* exemplifică această viziune: întreaga construcție educațională este una comunicativă, bazată pe transmiterea rațională și afectivă a virtuților și pe formarea unei relații părinte-învățăcel în care smerenia, iubirea, responsabilitatea și ascultarea sunt permanent transmise și exersate prin cuvânt.

Astfel, modelul *SERIA-LS* transformă comunicarea într-un instrument integrator al *pedagogiei fericirii*: nu doar o tehnică de transmitere, ci o forță modelatoare a personalității și a relațiilor, un act de co-creare a sensului vieții bune, în spiritul valorilor morale, spirituale și comunitare. Totodată, lucrarea demonstrează că o pedagogie a fericirii nu poate fi realizată fără

o cultură instituțională a comunicării, în care mesajele sunt transmise și recepționate cu respect, ascultare activă și valorizare a celuilalt. Integrarea acestor principii oferă modelului *SERIA-LS* o relevanță practică și inovatoare, făcând din această contribuție o propunere viabilă pentru reforma curriculară și pentru cercetarea educațională contemporană.

În loc de concluzie

Pedagogia fericirii, concept abordat teoretic în lucrările lui Martin Seligman (2002) privind psihologia pozitivă și dezvoltat ulterior în paradigmele comunicării pozitive (McQuail, 2010), se poziționează la intersecția științelor comunicării – prin rolul fundamental al discursului formativ și al construcției de sens – și al psiho-sociologiei – prin explorarea factorilor emoționali și sociali care favorizează adaptarea și dezvoltarea armonioasă.

Lucrea lui Neagoe Basarab, care a inspirat acest material, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, reprezintă mai mult decât un manual de conduită. Ele sunt un **ars vivendi** – o **artă** și o **pedagogie** a trăirii și o viziune holistică asupra dezvoltării umane. Modelul său de formare este profund personalizat, anticipând paradigmele moderne ale intervenției educaționale și psihologice centrate pe individ. Alegoria, morala și sensul anagogic sunt perfect împletite pentru a forma un traseu coerent al devenirii interioare, în care fericirea nu este un scop în sine, ci un rod al unei vieți trăite în adevăr, iubire și discernământ.

Deși există voci care și-au exprimat îngrijorarea cu privire la predarea fericirii în mediul școlar (Suissa, 2008; Wildin & Griffey, 2015), pedagogia în spiritul psihologiei pozitive poate nu doar să stimuleze fericirea (Maybury, 2013; Goodmon și colab., 2016), ci și să crească rezistența și să reducă vulnerabilitatea la anxietate și depresie (Fredrickson, 2001; Gloria & Steinhardt, 2016). Mai mult, aceste efecte benefice asupra sănătății mintale se pot transfera asupra sănătății fizice, în măsura în care reduc impactul stresului și au ca rezultat un stil de viață mai sănătos (Hernandez et al., 2018; Park et al., 2016; Proyer et al., 2016; 2018).

Acest articol a avut ca scop evidențierea rolului esențial pe care fericirea îl joacă în procesul educațional și în conturarea unui curriculum centrat pe bunăstarea elevului. Ne alăturăm vocilor tot mai numeroase din rapoartele recente care atrag atenția asupra impactului lipsei fericirii în copilărie și asupra importanței unei educații care susține dezvoltarea

personală și emoțională. Psihologia pozitivă și neuroștiința arată că fericirea contribuie la receptivitate, creativitate și reziliență, factori-cheie în învățare și în dezvoltarea armonioasă a individului. În plus, o pedagogie a fericirii răspunde nu doar unei nevoi psihologice, ci și unei responsabilități etice profunde: aceea de a forma oameni întregi, capabili de compasiune, echilibru interior și sens. Fericirea nu este un lux educațional, ci o condiție esențială pentru înflorirea ființei umane, pentru coeziune socială și pentru o lume mai empatică și mai dreaptă.

O pedagogie a fericirii, înrădăcinată în valori profunde și susținută de știința contemporană, ar putea contribui semnificativ la reformarea curriculumului și la construirea unei școli în care bunăstarea emoțională devine fundamentul dezvoltării personale și comunitare. În acest proces, comunicarea autentică, empatică și deschisă între elevi, profesori și comunitate joacă un rol esențial, creând punți de încredere și sprijin reciproc, indispensabile unei educații orientate spre fericire și împlinire.

Bibliografie:

1. Annas, J. (1993). *The Morality of Happiness*, Oxford University Press.
2. Argyle, M. (1987). *The psychology of happiness*. London: Routledge.
3. Aristotel (2006). *Etica Nicomahică, Cartea I, Capitolul 7*, traducere de C. Noica, Editura Antet, București, România.
4. Bahtin, M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*. University of Texas Press.
5. Beck, A. T. (2011). *Cognitive Therapy of Depression*. Guilford Press.
6. Boniwell, I., & Ryan, L. (2012). *Personal Well-Being Lessons: Positive Psychology in Action for 11 to 14 Year Olds*. McGraw-Hill Education.
7. Butler, J. (1997). *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. New York: Routledge.
8. Carlyle T. Sorrensen David R., Kinser BE (1841/2013). *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*, New Haven: Yale University Press.
9. Chirilă, I. Napoca Roots. (n.d.). *Învățăturile lui Neagos Basarab în contextul literaturii de sfaturi princiare europene*. Universitatea Babeș-Bolyai. <https://napocaroots.reviste.ubbcluj.ro/index.php/roots/article/download/79/110/346>
10. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.
11. Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. Harper & Row.

12. Clear, J. (2018). *Atomic Habits: An Easy & Proven Way to Build Good Habits & Break Bad Ones*. New York, NY: Avery.
13. Davidson, R. J., & Begley, S. (2012). *The Emotional Life of Your Brain*. Hudson Street Press.
14. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. Springer.
15. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
16. Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2004). *Beyond Money: Toward an Economy of Well-being*. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(1), 1–31.
17. Emmons, R. A. (2007). *Thanks! How the New Science of Gratitude Can Make You Happier*. Boston: Houghton Mifflin.
18. Einstein, A. (1954). *Ideas and Opinions*. New York: Crown Publishers. (Eseul „Science and Religion”, publicat inițial în *Nature*, 1940)
19. Frankl, V.E. (2009). *Omul în căutarea sensului vieții*. București: Editura Vellant.
20. Fredrickson, B.L. (2001). *The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions*. *American Psychologist*, 56(3), 218–226. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218>
21. Gloria, C. T., & Steinhardt, M. A. (2016). *Relationships among positive emotions, coping, resilience and mental health*. *Stress and Health*, 32(2), 145–156. <https://doi.org/10.1002/smi.2589>
22. Goleman, D. (2001). *Inteligența emoțională: De ce contează mai mult decât IQ-ul*. Editura Curtea Veche.
23. Goodmon, L. B., Middleditch, A. M., Childs, B., & Pietrasiuk, S. E. (2016). *Positive psychology course and its relationship to well-being, depression, and stress*. *Teaching of Psychology*, 43(3), 232–237. <https://doi.org/10.1177/0098628316649482>
24. Greenleaf, R. K. *Who is the Servant-Leader?*, file:///C:/Users/UEB/Downloads/RobertGreenleaf.pdf
25. Hesse, H. (2013). *Calatoria spre Soare-Rasare*, Editura Rao, București.
26. Hursthouse, Rosalind (1999): *On Virtue Ethics*, Oxford University Press.
27. James, W. (1880). *Great men, great thoughts, and the environment*. *The Atlantic Monthly*, 46(276), 441–459.
28. Kets de Vries M, Cheak-Baillargeon A. *Leadership in organizations, sociology of*. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier; 2015:664–669. doi:10.1016/B978-0-08-097086-8.73080-7
29. Kraut, R. (2018): *Aristotle on the Human Good*, Princeton University Press.
30. Kristján Kristjánsson (2007): *Aristotelian Character Education*, Routledge.
31. Layard, R., & Hagell, A. (2015). *Healthy Young Minds: Transforming the Mental Health of Children*. CentreForum.

32. Layous et al., 2013: *Reflecting about their best possible selves increased social connectedness among college students over 4 weeks*, <https://www.wiseinterventions.org/posters/reflecting-about-their-best-possible-selves-increased-social-connectedness-among-college-students-over-4-weeks>
33. Lyubomirsky, S. (2007). *The How of Happiness: A Scientific Approach to Getting the Life You Want*. Penguin Press.
34. Lewis, C.S. (2008). *Creștinism, pur și simplu*. București: Editura Humanitas. (Titlu original: "Mere Christianity", 1952)
35. Lyubomirsky S., & Layous, K. (2013). *How Do Simple Positive Activities Increase Well-Being?* <https://sonjalyubomirsky.com/wp-content/uploads/2024/03/Lyubomirsky-Layous-20132.pdf>
36. Machiavelli, N. (1532/1996). *Il Principe*. Milano: Biblioteca Universale Rizzoli.
37. Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality* (2nd ed.). Harper & Row.
38. McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory* (6th ed.). Sage Publications.
39. Neagoe Basarab (1981): *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Ediție îngrijită de Gabriel Ștrempel, București: Editura Minerva, București.

Alți autori bizantini:

41. Basil I. (886). *Învățături către fiul meu Leon*.
42. Constantin VII Porfirogenetul. (c. 950). *De Administrando Imperio*.
43. Vladimir Monomah. (c. 1117). *Testamentul lui Vladimir Monomah*.
44. Noddings, N. (1984). *Caring: A feminine approach to ethics and moral education*. University of California Press.
45. Noddings, N. (2003): *Happiness and Education*, Cambridge University Press.
46. Park, N., Peterson, C., Szvarca, D., Vander Molen, R. J., Kim, E. S., & Collon, K. (2016). *Positive psychology and physical health: Research and applications*. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 10(3), 200–206. [https://doi.org/10.1177/1559827614550277​:contentReference\[oaicite:8\] {index=8}](https://doi.org/10.1177/1559827614550277​:contentReference[oaicite:8] {index=8})
47. Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Washington, DC: American Psychological Association; New York: Oxford University Press.
48. Pinker, S. (2007). *The Stuff of Thought*
49. Pippidi, D. M. (1970). *Tradiția bizantină în cultura românească*. București: Editura Științifică.
50. Pontano, G. (2002). *De Principe*. Trad. și ed. John L. Flood. London: University of London.
51. Proyer, R. T., Gander, F., Wellenzohn, S., & Ruch, W. (2016). *Addressing the role of personality, ability, and positive and negative affect in positive psychology interventions: Findings from a randomized intervention based on the authentic happiness theory and extensions*. *The Journal of Positive Psychology*, 11(6),

- 609–621. <https://doi.org/10.1080/17439760.2015.1137629>​;contentReference[oaicite:9] {index=9}
52. Proyer, R. T., Gander, F., Wellenzohn, S., & Ruch, W. (2018). *The positive relationships of playfulness with indicators of health, activity, and physical fitness*. *Frontiers in Psychology*, 9, 1440. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01440> ​;contentReference[oaicite:10] {index=10}
53. Quintilian. (1920). *Institutio Oratoria* (Vol. III, Books 6–8, trans. H. E. Butler). London: William Heinemann / Cambridge, MA: Harvard University Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2007.01.0066%3Abook%3D8%3Achapter%3D6>
54. Radey, M., Figley, C.R. *The Social Psychology of Compassion*. *Clin Soc Work J* 35, 207–214 (2007). <https://doi.org/10.1007/s10615-007-0087-3>
55. Robbins, T. (1991). *Awaken the Giant Within: How to Take Immediate Control of Your Mental, Emotional, Physical and Financial Destiny*. Free Press.
56. Rogers, C. R. (1969). *Freedom to Learn*. Charles Merrill Publishing Company.
57. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001): *On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-being*, *Annual Review of Psychology*, 52, 141–166.
58. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). *Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being*. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
59. Ryff, C. D. (1989). *Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>
60. Saussure, F. (1998). *Curs de lingvistică generlă*, Editura Polirom, București.
61. Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*. Free Press.
62. Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*. Free Press.
63. Stăniloae, D. (1993). *Iisus Hristos sau restaurarea omului*. București: Editura Mitropoliei Olteniei.
64. Suissa, J. (2008). *Lessons from a new science? On teaching happiness in schools*. *Journal of Philosophy of Education*, 42(3–4), 575–590. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9752.2008.00642.x>
65. Spencer, H. (1874). *The study of sociology*. New York: D. Appleton and Company.
66. Seligman, M. E. P. (1998). *Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life*. Pocket Books.
67. Seligman, M.E.P. and Csikszentmihalyi, M. (2000). *Happiness, excellence, and optimal human functioning: Review of a special issue of the American Psychologist* (2000;55:5–183).
68. Sin, N. L., & Lyubomirsky, S. (2009). *Enhancing well-being and alleviating*

- depressive symptoms with positive psychology interventions: A practice-friendly meta-analysis. Journal of Clinical Psychology*, 65(5), 467–487. <https://doi.org/10.1002/jclp.20593>
69. Singer, T., & Klimecki, O. (2014). *Empathy and compassion. Current Biology*, 24(18), R875–R878.
70. Zink, M. (1993). *La constitution d'une littérature: L'allégorie medieval: rhétorique et exégèse*, vol. Introduction à la littérature du Moyen Âge, Livre de poche, p. 108.
71. Zink, M. (1999). *Introduction à la littérature française du Moyen Âge*. Paris: Presses Universitaires de France.

NOTE DE CĂLĂTORIE: CROAZIERĂ FIORDURI NORVEGIENE, 2025

Alexandru Ș. BOLOGA*

alexbologa1813@gmail.com

TRAVEL NOTES: NORWEGIAN FJORDS CRUISE, 2025

ABSTRACT: Norway is certainly a very beautiful country worth visiting. Its very varied nature is complemented by the incomparable beauty of the fjords on the Norwegian Sea. The exemplary cleanliness is remarkable. The usual correctness of the inhabitants too. Its natural wealth and well-being determine the lack of interest in joining the European Union and the euro currency. It's not exactly a sign of generosity. Any new trip means enriching yourself with another experience. Vi sees snart!

KEYWORDS: Norway, Norwegian Sea, fjords, cruise, cruise ship.

Norvegia (Fig. nr. 1), în lb. norvegiană *Norge* – Bokmål sau *Noreg* – Nynorsk, oficial **Regatul Norvegiei**, este un stat suveran și unitar, guvernat ca o monarhie, al cărui teritoriu cuprinde partea de vest a Peninsulei Scandinave, plus insula Jan Mayen și arhipelagul Svalbard. Insula Petru I din Antarctica și insula Bouvet din zona subantarctică sunt teritorii dependente și nu sunt considerate părți ale Regatului. Norvegia revendică și o secțiune din Antarctica, cunoscută sub numele de Țara Reginei Maud. Până în 1814, Regatul cuprindea și Insulele Feroe (din 1035), Groenlanda (1261) și Islanda (1262), și până în 1468 deținea insulele Shetland și Orkney (Norvegia Wikipedia).

Are o suprafață totală de 385.207 km și o populație de 5.594.340 locuitori.

Cuprinde partea de vest a Scandinaviei din Europa de Nord. Coastele accidentate, întreprupte de *fiorduri* mari și mii de insule. Are frontiere terestre de 1.619 km cu Suedia, 727 km cu Finlanda, 196 km cu Rusia la est. La nord, vest și

Fig. nr. 1 Norvegia (și Suedia)

* Dr., Academia Oamenilor de Știință din România / Secția Științe biologice, Președinte / fondator al Filialei C.R.I.F.S.T. Constanța.

sud, are coaste la Marea Barents, Marea Norvegiei, Marea Nordului și strâmtoarea Skagerak.

Biodiversitatea este impresionantă. Aproximativ 40.000 dintre aceste specii au fost descrise științific. *Lista roșie* din 2010 cuprinde 4.599 de specii.

Norvegia este împărțită politic și administrativ, în două niveluri: *fylke* (provincii) și comune. Poporul Sami are o anumită autonomie și influență asupra teritoriilor lor tradiționale, Parlamentul Sami și Legea Finnmarkului. Menține legături strânse cu Uniunea Europeană și cu Statele Unite ale Americii; este membru fondator al Organizației Națiunilor Unite, NATO, Consiliului Europei, Tratatului Antarctic și Consiliului Nordic; membru al Spațiului Economic European, OMC, OCDE și Spațiului Schengen.

Resursele vaste cuprind minereuri, gaze naturale, petrol, cherestea, apă dulce, hidroenergie, pescuit și fructe de mare. Industria petrolieră reprezintă aproximativ un sfert din produsul intern brut (PIB) al țării pe cap de locuitor și este cel mai mare producător mondial de petrol și gaze naturale în afara Orientului Mijlociu.

Se estimează că în prezent se colectează aproximativ trei milioane de tone de pește și crustacee pe an, specii care sunt o sursă incontestabilă de energie și sănătate, conținând minerale, proteine și vitamine ușor digerabile; codul (*Gadus morhua*), macroul (*Scomber scombrus*), peștele balder, saithe-ul (*Pollachius virens*) și crabul roșu (*Gecarcoidea natalis*) norvegian sunt alte produse renumite în economia / gastronomia națională și internațională.

*

În geografia fizică, prin cuvântul **fiord** provenit în limba română din cuvântul scandinav *fford*, se înțelege orice golf maritim îngust, sinuos și intrat adânc în uscat, cu maluri abrupte și înalte, fiind creat de un ghețar. Fiordurile există pe coastele Antarcticii, Columbiei Britanice, statului Chile, Groenlandei, Islandei, Noii Zeelande, Norvegiei, Novaia Zemlea, Quebeclui, Nunavutului, Georgiei de Sud, Tasmaniei, Regatului Unit și statului Washington. Linia de coastă a Norvegiei este estimată la 29.000 km lungime cu cele aproape 1.200 fiorduri, dar doar 2.500 km lungime excluzând fiordurile (Wikipedia).

„Norvegia este cel mai nordic teren locuibil din lume. Ar fi imposibil să trăiești într-o țară situată între 58° (*Lindenness*) și 81° (*Insulele Svalbard*) latitudine nordică. Când comparăm Norvegia cu alte teritorii situate la aceleași latitudini,

ne dăm seama de exemplu că Oslo se află la aceeași înălțime cu vârful glaciar sudic al Groenlandei și că Polul Nord magnetic este situat mai la sud decât insulele Svalbard, la un nivel puțin mai jos decât insula Bjørn. Datorită apelor temperate ale Gulf Stream, care traversează Oceanul Atlantic din Golful Mexic și încălzește coasta norvegiană, clima țării este comparabilă cu cea a țărilor din Europa de Vest.” (Stickholmen și Granerud, 2008).

„În Norvegia Fiordurilor, turiștii descoperă un număr mare de comori culturale și frumuseți naturale, dintre care unele fac parte din marea noastră moștenire culturală, atât de mult încât UNESCO le-a inclus în Lista Patrimoniului Mondial și, prin urmare, urmează să fie transmise generațiilor viitoare.” (Grinde, 2008).

*

Croaziera a avut loc cu nava de pasageri **COSTA DIADEMA** – „Regina Mediteranei” (Fig. nr. 2), Dream-class, deținută de Carnival Corporation și operată de Costa Crociere. Nava a fost comandată în octombrie 2012 și a fost livrată către compania Costa în 25 octombrie 2014. În momentul livrării, era cea mai mare navă care arbora pavilionul italian și cea mai mare navă a companiei Costa la acea vreme; este fosta navă amiral a Costa Crociere, fiind înlocuită ulterior de Costa Toscana (Google search).

Fig. nr. 2 Nava de croazieră COSTA DIADEMA

Istoric: Portul de înmatriculare Genova / Italia, constructorul Fincantieri, lansată în 15 noiembrie 2013, botezată în 7 noiembrie 2014, a costat 739 milioane dolari US.

Caracteristici principale: tonaj 132.500 GT, lungime 306 m (1.003 ft 11 in), pescaj de 8,35 m (27 ft 5 in), viteză 22,5 noduri (41,7 km/h; 25,9 mph) max., capacitate 3.724 de pasageri (ocupare dublă), 4.927 de pasageri (capacitate maximă), echipaj 1.253 persoane.

Călătoria, întreprinsă cu Agenția de turism PARALELA 45, Filiala Constanța, grație d-nei Laura Duțu, între 27 iunie – 5 iulie 2025, cu consoarta, a început la Aeroportul Internațional București – Otopeni. Zborurile, cu compania aeriană KLM, București – Amsterdam (durata 3 ore), urmat de Amsterdam – Copenhaga (1:20 min). Întoarcerea cu aceleași segmente și durate de zbor.

Este a doua croazieră întreprinsă, după cea în Marea Caraibelor, cu nava de pasageri COSTA PACIFICA, aparținând aceleiași companii Costa Crociere, în 2023; ghid Diana Mihalcea și grupul constituit din 20 turiști.

Cabina interioară IN1 aleasă, nr. 2253, situată pe puntea 2.

Puntea 5 cuprinde o terasă în lungime de peste 500 m, având numeroase baruri și restaurante, permite priveliști excepționale, y *compri* asupra fiordurilor vizibile pe traseul voiajului.

Etalonul culinar al excelenței, oferit de restaurantele de la bord, de ex. Pizzeria napoletană cu 14 sortimente, restaurante orientale și preparatele internaționale *gourmet*, este într-un totu remarcabilă, atrăgând publicul, adesea, în mod irezistibil!

În fiecare seară, în cabină se primesc *Informațiile* asupra zilei următoare, tipărite la bord și conținând precizări privind portul de ancorare, o hartă, prognoza meteo și activitățile / evenimentele care vor avea loc la bordul navei pe parcursul întregii zile (*Oggi a bordo*, 2025).

Posesia unui card de credit COSTA este obligatorie pentru cheltuielile suplimentare (cumpărături, băuturi alcoolice, excursii opționale).

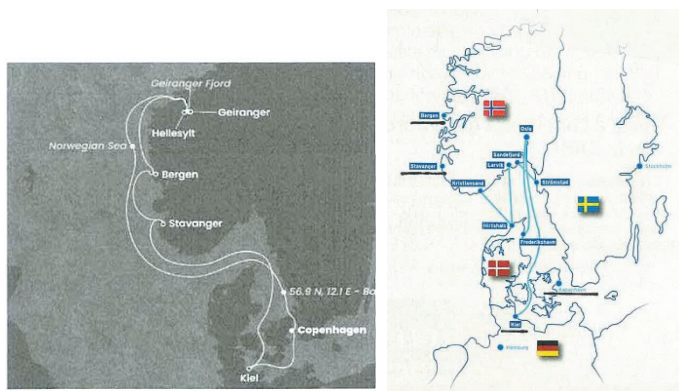

Fig.nr. 3 Traseul croazierei, Norvegia, 27 iunie – 5 iulie 2025

În cursul debarcărilor în porturile din Danemarca, Norvegia și Germania (Fig. nr. 3), doar Germania aparține zonei monetare euro, în Danemarca utilizându-se coroana daneză și euro, iar în Norvegia coroana norvegiană; paritatea în Norvegia este aproximativ 1 NOK = 0,85 euro. În Danemarca și Norvegia se plătește aproape peste tot exclusiv cu card, neacceptându-se *cash*.

Croaziera a însemnat o reușită. Vremea frumoasă. Organizarea – profesionistă. Echipajul deosebit de amabil. Participanții – un mozaic multinațional preștri!; într-un asemenea mediu, m-am delectat permanent cu conversații în limbile italiană și germană.

Ziua 1, vineri, 27 cireșar

Goddag!

Călătoria a debutat și s-a încheiat în portul maritim **Copenhaga**, capitală vizitată anterior cu ocazia celei de a doua întâlniri a experților în cadrul Programului „MARDOS” al A.I.E.A. (Viena), în drum spre destinația Roskilde (1990); traseul indirect, via Amsterdam, s-a datorat preferinței Agenției de turism pentru companii aeriene de linie, cu orare de zbor mai convenabile, față de companiile low-cost; alegere justificată.

Copenhaga, cu o populație de 2.136.134 de locuitori, are cu 13.000 mai multe biciclete decât automobile; ele se lasă și se utilizează în parcări uriașe; 41% dintre deplasările zilnice se fac cu bicicleta; pietonii trebuie să le acorde prioritate pe culoarele de circulație și să fie foarte atenți la culorile semaforului pentru a evita accidentele.

Cazarea a avut loc la hotelul The Square situat în centru. Camera confortabilă. Seara au fost oferite gratuit gustări, apă minerală sau plată, bere la sticlă sau halbă (*draft*).

Un „suvener” lichid excepțional, regretabil de foarte scurtă durată!, achiziționat la un magazin de băuturi alcoolice după o degustare convingătoare, a fost *Gammel Dansk*, un Bitter dram, gen Jägermeister, dar mult mai savuros (sec): *distinct și complet unic – creat dintr-o combinație de 29 de ingrediente de ierburi, condimente și fructe de pădure. Un produs natural autentic și o adevărată măiestrie daneză. Savurați cu o ceașcă de cafea sau o bere rece; noi l-am „combătut” per se.*

Ziua 2, sâmbătă

Copenhaga

După micul dejun consistent și variat, în cursul dimineții a fost programat un tur pietonal prin centrul foarte curat al capitalei Danemarcei. S-au vizionat Piața din fața hotelului cu o sculptură în mijloc, edificiul foarte frumos al Primăriei (datând din 1905), statuia scriitorului danez Hans Christian Anderson – celebru mai ales pentru basmele sale, celebrat în timpul vieții de Casa Regală daneză și aclamat pentru că a adus bucurie copiilor din întreaga lume, hotelul Scandic Palace (datând din 1910), strada Strøget, Piața Regelui, Teatrul, canalul Nyhavn cu vaporase turistice, casele colorate.

La una din numeroasele terase au fost binevenite berile Hancock Pilsner Økologisk (mare –75 Dkr) și Brooklyn Stoneway IPA (mică – 50 Dkr).

La înapoierea spre hotel, pe artera comercială principală, *shopping!*

Îmbarcarea la bordul navei de pasageri COSTA DIADEMA a avut loc între orele 11:00–13:00.

Fostul Carnet de marinar (Fig. nr. 4) a fost completat cu ștampila celei de a 13-a navă practică în calitate de cercetător științific și turist.

Formalitățile de urcare la bord au constat doar în preluarea bagajelor de cală (pentru aducerea la cabină) și înmânarea cartei COSTA pentru urcări/coborâri la/de la bord și depunerea unui fond de euro, la discreție, pentru plăți efectuate la bord.

Vânt din pupa!

Nava, cu toate instalațiile și facilitățile sale, este cu adevărat impresionantă.

Recepțiile navei sunt situate pe punțile 3 și 4.

După părăsirea portului, după amiaza, s-a luat parte, obligatoriu, la o simulare în caz de naufragiu, cu prezentare la punctele de verificare (Muster station) menționate în cartela COSTA, primită la îmbarcare.

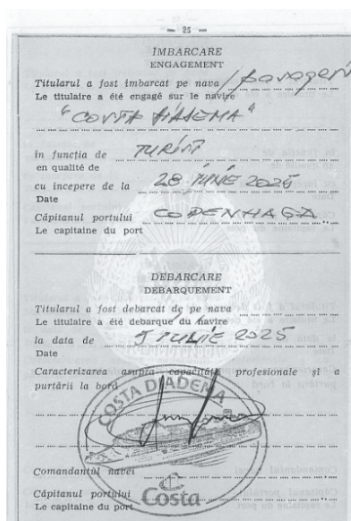

Fig. nr. 4 Ștampila navei de croazieră Costa Diadema, cu semnătura căpitanului

Micul dejun, cu autoservire (puntea 10), iar prânzul la alegere în restaurantele Adularia sau Fiorentino (puntea 3, după coborâre pe jos sau cu liftul de la puntea 4!, puțin derutant la început) și cina la Fiorentino, cu antreu, felul 1, felul principal și desert, trei-patru la alegere din fiecare; mult prea *multă* mâncare și risipă, în condițiile tragice ale inaniției și mortalității aferente existente la nivel planetar în prezent; resturile alimentare se procesează în *biodigesters* prin reducere, reutilizare și eliminare responsabilă.

Metoda de plată la bordul navei este cu cartea de credit COSTA din depozitul efectuat în prima zi de croazieră. La neutilizarea întregii sume depuse, restul este returnat la sfârșitul croazierei; la bord, moneda pentru efectuarea plăților este euro.

Excursiile opționale au putut fi solicitate și achitate fie la Agenția de turism din țară, fie se obțin la bord, în limita disponibilităților (cu tarife eventual mai mari).

Telefonia în timpul navigării nu este recomandabilă, din cauza conexiunii efectuate prin satelit, cu costuri foarte ridicate!

Este preferabilă efectuarea convorbirilor telefonice în porturi / staționare.

Orele locale în localitățile parcurse în cele trei state sunt devansate cu 60 de minute față de România.

Ziua 3

Pe mare.

Prezentarea navei (la fel ca pentru COSTA PACIFICA în 2023), verbal și PPS, a avut loc în limba engleză. Explorarea și familiarizarea cu nava s-au dovedit din nou atractive și interesante, deși similare celor experimentate anterior (2023). Personalul navigant a reprezentat din nou un mediu multilingv și multicultural, foarte atrăgător. Majoritatea turiștilor provin din Italia și Germania, iar a angajaților din Italia, India, Indonezia și Brazilia. Marea de gradul 6, de abia resimțit!

Ziua 4

Hellesylt / Geiranger

Hellesylt este un oraș din Stranda; acest centru viking tradițional este vizitat de peste 100 de nave de croazieră și 200.000 de turiști anual.

Cascada Hellesylt, nevizitată, este una dintre cele mai mari atracții

turistice, iar la începutul verii este cea mai spectaculoasă datorită gheții care se topește.

După prima nava de croazieră care a ancorat aici în 1869, Geiranger a devenit cel mai faimos fiord al Norvegiei. Munții Vesterasfjellet și Skagefla oferă mai multe trasee de drumeție, excursii cu canoe sau caiac ghidate.

Fiordul Geiranger (Fig.nr.5) se află în departamentul Møre și Romsdal.

„Fiordul urmează curbe maiestuoase și ai impresia de mai multe ori că un munte abrupt va pune capăt călătoriei. (Stickholmen I. și Granerud T., 2008).

„Fiordul Geranger și împrejurimile sale au fost prima regiune norvegiană inclusă pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO.” (La Norvegia dei Fiordi, 2008).

Excursia opțională, cu un autocar confortabil INGERS.TRANS-din beste Transport, începută la ora 7:30, și cu ghid local, a cuprins un traseu panoramic, organizat de la Hellesylt la Geiranger, permițând parcurgerea peisajului superb al Norvegiei. Traseul pe R 60. Iarna este complet inaccesibil, din cauza înzăpezirilor frecvente.

După plecarea din portul orașelului Hellesylt, prima oprire s-a făcut la lacul Hornindal, cel mai adânc din Europa (514 m adâncime), cu păstrăvi (*Salmo trutta*), de o frumusețe naturală remarcabilă, înconjurat de case colorate predominant în roșu.

Cerul acoperit, temperatura ambiantă 12° C (minunat!), ploi ușoare intermitente. Trafic potrivit. Pe parcurs, din loc în loc *alpaca* (animale rumegătoare cu lână fină, lungă și subțire, care trăiesc în America de Sud (*Lama pacos*), aclimatizate în Norvegia!).

Am parcurs o vale largă, cu munți în dreapta și stânga (uneori cu vârfuluri înzăpezite), multe cascade.

A urmat vizitarea satului Stryn (circa 5.000 locuitori), pe malurile Nordfjordului și traversarea munților Stryn, pe lângă câteva cascade și lacuri. Producător de mobilier și mai demult de autocare. Staționare o oră cu achiziționare dintr-un magazin de licori (foarte atrăgător și bogat dotat!) a două sticle de vin, alb respectiv roșu, *Chardonnay Gato Negro* / Chile și

Fig. nr. 5 Geirangerfjord, Norvegia (Wikipedia)

Rosso Piceno Saladin Pilastrri / Italia; regretabil, vinurile noastre românești remarcabile rămân încă necunoscutе și în această parte de lume.

Mai departe pe drum, păduri frumoase de mesteceni, nenumărate cascade și imobile de obicei din lemn (de pin), acoperite în mod tradițional cu două straturi de mușchi.

Am trecut și pe lângă trei lacuri legate între ele, unele înghețate la înălțime, bogate în resurse piscicole; stop de 20 minute, pe malul unuia dintre ele.

Resursa energetică principală este APA, prin microhidrocentrale (mascate în căsuțe).

O oprire scurtă în Parcul Național Jostedalbreen, cu cel mai mare ghețar din Europa continentală. Pentru Sf. Petru și Pavel din ziua precedentă, dl. Petru Tauscher (Petrică) ne-a tratat cu câteva păhărele de palincă foarte bună, pentru care i-am urat cu toții La mulți ani! și să fie permise.

Traseul a însemnat o experiență inedită pentru admirarea vederilor panoramice asupra uimitorului Geirangerfjord, care se întinde pe o lungime de aproximativ 15 km și este inclus în Patrimoniul Mondial UNESCO.

EXCEPȚIONAL!

La coborârea pantei, înapoi spre Geiranger, am mai făcut o oprire la punctul de belvedere Flydal.

Seara, după plecarea navei din port, pe fundalurile stâncoase din dreapta și stânga, sunt vizibile un chip de viking – imagine naturală (similară chipului regelui dac Decebal din clisura Dunării de la Porțile de Fier) și Cascada Cele Șapte Surori.

La bord am cunoscut și patronii Clubului italian de turism *inCruises*, d-nii Mario Ippolito și Salvatore Cavallo, doritori să-și extindă afacerile în România, care acordă partenerilor și membrilor Clubului o reducere de 25% a costului oricărei călătorii efectuate (următoarea conferință internațională a Clubului urmează a avea loc la București în 14 septembrie 2025).

Ziua 5

Bergen

L-am cunoscut anterior cu ocazia Simpozionului ICES „Provocând moștenirea științifică a lui Johann Hjort: Este timpul pentru o nouă paradigmă în cercetarea marină?”, Bergen, Norvegia, 12–14 iunie 2019 (Bologna, 2019).

„Se spune că orașul a fost construit de Olav Kyrre în 1070, dar este posibil

să fi fost fondat chiar mai devreme. Abia în secolul al XIX-lea a fost depășit ca dimensiune de Oslo și are astăzi o populație de aproape 225.000 de locuitori. Bergen găzduiește un număr mare de monumente, printre care pot fi semnalate: fortul *Bergenshus*, biserica *Mariakirken*, [Muzeul Hanseatic și] *Schøtstuene*, vechile cheiuri și Muzeul *Vechiului Bergen*, toate mărturiile ale istoriei sale bogate. Orașul este renumit și pentru Acvariul său modern. ... și casa *Troldhaugen* a lui *Edvard Grieg* (*Stickholmen I. și Granerud T.*, 2008).

„Bergen este un oraș unic, fără egal în lume, pentru poziția sa splendidă la mare și împrejurimile sale celebre. Înconjurat de șapte munți și fiorduri frumoase, are o atmosferă internațională și, în același timp, deosebită, care lasă o amprentă de neșters asupra celor care o vizitează. ...zile în Bergen și vă garantez impresii și experiențe pe care nu le veți uita niciodată.” (*La Norvegia dei Fiordi*, 2008).

Fermecătorul Bergen, denumit și „poarta către fiorduri”, este al doilea oraș ca mărime din Norvegia și un important centru istoric, comercial și cultural. Fondat acum 900 de ani, orașul comportă o istorie îndelungată cu rădăcini din perioada vikingă. Cheiul *Bryggen* a fost înscris în Patrimoniul Mondial UNESCO în 1979 și este mărturia istoriei sale hanseatice. Abundă căsuțe viu colorate cu acoperișuri roșii, străzi pitorești înguste, numeroase cafenele, pub-uri și restaurantele, muzee și magazine de suveniruri. Turul șoselei de centură urcă pe versantul muntelui *Floyen* la 320 m, unul dintre cele șapte vârfuri impozante din jurul *Bergenului*, cu telefericul *Fløibanen* (Fig. nr. 6), până la o terasă și restaurant, oferind o vedere panoramică foarte frumoasă a orașului, a portului acestuia și a întregului golf.

Fig. nr. 6 Telefericul Fløibanen (<https://www.floyen.no/en/floibanen>)

Scriitoarea nord-irlandeză Lucinda Kate Riley exprimă în romanul *Cele șapte surori – Povestea lui Ally*, frumusețea deosebită a priveliștii oferite eroinei: „Rezemată de parapet, Karine scotea exclamații de plăcere.” (Riley, 2019).

Piața de pește abundă în diferite specii de fructe de mare și pește marin, extrem de ispititoare pentru amatorii gurmanzi și *gourmet* ai unor asemenea delicatese.

Casa compozitorului național Edvard Grieg și a soției Nina de la Trolldhaugen, în stil victorian, aflată la 8 km sud de centrul orașului Bergen, este amplasată într-o zonă montană pitorescă cu vedere spre un fiord.

Plimbarea pietonală, pe o ploaie foarte fină, din când în când, a vizat centrul, cu piața de pește atât de variată și apetisantă și casele din lemn colorate din fundal.

Seara, după cina de la orele 18:30, printre altele, French Party (20:15) și *Friluftsliv meditation (Meditație în aer liber)* (21:30).

Ziua 6

Stavanger

Stavanger este cel de-al patrulea cel mai mare oraș din Norvegia. Atestat încă din 1125, este considerat atât un important centru industrial, cât și universitar și cultural. Populație: 148.682 locuitori (2023). Populație în zona metropolitană: 350.000. Istoria orașului datează din epoca vikingilor. A înflorit în timpul marinei cu vele și proporțional cu exploatarea resurselor de petrol din Marea Nordului. Are propriul muzeu naval (Stickholmen I. și Granerud T., 2008).

Am parcurs centrul istoric într-o plimbare pietonală, la temperatura de 13° C, cu cerul parțial acoperit. Caracteristice sunt casele vopsite în alb. S-au păstrat trei fântâni medievale, destinate utilizării lor de către marinari. Piața centrală. Catedrala este cea mai veche din Norvegia și sediul episcopului de Stavanger, care conduce Eparhia de Stavanger în Biserica Norvegiei. Turnul de observație era destinat surprinderii incendiilor. Pe malul portului, cu navele de pasageri vizibile foarte aproape, pe lângă hotelul Victoria în stil britanic, se ajunge imediat pe *strada colorată* (care a aparținut unui scriitor și a fost renovată în scop turistic în 2005).

Una dintre opriri pentru o fotografie de grup (Foto nr. 7):

Fig. nr. 7 Foto de grup, cu ghida Diana Mihalcea

Ziua 7

Din nou pe mare.

Posibilitate de baie în piscine la prova și pupa (puntea 10). Seara The Great Ball of the Princesses, dezamăgitor, doar o paradă a câtorva copii mascați diferit, timp de 10 minute. Ceva mai târziu am făcut schimb de adrese cu familia ing. H.W. Wagner din Germania, cu care am conversat din plin în decursul voiajului, care ne-a oferit câteva pahare de vin din pachetul său *My drink* și căruia noi i-am oferit o mostră de palincă plus promisiunea expedierii unei sticle întregi prin poștă.

Ziua 8

Kiel

Capitala landului federal Schleswig-Holstein. (Fig. nr. 8). Vizitată prima dată cu ocazia celui de al XVIII-lea Congres Internațional de Istoria Științei (IUHS / DHS), Hamburg – München, în 1989, iar acum printr-o oprire de o zi, în fostul oraș hanseatic.

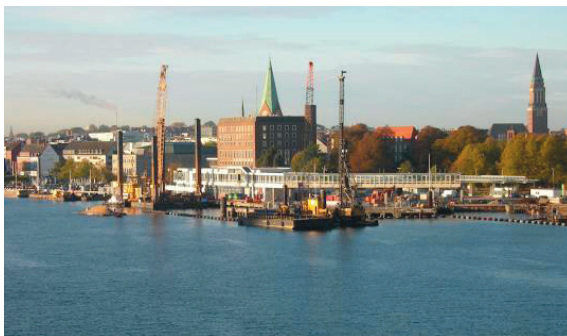

Fig. nr. 8 Kiel, vedere de pe navă

Am fost aduși cu un autocar al transportului public local (gratuit, grație unei săptămâni culturale a municipiului Kiel, după renumita Regată *Kieler Woche* între 21–29 iunie a.c., reușind o economie personală de 19×2 euro!) la Gara centrală Kiel. Plimbare pietonală – Primărie, Operă, remarcarea nunții unui pompier însoțit de un alai de colegi și mașini de pompieri, canalul Kiel (care face legătura între Marea Baltică și Marea Nordului, în lungime de 100 km, 18 m adâncime, a cărui finalizare a durat opt ani, în 1859), catedrala luterană St. Nikolai, în stil gotic, destinată marinarilor, având în față statuia unui înger cu sabie călare pe un lup – simbol al binelui și răului, cu o cristelniță din secolul XIV.

Stadtmuseum – cu imagini fotografice valoroase și o expoziție de pictură despre istoria orașului, Muzeul Maritim (în apropiere), *Kiel to go*.

Nici vizitarea a două berării nu a fost lipsită de interes.

Seara a necesitat pregătirea bagajelor, depuse în dreptul cabinei, pentru preluare la ora 1:00 și depunere la Terminalul de sosire / plecare.

Ziua 9

Copenhaga

Dimineața a debutat cu verificarea depozitului din cartela COSTA, cu recuperarea soldului sau achitarea datoriei în cazul depășirii cheltuielilor anticipate.

Debarcare la orele 10:00. Deplasare cu autocarul la Aeroportul Internațional Copenhaga, Kastrup. Sosire la Otopeni cu 30 de minute întârziere, suficient pentru a pierde cursa prenotată KIRVAD către Constanța de la ora 1:30; dar am pornit cu următoarea, la 2:30 și am ajuns acasă cu bine la 5:00.

A la proxima!

Bibliografie selectivă

- [1] Bologa A.Ș., 2019, Simpozion ICES Provocând moștenirea științifică a lui Johann Hjort: „Este timpul pentru o nouă paradigmă în cercetarea marina?” („Time for a New Paradigm in marine research?”), Bergen, Norvegia, 12–14 iunie 2019, *COLUMNA*, 8, 2029, 427–430.
- [2] COSTA DIADEMA, *Oggi a bordo*, 28, 29, 30 June, 1, 2, 3, 4, 5 July 2025.
- [3] Grinde O., 2008, La Norvegia dei Fiordi, p. 9. *La Norvegia dei Fiordi*, guida turistica 2008, explore Fjord Norway, www.fjordnorway.com, 122 pp.

- [4] Riley L.K., *Cele șapte surori – Povestea lui Ally*, vol. 2, Ed. Litera, București, 2019, 560 pp.
- [5] Stickholmen I., Granerud T., 2008, *La Norvège, Le meilleure de la Norvège en images*, Normanns Kunstvorlag, 96 pp.
- [6] Wikipedia Norvegia

TRANSFORMĂRI ȘI PARCURSUL EDUCAȚIONAL MODERN

Viorel GAFTEA*

gaftea@gmail.com

MODERN EDUCATIONAL TRANSFORMATIONS

ABSTRACT: The present paper explores the complex interrelations between education, religion, art, science, and technology within the framework of “Digital Education, Civic Participation, and Disinformation.” The study emphasizes the historical and contemporary evolution of learning as a defining factor of human existence, from the early schools of antiquity to today’s digitally transformed educational systems. The discussion outlines three analytical layers:

- (1) the structural components of digital education, civic engagement, and information integrity;
- (2) the nature, consistency, accessibility, and security of digital knowledge;
- (3) the transformative processes, concepts, tools, and methods underpinning digitalization.

The paper further addresses the challenges of information perennity, the risks associated with misinformation and cyber insecurity, and the implications of artificial intelligence and digital technologies for ethical and civic life. It highlights the growing dependence of education, economy, and social life on digital literacy, as well as institutional responses such as national cybersecurity frameworks and educational reforms (e.g., Educated Romania). In conclusion, the study calls for individual responsibility in cultivating knowledge, culture, and moral awareness amid the overwhelming flow of digital information.

KEYWORDS: digital education, civic participation, disinformation, knowledge management, digital transformation, cybersecurity, artificial intelligence, „Romania Educată”.

1. Introducere

„Educația digitală, participare civică și dezinformare” tematică, de actualitate și de evidentă necesitate, se înscrie într-un context socio-cultural

* dr. ing. Viorel GAFTEA, membru CRIFST – DIS, Academia Română

și economic complex, marcat de interferențe ideatice între religie, cultură, artă și știință. Scopul demersului constă în conștientizarea problemelor actuale ale lumii contemporane și în identificarea legăturilor esențiale dintre educație, transformarea digitală și procesele de informare publică.

Învățarea și educația au fost, încă din cele mai vechi timpuri, factori definatorii ai evoluției ființei umane. În acest proces, religia a avut un rol determinant, alături de artă și știință, în formarea culturii și în transmiterea valorilor. Mărturii ale acestor începuturi sunt școlile de scribi, academiile grecești, școlile religioase și academiile timpurii, evoluția acestora conducând treptat către structurile universitare și academice contemporane, completate astăzi de transformarea digitală a conceptelor, instrumentelor și metodelor educaționale.

2. Fundamente istorice și conceptuale

Primele forme de educație instituțională, precum școala filozofică a lui Platon din Atena, desfășurată în grădinile consacrate eroului „Akademos”, constituie repere pentru sistemele educaționale moderne. În prezent, școala, universitatea și academia se definesc prin activitatea profesorilor, a elevilor, a cercetătorilor și a instituțiilor conexe: biblioteci, institute de cercetare, centre educaționale și culturale.

Transformarea digitală a educației nu poate fi înțeleasă fără analiza fondului pe care se bazează aceasta — informația și cunoașterea acumulată. Transpunerea lor din formele clasice (scris, sculptură, artă, carte) în format digital reprezintă un proces complex, de natură epistemologică și tehnologică.

3. Educația digitală și transformarea cunoașterii

De la discursul public și manuscrisele antice până la cartea tipărită, cunoașterea a fost vehiculată prin diverse forme de expresie. Tendința actuală este orientată către utilizarea tehnologiilor și a suporturilor informatice. Această schimbare aduce însă provocări semnificative: perenitatea informației, conservarea în timp, accesibilitatea și securitatea datelor.

În cadrul tematicii „Educația digitală, participare civică și dezinformare”, pot fi distinse trei paliere de analiză:

Palierul I – Componente și probleme tematice

Educația digitală: școala, domeniile educaționale și științifice, manualele și publicațiile;

Participarea civică: rețele sociale digitale, servicii publice digitale, legislația aferentă;

Dezinformarea: internetul, mass-media și aplicațiile sociale ca servicii publice.

Palierul II–Informația și cunoașterea: structură și securitate

Cantitatea informației digitale și diversitatea acesteia;

Consistența datelor, actualitatea și utilitatea cunoștințelor;

Suportul (tipărit, verbal, digital, online);

Accesul (liber, contracost, online);

Securitatea informației și cunoașterii (manuale aprobate, cursuri înregistrate, protecția datelor personale).

Palierul III – Transformare digitală: concepte, instrumente și metode

Transformare digitală: digitizare și digitalizare pentru date și servicii;

Concepte: instrumente, date și aplicații software și hardware;

Instrumente: aplicații informatice, rețele, stocare în cloud, sisteme IoT și AI;

Metode: educație instituțională și autoeducație.

4. Tehnologia comunicațiilor și educația digitală

Evoluția comunicațiilor a reprezentat un factor determinant al dezvoltării societății și al extinderii cunoașterii. Progresul mijloacelor de comunicare a contribuit decisiv la alfabetizare și la creșterea nivelului educațional global. Tehnologia mobilă oferă oportunități semnificative de incluziune educațională, facilitând accesul la informație chiar și pentru categoriile sociale mai puțin familiarizate cu educația clasică.

Religia și instituțiile bisericești utilizează, la rândul lor, avantajele oferite de combinația dintre mass-media, internet și rețelele sociale digitale, integrând noile tehnologii în comunicarea mesajului spiritual.

5. Fenomenul dezinformării și „gunoiul informațional”

Un aspect critic al erei digitale îl constituie proliferarea informațiilor neesențiale, eronate sau manipulative. „Gunoiul informațional” afectează

calitatea procesului de învățare și discernământul public, deturnând atenția de la problemele fundamentale. Informațiile false și rău intenționate, cu o pondere semnificativă în mediul online, contribuie la fenomenul de **dezinformare**, afectând încrederea publică și coeziunea socială.

6. Dimensiunea etică și securitatea cibernetică

În prezentările anterioare privind inteligența artificială (IA) au fost abordate aspecte legate de **etică, risc și performanță**, care rămân de actualitate și în contextul educației digitale.

Astăzi, peste 50% dintre activitățile sociale, educaționale și economice depind de informatizare. De la telefonul mobil, calculatorul personal, cardurile electronice și biletele digitale până la identitatea electronică, educația digitală devine o condiție fundamentală pentru funcționarea societății moderne.

Totuși, nivelul de educație digitală nu corespunde întotdeauna cerințelor actuale. Chiar și activitățile manuale sau fizice utilizează sisteme electronice, roboți și soluții bazate pe inteligență artificială, fenomen care depășește previziunile revoluțiilor industriale de tip *Industry 4.0*.

Problemele etice, riscurile de dezinformare și vulnerabilitățile civice rămân aspecte esențiale ale educației contemporane. În acest context, **securitatea cibernetică** devine o prioritate majoră. Instituția publică **Directoratul Național de Securitate Cibernetică (DNSC)** oferă resurse și asistență în protejarea datelor, abordând teme precum: amenințări, alerte, educație, directiva NIS, conștientizare, evenimente și integritate instituțională.

7. Politici educaționale și context instituțional

Ministerul Educației și Cercetării (MEC) a publicat în consultare publică un proiect de ordin privind organizarea programelor universitare de **masterat didactic** și formare psihopedagogică, în conformitate cu **Legile educației Deca-Iohannis nr. 198/2023 și 199/2023**. Aceste programe prevăd apariția masteratelor didactice de un an și un an și jumătate pentru formarea viitorilor profesori. În același cadru se înscrie și proiectul „**România Educată**”.

Ca exemplu, **planul de învățământ al Universității din București**

pentru masteratul didactic de doi ani – *Limba și literatura română (anul I, 2024–2025)* – nu evidențiază încă o preocupare semnificativă pentru integrarea noilor tehnologii educaționale.

Datele statistice publicate de **Institutul Național de Statistică** includ indicatori privind unitățile, personalul, infrastructura educațională, educația adulților, cultura și utilizarea TIC.

8. Concluzii

Educația digitală reprezintă o dimensiune indispensabilă a lumii contemporane, dar se confruntă cu provocări legate de accesibilitate, securitate, consistență și etică. Participarea civică și prevenirea dezinformării depind, în mare măsură, de gradul de alfabetizare digitală a populației.

Mediocritatea și superficialitatea, manifestate la diverse niveluri instituționale și sociale, pot fi depășite doar printr-o educație digitală de calitate, susținută de politici coerente și de o conștientizare sporită a valorii culturale a cunoașterii.

Atenție: spiritul, educația, cunoașterea și cultura rămân responsabilitatea fiecărui individ.

Bibliografie:

- [1] <https://www.dnsc.ro>
- [2] https://edu.ro/cons_pub_57_2025_PO_metodologie_masterat_didactic
- [3] https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Romania%20Educata/Memorandum%20Romania%20Educata%202021.pdf
- [4] www.insse.ro

SOFISTICA ÎN GRECIA ANTICĂ. A DOUA SOFISTICĂ

Ingrid OROSZ*

SOPHISTRY IN ANCIENT GREECE: THE SECOND SOPHISTIC

ABSTRACT: This article explores the concept of the Second Sophistic as a cultural, rhetorical, and philosophical phenomenon in the Roman Empire. It examines the continuities and distinctions between the First and Second Sophistic, the role of paideia and epideictic oratory, the interplay between rhetoric and philosophy, and the interpretive frameworks offered by modern scholarship. Special attention is given to the concept of logology as a key to understanding the performative autonomy of language in both classical and imperial contexts.

KEYWORDS: Sophistry, Second Sophistic, Epideictic oratory, Paideia, Logology, Performative discourse

1. „A doua sofistică”. Definiție și analiză

Conceptul de *A Doua Sofistică* a atras multă atenție în rândul savanților contemporani, dar este adesea înțeles în moduri diferite. Termenul provine de la Philostratus, care descrie această eră culturală „o constelație de interpreți luminoși”, și subliniază în mod deosebit importanța oratoriei epideictice.¹ Spre deosebire de oratoria politică sau juridică, oratoria epideictică își propune să inspire, să impresioneze și să câștige respectul auditoriului, fără a încerca să influențeze anumite decizii legale sau politice. În acest context, *A Doua Sofistică* este asociată cu o renaștere a stilului oratoric care a dominat arenele de elită din Roma și Grecia Antică între secolele I și III d.Hr. În sensul clasic, Aristotel a fost primul care a propus o distincție între diferitele forme de retorică, inclusiv oratoria epideictică, juridică și deliberativă.² În perioada lui Aristotel, retorica epideictică avea o funcție rituală, dar până în perioada *A Doua Sofistică* a dobândit un rol

* drd. Școala doctorală a Universității Tehnice din Cluj Napoca

¹ Philostratus, *Lives of the Sophists*, ed. și trad. Wilmer C. Wright, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), secțiunea 457b–c, 210.

² Aristotle, *The Art of Rhetoric*, ed. și trad. Gerald A. Kennedy (London: Penguin Classics, 1991), 1358a–9a, 158.

esențial în viața culturală a elitei urbane a Imperiului Roman. Cercetătorii precum Kennedy și Russell au subliniat importanța acestei arte a oratoriei publice în societatea antică, arătând că discursurile nu erau doar acte de demonstrație retorică, ci momente de afișare a statutului social și cultural.³ În fiecare oraș din Imperiul Roman, elita masculină, atât adulți cât și tineri, s-au adunat pentru a asculta discursurile retorice ale concetățenilor lor. Scopul acestui tip de discurs nu a fost să influențeze direct deciziile politice sau juridice, ci de a spori reputația vorbitorului și de a întări legătura culturală a elitelor.⁴ Astfel, practica discursului epideictic a devenit nu numai un mijloc de afirmare a identității grecești în Imperiul Roman multicultural, ci și un mijloc de legitimare a puterii sociale prin utilizarea abilităților retorice. Philostratus împarte sofistii în două mari categorii: *Prima Sofistică*, care include figuri clasice precum Gorgias și Critias, și *A Doua Sofistică*, care se concentrează pe retorică și declamații oratorice.⁵ Spre deosebire de primii sofisti, care se axau pe teme filosofice abstracte, reprezentantii celei de *A Doua Sofistică* erau interesați de manifestarea artistică a elocvenței și ale abilităților oratorice. În această perioadă, termenul de *sofist* și-a pierdut conotațiile negative așa cum a fost identificat în scrierile lui Platon, și, în schimb, a fost asociat cu un maestru al oratoriei și un reprezentant al tradițiilor culturale grecești din Imperiul Roman.⁶ Ceea ce este interesant la *A Doua Sofistică* este că a fost considerată atât o continuare a tradiției oratorice grecești, cât și o inovație culturală în Imperiul Roman. De exemplu, Kennedy susține că în această perioadă a renăscut interesul pentru retorică și că a fost rezultatul unei combinații între dorința de a reinvia tradițiile clasice și nevoia de a răspunde provocărilor politice și sociale din Imperiul Roman.⁷ Mai mult, acest fenomen cultural a fost deosebit de important pentru că a permis elitelor grecești să-și afirme identitatea culturală în con-

³ George A. Kennedy, *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1999), 20–21.

⁴ Aristotle, *The Art of Rhetoric*, ed. and trans. Gerald A. Kennedy (London: Penguin Classics, 1991), 1358a–9a, 158.

⁵ Philostratus, *Lives of the Sophists*, trans. Wilmer Cave Wright, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), 481, 507, 210.

⁶ Plato, *Sofistul*, în *Dialogurile complete*, trad. Andrei Cornea (București: Humanitas, 2001), 231a, 32.

⁷ George A. Kennedy, *The Art of Persuasion in Greece* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1963), 1.

textul roman, unde valorile militare și politice erau dominante. În ciuda popularității conceptului, există mai multe interpretări ale semnificației exacte ale *A Doua Sofistică*. Unele lucrări științifice contemporane folosesc termenul pentru a descrie diferite fenomene culturale, literare și politice. De exemplu, cartea „The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire” analizează impactul mișcării asupra societății romane și grecești în primele secole d.Hr., și relația dintre retorică și identitatea națională.⁸ Un alt studiu important, „The Socio-Political Function of the Second Sophistic in the Greek World”, analizează rolul socio-politic al acestei mișcări culturale în lumea greacă sub dominația romană.⁹ Aceste perspective diferite reflectă diversitatea manifestărilor din această perioadă *A Doua Sofistică* și dificultatea de a-i atribui o definiție unică. Cercetătorii sunt de acord că, *A Doua Sofistică* a fost o perioadă de tranziție culturală în care retorica și dezbaterile publice au jucat un rol esențial. Cu toate acestea, interpretările variază în funcție de modul în care este situat fenomenul într-un context cultural și istoric mai larg. După cum au subliniat unii autori, *A Doua Sofistică* poate fi văzută nu doar ca o renaștere a tradiției retorice clasice, ci și ca o modalitate de adaptare la noile provocări socio-politice din Imperiul Roman.¹⁰ În acest sens, retorica devine un mijloc de consolidare a puterii culturale și politice, dar și o modalitate de negociere a identității grecești în cadrul structurilor Imperiului Roman.

Analiza modernă a acestui fenomen arată că *A Doua Sofistică* a avut o influență puternică asupra culturii intelectuale a Imperiului Roman și a servit drept model pentru dezvoltarea ulterioară a retoricii și a istoriei literare. De exemplu, Lucian din Samosata, unul dintre cei mai celebri reprezentanți ai celei de-a *A Doua Sofistică*, a ilustrat în scrierile sale complexitatea relației dintre retorică și filosofie, combinând ironia și critica socială cu virtuozitatea oratorică.¹¹ În aceeași perioadă, oratori precum Libanius și Themistius au jucat un rol crucial în transmiterea tradițiilor

⁸ Tim Whitmarsh, *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 25.

⁹ Simon Swain, *Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World, AD 50–250* (Oxford: Clarendon Press, 1996), 68.

¹⁰ Graham Anderson, *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire* (London/New York: Routledge, 1993), 18.

¹¹ Lucian din Samosata, *Dialogurile*, trad. C. D. N. Costa (Oxford: Oxford University Press, 2009), 45.

retorice grecești și în adaptarea acestora la contextul imperial.¹² Pe lângă dimensiunea sa literară și culturală, *A Doua Sofistică* a avut o importantă funcție socială și politică. Elitele grecești și romane au folosit retorica pentru a câștiga poziții favorabile în cadrul structurilor puterii imperiale. În acest sens, declamațiile oratorice au devenit un mijloc de legitimare a autorității politice și afișarea competențelor culturale ale elitei.¹³ Retorica nu era doar un instrument de divertisment, ci și o metodă de consolidare a status quo-ului și de întărire a puterii de negociere în cadrul unei ordini sociale extrem de stratificate.

În consecință, *A Doua Sofistică* reprezintă o perioadă culturală semnificativa în istoria Imperiului Roman și a civilizației grecești, caracterizată printr-o renaștere a tradiției oratorice și un accent pus pe rolul retoricii în viața publică. Deși conceptul a fost interpretat diferit de oamenii de știință moderni, există un consens general anume că, *A Doua Sofistică* a fost o mișcare culturală importantă care a avut un puternic impact asupra identității elitei din primele secole d.Hr. În ciuda criticilor aduse acestei mișcări, rolul ei central în consolidarea identității culturale și politice în Imperiul Roman nu poate fi negat. *A Doua Sofistică* a creat un spațiu de negociere culturală și politică, oferind oportunitatea reluării și reinterpretării tradițiile grecești în contextul dominației romane.

Termenul *A Doua Sofistică* a fost introdus de Philostratus și a devenit subiect de interes și dezbateră academică la sfârșitul secolului al XIX-lea, când a fost revitalizat de cercetători clasici precum Erwin Rohde. În 1886, Rohde a publicat un articol numit „*Retorica asiatică și A Doua Sofistică*”¹⁴ în care a analizat declinul literaturii grecești și a atribuit acestui fenomen o feminizare a stilului oratoric în perioada imperială. El a numit acest stil „retorică asiatică” și l-a descris drept „sora mai slabă și efeminată” a oratoriei tradiționale attice, considerată stilul oratoric autentic al Greciei clasice.¹⁵ Prin urmare, pentru Rohde, *A Doua Sofistică* a reprezentat o încer-

¹² Libanius, *Selected Letters of Libanius: From the Age of Constantius and Julian*, trans. Scott Bradbury (Liverpool: Liverpool University Press, 2004), 10.

¹³ Themistius, *Orationes*, Oratio XIII (delivered before Emperor Constantius, c. 347), 168, în *The Works of Themistius: Political Speeches*, ed. W. Dindorf (Leipzig, 1832); eng. trans. & commentary în Simon Swain, ed., *Themistius and Valens: Orations 6–13* (Liverpool: Liverpool University Press, 2021), 168

¹⁴ Erwin Rohde, *Asiatische Rhetorik und die zweite Sophistik*, *Rheinisches Museum* 41 (1886): 170.

¹⁵ *Ibidem*.

care tardivă și ineficientă a reînvierii tradiției culturale grecești. Această viziune a fost formată de influența filosofică a lui Nietzsche, cu care Rohde a menținut o relație intelectuală profundă. Atât Rohde, cât și Nietzsche credeau că declinul culturii grecești era inevitabil și asociat cu o pierdere a vitalității culturale. În mod similar, Rohde a considerat mișcarea *A Doua Sofistică* o încercare de a recăpăta această „virilitate latentă”, însă a considerat-o în cele din urmă ca o mișcare slabă și lipsită de autenticitate.¹⁶ În ciuda criticilor lui Rohde, termenul de „*A Doua Sofistică*” a continuat să fie dezbătut și reinterpretat. Cercetările sale au influențat opera lui Wilhelm Schmid, care a publicat o lucrare monumentală despre aticismul lingvistic în perioada imperială.¹⁷ Schmid a continuat ideile lui Rohde, considerând aticismul o reafirmare a valorilor tradiționale grecești împotriva influențelor „asianiste”. Pe de altă parte, marele filolog prusac Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff a subliniat ca dovezile pentru existența unei „retorici asiatice” invadatoare s-au limitat la câteva surse partizane, iar în al doilea rând el a respins conceptele sofiste ca fiind o ficțiune.¹⁸ Dezbaterea asupra *A Doua Sofistică* a atins o nouă etapă în anii 1960, odată cu publicarea lucrării revoluționare a lui Glen Bowersock „Greek Sophists in the Roman Empire”, acesta folosește tehnici de proză pentru a examina rolul sofștilor în Imperiul Roman și rolul lor important de mediatori între orașele grecești și centrul Imperiului Roman.¹⁹ În opinia sa, acțiunile sofștilor erau mai importante decât textele lor, pe care el le vedea ca pe o simplă manifestare superficială a acestei medieri politice și culturale. Acest punct de vedere a fost dezvoltat mai târziu de Christopher Jones, care investigat relația dintre sofști și Roma și a susținut că sofștii au acționat ca agenți ai romanizării, întărând astfel legăturile dintre cultura greacă și politica imperială.²⁰ În schimb, cercetătorii de la Oxford, precum Ewen Bowie și Simon Swain, au adoptat o abordare diferită. Ei au susținut că *A Doua Sofistică*

¹⁶ Friedrich Nietzsche, *The Birth of Tragedy* (1872; repr., Oxford: Oxford University Press, 2008), 109.

¹⁷ Wilhelm Schmid, *Der Attizismus in der griechischen Literatur des ersten Jahrhunderts* (Halle: Niemeyer, 1901), 45.

¹⁸ Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, *Hellenistische Dichtung in der Zeit des Kaisers Hadrian* (Berlin: Weidmann, 1900).

¹⁹ Glen W. Bowersock, *Greek Sophists in the Roman Empire* (Oxford: Clarendon Press, 1969), 1.

²⁰ Christopher P. Jones, *The Roman World of Dio Chrysostom* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978).

a fost, mai degrabă, o afirmare a identității grecești decât o mișcare de supunere culturală față de Roma.²¹ Ei au văzut renașterea retoricii grecești o modalitate de revitalizare a mândriei naționale grecești într-un imperiu multicultural. Odată cu ascensiunea criticii literare post-structuraliste în a doua jumătate a secolului al XX-lea, *A Doua Sofistică* a fost reevaluată într-o lumină pozitivă. Criticii post-structuraliști nu au mai început să vadă teatralitatea și intertextualitatea din scrierile sofștilor ca semn al declinului cultural, ci o dovadă a unei culturi literare în plină evoluție și autoreflexie. În această interpretare, termenul de „sofistic” nu mai reprezintă un sens peiorativ, ci un indicator al rafinementului literar și al constientizării culturale. Teoreticienii precum Michel Foucault au sugerat că această sofistica reprezintă un mod în care discursul postmodern reflectă complexitățile societății contemporane, precum și un mod în care identitatea culturală este negociată în contextul dominației politice. Această reevaluare a fost însoțită și de o examinare detaliată a modului în care genul și identitatea de gen au influențat retorica și oratoria în perioada *A Doua Sofistică*. Studiile recente au aratat că femeile au jucat un rol mai activ în cultura greacă târzie decât în perioadele anterioare, contribuind astfel la un peisaj cultural mai diversificat.²² Mai mult, temerile legate de masculinitate au jucat un rol important în retorica de elită a acestei perioade, reflectând tensiunile dintre tradițiile culturale grecești și noile realități politice ale Imperiului Roman.²³

Definirea celei de-al doilea sofistice în raport cu prima sofistcă și cu filosofia nu este deloc usoară pentru că ridică o serie de întrebări complexe și provocatoare. În primul rând, este remarcabil cât de des este evocată ideea celei de-a doua sofistice de către Philostratus, cel mai important cronicar al acestui fenomen. În analiza sa, *A Doua Sofistică* nu este o simplă reînnoire a primei sofistice, ci un fenomen cultural aparte în perioada Imperiului Roman. După cum relatează Graham Anderson, *A Doua Sofistică* a fost mai degrabă un „fenomen cultural” decât o mișcare filosofică propriu-zisă, fiind caracterizată printr-o revalorizare a retoricii și a oratoriei

²¹ Ewen Bowie, *The Greeks and Their Past: Poetry, Oratory and History in the Fifth Century BCE* (Oxford: Clarendon Press, 1985), 24.

²² Graham Anderson, *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire* (London/New York: Routledge, 1993), 150.

²³ Simon Swain, *Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World, AD 50–250* (Oxford: Clarendon Press, 1996), 64.

în mijlocul intelectualilor romani.²⁴ Aceasta este o diferență fundamentală față de *Prima Sofistică*, care a fost mai apropiată de gândirea filosofică pre-socratică, dominată de figuri precum Gorgias și Protagoras. În lucrarea „Vietile sofiștilor” Philostratus, urmărește începuturile celei de-a doua sofistici până la Eschine, un orator atenian un rival al lui Demostene cu patru secole mai devreme.²⁵ Această continuitate temporală subliniază ipoteza că *A doua Sofistica* nu a apărut brusc ca un fenomen nou, ci s-a dezvoltat mai degrabă dintr-o tradiție retorică preexistentă. Din acest motiv Philostratus o numește „a doua” sofistică, nu „nouă”. Făcând acest lucru, el a recunoscut o legătura directă cu tradițiile mai vechi ale retoricii grecești, fără a sugera o ruptură radicală cu trecutul.²⁶ Un aspect cheie pentru înțelegerea celei de-a doua sofistica este diferența subtilă dintre sofiștii antici, precum Gorgias și Protagoras, și noii retori ai epocii imperiale, precum Dio Chrysostom și Aelius Aristides. Diferența constă nu numai în stilurile retoricesi subiectele abordate, ci și în contextele culturale și politice în care au functionat aceste figuri. Gorgias și Protagoras erau activi într-o perioadă în care filosofia și retorica erau încă puternic integrate, în timp ce, *A Doua Sofistică*, după considerentele lui Dio și Aristides, reflectă o separare mai clară a retoricii și filosofiei, retorica devenind un mijloc de afirmare culturală și socială în cadrul Imperiului Roman.²⁷

Un alt element distinctiv este accentul pus pe *mimesis*, imitație în perioada celei de-a doua sofistici. În timp ce, în perioada *Primei Sofistici* s-a concentrat pe imitarea naturii și pe explorarea realităților filosofice prin retorică, *A Doua Sofistică* pune accent pe imitarea culturii, în special a tradiției antice grecești. Această schimbare este bine evidențiată prin observațiile lui Michel Foucault. El subliniază că retorica din perioada imperială romană nu mai avea drept scop imitarea naturii, ci refacerea și reproducerea discursurilor și formelor culturale din trecut. Într-adevăr, *A doua Sofistică* poate fi privită o metodă de reinterpretare a tradiției

²⁴ Graham Anderson, *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire* (London/New York: Routledge, 1993), 5.

²⁵ Philostratus, *Lives of the Sophists*, în *Philostratus and Eunapius: The Lives of the Sophists*, trans. Wilmer C. Wright, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), sec. 481, 210.

²⁶ George A. Kennedy, *The Art of Persuasion in Greece* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1963), xix.

²⁷ Glen W. Bowersock, *Greek Sophists in the Roman Empire* (Oxford: Clarendon Press, 1969), 58.

elenistice în contextul roman, reflectând nu doar nostalgia trecutului, ci și încercările de legitimare culturală în fața dominației romane.²⁸ Această re-proiectare a rolului retoricii este evidentă și în modul în care sofștii imperiali au folosit oratoria ca o metodă de autoafirmare politică și socială. De exemplu, Dio Chrysostom, era cunoscut pentru discursurile sale morale și politice, care erau caracterizate de o retorică puternică, dar care se deosebeau de filosofia speculativă a sofștilor antici precum Protagoras.²⁹ În contrast, Aelius Aristides, o figură importantă din perioada celei de-a doua sofștici, a folosit oratoria nu doar ca o modalitate de divertisment sau persuasiune, ci și ca o formă de exprimare a identității culturale grecești în fața dominației romane.³⁰ Așadar, distingerea celor două curente *Prima Sofștică* de cea *De-a doua Sofștică* este dificilă. După cum subliniază Glen Bowersock, *Prima Sofștică* și *A Doua Sofștică* prezintă un interes comun în retorică și persuasiune, chiar dacă contextele și scopurile lor diferă.³¹ În timp ce, *Prima Sofștică* a fost asociată cu conceptelor filosofice și căutarea adevărului universal, *A Doua Sofștică* s-a concentrat pe performanța publică și pe revitalizarea tradițiilor culturale grecești.

Concluzionând, acest curent reprezintă o perioadă culturală semnificativă în istoria Imperiului Roman și a civilizației grecești, caracterizată printr-o renastere a tradiției oratorice și pune accent pe rolul retoricii în viața publică. Deși conceptul a fost interpretat diferit de cercetători moderni, există un consens general anume că, *A Doua Sofștică* a fost o mișcare culturală importantă care a avut un impact asupra identității elitei din primele secole d.Hr. În ciuda criticilor aduse acestei mișcări, rolul ei central în consolidarea identității culturale și politice în Imperiul Roman nu poate fi negat. Prin retorică, *A Doua Sofștică* a creat un spațiu de negociere culturală și politică care a oferit ocazia renașterii și reinterpretării tradițiilor grecești în contextul dominației romane. Reevaluarea termenului de *A Doua Sofștică* de către Philostratus și renasterea lui în secolul al XIX-lea de

²⁸ Simon Swain, *Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World, AD 50–250* (Oxford: Clarendon Press, 1996), 32.

²⁹ Dio Chrysostom, *Discourses, Oratio XVIII (On Training for Public Speaking)*, în *The Discourses of Dio Chrysostom*, vol. II, Loeb Classical Library, trans. J. W. Cohoon (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939), 45.

³⁰ Aelius Aristides, *Orations*, în *Aelius Aristides: Orations*, vol. I, Loeb Classical Library, trans. C. A. Behr (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), 60.

³¹ Glen W. Bowersock, *Greek Sophists in the Roman Empire* (Oxford: Clarendon Press, 1969), 12.

către Rohde și alți cercetători au avut un impact profund asupra studiului literaturii și culturii grecești imperiale. În timp ce Rohde și Schmid au văzut în *A Doua Sofistică* o încercare eșuată de recuperare a valorilor grecești autentice. Cercetătorii moderni au ajuns să înțeleagă complexitatea fenomenului și eforturile păstrării unei identități culturale grecești în fața dominației romane. În acest context, *A Doua Sofistică* nu mai este considerat un semn de declin, ci un fenomen cultural dinamic care a contribuit la diversitatea și complexitatea Imperiului Roman. Dezbaterile academice contemporane reflectă, prin urmare, nu numai diversitatea interpretărilor asupra *A Doua Sofistică*, ci și relevanța acestui concept pentru înțelegerea unor subiecte mai ample legate de identitate, putere și cultură în contextul imperial. În mod ironic, termenul inventat de Philostratus pentru a descrie o perioadă din istoria Greciei a devenit, de-a lungul timpului, un teren fertil pentru reflecțiile academice asupra problemelor fundamentale ale modernității și postmodernității.

2. Sofiștii și paideia: educație și retorică în Grecia Antică

Conceptul de paideia (educație) așa cum îl întruchipau sofiștii antici este complex și cu mai multe fațete. Termenul „sofist” își are rădăcinile în cuvântul „sophia”, care înseamnă „înțelepciune” și a fost inventat inițial în secolul al V-lea î.Hr. Este folosit pentru a descrie un grup de intelectuali rătăciți. Intelectuali, precum Protagoras din Abdera și Gorgias din Leontini, au predat o gamă largă de materii, de la filosofie la retorică, și au avut o influență profundă asupra culturii intelectuale a timpului.³² De exemplu, Protagoras, a introdus relativismul în gândirea greacă cu celebra sa afirmație că „omul este măsura tuturor lucrurilor”.³³ Gorgias, pe de altă parte, este cunoscut pentru măiestria sa în retorică, așa cum se dovedește în lucrări precum *Encomiul către Elena*, în care susține, cu ingeniozitate, că Helena nu poate fi considerată responsabilă pentru fuga ei cu Paris.³⁴ Paideia sofiștilor a fost caracterizată de accentul pus pe retorică și persuasiune.

³² Philostratus, *Lives of the Sophists*, 457b–c, în *Philostratus and Eunapius: The Lives of the Sophists*, vol. II, Loeb Classical Library, trans. Wilmer Cave Wright (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), 481–83.

³³ Protagoras, „Fragmente,” în Hermann Diels și Walther Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, 6th rev. ed. (Berlin: Weidmann, 1954), 87.

³⁴ Gorgias, „Encomium on Helen,” în Hermann Diels și Walther Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. II, 82 B11, par. 8, 6th rev. ed. (Berlin: Weidmann, 1954), 278.

În *Encomiul către Elena*, Gorgias afirmă că „limba contituie un potențial puternic”, subliniind puterea de convingere a limbajului.³⁵ Această abilitate de manipulare a limbajului de convingere sau impresiune a ajuns să fie ușor asociată cu sofștii, asociere care nu a fost întotdeauna pozitivă. În contextul democratic al Atenei, unde egalitatea în fața legii și accesul la cunoaștere erau valori fundamentale, mulți priveau cu suspiciune această expertiză tehnică a sofștilor, care putea fi cumpărată de cei bogați.³⁶ De-a lungul timpului, cuvântul „sofist” a căpătat o conotație negativă, mai ales în domeniul politic. Demostene a fost oratorul atenian în secolul al IV-lea î.Hr., care a folosit termenul pentru a acuza opoziția de fraudă și manipulare. El a susținut că au folosit tehnici retorice superficiale pentru a convinge mulțimea. Aristofan îi satirizează pe „sofști” în comedia „Norii”, înfățișându-i drept persoane care folosesc retorica pentru a evita responsabilitatea, în acest caz, creditorii.³⁷ Critica la adresa sofștilor a fost întărită de filosofi conservatori, precum Platon. El i-a descris pe sofști ca persoane periculoase, cărora le pasă mai mult de persuasiune decât de adevăr. În „Republica și Sofistul”, Platon îi descrie pe sofști ca reprezentanți ai „pseudo-înțelepciunii”, care au căutat doar să impresioneze mulțimea, fără să urmărească adevărul sau virtutea filosofică.³⁸ În lucrarea „Norii”, Platon a identificat sofismul cu demagogia și l-a criticat pentru că a introdus spectacolul și persuasiunea superficială în arenele serioase ale dezbaterii politice și juridice.³⁹ Această asociere a sofismului cu arta spectacolului a influențat percepțiile sofștilor până în perioada elenistică. Deși dovezile pentru retorica elenistică sunt fragmentare, sursele care au rezistat timpului sugerează că sofștii au avut un rol esențial în viața intelectuală și politică a cetățitorilor grecești.⁴⁰ În perioada Imperiului Roman, termenul „sofist” a continuat să

³⁵ Gorgias, *Encomium on Helen*, par. 8, trad. Brian R. Donovan, în *Readings in Ancient Greek Philosophy*, ed. S. Marc Cohen et al., 4th ed. (Indianapolis: Hackett Publishing, 2011), 94.

³⁶ George A. Kennedy, *The Art of Persuasion in Greece* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1963), 3.

³⁷ Aristophanes, *The Clouds*, linii 300–350 (Strepsiades încearcă să folosească retorica lui Socrates pentru a scăpa de creditorii), trans. William Arrowsmith (New York: Oxford University Press, 1962), 45.

³⁸ Platon, *Sofistul*, sec. 231a, în *Dialogurile complete*, trad. Andrei Cornea (București: Humanitas, 2001), 32.

³⁹ Platon, *Republica*, sec. 517b, în *Dialogurile complete*, trad. Andrei Cornea (București: Humanitas, 2001), 210.

⁴⁰ George A. Kennedy, *Greek Rhetoric under the Roman Empire*, in *A New History of*

fie folosit ambiguu. În scrierile moralistului și oratorului Dio din Prusa din secolul I d.Hr., termenul „sofist” a fost folosit într-un sens peiorativ, pentru a se referi la oamenii care se implicau în spectacolul retoric, fără vreun interes filosofic real.⁴¹ Dio s-a prezentat ca un adevărat filosof, care avea să-l salveze pe împăratul Traian de influența „sofiștilor ignoranți și șarlatani”.⁴² Aceasta reflectă o diferență fundamentală în gândirea greacă imperială. Filosofii erau considerați căutători ai adevărului, în timp ce sofistii erau asociați cu retorica goală de conținut. Cu toate acestea, generațiile ulterioare nu au făcut întotdeauna această diferență clară. Philostratus, în *Viețile sofiștilor*, descrie figuri precum Dio atât filosofi, cât și sofiști, subliniind fluiditatea acestor termeni în contextul imperial.⁴³ O altă figură reprezentativă al acestei epoci a fost Publius Aelius Aristides, un celebru orator din secolul al II-lea d.Hr., care a respins eticheta de „sofist”, preferând să se numească „orator”.⁴⁴ Cu toate acestea, stilul său retoric și discursurile sunt considerate de tip sofistic. Aristides se deosebește de „sofiștii execrabili”, pretinzând că practică retorica din plăcerea utilizării cuvintelor, nu pentru vreun câștig material.⁴⁵ Totuși, chiar și Aristides a recunoscut natura evazivă al termenului „sofist”, subliniind că se poate referi atât la filosofi, cât și la oratori.⁴⁶ În consecință, în Grecia antică, sofistica și paideia erau strâns legate, deși această relație era adesea privită cu ambiguitate și chiar suspiciune. Sofiștii au fost primii care au dezvoltat o formă de educație bazată pe retorică și persuasiune. Cu toate acestea, filosofi precum Platon și Aristotel au criticat această formă de educație pentru că se referea la

Classical Rhetoric, ed. George A. Kennedy (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1995), 205.

⁴¹ Dio Chrysostom, *Orationes*, Oratio XXXI–XXXIV (*Discourses 31–34*), în *The Discourses of Dio Chrysostom*, vol. III, ed. J. W. Cohoon and H. L. Crosby, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1940), 5 (pentru Oratio XXXI).

⁴² Dio Chrysostom, *Orationes*, Oratio XXXII („To the People of Alexandria”), în *The Discourses of Dio Chrysostom*, ed. J. W. Cohoon & H. L. Crosby (Loeb Classical Library; Cambridge, MA: Harvard University Press, 1940), 171.

⁴³ Philostratus, *Lives of the Sophists*, sec. 479, 180; sec. 492, 192, în *Philostratus and Eunapius: The Lives of the Sophists*, trans. Wilmer Cave Wright, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921).

⁴⁴ Aelius Aristides, *Orations*, în *Aelius Aristides: Orations*, vol. I, Loeb Classical Library, trans. C. A. Behr (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), 51.

⁴⁵ Aelius Aristides, *Orations*, vol. I (Loeb Classical Library; Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), 33.

⁴⁶ Aelius Aristides, *Orations*, vol. I (Loeb Classical Library; Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), 3.677.

succesul oratoric în detrimentul căutării adevărului. În perioada elenistică și imperială, sofistica a continuat să se dezvolte, devenind o parte centrală a vieții intelectuale și politice din cetățile grecești și romane. În ciuda criticilor, sofistii au rămas o parte importantă a culturii educaționale antice și au reflectat complexitatea și diversitatea paideiei grecești. Sofistica, deseori condamnată cu încăpățănare de filosofi, a impus în cele din urmă un fel de „răzbunare” în domeniul istoriografiei, deoarece este destul de dificil să scrii o istorie a filosofiei antice fără a include și istoria sofisticii. Relația dintre sofism și filosofie a fost deosebit de importantă în perioada imperială, când interesul pentru independență teoretică a scăzut și aspectele persuasive ale discursului filosofic au câștigat importanță. Din acest motiv, studiul tradițiilor filosofice din această perioadă cunoașterea filosofică devine o formă de *paideia*, cu accent pe studiul omului în relație cu cunoașterea, viața și el însuși.⁴⁷ Această îndreptare a filosofiei către antropologie este strâns legată de apariția celei de-a doua sofistice, un fenomen cultural prominent în Imperiul Roman, care a dat sofistilor și retorilor un rol din ce în ce mai activ în crearea și transmiterea cunoașterii. Sofistii, precum Gorgias și Protagoras, au pus sub semnul întrebării natura cunoașterii și a credinței din primele zile ale tradiției, dar în perioada imperială tradiția a luat forme noi, care au avut implicații politice și sociale profunde.⁴⁸ În acest context, *A Doua Sofistică* nu este doar fenomen retoric, ci reprezintă și un nou tip de conflict între filosofie și retorică, conflict care la suprafață ascunde adesea o înțelegere reciprocă mai profundă. Musonius Rufus, Favorinus și Dion Chrysostom sunt exemple clare ale acestei interacțiuni complexe. Biografiile intelectuale ale acestor autori demonstrează modul în care filosofia și retorica au influențat în acțiunile lor publice și în răspunsurile la realitățile imperiale.⁴⁹ Această legătură dintre filosofie și retorică nu a fost niciodată studiată în detaliu de către istoricii filosofiei. Ei au avut tendința de separare a tărâmului filosofic de tărâmul retoric, separând „gândirea” de „expresie”.⁵⁰ Totuși, această abordare ignoră complexitatea filosofiei

⁴⁷ A. A. Long, *Hellenistic Philosophy: Stoics, Epicureans, Sceptics* (Berkeley: University of California Press, 1996), 47.

⁴⁸ Glen W. Bowersock, *Greek Sophists in the Roman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 1969), 67.

⁴⁹ Simon Swain, *Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World* (Oxford: Oxford University Press, 1996), 72.

⁵⁰ G. B. Kerferd, *The Sophistic Movement* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), 89.

imperiale, care nu poate fi redusă la un simplu „eclecticism”. Ecletismul reprezintă un termen adesea folosit adesea pentru a descrie o perioadă fără a recunoaște particularitățile multor filosofii și sisteme care coexistau la acea vreme. În realitate, perioada imperială a fost caracterizată nu printr-un declin teoretic, cum se spune uneori, ci printr-o diversitate structurală a filosofiei.⁵¹

Într-un cadru istoric mai larg, este necesar să se examineze nu numai interacțiunile dintre filosofie și retorică, ci modul în care acestea au fost tratate teoretic în diferitele școli filosofice și medii literare ale perioadei. Acest lucru ne permite să înțelegem mai clar rolul filosofului și al sofistului și granițele dintre aceste două forme de cunoaștere. În esență, distincția dintre filosofie și sofism nu este una rigidă, ci mai degrabă a evoluat de-a lungul timpului, reflectând nu numai diferențe epistemologice, ci și adaptări la noile realități politice și sociale ale Imperiului Roman.⁵² Un aspect fundamental al acestui studiu este reinterpretarea termenului „a doua sofistică”, și a conceptului de „filosof-sofist”, așa cum este prezentat de Philostratus în *Viețile sofștilor*. Philostratus continuând tradiția stabilită de Gorgias și Eschine, își propune să înțeleagă sofistica ca fiind o formă de retorică filosofică.⁵³ Această continuitate temporală arată cum sofistica s-a adaptat și s-a schimbat pentru a deveni o practică intelectuală dominantă în Imperiul Roman și pentru a avea implicații politice și morale profunde.⁵⁴ Într-o altă secțiune importantă a lucrării sale, Philostratus evidentiază diferența dintre „filosofi-sofști” și „sofști în adevăratul sens al cuvântului”. Această diferență este explicată în prima parte a cărții din *Vieți*, subliniind faptul că unii gânditori erau considerați sofști în timp ce se dedicau filosofiei și arată complexitatea relației dintre cele două discipline.⁵⁵ Problema relației dintre filosofie și sofistică a generat controverse în antichitatea

⁵¹ Arnaldo Momigliano, *The Conflict Between Paganism and Christianity in the Fourth Century* (Oxford: Clarendon Press, 1963), 103.

⁵² E. L. Bowie, “The Importance of Sophists,” *Journal of Hellenic Studies* 90 (1970): 134.

⁵³ Philostratus, *Lives of the Sophists*, sec. 481, 180, și sec. 485, 185, în *Philostratus and Eunapius: The Lives of the Sophists*, trans. Wilmer Cave Wright, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), 180–85.

⁵⁴ Graham Anderson, *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire* (London/New York: Routledge, 1993), 215.

⁵⁵ Philostratus, *Lives of the Sophists*, sec. 485, în *Philostratus and Eunapius: The Lives of the Sophists*, trans. Wilmer Cave Wright, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), 485.

târzie. Un exemplu cheie este dezbaterea dintre istoricul Eunapius din Sardes și filosoful Synesius din Cyrene. Perspectivele acestor autori oferă un cadru teoretic important pentru înțelegerea relației dintre sofistică și filosofie din secolul al III-lea până la începutul secolului al V-lea.⁵⁶ Așadar, analiza relației dintre filosofia imperială și sofistică arată că aceste două forme de cunoaștere nu doar că au coexistat, ci și au interacționat și s-au influențat reciproc în moduri complexe care sunt adesea ignorate în istoriografia tradițională. Reflecțiile lui Philostratus, Eunapius și Synesius oferă o bază solidă pentru reexaminarea acestei perioade și pentru a obține o înțelegere mai bună a modului în care filosofia și sofistica s-au definit și s-au îmbogățit reciproc.

3. Conceptul de logologie între prima și a doua sofistică

O analiză comparativă a primei și a celei de-a doua sofistici, ne permite să identificăm două momente cheie în dezvoltarea lor. Prima sofistică a apărut în perioada sofisticilor clasici, care au pus bazele iluminismului în Grecia Antică. Zeller.⁵⁷ citat de Guthrie, exprimă această relație cu următoarea analogie remarcabilă: „așa cum este imposibil pentru un german să vorbească despre Kant fără să menționeze iluminismul, la fel este și pentru un grec: Iluminismul a fost aproape în întregime despre filosofia socratică și figura emblematică a lui Socrate. Când vorbim de sofistică este imposibil să nu precizăm și de contribuția sa”.⁵⁸ Cea de-a doua sofistică are loc într-un context istoric de peste șase secole mai târziu. Această dezvoltare a avut loc într-un moment în care interesul pentru teoria autonomiei este în mod clar în scădere, iar aspectele persuasive ale discursului filosofic devin din ce în ce mai importante. În această etapă, sofiștii și retorii devin actorii principali în transmiterea cunoașterii (cunoștințelor). Cunoașterea filosofică este astfel redefinită ca o formă de paideia care se concentrează în mod specific asupra ființei umane, care este examinată în raport cu propria existență, cunoaștere și viață. Dar rămâne, o întrebare fundamentală: care este diferența între acete două sofistici? Ce au ele în comun? Cum se diferențiază

⁵⁶ Simon Swain, *Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World, AD 50–250* (Oxford: Clarendon Press, 1996), 87.

⁵⁷ Eduard Zeller, *Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung* (Tübingen: F. C. W. Vogel, 1844–1852), vol. I, p. 120.

⁵⁸ W. K. C. Guthrie, *The Sophists* (Cambridge: Cambridge University Press, 1971), 56.

Gorgias, considerat inițiator al primei sofistice de Philostrate, de Eschine, aflat în cadrul celei de-a doua sofistice, având în vedere că ambii sunt aproape contemporani, dar aparțineau unor sofistice diferite conform lui Philostrate? În această parte a lucrării se încearcă o clarificare a posibilelor conexiuni între aceste două curente filosofice și se evidențiază importanța centrală a logologiei în această abordare conceptuală. În perioada imperială, putem identifica un nou tip de filosof, precum Brancacci, caracterizat prin preocupările sale etice și politice și îmbinate cu particularitățile lingvistice și instrumentele literare utilizate (citată). Acest model se află la intersecția dintre Socrate și Ciceron.⁵⁹ Această afirmație subliniază integrarea aspectelor filosofice și retorice, dar conform lui Brancacci și Cassin (o analiză pe care se bazează acest studiu), această perspectivă este adesea ignorată în studiile istoriografice ale filosofiei. Brancacci și Cassin susțin că istoriografia modernă, înrădăcinată în concepte filosofice monolitice, a perpetuat ideea existenței unei singure „filosofii imperiale, întruchipate ca eclecticism”, plasată într-o „epocă a declinului”. A doua parte a lucrării are în vedere examinarea detaliată a conceptelor de filosofie, retorică și sofistică în era imperială, acordând o atenție deosebită influenței conceptului de logologie asupra dezvoltării retoricii de la Platon la Quintilian. A treia parte oferă o scurtă analiză a lucrării „Vies des Sophistes”⁶⁰, opera în care termenul „a doua sofistică” este introdus și detaliat de Philostrate, care este esențial pentru această analiză. În ultima parte se evidențiază câteva elemente sofistice emblematice prezente în lucrările lui Lucian. După cum se va argumenta, Lucian se conformează caracteristicilor standarde asociate cu a doua sofistică. Cu toate acestea, tonul său critic și satiric îl face să iasă în evidență ca o personalitate aparte (care îl descrie), așa că am decis să-i analizez punctul de vedere. În ciuda faptului că a trait într-o perioadă bine documentată din istoria greacă, consensul dintre oamenii de știință contemporani asupra definiției celei de-a doua sofistice este o percepție vagă a unei perioade literare care a marcat sfârșitul culturii grecești. Terminologia *A Doua Sofistică* este adesea folosit, dar interpretările sale variază considerabil. Expresia provine din scrierile lui Philostrate și

⁵⁹ Aldo Brancacci și Barbara Cassin, eds., *La Sophistique seconde* (Villeneuve d'Ascq: Presses Universitaires du Septentrion, 1999), 45

⁶⁰ Philostratus, *Lives of the Sophists* & Eunapius, *Lives of Philosophers*, trans. Wilmer C. Wright, Loeb Classical Library (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921), prima ediție.

apare pentru prima dată în lucrarea sa “Vies des Sophistes”. După cum vom vedea în partea a treia al acestei lucrări, această etapă reprezintă pentru Philostrate un fel de renaștere a sofisticii, marcată de un grup de oratori epideictici remarcabili care au urmat primii sofști. În opinia sa, această repetare continuă în elementele moderne cu caracteristici inovatoare dar și cu o recunoaștere a tradițiilor anterioare. Scopul termenului *A Doua Sofistică* al la Philostrate este concis și potențial inselator în comparație cu semnificațiile prezente în literatura academică recentă.⁶¹

Una dintre principalele surse folosite pentru dezvoltarea acestei cercetări este *A Doua Sofistică* al lui Whitmarsh, pentru care termenul este mai degrabă „o referire la elita culturii grecești din primele secole ale erei noastre”.⁶² El evidențiază ambiguitatea termenului, citând exemplul emblematic al lui Aristide, care s-a distanțat clar de titlatura de sofist, dar care, paradoxal, este inclus în colecția lui Philostrate.⁶³ În continuare, se analizează cele două aspecte ale terminologiei. Prima interpretare se bazează pe scrierile lui Philostrate și ține cont de opiniile lui Barbara Cassin și Aldo Brancacci.⁶⁴ Această perspectivă „filostrateană” ne ajută să înțelegem mai bine trăsăturile sofistice care i-au influențat pe oratori și scriitori în perioada imperială. A doua accepțiune, este de natură mai vastă, și ajută la explicarea stilului literar al perioadei, indiferent dacă a fost sau nu influențat de sofștii anteriori (primii sofști). În lucrarea „L’Effet Sophistique”⁶⁵ logologia și implementarea ei ulterioară apar ca elemente cheie pentru înțelegerea relației dintre prima și a doua sofistică, din perspectiva descrisă de Philostrate. Acest concept bazat pe logologie este strâns legat de mișcarea sofistică și de poziția sa ca o alternativă la ontologia tradițională și explorează relația dintre *A doua sofistică* și *Prima sofistică* (modul în care este înrădăcinat în prima sofistică).⁶⁶ Sofistica este în opoziție cu ontologia, încă din timpurile pre-socratice, fiind descrisă ca o evadare din metafizică și o alternativă la filosofia clasică. Echivalând cerințele de coerență cu

⁶¹ Tim Whitmarsh, *The Second Sophistic* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 5.

⁶² *Ibidem*, 13.

⁶³ Aelius Aristides, *Orations*, vol. I (Loeb Classical Library; Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017), 33.20.

⁶⁴ Barbara Cassin, „Rhétorique et fiction”, în *L’Effet sophistique* (Paris: Gallimard, 1995), 448.

⁶⁵ *Ibidem*, 120.

⁶⁶ *Ibidem*, 409.

cerințele de sens. Aristotel,⁶⁷ a reușit să-și elimine adversarii și să-i clasifice drept „plante care vorbesc”, departe de conceptele filosofiei și ale umanității.⁶⁸ Din perspectiva lui Heidegger, filosofii presocraticii sunt recunoscuți ca parmenideeni, precum Anaximandru, Heraclit și Protagoras. În scrierea „*Tratatul asupra non-ființei*”⁶⁹ al lui Gorgias relația dintre ființă și neființa nu este clarificată decât după câteva decenii în *Poemul când termenul dispare*. Gorgias arată că poemul este și o performanță discursivă. Următoarea propoziție din „*Tratatul asupra non-ființei*” a lui Gorgias în versiunea lui Sextus, citată și de Barbara Cassin, vorbește despre relația stabilită între discursul sofistic și lumea exterioară, și despre recunoașterea ontologiei ca discurs: „Nu este discursul care amintește de lumea exterioară, ci mai cu seamă, lumea exterioară influențează discursul”.⁷⁰ Astfel, se observă că limbajul are autonomie performativă și că are un impact asupra realității, adică asupra lumii exterioare. Sofistica sau rafinamentul se concentrează asupra practicizării (pragmata) și se apropie de esența lucrurilor.⁷¹ Într-o abordare extrem de critică a ontologiei, ființa nu este ceva ce poate fi dezvăluit prin cuvinte, ci ceva pe care discursul îl creează. Acest concept este cunoscut sub numele de logologie și arată că există o legătură puternică între ceea ce Philostrate descrie ca sofist și motivul pentru care atât prima, cât și a doua sofistică sunt considerate sofistice. Puterea performativă a logologiei și eficacitatea au fost deosebit de evidente în special în domeniul politic al Greciei antice.⁷² Pentru a înțelege cu adevărat relația de ansamblu dintre cele două sofistice se ia în considerare legătura dintre filosofie și literatură și, în special, modul în care s-a aceasta s-a dezvoltat prin retorică, văzută în contextul ficțiunii. Barbara Cassin, susține că, urmând logica lui Aristotel a cerinței de non-contradicție și a semnificației, filosoful crează două forme diferite de exterioritate, două moduri diferite de folosire a limbajului, care identifică deja spațiul rezervat ficțiunii. Primul tip de exterioritate implică o modalitate imposibilă, cum ar fi, „o plantă care vorbește”. Aceasta

⁶⁷ Aristote, *Métaphysique*, livre Γ (Gamma), 5, 1009b12, éd. et trad. Jules Tricot (Paris: Les Belles Lettres, 1953), 1009b12.

⁶⁸ Barbara Cassin, „Rhétorique et fiction”, în *L'Effet sophistique* (Paris: Gallimard, 1995), 12.

⁶⁹ *Ibidem*, 13.

⁷⁰ Gorgias, *Les Sophistes*, vol. I, trad. și ed. Barbara Cassin (Paris: GF Flammarion, 2009), 126.

⁷¹ Barbara Cassin, *L'Effet sophistique* (Paris: Gallimard, 1995), 23–24.

⁷² *Ibidem*, 13.

înseamnă că limbajul este folosit fără sens iar sunetele sunt produse fără a acorda atenție semnificației. Cassin definește acest fenomen drept semnificația fără sens. Un alt tip de exterioritate este sensul fără referință⁷³ unde decizia de a da sens este luată pentru a bloca legătura dintre realitate și cuvânt, permițându-ne să exprimăm lucruri care au sens, fără a face referire la realitățile existente. În această formă de exterioritate a sensului fără referință se identifică elemente de ficțiune, mai ales când sofistica a fost exclusă din sfera filosofiei și redescoperită în literatură. Quintilian a fost cel care a introdus o nouă perspectivă asupra retoricii văzută ca artă performativă, oferându-i întregul domeniu al autenticității și al adevărului ocupat anterior de filosofie. Acest aspect este clarificat în următoarea sa declarație: „În absența posibilității de a deveni oratori, nu devenim pseudo-oratori, ci pseudo-filosofi (...) Toți filosofii pot fi, în cele din urmă, împărțiți în două categorii: pseudo-filosofii și oratorii autentici”.⁷⁴ Dar cine este implicat în discuția despre retorica sofistă? De unde provine termenul „rhêtoriquê”? Barbara Cassin analizează în detaliu motivele strategice ce stau la baza adoptării termenului „rhêtoriquê”, citându-l pe Edward Schiappa și arătând, de asemenea, rădăcinile sale platoniciene, ilustrate prin subtitlul dialogului Gorgias, „Peri tês rhêtorikês”.⁷⁵ Cu toate acestea, într-un seminar susținut de Edward Schiappa evidențiază faptul că, dicotomia dintre retorică și filosofie este o prejudecată perpetuată în filosofia tradițională încă de la Platon. După cum subliniază Schiappa, această dihotomie nu există atunci când Gorgias a scris „Tratatul despre non-ființă”.⁷⁶ Quintilian descrie triumful retoricii pe care tocmai am descris-o și schimbarea care a rezultat în filosofie. El se bazează pe diverse argumente care sunt fundamentale pentru a înțelege de ce retorica devine sinonimă cu înțelepciunea, mai ales prin creativitatea care este caracteristică sofisticii.⁷⁷ Acest aspect este de o importanță fundamentală în contextul următoarelor discuții despre logologie și implementarea acesteia în ficțiune. Quintilian prezintă o serie de argumente împotriva efectului intenției. Una dintre afirmații este „Filosofia poate fi imitată, dar elocvența nu”.⁷⁸ Cu alte cuvinte, Quintilian

⁷³ *Ibidem*, 333.

⁷⁴ *Ibidem*, 437.

⁷⁵ Barbara Cassin, *L'Effet sophistique* (Paris: Gallimard, 1995), 20.

⁷⁶ Edward Schiappa, Gorgias, *Philosophy & Rhetoric* 30, no. 1 (1997): 15–16.

⁷⁷ Marcus Fabius Quintilianus, *Institutio Oratoria*, II.14–21, p. 19.

⁷⁸ Quintilian, *Institutio Oratoria*, Book X, Chapter 1, în *Institutio Oratoria*, vol. IV, Loeb

sugerează că pot apărea reprezentări false. Filosofia sau cei care se numesc filosofi (imitatori ai filosofiei), dar fără posibilitatea de falsă elocvență sau pseudo-oratorilor. Secretul succesului retoricii constă în reinterpretarea pozitivă a criticii proprii naturi a filosofiei, răsturnând astfel problema imitației. Este o temă profund platoniciană: ceea ce este imitat este bine, dar ceea ce este nu poate fi imitat este și mai bine.⁷⁹

Concluzii

Oratorii sunt evaluați pe baza rezultatelor lor practice, mai degrabă decât a intențiilor lor. Intențiile care dau naștere la acuzații de ipocrizie se bazează întotdeauna pe o discrepanță între aparență și realitate și sunt, desigur, întotdeauna însoțite de neîncredere. Cu toate acestea, perspectiva contrară a lui Quintilian, se referă nu doar la abilitatea oratorului de a vorbi bine, ci și la influența sa personală. Potențialul simulării este subminat atunci când atenția este concentrată mai degrabă pe efecte decât pe intenții. Filosoful poate explora, oratorul poate descoperi. Și cu siguranță este posibil să fii ipocrit în procesul de cercetare, dar nu și în cel de găsim. Prin urmare, Quintilian definește un orator ca fiind „vir bonus dicendi peritus”, adică o persoană pricepută în arta oratoriei și care vorbește întotdeauna corect și eficient.⁸⁰ Quintilian preia un pasaj celebru a lui Caton: „Nimeni nu poate vorbi bine dacă nu este bun.”⁸¹ Acest fapt este dovedit de principiul non-contradicției: „Nu spun că, pentru a fi un bun orator, trebuie să fii un om bun, ci că nu vei putea fi un orator dacă nu ești un om bun”, pur și simplu „pentru că un om nu poate fi în același timp și bun și rău.”⁸² Apoi, îi atribuie acestei revendicări a binelui o valoare etică și morală, deoarece un vir bonus este „ceva asemănător unui înțelept roman.”⁸³ După relatările anterioare, Quintilian susține că retorica este o artă al carei scop este atins

Classical Library, trans. H. E. Butler (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920), 3.

⁷⁹ Barbara Cassin, *L'Effet sophistique* (Paris: Gallimard, 1995), 436.

⁸⁰ *Ibidem*, 437.

⁸¹ Quintilianus, *Institutio Oratoria*, II.15.34.

⁸² Quintilian, *Institutio Oratoria*, Book XII, Chapter 1, §1 (“orator is a good man... no man unless good can be an orator”), în *Institutio Oratoria*, vol. IV, Loeb Classical Library, trans. H. E. Butler (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920), 381.

⁸³ Marcus Fabius Quintilianus, *Institutio Oratoria*, Book XII, Chapter 1, Section 1, (Loeb Classical Library; Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920), 381.

prin același rezultat prin *efect*. Chiar dacă nu reușește, oratorul se străduiește să „vorbească bine” și are bunăvoința înțeleptului roman, astfel încât retorica să se bucure de scopul atins, căci scopul este actul însuși. (în actu posita, non in effectu).⁸⁴ Quintilian adaugă „Acest răspuns are puterea de a-l lăsa pe adversar fără cuvinte”. De fapt, retorica este din toate punctele de vedere superioară filosofiei imitabile.⁸⁵ O filosofie care se întreabă mereu, sau se pretinde că se interesează, nu se stăpânește pe ea însăși și de aceea este atât de ușor de imitat. Retorica, pe de altă parte, desi inimitabilă în acțiunile sale, se încadrează mai mult în sfera înțelepciunii decât a contemplării filosofice. Aceasta se bazează pe specificul acțiunilor, ce nu se poate reduce la simple intenții. Conform interpretării aristotelice citate de Cassin în acest tratat, intențiile pot diferi unele de altele și pot interfera unele cu altele, dar actul însuși, descris prin termenul „energeia”, apare în esența ca o concretizare. Atunci când oratorul se angajează într-un act discursiv, discursul devine în mod inerent priceput, indiferent de rezultat. Aici se remarcă înțelepciunea stoică, mereu activă care a reconfigurat modelul lui Aristotel de filosofie practică și a triumfat în dezbaterile lui Quintilian asupra imaginii negative a filosofiei și retoricii platoniciene. Retorica îmbină scopul extern al poiêsis și al tekhnê cu scopul intern al praxis, heteronomia cu autonomia, eficacitatea cu efectivitatea.

Bibliografie

1. Anderson, Graham. *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire*. London/New York: Routledge, 1993.
2. Aristide, Aelius. *Orations*. În *Aelius Aristides: Orations*. Vol. I. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017.
3. Aristophanes. *The Clouds*. Tradus de William Arrowsmith. New York: Oxford University Press, 1962.
4. Aristotle. *The Art of Rhetoric*. Edited and translated by Gerald A. Kennedy. London: Penguin Classics, 1991.
5. Aristote. *Métaphysique*. Livre (Gamma), 5, 1009b12. Éd. et trad. Jules Tricot. Paris: Les Belles Lettres, 1953.
6. Bowie, E. L. “The Importance of Sophists.” *Journal of Hellenic Studies* 90 (1970).
7. Bowie, Ewen. *The Greeks and Their Past: Poetry, Oratory and History in the Fifth Century BCE*. Oxford: Clarendon Press, 1985.

⁸⁴ Marcus Fabius Quintilien, *Institutio Oratoria*, Livre II, Chapitre 15, § 25, *Loeb Classical Library* (Cambridge, MA : Harvard University Press, 1920), 309.

⁸⁵ *Ibidem*, 446.

8. Bowersock, Glen W. *Greek Sophists in the Roman Empire*. Oxford: Clarendon Press, 1969.
9. Brancacci, Aldo, și Barbara Cassin, eds. *La Sophistique seconde*. Villeneuve d'Ascq: Presses Universitaires du Septentrion, 1999.
10. Cassin, Barbara. *L'Effet sophistique*. Paris: Gallimard, 1995.
11. Cassin, Barbara. "Rhétorique et fiction." În *L'Effet sophistique*. Paris: Gallimard, 1995.
12. Chrysostom, Dio. *Discourses*. Oratio XVIII (*On Training for Public Speaking*). În *The Discourses of Dio Chrysostom*. Vol. II. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939.
13. Chrysostom, Dio.. *Discourses*. Oratio XXXI–XXXIV (*Discourses 31–34*). În *The Discourses of Dio Chrysostom*. Vol. III. Edited by J. W. Cohoon and H. L. Crosby. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1940.
14. Chrysostom, Dio. *Discourses*. Oratio XXXII (*To the People of Alexandria*). În *The Discourses of Dio Chrysostom*. Edited by J. W. Cohoon and H. L. Crosby. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1940.
15. Gorgias. „Encomium on Helen.” În *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. II, 82 B11, par. 8, de Hermann Diels și Walther Kranz. Berlin: Weidmann, 1954.
16. Gorgias. "Encomium on Helen," par. 8. Trad. Brian R. Donovan. În *Readings in Ancient Greek Philosophy*. Edited by S. Marc Cohen et al. 4th ed. Indianapolis: Hackett Publishing, 2011.
17. Gorgias. *Les Sophistes*. Vol. I. Tradus și editat de Barbara Cassin. Paris: GF Flammarion, 2009.
18. Guthrie, W. K. C. *The Sophists*. Cambridge: Cambridge University Press, 1971.
19. Jones, Christopher P. *The Roman World of Dio Chrysostom*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
20. Kennedy, George A. *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1999.
21. Kennedy, George A. *The Art of Persuasion in Greece*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1963.
22. Kennedy, George A. "Greek Rhetoric under the Roman Empire." În *A New History of Classical Rhetoric*. Edited by George A. Kennedy. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1995.
23. Kerferd, G. B. *The Sophistic Movement*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
24. Libanius. *Selected Letters of Libanius: From the Age of Constantius and Julian*. Trad. Scott Bradbury. Liverpool: Liverpool University Press, 2004.
25. Long, A. A. *Hellenistic Philosophy: Stoics, Epicureans, Sceptics*. Berkeley: University of California Press, 1996.

26. Lucian din Samosata. *Dialogurile*. Trad. C. D. N. Costa. Oxford: Oxford University Press, 2009.
27. Momigliano, Arnaldo. *The Conflict Between Paganism and Christianity in the Fourth Century*. Oxford: Clarendon Press, 1963.
28. Nietzsche, Friedrich. *The Birth of Tragedy*. 1872. Repr., Oxford: Oxford University Press, 2008.
29. Philostratus, și Eunapius. *Lives of the Sophists & Lives of Philosophers*. Trad. Wilmer C. Wright. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.
30. Plato. *Republica*. 517b, p. 210. În *Dialogurile complete*. Trad. Andrei Cornea. București: Humanitas, 2001.
31. Plato. *Sofistul*. 231a, p. 32. În *Dialogurile complete*. Trad. Andrei Cornea. București: Humanitas, 2001.
32. Protagoras. „Fragmente.” În Hermann Diels și Walther Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*. 6th rev. ed. Berlin: Weidmann, 1954.
33. Quintilian, Marcus Fabius. *Institutio Oratoria*. Book XII, Chapter 1, Section 1. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920.
34. Rohde, Erwin. „Asiatische Rhetorik und die zweite Sophistik.” *Rheinisches Museum* 41 (1886).
35. Schiappa, Edward. „Gorgias.” *Philosophy & Rhetoric* 30, no. 1 (1997).
36. Schmid, Wilhelm. *Der Attizismus in der griechischen Literatur des ersten Jahrhunderts*. Halle: Niemeyer, 1901.
37. Swain, Simon. *Hellenism and Empire: Language, Classicism, and Power in the Greek World, AD 50–250*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
38. Swain, Simon. ed. *Themistius and Valens: Orations 6–13*. Liverpool: Liverpool University Press, 2021.
39. Themistius. *Orationes*. Oratio XIII (c. 347). În *The Works of Themistius: Political Speeches*, ed. W. Dindorf. Leipzig, 1832.
40. von Wilamowitz Moellendorff, Ulrich. *Hellenistische Dichtung in der Zeit des Kaisers Hadrian*. Berlin: Weidmann, 1900.
41. Zeller, Eduard. *Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung*. Vol. I. Tübingen: F. C. W. Vogel, 1844–1852.

INFLUENȚA IMAGINARULUI POLITIC ÎN EVOLUȚIA „CETAȚII”

Adriana-Mădălina BUIA*

buia.adriana@yahoo.com

THE INFLUENCE OF THE POLITICAL IMAGINARY IN THE EVOLUTION OF THE „CITADEL”

ABSTRACT: In this article, I propose to make an analysis regarding the impact of the political imaginary on the evolution of a state. One of the most important components of the political imaginary is the image of the leader. This has become a historical point of reference. The image of the leader is represented by Cesare Borgia, who served as an example for Machiavelli in shaping the portrait of the Prince. Nowadays, the image of the leader has become very important, as democracies and pseudo-democracies alike seek to persuade citizens as much as possible in their political choices. In the conclusion of the article, I highlighted the way in which present-day political choices have manifested, describing two contemporary political leaders and the way in which Machiavelli's image of the Prince has found its equivalent in them.

KEYWORDS: Imaginary, Political Imaginary, Leader, Political Choices, Savior Leader.

În cadrul componenței sale, imaginarul reunește un spectru larg de elemente, cum ar fi: concepțiile preștiințifice, credințele religioase, producțiile artistice, stereotipurile, toate acestea construind la conceptul de imaginar și clasificându-l în diferite tipologii. Acest termen a ajuns în atenție publicului în secolul XX, grație scăderii interesului publicului pentru termenul imaginație: „majoritatea problemelor lumii imaginilor a fost, într-adevăr, mult timp tratată sub auspiciile cuvântului «imaginație», care desemna facultatea de a produce și de a utiliza imagini.”¹

În încercarea de a defini imaginarul trebuie să ținem cont de faptul că acest concept poate fi privit și analizat atât dintr-o perspectivă mai restrânsă cât și dintr-o perspectivă mai extinsă. Dintr-o perspectivă mai restrânsă, imaginarul este privit ca fiind: „ansamblul static al conținuturilor produse de o

* Școala doctorală a Universității Tehnice din Cluj Napoca,

¹ Jean -Jeaques Wunenburger, *Imaginarul*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2009.

imaginație (definită, de altfel, drept o facultate) și care tind să capete o anumită autonomie, prin repetiție, recurență, spre a forma la limită un ansamblu coerent (memoria ca ansamblu de amintiri pasive constituie o parte importantă a imaginarului nostru)”². După cum putem observa imaginarul nu poate fi redus la o singură noțiune și definit prin aceasta, întrucât el este un ansamblu, un univers întreg de imagini, credințe, concepte și idei specifice unui individ sau unui grup, cu un rol covârșitor în formarea acestuia, dar mai ales în evoluția și progresul acestuia, căci așa cum spunea și Wunenburger: „ceea ce caracterizează societățile numite avansate este faptul că acestea consumă astăzi imagini, și nu, precum societățile de altădată, credințe.”³

Dintr-o perspectivă mai extinsă, imaginarul este văzut ca o rețea, ca o grupare sistemică de imagini, ce funcționează după principiul auto-organizării și al auto-poeticii⁴, fapt ce îi conferă imaginarului proprietăți cameleonice, permițându-i acestuia să se reinventeze continuu. Aceste proprietăți ale imaginarului, se datorează faptului că imaginile dispun de o anumită forță, putere, motiv pentru care imaginile trăiesc prin ele însele, fiind generatoare de efecte proprii: „fără medierea imaginii, morala, politica, religia și arta nu ar prinde formă sau și-ar schimba natura.”⁵

După cum putem observa, cele două perspective, se află în opoziție. Pe de o parte, imaginarul este privit ca modalitatea de desemnare a produselor imaginației, fiind privit cu suspiciune datorită lipsei de certitudine a imaginației, iar pe de altă parte, imaginarul este privit ca o forță înzestrată cu propriul său dinamism.

Cert este că la originea imaginarului se află imaginea, aceasta fiind una dintre formele fundamentale de sintetizare a cunoașterii universului atât la nivel individual cât și la nivel de grup, fiind modalitatea de construcție a lumii percepute. Durand considera imaginarul ca fiind muzeul tuturor imaginilor trecute, posibile, prezente sau care urmează să fie produse, iar în lucrarea *Imaginarul*. Construcția și deconstrucția lumii imaginarul este definit ca fiind: „totalitatea imaginilor pe care le avem despre lume, indiferent de forma pe care o adoptă acestea.”⁶ Mergând pe

² *Ibidem*, p. 14.

³ Jean -Jeaques Wunenburger, *Filosofia Imaginilor*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 331.

⁴ Jean -Jacques Wunenburger, *Imaginarul*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2009, p. 15.

⁵ Jean -Jeaques Wunenburger, *Filosofia Imaginilor*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 333

⁶ Dan Gabriel Sîmbotin, *Imaginarul. Construcția și deconstrucția lumii*, Editura Institutul European, Iași, 2016, p. 32.

această din urmă definiție, consider că imaginarul este într-adevăr suma tuturor imaginilor pe care le avem despre lume, cu precizarea că este suma tuturor imaginilor pe care le avem la un moment dat despre lume, spun la un moment dat, pentru că omul, lumea, așa cum considera și Heraclit din Efes sunt tributare principiului numit „*panta rhei*” principiu ce arată că totul este supus transformării și devenirii, inclusiv omul și odată cu acesta și imaginarul său.

În ceea ce privește imaginarul politic, înainte de a analiza impactul pe care acesta îl are în evoluția „cetății”, e necesar să facem câteva precizări în ceea ce privește sorgința acestuia. La baza formării oricărui imaginar, indiferent că vorbim de imaginar individual, social sau politic, se află imaginarul perceptiv: „care este considerat piatra de temelie a construcției imaginarii, pentru că imaginea, așa cum o avem noi despre lume se construiește în jurul individului și a posibilităților sale de percepție.”⁷ După cum putem observa, simpla existență a unor imagini nu este suficientă pentru formarea imaginarii, indiferent de natura lui, întrucât formarea acestuia este un proces extrem de complex ce ține de interacțiunea dintre persoană și mediul înconjurător, astfel procesul perceptiv este unul extrem de dinamic în special datorită interacțiunii dintre funcțiile informaționale și psihicul uman, care: „poate reproduce în sine, în interiorul său realitatea înconjurătoare așa cum este ea, dar și într-o formă modificată, așa încât realitatea din mintea omului să nu mai semene cu realitatea din afara minții lui.”⁸

Un alt punct de cotitură în formarea imaginarii de oricare tip îl constituie modul în care imaginile sunt procesate și însușite, deoarece, în funcție de o serie de factori, pot apărea diferențe semnificative între imaginile generate de realitate și imaginile finale, adică cele produse de mintea umană în urma procesării imaginilor primite din mediul înconjurător, fapt ce conduce la o pluralitate de imaginarii. Fiecare ființă își are propriul ei sistem de percepție, inclusiv omul, motiv pentru care imaginea sa cu privire la lume reprezintă o construcție la nivelul propriului său mental, construcție ce se întemeiază pe un ansamblu de informații furnizat de către organele de simț: „potrivit analizei lui Castoriadis, social-istoricul nu este creat prin natură sau prin legile istorice, societatea este auto – creată. Instituirea societății este cea care creează societatea și istoria. Această

⁷ *Ibidem*, p. 43.

⁸ Mielu Zlate, *Introducere în psihologie*, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 222.

formă întemeietoare este imaginarul social în cel mai radical sens.”⁹ După cum putem observa, imaginea noastră despre lume este reprezentată de propria noastră construcție mentală, construcție ce se întemeiază pe informațiile senzoriale furnizate de mediul exterior, dar interpretate, decodate în funcție de propria noastră construcție psihică, fapt pentru care imaginile perceptivă sunt unice la nivelul fiecărui individ, la fel ca și imaginea sa cu privire la lume.

Pentru a înțelege mai bine felul în care se realizează trecerea de la realitate la imaginea noastră mentală, dar și importanța pe care o au funcțiile cognitive, e necesar să facem o scurtă analiză a modului în care imaginea este receptată și transformată în mentalul nostru.

Prima etapă este reprezentată de *activarea imaginii*, formarea unei imagini primare, adică o formă brută a imaginii perceptivă. În această etapă are loc un proces de profunzime prin intermediul căruia imaginea brută este analizată prin prisma imaginilor comparative, astfel pe baza acestor procese ia naștere imaginea secundară, imagine ce are un rol important în formarea imaginii de ansamblu.¹⁰

A doua etapă o reprezintă *inspectarea imaginii*, etapă ce surprinde detaliile și particularitățile imaginii brute. Aceasta este etapa în care intervin procesele cognitive, prin intermediul cărora se surprind particularitățile imaginii.¹¹

A treia etapă constă în *menținerea imaginii* și reprezintă procesul de stabilizare al imaginii, proces ce se întemeiază pe relația dintre cognitiv și perceptiv.¹²

Iar ultima etapă, cea de-a patra, o reprezintă *transformarea imaginii* și constă în transformarea și integrarea imaginii în propriul intelect, această etapă fiind cea care determină construcția imaginarului ca imagine de ansamblu, fiind necesar ca fiecare imagine percepută să fie compatibilă cu imaginarul persoanei în cauză, în caz contrar are loc o marginalizare și

⁹ Ilana Mountain, *Cultural Ecstasies, Drugs, gender and the social imaginary*, Editura Routledge, New York, 2013, p. 14 „according to Castoriadis’ analysis, the social-historical is not created by nature or historical laws, as society is self-created. The instituting society is what creates society and history, as opposed to the instituted society. This instituting society is the social imaginary in the radical sense.”

¹⁰ Stephen M. Kosslyn, *Image and Brain*, Editura Bradford, Cambridge Massachusetts, 1995, p. 146.

¹¹ *Ibidem*, p. 149.

¹² *Ibidem*, p. 150.

chiar o eliminare a acestora din structura de imagine.¹³ Toate aceste etape au un rol extrem de important în formarea imaginarului, întrucât în felul acesta are loc îmbinarea imaginilor noi cu cele vechi și alcătuirea imaginarului fiecărei persoane.

La o primă vedere am fi tentați să afirmăm că simpla punere în comun a imaginilor individuale și a celor formate la nivel de grup, e suficientă pentru ca formarea imaginarului social să aibă loc, însă în ceea ce privește crearea imaginarului social comun, s-a constatat că există o dublă tendință în ceea ce privește făurirea acestuia. Pe de o parte există tendința de apropiere a imaginarului individual înspre alte imaginarii individuale asemănătoare, în felul acesta având loc realizarea unui imaginar comun, o imagine comună pentru fiecare, ca rezultat: „al sedimentării acelor semnificații care interpretează practicile sociale, și care redau semnificativ perspectiva participanților la acțiunea socială.”¹⁴ Iar pe de altă parte, imaginarul social comun se creează prin intervenția procesului respingerii dintre imaginarul individual și cel colectiv existent deja. Ce înseamnă acest lucru? Faptul că orice opinie sau imagine ce amenință imaginarul deja format, în primă instanță provoacă conflict, însă în urma aceluia conflict are loc construcția de noi imagini, fapt ce duce la dezvoltarea și diversificarea imaginarului.¹⁵

Un alt factor extrem de important în formarea imaginarului colectiv, social, îl reprezintă convenția: „formarea imaginarului ca formă a societății pornește de la transformarea imaginii individuale în imagine colectivă, așa cum o sumă de imagini particulare se transformă într-o imagine generală asupra lumii. Acest proces se realizează într-un univers al comunicării, al interrelaționării dintre imagini. Imaginea comună ce rezultă este rodul unor «negocieri» proiectate la nivel metafizic. Realitatea la care se ajunge este o convenție, dar nu o convenție ca formă a negocierii, ci una acceptată într-un univers metafizic al limbajului.”¹⁶

Această entitate numită imaginar se află într-un continuu proces de transformare, dezvoltându-se și extinzându-se în diferite moduri. Un pas

¹³ *Ibidem*, p. 151.

¹⁴ Geoff Boucher, *Habermas and Literature, The public sphere and the social imaginary*, Editura Bloomsbury Academic, New York, 2021, p. 216 „is the result of the sedimentation of those meanings that interpret social practices and render them meaningful from the perspective of the participants in social action.”

¹⁵ Dan Gabriel Sîmbotin, *op. cit.*, p. 70.

¹⁶ *Ibidem*, p. 76.

extrem de important în formarea realității îl constituie extinderea imaginii colective ce are drept punct de pornire impulsurile de ordin afectiv. În ceea ce privește formarea și dezvoltarea imaginii colective, trebuie să urmărim o serie de mecanisme. În primul rând trebuie urmărită modalitatea prin care o imagine individuală evoluează și se transformă în imagine de grup. Pentru ca o imagine individuală să se integreze într-o imagine de grup, e nevoie ca aceasta să fie conformă sau măcar apropiată cu imaginea grupului și să rezolve anumite paradigme în cadrul colectivității. Un alt aspect extrem de important pentru ca imaginea să poată fi acceptată în mentalul colectiv este ca persoana care emite imaginea respectivă să aibă calitatea de lider în domeniu sau cel puțin imaginea respectivă să fie acceptată în unanimitate de către experții din domeniu, argumentul autorității jucând astfel un rol extrem de important în trecerea de la individual la colectiv.

În al doilea rând, trebuie urmărit un alt factor de constituire a unei imagini colective și anume procesul imitării unei imagini existente la un moment dat. Acest lucru nu înseamnă doar copierea imaginii, ci și rearanjarea și reinterpretarea acesteia, în special în mediul științific unde e nevoie de o imagine de bază pentru a putea construi una nouă.

În al treilea rând, atunci când avem în vedere construcția imaginii colective, trebuie să ținem cont și de faptul că aceasta se poate construi prin reluarea unui model și utilizarea acestuia pentru a reprezenta o realitate adiacentă, prin adaptarea modelului preluat, astfel încât acesta să descrie o nouă realitate.

În al patrulea rând, atunci când discutăm despre formarea imaginii colective, trebuie să avem în vedere și interpretarea imaginilor, căci prin intermediul acestui proces, unele imagini pot căpăta valențe noi, contribuind astfel la o extindere și la o dezvoltare a imaginarului deja existent. Acest aspect al interpretării este unul extrem de important, întrucât prin intervenția fenomenului de raționalizare specific hermeneuticii o imagine non rațională poate deveni una rațională.

Aceste modalități de construcție a imaginarului au loc la nivelul fiecărei imagini colective, prin intermediul acestora ajungându-se la acea imagine despre lume pe care noi o numim în unanimitate, realitate.¹⁷

Odată format ca realitate, imaginarul colectiv este supus unui continuu proces de transformare. Acest proces conduce la un perpetuu conflict între

¹⁷ *Ibidem*, pp. 82 – 83.

vechea imagine despre lume și noile imagini despre lume. Dinamica acestui proces determină gruparea imaginarului într-un nucleu de imagine foarte greu de schimbat și imagini secundare, a căror schimbare este mult mai facilă. În ceea ce privește schimbarea imaginarului colectiv, cu cât această schimbare vizează imaginile mai apropiate de centrul nucleului, cu atât rezistența colectivității va fi mai acerbă, lucru extrem de vizibil de-a lungul istoriei.

După cum putem observa, realitățile formate prin intermediul imaginilor nu sunt doar de factură conceptuală, acestea respectând un anumit statut organizatoric. Realitățile formate prin intermediul imaginilor, au o mare importanță din perspectivă gnoseologică, deoarece, prin intermediul acestora putem urmări modalitățile de creare a conștiinței colective, evoluția acesteia, dar și impactul pe care aceasta îl are în diverse sectoare, în special în cel politic, unde imaginarul joacă un rol decisiv în soarta „cetății”.

În ceea ce privește sectorul politic, imaginarul, în special cel de factură politică joacă un rol decisiv în influențarea electoratului și în evoluția cetății”. Înainte de a analiza felul în care imaginarul influențează această evoluție, e necesar să facem câteva precizări cu privire la politic și la imaginarul politic. Încă de la apariția speciei umane, tendința naturală a oamenilor a fost de a se asocia, de a forma comunități iar mai apoi cetăți, totul în vederea unui bine determinat.

Datorită acestei nevoi inerente a ființei umane, Aristotel considera că statul are un caracter natural, fiind parte integrantă a „ADN-ului uman,” motiv pentru care omul mereu va tinde să se organizeze în grupări, în loc să caute solitudinea: „din acestea rezultă că cetatea este naturală și că omul este în mod natural un viețuitor politic, pe când cel lipsit de o cetate (natural și nu prin accident) se află fie mai presus fie mai prejos de om.”¹⁸

Pe lângă caracterul de *zoon politikon* al ființei umane, o altă nevoie care a condus omul la diverse forme de asocieri o reprezintă nevoia de dreptate, nevoie ce poate fi împlinită doar în interiorul unei forme de organizare bazată pe un set de reguli și mecanisme care să soluționeze litigiile dintre membrii acesteia: „simțul dreptății are un caracter politic, căci dreptatea este ordinea comunității politice și discernerea a ceea ce este drept.”¹⁹ Această nevoie de dreptate a apărut, conform gândirii hobbesiene ca urmare a faptului că oamenii aflați în starea de natură au reprezentat un pericol continuu unii pentru ceilalți, fapt ca a făcut ca cei mai slabi să

¹⁸ Aristotel, *Politica*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010, p. 15.

¹⁹ *Ibidem*, p. 17.

fie prejudiciați în formă continuă de către cei mai puternici, născându-se astfel nevoia de dreptate și de securitate a ființei umane și a bunurilor sale: „căci atâta timp cât oamenii trăiesc fără o putere comună care să se impună tuturor, ei se găesc în această condiție numită război, iar acest război este războiul fiecăruia împotriva fiecăruia.”²⁰

După cum putem observa, ființa umană nu poate ființa în afara statului, căci în felul acesta omul ar fi ori zeu ori fiară, prin urmare omul nu poate trăi nici izolat de politic, căci acesta, politicul s-a născut deodată cu statul, cele două fiind inseparabile una de cealaltă. Odată cu politicul a luat naștere și imaginarul politic, căci este specific ființei umane să se întrebe și să își imagineze o mai bună cetate, un mai bun stat, astfel încât dorința acesteia de a accede la o viață mai bună să fie satisfăcută. Prin urmare, imaginarul politic reprezintă totalitatea imaginilor afective, împărtășite de un număr semnificativ de persoane cu privire la o situație politică, la o personalitate politică și chiar la o întreagă epocă politică într-un anumit spațiu și timp. În ceea ce privește esența imaginarului politic, aceasta își are originea în modalitatea în care un grup, își structurează la nivel psihic reprezentările sociale pe care acesta le are cu privire la putere, în funcție de aspirațiile sau dorințele acestuia. De ce în funcție de aspirațiile și dorințele sale? Întrucât firea umană, în clipa în care este mânăta de o dorință, este capabilă de a genera foarte ușor imagini plecând doar de la o simplă percepție asociată unei amintiri la un moment dat.

Cea mai comună dorință a oricărui om este ca acesta să traiască într-un stat care să fie capabil să îl protejeze în fața oricărui pericol și care să îi asigure accesul la bunăstare. Pentru ca acest lucru să fie posibil e nevoia ca statul să fie condus de un lider, de o persoană ce se distinge de celelalte prin caracter, forță și personalitate, figura conducătorului, a liderului, având astfel un puternic caracter providențial, generat de puternicele așteptări și nevoi ale cetățenilor: „conducătorul providențial este în primul rând expresia unei speranțe uriașe, a unei nevoi psihologice de la nivelul imaginarului social și abia în plan secund un fiu al faptelor sale. Bonaparte a fost așteptat și în acest fel a fost creat de o Franță obosită de revoluție, Hitler de o Germanie umilită de războiul pierdut și îngenucheată de criza economică.”²¹ Inclusiv în Antichitate de exemplu, în special în societățile

²⁰ Thomas Hobbes, *Leviatanul*, Editura Herald, București, 2017, p. 88

²¹ Corin Braga, *Enciclopedia Imaginariilor din România, vol. III*, Editura Polirom, Iași, 2020, p. 308.

orientale, imaginea conducătorului avea un caracter sacru, acesta fiind privit ca o ființă superioară, aleasă de zei pentru a conduce și mântui poporul ce i s-a încredințat. Caracterul sacru al conducătorilor era atât de puternic impregnat în mentalul colectiv, încât la popoare precum cel egiptean de exemplu, faraonul nu era om, era fiul sau fiica unui zeu, reprezentantul acestuia pe pământ.

Pe măsură ce statele au evoluat, iar războaiele deveneau din ce în ce mai dese, nevoie de protecție a cetățenilor s-a acutizat, astfel încât a luat naștere la nivel de imaginar politic imaginea conducătorului salvator. Pe fondul unui context politic marcat de războaie și de amenințări constante din partea unor puteri precum Spania și Franța, dar și de o scădere drastică a vieții cotidiene a oamenilor, nevoia unui erou salvator devine din ce în ce mai stringentă, astfel, Machiavelli își centrează întreaga pricepere politică în elaborarea portretului unui conducător ideal menit să salveze Peninsula Italică de la distrugere și să o unifice sub o singură coroană. Din perspectivă machiavelliană, principele ideal trebuie să fie asemenea unui erou antic, capabil să își ia destinul în propriile mâini, să fie oricând pregătit să se îndrepte după cum poruncesc capriciile sorții, să se asigure că are suficienți oameni și suficienți bani pentru a-și putea organiza și apăra teritoriul, să vegheze asupra bunăstării cetățenilor, iar dacă are de ales între a fi iubit sau temut este de preferat cea din urmă, în vederea siguranței sale.²²

Imaginarul politic al lui Machiavelli cu privire la conducătorul ideal și-a găsit echivalentul în persoana lui Cezar Borgia. Acesta vedea în Borgia chintesența politicianului complet, înzestrat cu versatilitate în acțiunile sale politice, cu putere de decizie în momentele oportune și mai ales cu viziune strategică în raport cu scopurile pe care le urmărea și pentru a căror atingere era gata să utilizeze orice mijloace. În ciuda faptului că ducele de Valentino era o figură monstruoasă, veșnic înclinată spre plăceri și corupție, faptul că acesta reușea să asigure stabilitate politică și protecție în fața pericolelor externe a făcut ca păcatele Ducelui de Valentino să fie convertite în virtuți iar persoana acestuia transformată în prototipul principelui ideal.

Chiar dacă secolele au trecut, imaginarul politic cu privire la portretul liderului salvator nu s-a schimbat prea mult, nevoia de salvare acutizându-se din ce în ce mai mult pe fondul celor Două Războaie Mondiale

²² Niccolò Machiavelli, *Principele*, Editura Humanitas, București, 2019, p. 152.

și ale dificultăților economice ce au avut loc de-a lungul istoriei moderne. Astfel, imaginea Principelui salvator persistă și în prezent în imaginarul politic, indiferent de continent.

De exemplu la nivelul Statelor Unite Ale Americii persoana Duceului de Valentino, a fost înlocuită cu persoana lui Donald Trump, Principele lui Machiavelli devenind Principele de la Casa Albă, care, la fel ca omologul său italian de acum câteva secole este iubit și urât deopotrivă; urât pentru politicile sale cu privire la tot ceea ce este non-american, pentru politicile sale rasiale, de exemplu în luna Iunie a acestui an, Trump a semnat un ordin prin care acesta interzicea accesul pe teritoriul Statelor Unite pentru cetățeni din 12 țări, majoritatea țări musulmane.²³ Pe cât este de urât, pe atât este însă de iubit în rândul americanilor naționaliști datorită politicilor sale economice și sociale centrate pe America, printre care se numără retragerea trupelor americane din Afganistan, retragere ce a dus la economisirea a miliarde de dolari sau interzicerea importurilor din China sau Europa, în scopul dezvoltării economiei și al consumului de produse locale, dar și datorită politicilor sale sociale, precum interzicerea imigranților, totul sub deviza: „make America great again,” deviză ce i-a adus lui Trump două mandate la Casa Albă, dar și imaginea de salvator al națiunii.

În cartea *God and Donald Trump*, scrisă de Stephan Strong în 2017, Trump este prezentat ca un Mesia trimis de Dumnezeu, singurul care are tăria de caracter, viziunea și forța necesară de a salva America și de a face din ea liderul suprem al acestei lumi, fapt ce a făcut ca în imaginarul colectiv să se formeze imaginea unui Trump ca Principe al Statelor Unite ale Americii, răspunsul lui Dumnezeu la rugăciunile americanilor, singurul capabil să mențină națiunea unită și să o protejeze în fața pericolelor externe. După cum putem observa, imaginea lui Trump și a lui Borgia sunt identice, ambii fiind percepuți ca fiind trimiși de Providența Divină spre salvarea și gloria poporului.²⁴

Imaginea unui principe salvator nu este specifică doar imaginarului politic al americanilor, această imagine transcende spațiul și timpul, ajungând până în îndepărtata Rusie, unde chintesența principelui salvator e concentrată în persoana lui Vladimir Putin, Principele de la Kremlin, urât

²³ Euronews, *Trump, acuzat de rasism după interdicția în SUA a cetățenilor din 12 țări majoritar musulmane*, <https://www.euronews.ro/articole/trump-acuzat-de-rasism-dupa-interdictia-in-sua-a-cetatenilor-din-12-tari>, 9.08.2025.

²⁴ Stephen Strang, *God and Donald Trump*, Editura FrontLine, Florida, 2014.

de o lume întreagă, dar iubit de patria sa. Încă din primul său mandat, politicile sale au vizat creșterea economică a Rusiei prin exploatarea resurselor de gaze și petrol, dar și elaborarea unor politici la nivel extern, care să aducă Rusia în prim – plan. Astfel, în anul 2022 Putin semnează „Politica umanitară” un document de 31 de pagini ce cuprinde o nouă doctrină de promovare a culturii, istoriei și valorilor rusești în scopul apărării valorilor morale și spirituale ale Rusiei, fiind totodată și o pledoarie a Rusiei în care își legitimează politica de a declanșa războaie și de a cuceri țări care erau parte a blocului comunist.²⁵ Odată cu înviaza Rusiei în Ucraina în 24 Februarie 2022, la nivel global popularitatea lui Putin a scăzut drastic, fiind catalogat de președintele Statelor Unite ale Americii la acea vreme, Joe Biden, ca fiind un criminal de război, un dictator, Occidentul și nu numai sancționând la modul serios Rusia din punct de vedere economic²⁶. În ciuda acestui lucru, popularitatea internă a lui Putin a crescut, fiind considerat de către elitele rusești ca președinte pe viață, în timp ce pentru cetățenii de rând el este omul care a ridicat Rusia din genunchi și cel ce va înfrânge Occidentul instaurând gloria de altădată a Imperiului Rus. Un rol semnificativ în creșterea popularității lui Putin l-a avut Angus Roxburgh, prin intermediul cărții *Vladimir Putin. Un țar în căutarea unui nou imperiu*, unde îl prezintă pe acesta ca fiind singurul conducător care a reușit să ofere stabilitate și creștere economică, îmbunătățind semnificativ nivelul de trai al cetățenilor, inoculând astfel în imaginarul social ideea că Putin este Principele trimis de Dumnezeu pentru slava Rusiei.²⁷

După cum putem observa din exemplele prezentate, imaginarul politic joacă un rol decisiv în ceea ce privește soarta și evoluția unei societăți. Percepțiile colective cu privire la oamenii politici, la instituțiile politice și la valori nu reflectă doar realitatea, ci contribuie în mod semnificativ la formarea ei, modelând deciziile cetățenilor, astfel imaginea liderului, indiferent că vorbim de imaginea istorică sau contemporană a acestora, devine un instrument puternic capabil să influențeze stabilitatea și evoluția unei cetăți. Prin urmare supraviețuirea și prosperitatea unui stat depind,

²⁵ Andreea Pora, *Noua doctrină „umanitară” a lui Putin, un fel de „soft power rusesc cu ranga,”* <https://romania.europalibera.org/a/doctrina-putin/32021256.html>, 9.08.2025.

²⁶ Bernd Riegert, *Putin, de la prieten la dușman în 25 de ani,* <https://www.dw.com/ro/putin-de-la-prieten-la-dușman-%C8%99man-%C3%AEn-25-de-ani/a-69897466>, 10.08.2025.

²⁷ Angus Roxburgh, *Vladimir Putin. Un țar în căutarea unui nou imperiu*, Editura Litera, București, 2016.

în consecință, de capacitatea cetățenilor de a analiza critic miturile și imaginile politice prezentate, distingând între imaginea proiectată de un om politic și acțiunile concrete. Soarta unei „cetăți” se scrie nu doar prin legi și politici, ci și prin poveștile pe care cetățenii aleg să le creadă despre liderii lor.

Bibliografie

1. Aristotel, *Politica*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.
2. Boucher, Geoff, *The public sphere and the social imaginary*, Editura Bloomsbury Academic, New York, 2021.
3. Braga, Corin, *Enciclopedia Imaginariilor din România, vol. III*, Editura Polirom, Iași, 2020.
4. Hobbes, Thomas, *Leviatanul*, Editura Herald, București, 2017.
5. Kosslyn, Stephen M., *Image and Brain*, Editura Bradford, Cambridge Massachusetts, 1995.
6. Machiavelli, Niccolo, *Principele*, Editura Humanitas, București, 2019.
7. Mountian, Ilana, *Cultural Ecstasies, Drugs, gender and the social imaginary*, Editura Routledge, New York, 2013.
8. Roxburgh, Angus, *Vladimir Putin. Un țar în căutarea unui nou imperiu*, Editura Litera, București.
9. Sîmbotin, Dan Gabriel, *Imaginarul. Construcția și deconstrucția lumii*, Editura Institutul European, Iași, 2016.
10. Strang, Stephen, *God and Donald Trump*, Editura FrontLine, Florida.
11. Wunenburger, Jean – Jacques, *Filosofia Imaginilor*, Editura Polirom, Iași, 2004.
12. Wunenburger, Jean – Jacques, *Imaginarul*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 2009.
13. Zlate, Mielu, *Introducere în psihologie*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Surse internet

1. <https://www.euronews.ro/articole/trump-acuzat-de-rasism-dupa-interdic-tia-in-sua-a-cetatenilor-din-12-tari>
2. <https://romania.europalibera.org/a/doctrina-putin/32021256.html>
3. <https://www.dw.com/ro/putin-de-la-prieten-la-du%C8%99man-%C3%AEn-25-de-ani/a-69897466>

PERSONALITĂȚI ȘI MONUMENTE

ANA IPĂTESCU – SIMBOL ȘI PILDĂ DE EROISM

Filofteia REPEZ*

filofteiarepez@yahoo.com

ANA IPĂTESCU – SYMBOL AND EXAMPLE OF HEROISM

ABSTRACT: In Wallachia, the heroine of the 1848 Revolution was Ana Ipătescu; in Moldavia, in Iași, the heroine was Ecaterina Harnav, the only Romanian who carried the flag of Moldavian freedoms and who died on March 23, 1867, at the age of 44 (being buried in the cemetery of the Vulpe-Iași church). The article aims to present, in particular, the deed of the heroine Ana Ipătescu on June 19, 1848.

KEYWORDS: Revolution of 1848, Ana Ipătescu, female leader, biographical data, evocation.

Date biografice

Ana Ipătescu (foto 1¹) s-a născut în anul 1805, în mahalaua Olarilor din București; era fiica negustorului Anastasie Ghiulerasă cârcserdarul și a Catincăi².

Tatăl fusese un mic drăgător domnesc, comandant de subunitate de cavalerie ușoară și care deține o cafenea, ocupându-se, în același timp, și cu negustoria. Mama se afla la a doua căsătorie și mai avea copii cu primul soț. Părinții Anei s-au despărțit; tatăl său s-a recăsătorit cu Safta, o femeie care i-a făcut multe neplăceri viitoarei eroine, printre altele, nu o lăsa să meară la școală³.

* Membru titular al Diviziei de Istoria Științei a CRIST al Academiei Române, membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, Secția de Științe Militare și prof. univ. dr. la Facultatea de Drept și Guvernanță Internațională/Universitatea Internațională Danubius Galați, ROR ID: <https://ror.org/ooqt2x502>

¹ Revista „Femeia” nr. 1 din 1953, p. 31, disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/Femeia_1953/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=169&layout=s, accesat la data de 16.02.2025.

² Eugenia Ioanovici, *Identificarea autorului portretelor istorice: Ana și Nicolae Ipătescu*, articol în „Revista muzeelor și monumentelor” nr.2 din 1984, Întreprinderea Poligrafică „Informația”, București, 1984, p.35.

³ Arina Avram, *Femei celebre din România Mică. Enciclopedie*, vol. II, Editura ALLFA, București, 2005, p. 20.

Deși i s-a interzis să meargă la școală, Ana Ipătescu a urmat totuși Școala Normală din București. Din cauza neînțelegerilor majore cu mama vitregă, a fost nevoită să se căsătorească de tânără, în anul 1828, cu arendașul Ivancea Dimitrie, zis „Ulieru”, un bărbat brutal și mărginit, și care, în plus, a fost mai mult interesat de averea tinerei soții.

Ana nu-i suportă „mizeriile” și se desparte de acesta în anul 1831, an în care încetează din viață Anastasie Ghiulerasă. După moartea tatălui său, unul dintre argați deschide un proces pentru a pune mâna pe averea tatălui ei, așa că Ana a trebui să facă față la două judecăți lungi.

În aceste condiții, se recăsătorește, în anul 1832, cu Nicolae Ipătescu, fiul polcovnicului Ștefan Ipătescu, funcționar la Departamentul Vistieriiilor. Nicolae Ipătescu a fost logofăt, în anul 1837 devine pitar, iar în anul 1841 este ridicat la rangul de serdar; participă activ la Revoluția de la 1848, făcând parte din „Garda națională”. Alături de cel de-al doilea soț, Ana participă la o seamă de sindrofii unde s-a creat și legătura ei cu revoluționarii de la 1848.

Foto 1: Ana Ipătescu

După ce Revoluției a fost înăbușită, Nicolae Ipătescu și fratele, Grigore Ipătescu, au fost timiși în Imperiul Otoman. Ana a rămas în țară și, doi ani mai târziu, a reușit să obșină eliberarea soțului.

Din păcare nu există mai multe informații despre viața ei după Revoluția de la 1848. Ana Ipătescu a murit la 13 martie 1875, la vârsta de 70 de ani. Cu toate că și-a exprimat dorința de a fi înmormântată la Mănăstirea Pasărea de lângă București, nu s-a putut identifica mormântul său⁴.

A lăsat în urmă un simbol și o pildă de eroism pentru fiii neamului românesc.

Fapta Anei Ipătescu din 19 iunie 1848

A acțiunea ei de curaj a avut loc într-un moment critic al Revoluției de la 1848.

„În ziua de 12 iunie 1848, o mare mulțime din București, negustori, meseriași, muncitori și descuți, cu steaguri tricolore și cocarde pe piept, năvăli în palat și sili pe domnitorul Bibescu să semneze Constituția decretată de popor.

Se formă un guvern provizoriu și la 15 iunie, pe câmpia de la Filaret, care fu numită de atunci «Câmpia Libertății», mulțimea primi Constituția.

Peste câteva zile numai, adică în ziua de 19 iunie 1848, boierii încercară un complot.

Prin trădarea colonelului Ion Odobescu, șeful Oștirii, și a colonelului Solomon — comandantul Regimentului nr. 32 din garnizoana Capitalei, guvernul provizoriu fu arestat la palat.

La aflarea acestei știri, începu o mare fierbere în București. Ana Ipătescu, în aceste momente grele, se ridică cu toată puterea glasului ei, chemând poporul la înlăturarea trădării, la lupta pentru libertate.

În picioare, într’o caleașcă, îmbrăcată în negru, cu ochi strălucitori și glas care vibra puternic, Ana Ipătescu străbătea ulițele Bucureștiului.

... Trag clopotele mitropoliei.

Oamenii ies pe străzi.

Mulțimea ascultă, înflăcărată, cuvintele Anei Ipătescu: «Poporul a fost trădat. Moarte trădătorilor. După mine, la palat Guvernul trebuie eliberat!».

Mulțimea o urmează înflăcărată.

Ana Ipătescu urcă în fugă treptele palatului. Ienicerii n’o pot opri. Ea le smulge două pistoale și, cu amândouă mâinile înarmate, urcă în goană treptele.

⁴ Arina Avram, *op. cit.*, p. 21.

Ușa e forțată.

Mulțimea pătrunde în palat. Guvernul provizoriu a fost eliberat.

Ziua de 19 iunie a rămas ziua cea mai glorioasă din viața Anei Ipătescu”⁵.

Ecoul liderului feminin revoluționar

Fapta Anei Ipătescu, curajul său a trecut peste granițele țării. Numeroase sunt scrierile din țară și din străinătate în care sunt detalii despre eroismul său în acțiunea de la 19 iunie 1848.

Ziarele vremii o elogiază pentru gestul eroic: „*Femeia aceasta a făcut pe mulți bărbați să roșească, scria Alexandru Peliman*”⁶

Despre eroismul Anei Ipătescu scrie „Gazeta de Transilvania” din 20 iunie 1848 astfel: „*În fruntea mulțimii, strecurându-se cu două pistoale în mână și strigînd: « Curaj copii, moarte trădătorilor! » Era o femeie înaltă, frumoasă. Ea venea pe podul Mogoșoaia și mulțimea electrizată o asculta. Cine este această eroină? Este doamna Anica Ipătescu, soția domnului Nicolae Ipătescu*”⁷.

În scrisoare scrisă de Alexandru G. Golescu lui Nicolae Bălcescu se menționează următoarele: „*gazdele ungurești și austriace i-au slăvit fapta, făcând dintr-însa un simbol al avîntului revoluționar. La Viena, de pildă, s-a publicat în 40.000 de exemplare o foaie volantă special, în care sub titlul „Sîngeroasa contrarevoluție din București și eroina Ana Ipătescu care a salvat libertatea patriei”, evocă întâmplările din acea plină de glorie zi de 19 iunie 1948, care au nemurit-o pe femeia-cetățean Ana Ipătescu*”⁸.

Ziarul „Amicul poporului”, care era publicat de românii din Pesta, descria fapta eroinei Ana Ipătescu astfel: „*s-a pus atunci în fruntea maseilor, strigînd: „Moarte asupra vînzătorilor de Patrie! Tinărilor, îmbărbătați-vă și apărați libertatea, pînă o dată cu capu*”⁹.

⁵ Revista „Femeia” nr. 1 din 1953, p. 31, disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/Femeia_1953/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=169&layout=s, accesat la data de 16.02.2025.

⁶ Arina Avram, *op. cit.*, p. 20.

⁷ Eugenia Ioanovici, *Identificarea autorului portretelor istorice: Ana și Nicolae Ipătescu*, articol în Revista muzeelor și monumentelor nr.2 din 1984, Întreprinderea Poligrafică „Informația”, București, 1984, p. 37.

⁸ Revista „Femeia” nr.3 din 1 martie 1955, disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/Femeia_1955/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=73&layout=s, accesat la data de 12.02.2025.

⁹ S. Orianu, *Ana Ipătescu*, articol în Almanahul oștirii '88, Editura Casa Scânteii, București, 1988, p. 37.

În ziarul „Manifestul”, publicat la Viena în iunie 1848, apare un articol intitulat „Marea contrarevoluție sîngeroasă din București și eroina Ana Ipătescu (!) care a salvat libertatea patriei”, Ana Ipătescu este descrisă ca o făptură „frumoasă, impunătoare, palidă ca moartea la chip, cu ochii aprinși și buclele aruncate pe spate”¹⁰.

Constantin D. Aricescu, istoric, scriitor și publicist român, participant la Revoluția din 1848 din Țara Românească, dedică o poezie din nouă strofe, intitulată „Odă la eroina romîna Anetta Ipătescu”, foarte apreciată de contemporani, care a fost publicată în ziarul „Pruncul român” nr. 8 din 6 iulie 1848, p. 32, primul ziar liber apărut la București:

„(...) E ea! este Anetta, Jan-d'Arc a României,
 Ce numai cu cuvântul, în epoca sclaviei,
 A pălmuit tiranul în fața lui scuipând.
 Așa! E o română, e bravă eroină,
 Ce sfidă ferul morții, ș-aieargă de foc plină
 O lume spăimântată la arme-ncurjând. (...)
 Curagiul mort acuma renaște-n fiecare,
 Mulțimea se adună în număr și mai mare
 Strigând toți: „Să trăiască ai patrii iubitori!”
 Trăiască ș-al tău nume, română eroină!
 Această zi din toate va fi cea mai senină,
 Și cea mai glorioasă în anii-ți viitori”¹¹.

Alt exemplu este cartea „Ana Ipătescu” scrisă de Mihail Roller, apărută la Editura Ministerului Artelor și Informațiilor în anul 1948, în care „evocând evenimente eroice din memorabila zi de 19 iunie 1848, autorul arată că ziua aceasta a fost una din cele mai frumoase din timpul revoluțiunii din Țara Românească și că faptele eroice ale Anei Ipătescune arată că și în 1848, femeile au fost alături de bărbați, uneori chiar în fruntea lor, pentru realizarea năzuințelor poporului de libertate, dreptate și un trai mai bun”¹².

Fapta istorică a eroinei este descrisă de Alexandru Antimireanu în romanul „Din vremea lui Căpitan Costache” astfel: „se vorbea de o femeie, o

¹⁰ Ibidem, p. 37.

¹¹ Cornelia Bodea, *Anul 1848 la români*, vol. III, Editura Enciclopedică București, 1998, pp. 226–227, disponibil online pe site-ul <https://biblioteca-digitala.ro> › reviste, accesat la data de 14.02.2025.

¹² Ziarul „Frontul Plugarilor” din iunie 1948, disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/FrontulPlugarilor_1948_06/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=10&layout=s, accesat la data de 11.02.2025.

eroină vrednică de vremuri mai glorioase, d-na Ipătescu, care a avut curajul să iasă înarmată înaintea soldaților și să-I someze să se retragă. Mulțime ‘i făcu ovații imense și o duse acasă în triumf, ca pe Jeanna d’Arc, după depresurarea cetății Orleans”¹³.

În articolul intitulat „O emoționantă pagină de eroism: ANA IPĂTESCU”, Ștefan Petraru afirmă că eroina a lăsat „o memorabilă filă în cronica revoluției, oferind un strălucit exemplu generației sale și celor de după ea”¹⁴.

Dumitru Almaș publică în ziarul *Contemporanul* nr.25 din 20 iunie 1980 articolul „O revoluționară: Ana Ipătescu”, din care redăm următoarele: „Istoria și literatura, arta și gândirea românească nu vor putea fi niciodată îndeajuns recunoscătoare aceluia corespondent anonim al gazetei din Brașov, care ne-a transmis date din acea memorabilă zi, când o româncă a spart crusta anonimatului, a săltat pe baricade și a pătruns în nestinsa lumină a istoriei. Scrie corespondentul „În minutele acestea văzurăm o eroină strecurându-se prin mulțime, armată cu două pistoale și strigând: «Curagiu, copii, moarte trădătorilor!» Ea venea de pe podul Mogoșoaiei și înainta la palat. Mulțimea electricizată, văzînd curajul acestei femei, se înfierbîntă și repetă: «Moarte vînzătorilor». Intervenția, glasul acelei femei, gestul ei au fost acele scăpărări de fulger care au redeclanșat trăsnetul revoluției. (...) O femeie eroină. (...) Este doamna Anica, soția domnului Nicolae Ipătescu, româncă ce poartă armă ca orice bărbat. (...) Fapta Anei Ipătescu n-a contribuit numai la determinarea soartei revoluției române. În acea vreme de început a afirmării femeii pe arena socială și politică, gestul ei, curajul ei, fapta ei au devenit adevărate modele pentru lupta revoluționară a femeilor din întreaga Europă”¹⁵.

Poeta greacă contemporană, Gheorghia Delighiani-Anastasiadi îi dedică o poezie intitulată „Ipătescu”¹⁶:

¹³ Alexandru Antimireanu, *Din vremea lui Căpitan Costache*, Editura Ziarului „Universul”, București, 1937, p. 190.

¹⁴ Publicat în ziarul „Cuvîntul Nou” din iunie 1978, disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/CuvantulNou_1978_06/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=57&layout=s, accesat la data de 15.02.2025.

¹⁵ Ziarul „Contemporanul” nr.25 din 20 iunie 1980, disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/Contemporanul_1980_01-06/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=293&layout=s, accesat la data de 11.02.2025.

¹⁶ Traducere de Andreas Rados și Leonida Maniu, publicată în ziarul „Orizont” din 26 martie 1976, disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/Orizont_1976/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=83&layout=s, accesat la data de 11.02.2025.

„Am venit îngînînd numele tău,
 Ana Ipătescu.
 Te-am căutat pe chipul fetelor
 în ținuta distinsă a femeilor frumoase,
 în ramurile plopului nesfârșit de verde,
 în aerul scriind vioiciunea ta înaltă și zveltă.
 Toate mi-au vorbit pentru tine,
 mîna lucrătoarei
 brodînd cu flori drumurile
 și piețele,
 mintea luminată a intelectualei.
 Și te-am văzut pe-un drum
 frumos și larg,
 ce se ridică-n sus
 direct spre cer,
 ducînd cu el un furnicar întreg,
 o lume izbucnind în mii de ramuri.
 Și drumul drept cînd l-am cuprins deplin
 și-n capătu-i cînd te-am văzut lumină,
 cu-a României soartă-n palma ta
 și cu al libertății marș pe buze,
 cu stelele întregii lumi în piept,
 mi s-a-ndoit genunchiul de evlavie
 și m-am plecat adînc să te salut.
 Ai, carbonară mîndră,
 alături de Bălcescu,
 treci prin memoria Elyse-ului.
 Ce măreț stai pe locu-ți
 în cartea istoriei,
 Ana Ipătescu!”

Imaginea Anei Ipătescu este prezentată Cititorului de Georgiana Leșu în articolul intitulat „Ana Ipătescu, modelul feminin al liderului revoluționar”, publicat în revista „Dacia Literară” nr.2 (141)/vară 2016 (pp.162–166). Autoarea descrie liderul feminin revoluționar, Ana Ipătescu, având ca reper romanul *Un om între oameni* scris de Camil Petrescu. Din acest roman, Georgiana Leșu desprinde că „Ana Ipătescu se remarcă în mod deosebit, fiind plasată în mijlocul revoluționarilor și beneficiind de atribute neobișnuite pentru

Foto 2: Ana Ipătescu în 1848, pictură realizată de Alexandru Ciucurencu

personajele feminine: curaj, determinare, abilitatea de a conduce masele, de a le încuraja în luptă și de a mânui armele, putere fizică”¹⁷, „un simbol al femeii revoluționare, care se luptă cu arma în mână, nu doar alături de bărbați, ci în fruntea acestora (...) conturată în tușe puternice, având, precum personajele pozitive încadrate în canonul realist socialist, țețuri înalte și un caracter puternic”¹⁸.

Articolul „Inimi de foc – eroinele României (II)”¹⁹, autor Mihaela Rașcu, este dedicat celei care a fost o figură centrală a Revoluției de la 1848, renumitei „pistolare de pe Podul Mogoșoaiei”, asemuită cu Ioana D’Arc.

Imaginea Anei Ipătescu și ecoul eroismului său se vede și se simte peste ani; de exemplu articolele: „Pro Memoria: Femeile în Revoluția din 1848”, 14 martie 2016, autor Steliu Lambriu (disponibil online pe site-ul <https://www.rri.ro/panoramice/pro-memoria/>

¹⁷ Georgiana Leșu, *Ana Ipătescu, modelul feminin al liderului revoluționar*, articol publicat în revista „Dacia Literară” nr.2 (141)/vară 2016, pp.162–163.

¹⁸ *Ibidem*, p.164.

¹⁹ Publicat în ziarul „Cuvântul Liber” disponibil online pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/CuvantulLiber_2019_04/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=105&layout=s, accesat la data de 17.02.2025.

pro-memoria-femeile-in-revolutia-din-1848-id585790.html); „PORTRET: Ana Ipătescu – simbolul feminin al Revoluției de la 1848”, 13 martie 2020, autor Răzvan Moceanu (disponibil online pe site-ul <https://www.radioromaniacultural.ro/sectiuni-articole/istorie-filozofie-psihologie/portret-ana-ipatescu-simbolul-feminin-al-revolutiei-de-la-1848-id22160.html>); „Ana Ipătescu, Ioana d’Arc a Munteniei”, 8 martie 2022, autor Adi Munteanu (<https://jurnalul.ro/special-jurnalul/ana-ipatescu-ioana-d-arc-a-munteniei-895392.html>) etc.

Alături de scrieri, chipul liderului feminin revoluționar de la 1948 apare și în alte moduri.

În tabloul „Ana Ipătescu în 1848” (foto 3²⁰), ulei pe pânză (1,80x1,40), Alexandru Ciucurencu²¹ a oglindit avântul revoluționar al simbolului feminin al Revoluției de la 1848 – Ana Ipătescu, care îndeamnă pe cetățenii Bucureștiului, oameni ai muncii, să elibereze guvernul revoluționar. Despre acest tablou, criticul Dan Hăulică afirmă că, „pentru noi, compoziția cu Ana Ipătescu reprezintă ceea ce pentru francezi este celebra compoziție a lui Delacroix „Libertatea călăuzind poporul””²².

Chipul Anei Ipătescu apare în medalionul din ghips patina (foto 3²³) realizat de sculptorul Vladimir Șulschi²⁴, care a interpretat trăsăturile eroinei fără însă a se depărta de iconografia preexistentă a acesteia.

Foto 3: Ana Ipătescu

²⁰ Preluat de materialul video Alexandru Ciucurencu – a doua parte (arhiva TVRo, disponibil online pe site-ul <https://www.youtube.com/watch?v=LjMOFfjJdG>, data de 14.02.2025.

²¹ Detalii pe PORTRET: Pictorul Alexandru Ciucurencu – 120 de ani de la naștere, disponibil online pe site-ul <https://www.rador.ro/2023/09/27/portret-pictorul-alexandru-ciucurencu-120-de-ani-de-la-nastere/>, accesat la data de 14.02.2025.

²² În articolul „Pictură și bucurie”, consacrat expoziției Ciucurencu, în ziarul „Scînteia” din 7 mai 1964, citat de ziarul „Steaua” din 1 august 1964, disponibil pe site-ul https://adt.arcanum.com/ro/view/Steaua_1964/?query=ana+ip%C4%83tescu&pg=1052&layou=s, accesat la 17.02.2025.

²³ S. Orianu, *Ana Ipătescu*, articol în Almanahul oștirii '88, Editura Casa Scînteii, București, 1988, p. 37.

²⁴ Detalii în Ioana Vlasiu (coordonator) *Dicționarul sculptorilor din România secolele XIX–XX vol. II lit. H-Z*, Editura Academiei Române, București, 2012, p. 316.

În Țara Românească, Ana Ipătescu, împreună cu Nicolae Bălcescu, frații Golescu, Telegescu și preotul Ambrozie, au chema poporul să elibereze pe membrii guvernului provizoriu.

Indiferent de motivele gestului său, dragoste de țară, convingeri revoluționare, iubirea tainică pentru Nicolae Golescu, unul dintre revoluționarii sechestrați în Palatul domnesc (nu există, însă, documente care să ateste iubirea adulteră dintre Ana, alintată Anica, și Nicolae), curajul și determinarea ei au impresionat contemporanii și generațiile următoare. „Acțiunea ei a devenit un model pentru o întreagă societate ce avea o acută nevoie de fapte exemplare”²⁵.

Fapta sa de curaj va rămâne gravată în conștiința poporului român, ca un simbol al luptei pentru libertate și dreptate socială.

Bibliografie

- [1] Alexandru Antimireanu, *Din vremea lui Căpitan Costache*, Editura Ziarului „Universul”, București, 1937.
- [2] Arina Avram, *Femei celebre din România Mică. Enciclopedie*, vol. II, Editura ALLFA, București, 2005.
- [3] Cornelia Bodea, *Anul 1848 la români*, vol. III, Editura Enciclopedică București, 1998.
- [4] Stan Stoica (coordonator), *Dicționar biografic de istorie a României*, Editura Meronia, București, 2008.
- [5] Ioana Vlasiu (coordonator) *Dicționarul sculptorilor din România secolele XIX–XX vol. II lit. H-Z*, Editura Academiei Române, București, 2012.
- [6] *Revista muzeelor și monumentelor* nr.2 din 1984, Întreprinderea Poligrafică „Informația”, București, 1984.
- [7] *Almanahul oștirii '88*, Editura Casa Scânteii, București, 1988.
- [8] *Revista Dacia Literară* nr.2 (141)/vară 2016.
- [9] Pagini online accesate:
<https://adt.arcanum.com/ro/>
<https://www.rador.ro>

²⁵ Stan Stoica (coordonator), *Dicționar biografic de istorie a României*, Editura Meronia, București, 2008, p. 291.

PETRU PONI – ÎNTEMEIETORUL CHIMIEI ROMÂNEȘTI ȘI SPIRIT AL MODERNITĂȚII ȘTIINȚIFICE

Lavinia MISĂILĂ¹
misaila_lavinia@yahoo.com

PETRU PONI – THE FOUNDER OF ROMANIAN CHEMISTRY
AND SPIRIT OF SCIENTIFIC MODERNITY

ABSTRACT: This article examines the multifaceted personality of Petru Poni (1841–1925), one of the founding figures of Romanian chemistry and scientific education. Through his activity as a professor at the University of Iași, researcher, academician, and politician, Poni played a decisive role in institutionalizing experimental sciences in Romania. His studies on mineral waters and natural salts from the region of Moldavia marked the beginning of applied chemical research in the country and revealed the potential of Romanian natural resources. As a full member of the Romanian Academy and Minister of Public Instruction, he promoted scientific education and contributed to the creation of a modern Romanian scientific terminology. His scientific legacy, carried forward by the “Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry in Iași, remains a testament to the harmony between experimental rigor and the cultural vocation of modern Romanian science.

KEYWORDS: research, chemist, science, academic, education.

Într-o epocă în care România își construia instituțiile moderne și își definea identitatea culturală, științifică și politică, numele lui Petru Poni (1841–1925) se ridică drept simbol al științei românești cultivate cu rigoare, pasiune și spirit de inițiativă. Chimist, fizician, mineralog, pedagog și om politic, Poni a fost una dintre figurile cardinale ale culturii științifice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

¹ Prof. dr. la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești, Județul Bacău, inspector școlar general adjunct la Inspectoratul Școlar Județean Bacău, membru titular DIS-CRIFST al Academiei Române.

1. De la Cucuteni la Paris: formarea unui savant

Născut la 4 ianuarie 1841 în satul Cucuteni, județul Iași, Petru Poni a urmat studiile secundare în capitala Moldovei, demonstrând încă de tânăr o aplecare către științele naturii. Bursier al statului român, și-a continuat formarea la Facultatea de Științe din Paris, unde a obținut licența în fizică și chimie – un fapt rar pentru tinerii români ai vremii².

Revenit la Iași, a fost numit profesor la Academia Mihăileană, iar mai apoi la Universitatea din Iași, înființată în 1860. Acolo, Poni a devenit primul profesor titular al catedrei de chimie, punând bazele unei tradiții universitare științifice românești bazate pe experiment și observație.

Fig. 1. Petru Poni
(1841–1925)

2. Profesorul și reformatorul educației științifice

Ca pedagog, Petru Poni a fost un reformator autentic. El a introdus învățământul practic de laborator, considerând că „știința se învață nu doar din cărți, ci din contactul direct cu materia”³. Sub îndrumarea sa, laboratoarele Universității din Iași au devenit adevărate centre de cercetare, în care generații de studenți au fost formați în spiritul științei moderne.

A redactat manuale de chimie și fizică adaptate limbii și contextului românesc, contribuind la formarea unei terminologii științifice naționale. Termeni precum oxid, aciditate, compus sau valență au fost sistematizați în limba română grație eforturilor sale lexicale și didactice.

3. Activitatea științifică și contribuțiile majore

Opera științifică a lui Petru Poni este vastă și se înscrie în direcția dezvoltării chimiei anorganice, mineralogiei și fizicii aplicate. Lucrarea sa fundamentală, „Analiza chimică a apelor minerale din România”

² Ionel Maftai, Personalități ieșene, Ed. Junimea, Iași, 1983, p. 204.

³ Petru Poni, Curs de chimie anorganică, manuscris universitar, Iași, 1872.

(1881–1882), publicată în *Analele Academiei Române*, reprezintă prima cercetare sistematică asupra compoziției chimice a izvoarelor minerale românești. Tot el a realizat studiul „Sărurile naturale din Moldova” (1883), o contribuție majoră la mineralogia românească, în care a analizat chimic depozitele de cloruri, sulfatați și carbonați din regiunea Moldovei.

În paralel, Poni a fost preocupat de aplicarea principiilor chimiei anorganice la studiul apelor freatice și al solurilor, realizând primele corelații între compoziția chimică și structura geologică a regiunilor investigate. De asemenea, a introdus conceptele moderne de element și valență, aliniind învățământul românesc la standardele europene.

4. Cercetătorul: între mineralogie și chimie anorganică

Pe plan științific, Petru Poni s-a afirmat ca întemeietor al chimiei anorganice românești. Petru Poni a fost primul profesor universitar care a predat chimie anorganică într-o formă științifică modernă, după modelul școlii franceze. În Cursul de chimie anorganică (Iași, 1872, manuscris universitar), el a prezentat pentru prima dată în România conceptele moderne ale legilor combinațiilor chimice, reacțiilor de oxidare-reducere și principiul valenței⁴.

A publicat o serie de articole în *Analele Universității din Iași* și *Analele Academiei Române* privind:

- reacțiile dintre oxizi și acizi;
- comportamentul sărurilor metalice (de sodiu, potasiu, calciu, fier etc.);
- influența temperaturii asupra solubilității compușilor.

Prin aceste cercetări, Poni a contribuit la introducerea metodei experimentale moderne în știința românească, anticipând studiile ulterioare de chimie fizică.

Un domeniu predilect al cercetării sale a fost analiza apelor minerale și a izvoarelor terapeutice. Lucrarea sa *Analiza chimică a apelor minerale din România*⁵, publicată între 1881 și 1882 în *Analele Academiei Române*, este considerată prima lucrare sistematică de hidrochimie realizată în țară.

⁴ Constantin Mălinaș, Petru Poni și începuturile chimiei românești, Ed. Științifică, București, 1967, p. 58–63.

⁵ Petru Poni, *Analiza chimică a apelor minerale din România*, în *Analele Academiei Române*, Seria II, vol. 3, 1881, p. 97–125.

Poni a analizat izvoarele de la Slănic, Căciulata, Borsec, Herculane, Vatra Dornei și multe altele, determinând conținutul lor de săruri, metale și gaze dizolvate. A demonstrat că multe ape românești rivalizează, din punct de vedere chimic și terapeutic, cu cele celebre din Franța și Germania, contribuind astfel la promovarea turismului balnear românesc⁶.

A studiat și apele de infiltrație și apele freatice din Moldova, realizând primele observații de corelație între compoziția chimică și structura geologică a terenului.

În lucrările sale privind sărurile naturale (publicate între 1878 și 1890), Poni a analizat compoziția chimică a zăcămintelor din Târgu Ocna, Slănic și Oglinzi.

Lucrarea Sărurile naturale din Moldova (1883) a oferit primele determinări exacte ale proporțiilor de cloruri, sulfați și carbonați din aceste regiuni. El a subliniat importanța economică a acestor resurse și a pledat pentru valorificarea lor industrială, anticipând concepte moderne de chimie aplicată și geochimie.

5. Contribuții interdisciplinare în fizică

Deși activitatea sa s-a concentrat în chimie, Poni a desfășurat și cercetări în fizică, mai ales în domeniul electricității și opticii. A efectuat experimente privind conductibilitatea electrică a soluțiilor saline, apropiindu-se de ideile teoriei ionice dezvoltate ulterior de Svante Arrhenius.

Prin aceste studii, a promovat o viziune integratoare a științelor naturii, pledând pentru interdependența dintre fizică și chimie în explicarea fenomenelor naturale.

Pe lângă cercetarea experimentală, Poni a fost un popularizator al științei. A publicat articole de vulgarizare în reviste culturale precum Convorbiri literare și Revista Științifică, a tradus manuale franceze (Regnault, Dumas) și a elaborat primele glosare de termeni științifici românești, contribuind decisiv la formarea limbajului științific modern⁷.

6. Academician și promotor al științei naționale

Recunoașterea nu a întârziat să apară. În 1879, Petru Poni a fost ales

⁶ Petru Poni, Sărurile naturale din Moldova, în *Analele Academiei Române*, 1883, p. 45-72.

⁷ N. Leon, „Petru Poni – creatorul limbajului științific românesc”, în *Revista Științifică Română*, 1937, nr. 4.

membriu corespondent al Academiei Române, devenind membru titular în 1882. A fost, de asemenea, președinte al Academiei Române în două rânduri (1898–1901 și 1916–1920).

În cadrul Academiei, a militat pentru dezvoltarea cercetării științifice în România, susținând înființarea de laboratoare moderne și publicarea lucrărilor științifice românești. Sub conducerea sa, *Analele Academiei Române* au devenit o platformă de comunicare științifică națională, deschisă și lumii academice europene.

7. Omul politic și reformatorul educației

Dincolo de laborator, Poni a fost un om de stat cu o viziune modernizatoare. Membru al Partidului Național Liberal, a fost ales de mai multe ori deputat și senator, iar în calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, a promovat reforme esențiale în sistemul educațional⁸.

El a încurajat dezvoltarea învățământului tehnic, a introdus noi discipline științifice în programa școlară și a susținut crearea de laboratoare și institute de cercetare. Prin aceste acțiuni, Poni a înțeles că progresul unei națiuni se construiește pe educație și știință.

8. Moștenirea sa: știință, cultură și exemplu

Petru Poni a murit la Iași, la 2 aprilie 1925, lăsând în urmă o operă științifică solidă și o moștenire culturală de durată. În semn de omagiu, Institutul de Chimie Macromoleculară al Academiei Române din Iași poartă astăzi numele său – „Institutul de Chimie Macromoleculară Petru Poni”, continuând tradiția de cercetare pe care el a fondat-o.

Pentru generațiile următoare, Petru Poni rămâne imaginea savantului complet – un spirit curios, modest și devotat științei, un om care a înțeles că progresul adevărat începe prin educație, rigoare și curaj intelectual.

Bibliografie selectivă:

- [1] Academia Română, *Dicționarul membrilor Academiei Române (1866–2016)*, Ed. Academiei Române, București, 2016.
- [2] Ionel Maftei, *Petru Poni – viața și opera*, Ed. Junimea, Iași, 1979.

⁸ Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, Ed. Minerva, București, 1972, p. 312.

- [3] Nicolae Iorga, *Istoria învățământului în România*, Ed. Minerva, București, 1934.
- [4] *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, Secțiunea Științele Naturii, nr. 3/1925 (număr comemorativ Petru Poni).

GENERALUL IULIUS DUNCA ȘI REFORMAREA COMPANIILOR DE GRĂNICERI CHILIA-VECHE ȘI SULINA – 1891

Cristi-Daniel ANGHELACHE

anghelache948@gmail.com

GENERAL IULIUS DUNCA AND THE REFORM OF THE
CHILIA-VECHE AND SULINA BORDER GUARD COMPANIES
– 1891

ABSTRACT: The period 1878–1904 was one of the most fascinating in terms of the evolution of the security and protection system in the Danube Delta area. In the Danube Delta area, 2 companies of border guards were operating in Chilia Veche and Sulina, formed in a mixed system of permanent and exchange troops: the permanent ones came from the infantry of the Dobrogea Active Division and the others from the Danube Fleet. The most important changes and contributions take place during the time of General Iulius Dunca – this being a model of perseverance and compassion. The model of discipline and organization imposed by Iulius Dunca was valid for a long time – until the creation of the Border Guard Corps in 1904. The thematic inspections played a very important role and revealed the many shortcomings of the security system in the Danube Delta area.

KEYWORDS: Iulius Dunca, Dobrogea Active Division, border guards Chilia Veche and Sulina, permanent troops and exchange troops, Danube Fleet, border pickets.

Iulius Dunca a fost general al Diviziei Active Dobrogea în perioada 20.04.1885 – 01.12.1891. Una din cele mai importante sarcini ale sale a fost cea de a organiza un sistem eficient și performant de pază la fruntaria de nord și de est a Deltei Dunării. În perioada respectivă companiile de grăniceri III Chilia-Veche și II Sulina aveau o structură mixtă cuprinzând soldați permanenți din infanteria Diviziei Active dar și soldați cu schimbul oferiți de Flotilă. Astfel rolul primar de autoritate îi revenea comandantului Diviziei Active din Dobrogea căruia i se subordona inspectorul navigație din Galați.

Anul 1891 aduce mari schimbări la trupele de armată dar și la cele din Dobrogea. Astfel Regimentul de Dorobanți din Constanța se mută la Tulcea la 1 Mai iar de la 1 Iulie i se mărește efectivul cu 1 batalion. În acest an sunt construite manutanța și depozitul de furaj de la Tulcea¹.

Tabelul I. Repartiția trupelor la începutul anului 1891 și dislocările acestora:

Aflate	Dislocate
2 Companii de flotilă la Sulina și Chilia	
Regimentul 1 Roșiori cu 1 divizion la Tulcea	
1 baterie din Regimentul 3 Artilerie la Tulcea	

Sursa: M.D. Ionescu-Dobrogianu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografie, Matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară*, București, 1904, p. 503

Prin raportul nr. 1212/30.03.1891 cu ocazia inspecției de pe canoniera Fulger din cadrul detașamentului Chilia Veche s-au constatat următoarele neregularități:

– Hamacurile și saltelele nu sunt toate la oameni și nu sunt înscrise în livretele individuale astfel că îngrijirea lor în cazarmă se face în comun ; a se înscrie în livretele individuale ale oamenilor.

– Hamacuri și acte de diferite categorii reformate; a se lăsa la magazia corpului iar dacă numai pot servi și dacă nu au termenul împlinit să se prezinte proces-verbal de constatare înainte de timp odată cu vărsarea.

– La canoniera Fulger au fost găsite o parte din geamuri sparte; trebuiesc înlocuite imediat.

– În livretele individuale ale oamenilor nu sunt înscrise numerele anuale; se vor completa imediat.

– Oamenii nu au toți abecedare sau plăci; să li se dea neîntârziat dacă nu li s-a dat încă sau a le completa din solda lor dacă le-au pierdut.

– Unele pichete le-am găsit rău intenționate . Luați dispozițiunile necesare pentru îndreptarea acestor neregularități cât mai neîntârziat atrăgând atențiunea comandantului detașamentului de a verifica ca armele să fie întreținute în bună stare.

De asemenea se vor lua dispozițiunile ca detașamentul să țină regulat școala de 1-ul grad și să propună oamenii din trupa cu schimbul pe care i-ar găsi capabili și în condițiunile cerute de a fi avansați. Comandantul va

¹ M.D. Ionescu-Dobrogianu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografie, Matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară*, București, 1904, p. 503.

forma și înainta neintenționat tabloul de regularea schimburilor ordinare întocmindu-l astfel ca în fiecare schimb să fie concentrați oameni proporțional din toate comunele ce-i aparțin și având pentru fiecare schimb o rezervă de 3–5 oameni pentru înlocuirea absențelor în caz de necesitate². În cadrul aceleași inspecții efectuate la compania II Sulina s-au constatat următoarele:

- Efectele de îmbrăcăminte nu sunt seriate conform regulamentului.
- Armele, centurionele, nu sunt înscrise în livretele individuale ale oamenilor permanenți la care sunt date. Luați dispozițiunile necesare pentru îndreptarea acestor neregularități.

De asemenea veți executa următoarele dispozițiuni:

- Veți face tirul regulamentar cu puștile și țevile Moris.
- Veți propune oamenii din trupa cu schimbul pe care îi veți constata capabili și în condițiunile de a fi avansați.

- Veți organiza serviciul pe canoniera Bistrița regulamentului serviciului la bord.

- Veți forma și înainta neîntârziat tabloul de regulare a schimburilor ordinare întocmindu-l astfel ca în fiecare schimb să se concentreze oamenii proporțional din toate comunele ce vă aparțin și având pentru fiecare schimb o rezervă de 3–5 oameni pentru înlocuirea absențelor în caz de necesitate.

- Veți pune în vederea soldaților Marin Vasile și Sulu Vasile precum și celorlalți care nu certificate de scutirea părinților a le scrie ca să-și formeze și să înainteze cererile prin dispozițiile de recrutare pentru a li se elibera³.

Pe 9 aprilie 1891 conform ordinului comandantului Flotilei nr. 2702 fiecare companie trebuia să raporteze de urgență un tablou cu numărul lămpilor pe anul în curs ce urmau să lumineze în cursul exercițiului și câte anume vor lumina pe timp de noapte conform modelelor de mai jos:

² DJAN, Fond *Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, doar nr. 1/1891, f. 29.

³ *Ibidem*, f. 31.

Tabelul II. Numărul lămpilor ce urmează a se lumina în cursul exercițiului 1891–1892
Compania III Chilia Veche

Localul	Nr. Lămpilor	Nr. Orelor cât este stabilit a se lumina pe timp de noapte	
Cazarma	1	11	Odaia de gardă
	1	11	Camera sergenților
	1	11	Camera nr.....a trupei
	1	4	Cancelaria companiei
	1	4	La bucătărie
Detașamentul Chilia Veche	1	11	Camera de dormit
	1	6	Cancelarie
	1	11	Camera sergenților
Pichetul Popina	1	11	
Periprava	1	11	
Daleru	1	11	
Chilia	1	11	
Total	12	113	

Sursa: DJAN Galați, *Fond Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr. 1/1891, f. 40

Tabelul III. Numărul lămpilor ce urmează a se lumina în cursul exercițiului 1891–1892
Compania II Sulina

Localul	Nr. Lămpi- lor	Nr. Orelor cât este stabilit a se lumina pe timp de noapte	
Cazarma Nouă Veche	1	9	Odaia de gardă
	1	9	Infermeria
	1	9	Plutonul I
	1	2	Cancelaria companiei
	1	9	Odaia sergenților
	1	9	Pe sala cazarmei
	1	3	Cancelaria comandantului
	1	3	Atelierul de cismărie și
	1	9	croitorie
	1	2	Pe salași închisoarea
	1	9	Sala de teorie și la bucătărie Plutonul II

Detașamentul Sulina			Camera de dormit Cancelarie Camera sergenților
Pichetul Musura	1	9	
Catârletz	1	9	
Sulina	1	9	
Insula Șerpilor	1	9	
Total	15	109	

Sursa: DJAN Galați, *Fond Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr. 1/1891, f. 48.

Prin adresa nr. 4771/17.06.1891 dl. Căpitan Bărbieri s-a deplasat cu canoniera Oltul la Tulcea pentru a căuta o casă de locuit pentru compania cea nouă după care a mers la Chilia Veche unde a inspectat detașamentul și a căutat și aici o casă. De la Chilia Veche s-a întors la Galați cu canoniera Fulgerul care a intrat în reparații capitale fiind înlocuită de Oltul. După reparație Fulgerul s-a înapoiat la Chilia Veche⁴.

Pe 2 iulie 1891 prin Legea de unificare a infanteriei române, regimentele de dorobanți și cele de linie au fost transformate în regimente de infanterie iar paza frontierei românești a rămas începând de la acea dată până în anul 1889 exclusiv în sarcina regimentelor de infanterie dislocate în garnizoane cu o fâșie adâncă în interior de 30 de km de la granițe care dădeau periodic efectivele necesare îndeplinirii acestei misiuni importante⁵. Legea a fost sancționată de regele Carol I prin Înaltul Decret nr. 2329 din 11 iulie 1891⁶. Dreptul de decizie și controlul asupra serviciului pazei granițelor în acești 8 ani l-au avut comandanții de divizii teritoriale și Ministerul de război căruia i se subordonau, printr-o grupă de specialiști din cadrul Marelui Stat Major⁷.

Contopirea trupelor s-a efectuat pe divizii prin repartitia a câte 2 companii ale regimentului de dorobanți rezultând batalionul 3 de infanterie permanentă. Batalioanele 1 și 2 au rămas subunități cu schimbul. Prin decretul mai sus menționat s-a stabilit ca fostele regimente de dorobanți astfel organizate să poarte denumiri noi pe care le-au avut până la decretarea mobilizării din anul 1916⁸.

⁴ *Ibidem*, f. 95.

⁵ M.D. Ionescu-Dobrogianu, *op. cit.*, pp. 503–504.

⁶ *Monitorul Oastei*, nr. 28/13 iulie 1891, pp. 913–914.

⁷ General Cornicioiu, *Contribuțiuni la Istoricul Grănicerilor, vol. I (1843–1904)*, București, 1934, p. 196.

⁸ Scurtu Costin, *Organizarea Armatei Române în Dobrogea 1878–1894, în Țara Bârsei, Serie Nouă*, nr. 11, p. 113.

Conform ordinului nr. 5644/12.07.1891 al col. Murgescu, comandantul Flotilei companiile de la Sulina și Chilia Veche trebuiau să mai adauge pe lângă căpităniile de porturi și toate cazărmiile și pichetele ce s-ar fi aflat dependințe de raionul acelor companii. La pichete sau cazărmi se făceau aceleași dispozițiuni ca și la căpităniile de port adăugându-se note despre toate detaliile privind construcțiile⁹.

Tablou

de clădirile militare aparținând raionului garnizoanei Sulina

Numele clădirii	Data construcției	Cât costat	Tipul construcției	Învelitura	Destinația	ocupată de	Continutul	Observații
gară nouă	1887	-	carămidă	perlașpit	locuință	trupa	9 Camere	
Căzărma Veche	din timpuriu	-	carămidă	plave	scăldătoare și mănăstire	trupa	4 camere și mănăstire	
Bucătăria	1888	-	scânduri	plave	bucătărie	plave	2 Camere	
Prisăra	-	-	scânduri	perlașpit	-	-	2 împărțitor	
Grădina	1890	500 fr	scânduri	scânduri	grăd	2 cai și trăsura	-	
Pichetul Sulina	-	-	lemn	tablă	pichet	5 oameni	2 Camere	
" S. G. H.	-	-	lemn	tablă	pichet	8 oameni	2 Camere	
" Mousourah	is	is	Casa de lut	scânduri	pichet	5 oameni	2 Camere	
" Ostrova	-	-	scânduri	scânduri	pichet	5 oameni	2 Camere	
" Vasilă Veche	-	-	scânduri	scânduri	scânduri și pichet	8 oameni	3 Camere	art
" Sistoica	-	-	Casa de lut	scânduri	pichet	nimeni	nimeni	comanda mănu locu în la Sulina

*Comandant Comparaie Sulina
Semnat D. Spiropul*

Ilustrația 1. Tablou cu clădirile militare ale garnizoanei Sulina Iulie 1891. Sursa: DJAN Galați, *Fond Inspectoratul Navigației Generale și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr. 1/1891, f. 140.

De asemenea conform raportului din 11.08.1891 al locotenentului Criviță erau descrise detaliat localurile și pichetele companiei III Chilia Veche. Astfel pichetele Periprava, Chilia Veche, Dealer, Ceatal, Pardina și Satu-Nou erau construite din scânduri și învelite cu tinichea, fiecare dintre aceste pichete nu puteau fi locuite mai mult de 8 oameni. Pichetul Gura Leoștei era construit din ceamur acoperit cu stuf și întreținut de antrepriza

⁹ DJAN Galați, *Fond Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar 1/1891, f. 137.

pazei frontierei. În schimb, găsisse rău *gospodărite*, pichetele Dealer, Pardina, Satu-Nou, Ceatalchioi, Periprava, Chilia Veche (compania Chilia) și de asemenea, pe cele ale companiei Sulina. Generalul Dunca notase în registrele companiilor de frontieră că va repeta inspecția spre a constata dacă toate lipsurile au fost îndreptate¹¹. De altfel în raportul nr. 11292/26.09.1891 al Diviziei Active Dobrogea, dl. General Dunca adresat d-lui căpitan Popovăț, comandantul companiei de Flotilă din Chilia Veche au fost găsite mai multe neregularități formulate clar mai jos în 14 puncte:

1. La cazarma din Chilia-Veche erau necesare paturi pentru ca oamenii să nu mai doarmă pe jos așa cum au fost găsiți.

2. Se vor cere haine de postav pentru toți oamenii cu schimbul pentru a nu se mai vedea nici unul cu hainele lor proprii, ceea ce le slăbea moralul și nu era permis.

3. Se vor cere arme și centurione pentru toți oamenii atât din cazarmă cât și din pichete.

4. Se va da la fiecare pichet câte 20 de cartușe de om însă să se dea în același timp ordine severe ca să le păstreze bine spre a nu se mai oxida după cum au fost găsite cele existente.

5. Să se depună în toate pichetele lemnele reglementare pentru iarnă îngrijindu-se să aibă și topoare bine ascuțite.

6. Să fie depuse în toate pichetele lămpi, cele existente să se repara punându-se în stare de funcțiune și se va da câte o sticlă de rezervă precum și gazul necesar calculat pe orele de noapte.

7. Să fie date saltele,perne și pături la toate pichetele pe nr. de oameni = lor pentru ca aceștia să nu mai doarmă pe scândura goală așa cum au fost găsiți precum și Catechismul Soldatului pentru a-i ocupa.

8. La pichetele Daleru, Pardina, Satu-nou și Ceatalchioi să se pună imediat geamurile ce lipsesc din economia ordinarului trimițându-se conturile comandantului Flotilei.

9. Pentru pichetul Periprava să se facă adresă antreprenorului pescuitului ca să cedeze camera din stânga din cherhana pentru iarnă urmând ca la primăvară tot pichetul să fie făcut din nou pentru care s-a și raportat ministerului.

10. Să fie făcute gherete pentru posturile din Chilia care sunt pe malul Dunării.

¹¹ DIMPR, 1888, p. 25, 27.

11. Să fie afișat Consemnul în toate pichetele.

12. Aprovizionarea în hrană să se facă pe câte 7 zile, căutând a-i îndestula cu orez și cu legumele necesare ca ceapa, usturoiul, ardeii iar iarna cu rezervă de făină de mălai.

13. Toate pichetele au trebuință de reparat pentru care a fost trimis un inginer de la flotilă spre a face devizele, se va avea în grijă ca după reparație să vizitați Dvs., în persoană pichetele spre a vă încredința dacă s-au făcut toate reparațiile necesare, mai cu seamă asupra sobelor care mai toate sunt dărâmate precum și ușile și ferestrele să se închidă bine.

14. Se va interveni la Comandamentul Flotilei spre a da un acompt asupra Dvs., pentru a se plăti soldele oamenilor din pichete pe 15 zile¹².

În adresa nr. 4632/05.10.1891 a Inspectoratului Navigației către Comandamentul Flotilei se preciza faptul că nr. 1, 3, 4, 5, 6 și 7 ale inspecției generalului Dunca au fost rezolvate. De asemenea era raportat faptul că nu s-au putut completa efectivele oamenilor cu schimbul deoarece efectivele de care se dispunea au fost echipate cu cei 80 de marinari concentrați la instrucție. Cu ocazia sosirii canonierei Fulgerul la Galați se va completa tot echipamentul care era necesar companiei de la Chilia Veche¹³.

În adresa Inspectoratul Navigației nr. 4635/06.10.1891 către Compania III Chilia Veche era specificat faptul că punctele 4, 6, 8 și 11 cu neregularitățile acestora provenea numai din neglijență căci trebuiau date instrucțiile necesare oamenilor despre modul cum trebuie să păstreze cartușele și cu ocazia inspecțiilor să se asigure dacă s-au făcut propuneri la timp pentru înființarea lămpilor lipsă și repararea celor lipsă, pentru repararea celor stricate și a geamurilor sparte și de asemenea să fi fost afișat consensul de imprimare ce vi s-a dat. Prin urmare trebuiau făcute imediat propuneri pentru a se completa lipsurile arătând nominal:

- Punctul 5, pentru depunerea la pichete se vor primi ordine îndată după ce se va fi prezentat procesul verbal de constatare a sobelor.

- Punctul 8, se va interveni imediat după prescriere și se va comunica rezultatul.

- Se va întocmi și înainta imediat deviz pentru înființarea gheretelor ce lipseau fiind prevăzute la punctul 10.

- Punctele 12 și 14, se vor executa imediat prescripțiunile având

¹² DJAN Galați, Fond *Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr.1/1891, f. 257.

¹³ *Ibidem*, f. 295.

mijloace suficiente căci pe lângă comptul de 400 de lei ce este asigurat canonierei veți primi față de preț veți primi pe o lună înainte întotdeauna.

– Asupra punctului 13 inginerul comandant a întocmit și înaintat devizele necesare pentru reparație¹⁴.

Conform ordinului nr. 11296/28.09.1891 al Diviziei Active către Compania II Sulina, dl. General Dunca îi aduce la cunoștință dl. căpitan că la inspecția efectuată a găsit oameni sub raportul aspectului, ținutei, îmbrăcăminte și al instrucției în stare mulțumitoare iar reclamații nu au fost întâmpinate. Clădirile sunt bine întreținute și pichetele îngrijite pentru care vă mulțumesc. Nu așa este cazul și la pichetul Popina unde au fost găsiți oameni foarte rău pentru care se dau următoarele dispoziții:

1. La fiecare pichet se va da câte 20 de cartușe de om însă în același timp și ordine severe ca să le păstreze bine pentru a nu se mai opida după cum le-am găsit pe cele existente, asemenea se va da și Catichismul soldatului cu îndatorire ca șefii de pichete să-i învețe pe oameni datoriile lor.

2. Să se depună la toate pichetele lemnele reglementare pentru iarnă îngrijindu-se să aibă și topoare bine ascuțite.

3. Să se înființeze la pichete lămpi, cele existente să se repara punându-se în stare de a putea funcționa, se va lăsa câte o sticlă de rezervă precum și gazul necesar calculat pe orele de noapte.

4. Să se dea saltele, perine și pături în pichete proporțional cu nr. Oamenilor.

5. Se va afișa Consemnul în toate pichetele.

6. Aprovizionarea cu hrană se va face pe câte 7 zile căutând a-i îndesula și cu orez, legumele necesare ca ceapa, usturoiul, ardeiul iar iarna ca rezervă făina de mălai.

7. Veți interveni la Comandamentul Flotilei pentru a vă da un acompt asupra d-voastră din care veți plăti soldele oamenilor din pichete pe câte 15 zile înainte.

8. Veți căuta a se astupa ușa din Cancelarie ce comunică cu Apartamentul ofițerilor din cazarma Sulina.

9. Să se facă o gheretă pentru pentru santinelele ce sunt portate la mila 2 la ieșirea din Sulina.

10. Veți da la toți oamenii din pichete cizme bune spre a nu se mai vedea oameni cu cizmele rupte ca la Popina.

¹⁴ *Ibidem*, f. 300.

11. Veți da soldatului Chiriță Ștefan un concediu de 35 zile dacă are însă o conduită bună¹⁵.

Prin adresa comandamentului Flotilei nr. 8955/11.11.1891 era comunicat dlui Inspector al Navigației despre canoniera Fulgerul că urmează să fie scoasă pe cală și trebuie dezarmată iar materialul să fie bine păstrat până la terminarea reparațiilor după care urma să fie predat arsenalului. În locul canonierei Fulgerul serviciul la Chilia Veche se făcea cu canoniera Oltul¹⁶.

În raportul 5985/21.12.1891 adresat de Inspectoratul Navigației către comandamentul Flotilei se preciza că suma de 250 de lei era trecută în primire pentru masa de întreținere a companiilor de la Sulina și Chilia Veche. De asemenea săpunul necesar companiilor ar costa la fel ca în localitate cu deosebirea că cel din Galați mai ales în timpul iernii ar costa mai mult din cauza cheltuielilor pe ambalaj fiindcă poșta primește numai pachete de 4 kg greutate iar săpunul este supus la risipă când e împachetat în pânză fiindcă trebuie ambalat în cutii de lemn¹⁷.

Bibliografie:

I. Lucrări speciale

M.D. Ionescu-Dobrogianu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografie, Matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară*, București, 1904.

General Cornicioiu Grigore, *Contribuțiuni la Istoricul Grănicerilor*, vol. I (1843–1904), București, 1934.

Scurtu Costin, *Organizarea Armatei Române în Dobrogea 1878–1894, în Țara Bârsei*, Serie Nouă, nr. 11.

II. Periodice

Monitorul Oastei, nr. 28/13 iulie 1891.

III. Arhive

A.N.R, Fond *Inspectoratul Marinei și Porturilor Românești*, dosar 1888.

DJAN Galați, Fond *Inspectoratul General al Navigației și Portului Galați 1878–1929*, dosar nr.1/1891.

¹⁵ *Ibidem*, f. 258.

¹⁶ *Ibidem*, f. 307.

¹⁷ *Ibidem*, f. 317.

GENERALUL IOAN I. POPESCU, CONTRIBUȚII LA ELIBERAREA SUDULUI BASARABIEI. CUCERIREA ORAȘULUI ISMAIL (21 IANUARIE/3 FEBRUARIE)

Paul AELENEI*

aelenei_paul@yahoo.com

GENERAL IOAN I. POPESCU, CONTRIBUTIONS TO THE LIBERATION OF SOUTHERN BESSARABIA. CONQUEST OF THE CITY OF ISMAIL (JANUARY 21ST – FEBRUARY 3RD)

ABSTRACT: General Ioan I. Popescu was one of the best capable Romanian military commanders who demonstrated their military skills on the battlefields during the First World War. Having a good theoretical training and rich experience accumulated during many years of activity in numerous military units both as a specialist and as an officer or general, the commander of the 13th Romanian Infantry Division contributed to the liberation of southern Bessarabia in the first three months of 1918. Through his victories, he managed to remove the anarchic groups, to restore order in the assigned area, using the advantage of the terrain in a combined battle with the Romanian Navy.

KEYWORDS: First World War, General Ioan I. Popescu, 13th Romanian Infantry Division, Bessarabia, Romanian Navy,

Înfăptuirea Marii Uniri din anul 1918 a fost posibilă ca urmare a importanțelor victorii obținute pe câmpul de luptă, în timpul Primului Război Mondial. Desigur, în spatele acestor biruințe au stat decizii ferme realizate cu sacrificii imense, la temelia cărora s-au aflat dragostea de țară, setea de libertate și dorința de îngenunchere a inamicului, cuibărite toate în sufletul fiecărui român, începând de la primul general și până la ultimul soldat.

S-a vorbit de foarte multe ori despre curajul legendar al soldaților români dovedit în timpul ciocnirilor cu inamicul și despre zecile de mii de camarazi de arme care s-au jertfit în timpul acelor lupte. Nenumărate cărți de istorie descriu cu lux de amănunte bătălii epice din timpul aceluși conflict la care au luat parte bravii ostași români. Atacuri surpriză, încăierări la

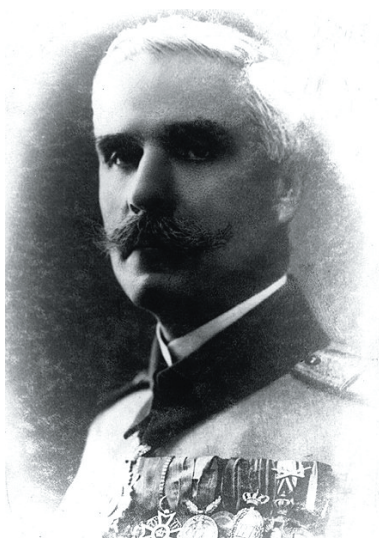
* Paul AELENEI, PhD candidate, „Dunărea de Jos” University, Galați, Romania.

baionetă, canonade înfricoșătoare, tactici de luptă inedite, strategii geniale materializate în uimitoare răsturnări de situații și încununate cu victorii zdrobitoare au fost așternute de istorici consacrați sau scriitori talentați în paginile unor lucrări de prestigiu. Și da, pe bună dreptate, acele mari jertfe și biruințe ale ostașilor români trebuie consemnate și transmise mai departe generațiilor viitoare ca niște ștafete de eroism ale poporului român.

Totuși, la o analiză atentă a acestor publicații constatăm, din nefericire, și un mare neajuns: abordarea insuficientă a unor teme care să ofere mai multe informații despre artizanii acelor memorabile victorii, care prin curajul, abilitățile tactice și deciziile strategice luate au reușit să-și îndeplinească misiunile cu succes. Ne referim, firește, la generalii și ofițerii care și-au asumat o responsabilitate uriașă, preluând conducerea acelor lupte în timpul cărora au acționat cu mult curaj, înscriindu-se prin izbânzile lor în galeria marilor comandanți militari ai neamului nostru. Fără contribuția lor, harta României ar fi arătat astăzi cu totul diferit. E drept, în ultima perioadă au început să fie publicate diverse biografii ale unor generali români, însă volumul acestora este deocamdată nesatisfăcător. Așadar, ca o consecință a acestui neajuns al istoriografiei contemporane, mulți dintre strategii acelor bătălii, desfășurate în urmă cu mai bine de un veac, au rămas pe nedrept în conul de umbră al istoriei.

Unul dintre acești oameni de arme înzestrați cu deosebite virtuți militare, care au obținut victorii importante pe câmpul de luptă, a fost generalul Ioan I. Popescu. Cariera sa a fost de-a dreptul vastă și impresionantă, și din rațiuni de spațiu, spicuiim din aceasta doar câteva aspecte în rândurile de mai jos.

Generalul Ioan I. Popescu s-a născut la Câmpulung Muscel, în ziua de 27 aprilie 1886, și a făcut primii pași pe drumul carierei militare la vârsta majoratului, urcând rând pe rând treptele ierarhiei militare într-un mod constant și admirabil, ajungând la gradul de general de divizie. Și-a început cariera ostășească făcând primul pas pe treapta cea mai de jos, înrolându-se ca simplu soldat în Regimentul 1 Geniu, iar la finalul celor șase luni de stagiul militar, în ziua de 28 mai 1885, a fost înaintat la gradul de caporal. Pentru rezultatele excepționale obținute în următoarele luni a fost apreciat de superiorii săi și prin urmare a fost recomandat, în prima zi a anului următor, pentru avansarea la gradul de sergent. Dornic de a-și perfecționa pregătirea militară a urmat cursurile Școlii de subofițeri de la Mănăstirea Bistrița (1887), unde s-a pregătit temeinic timp de doi ani de zile.

Generalul de divizie Ioan I. Popescu¹

După finalizarea studiilor a devenit sublocotenent și a fost încadrat în Regimentul 4 Infanterie de linie, apoi la Regimentul 20 Dorobanți, după care a fost transferat la Marele Stat Major, Secția 3 Geodezie, topografie și cartografie (1892), și ulterior la Institutul Geografic Militar (1897). La data de 8 aprilie 1893 a fost înaintat la gradul de locotenent și detașat la Regimentul „Vâlcea” nr. 2, dar și-a continuat activitatea și în domeniul topografiei militare și în cadrul Secției 3 a Marelui Stat Major, apoi a fost detașat (1897) la Institutul Geografic Militar, unde a fost apreciat de generalul Constantin Brătianu, directorul institutului, pentru modul ireproșabil în care își îndeplinea sarcinile încredințate. În anul 1898 a fost înaintat la gradul de căpitan și transferat la Regimentul „Suceava” nr. 17. Tot în acest an a devenit și elev-ofițer la Școala Superioară de Război, unde și-a continuat studiile militare, dând dovadă de același zel, la finalul celor doi ani de studii fiind al treilea din clasă. La 1 februarie 1903 a fost mutat la Regimentul „Argeș” nr. 4, unde s-a implicat în mod deosebit, motiv pentru care comandantul l-a propus pentru avansarea la gradul de maior, caracterizându-l ca fiind „inteligent, având multă dragoste și conștiință la serviciu. Comandă și administrează prea bine compania. Conduită prea bună atât

¹ Sursa foto: Prof. univ. dr. Valeriu Avram, Lucian Drăghici, Gabriel-George Pătrașcu, Dr. Ion Rîșnoveanu, *Războiul de Reîntregire, Comandanți militari români*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2016, p. 145.

la serviciu, cât și în viața privată. Ținută îngrijită în rezumat este un prea bun ofițer sub toate raporturile”. Și-a continuat activitatea la Batalionul de Grăniceri, începând din luna aprilie 1904. Datorită faptului că unitatea fusese înființată recent, Ioan I. Popescu a depus eforturi susținute pentru a dezvolta și perfecționa sistemul de supraveghere și apărare a frontierelor, iar în acest scop a publicat lucrarea *Cartea grănicerului*. Datorită eforturilor depuse în activitate a fost numit ajutor de comandant și șef al Biroului Mobilizare. La 1 iulie 1907 a fost transferat la Regimentul „Muscel” nr. 30, unde a activat câteva luni. În momentul în care a părăsit Batalionul de Grăniceri, comandantul unității, printre altele, a notat: „Regret plecarea acestui prea bun ofițer care a adus servicii reale corpului și a cărui lipsă se va resimți”. Parcursul profesional continuă în cadrul unor unități militare, dintre care amintim: Regimentul III „Dâmbovița” nr. 22, Regimentul 2 Artilerie (1908), Regimentul „Vasile Lupu” nr. 36 (1909), după care devine sub-șef la statul major al Corpului 2 Armată (1910). În această calitate a organizat, în anul următor, o manevră cu ofițerii sanitari care a primit aprecieri de la șeful de stat major al Corpului 2 armată. Acesta a raportat generalului Grigore Crăiniceanu, comandantul corpului, că manevra a fost așa de bună încât nu au fost întâmpinate situații neprevăzute și a fost apreciată de ministrul de război și șeful marelui stat major. Ținând cont de acest rezultat deosebit, Ioan I. Popescu a fost însărcinat cu organizarea unor manevre similare și în următorii doi ani. În ziua de 1 aprilie 1912 a devenit ajutorul comandantului Batalionului 2 Vânători „Regina Elisabeta”, iar la data de 1 noiembrie 1912 i-a fost încredințată comanda Regimentului 61 Infanterie. În fruntea acestei unități a luat parte la Campania din anul 1913, desfășurată în Bulgaria. Acolo, la Bela Slatina, a depus eforturi deosebite pentru combaterea holerei, stând permanent în mijlocul soldaților săi și, pentru a-i izola de localnicii infestați, a săpat trei fântâni în mijlocul taberei la o adâncime de 15 m, doar cu brațele soldaților. Totodată s-a asigurat ca regimentul său să aibă la dispoziție toate cele necesare. În anul următor a preluat conducerea Batalionului 6 Vânători, după care, între anii 1914–1916, a fost șef de stat major la Direcția 6 Sanitară, aflată în subordinea Ministerului de Război, unde s-a ocupat de aprovizionarea cu materiale sanitare. Totodată, ținând cont de faptul că România se pregătea de intrarea în război, a fost și responsabil cu organizarea unor spitale militare regionale. În ziua de 25 decembrie 1916 a devenit comandant al Diviziei 13 Infanterie (unitatea făcea parte din Corpul 3 al Armatei 1

române). Datorită faptului că trupele aveau moralul scăzut și înzestrarea precară, Ioan I. Popescu a trecut imediat la reorganizarea și instruirea acestora. Divizia a fost desfășurată în partea de sud a Moldovei și era pregătită să ia parte la ofensiva de la Nămolosa, în cursul anului 1917, însă, din cauza atacului german de la Mărășești, ofensiva a fost anulată, iar divizia mutată acolo, în Pădurea Răzoare, pentru a acoperi golurile rămase în urma părăsirii frontului de către Diviziile 13 și 34 Infanterie rusă. Acolo, în timpul ciocnirilor cu inamicul, trupele generalului Ioan I. Popescu au respins un atac purtat de trei divizii germane, apoi a executat un contraatac, forțând inamicul să bată în retragere peste Sușița, capturându-i acestuia un număr însemnat de oameni, mai multe mitraliere și alte materiale de război. Acest important succes pe câmpul de luptă al generalului Ioan I. Popescu a fost elogiat de generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1: „Divizia 13 a înregistrat cele mai frumoase pagini de glorie”. De asemenea, generalul Constantin Christescu a evidențiat abilitățile militare ale generalului Ioan I. Popescu, afirmând că acesta „a dat din nou dovadă de eminente calități de comandant”. Drept recunoștință pentru succesul avut pe câmpul de luptă, Regele Ferdinand I-a decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a. Câteva zile mai târziu, în perioada 18–25 august, după ce Divizia 124 Infanterie rusă s-a retras într-un mod laș și trădător de pe frontul de la Muncel, generalul Ioan I. Popescu, în fruntea Diviziilor 13, 9 și 11 Infanterie, la care se adăugau resturi din Divizia 124 Infanterie rusă, cu sprijinul artileriei Corpului 8 Armată rus a reușit să restabilească situația pe frontul amintit. Începând din 4 decembrie 1917 și până în 13 ianuarie 1918, generalul a avut misiunea de a restabili ordinea în spatele frontului, respectiv de a dezarma trupele ruse care terorizau populația. Această misiune de dezarmare și îndepărtare a trupelor bolșevice a continuat, din ianuarie până în martie 1918, și pe teritoriul din sudul Basarabiei².

Activitatea generalului Ioan I. Popescu în sudul Basarabiei a început să se desfășoare într-un mediu deosebit de ostil, din mai multe motive: în primul rând populația era foarte slab reprezentată de locuitori de naționalitate română, cei mai mulți dintre aceștia fiind bulgari, găgăuzi, germani, ucrainieni și ruși. Pe de altă parte, regiunea era tranzitată spre Rusia de soldați bolșevici care făceau parte din Armata 6 rusă și care manifestau o

² AMNR, fond, Direcția Cadre Învățământ, Memorii Bătrâni, Litera P, Generali, dosar nr.39, apud Prof. univ. dr. Valeriu Avram, Lucian Drăghici, Gabriel-George Pătrașcu, Dr. Ion Rîșnoveanu, *op. cit.*, pp. 145–148.

ostilitate acută față de români. Mulți dintre acești soldați, pe lângă faptul că musteau de resentimente, după cele întâmplate cu câteva zile mai devreme la Galați³, nemaiputând fi controlați de ofițeri au început să comită jafuri în drumul lor. Altfel spus, aceste grupuri dezordonate de soldați s-au transformat în bande deosebit de agresive, făcând insuportabilă viața locuitorilor din satele prin care ei treceau⁴. Un alt motiv ar fi acela că trupele aflate în subordinea generalului Ioan I. Popescu pătrundeau pe un teren necunoscut din punct de vedere geografic și pe care, datorită diversității etnice, aveau de întâmpinat foarte multe bariere lingvistice.

Prezentul studiu are ca temă principală cucerirea orașului Ismail și aportul adus de trupele aflate sub comanda generalului Ioan I. Popescu în îndeplinirea acestei misiuni. Totuși, pentru o mai bună înțelegere a operațiunilor desfășurate în orașul de pe malul stâng al brațului Chilia se consideră necesară descrierea unor conflicte armate anterioare, respectiv incidentul de la Vulcănești și câteva informații referitoare la cucerirea orașului Bolgrad. Totodată, sunt prezentate și câteva elemente cu privire la importanța orașului Ismail, evidențiind motivele pentru care a fost importantă cucerirea acestui oraș.

Primul contact cu inamicul, pe teritoriul basarabean, a avut loc în ziua de 29 decembrie 1917/11 ianuarie 1918 când depozitele armatei române din Cahul au fost atacate de către soldații ruși. Această situație a pus M.C.G⁵. în situația de a ordona, la cererea comandamentului rus⁶, ocuparea orașului pentru a restabili ordinea, misiune care a fost îndeplinită fără incidente⁷

³ Cu câteva zile mai devreme, soldații ruși din Armata 6 rusă, respectiv Corpul 4 siberian – din care îi menționăm în mod deosebit pe cei din Diviziile 9, 10, 30 și 40 ruse – care tocmai fuseseră umiliți de doar câteva fracțiuni ale Diviziei 4 Infanterie română în timpul ciocnirilor de la Galați. (Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919, Vol. 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 208.*)

⁴ Kirițescu, *op. cit.*, p. 246.

⁵ Marele Cartier General

⁶ Operațiunile desfășurate de trupele române pe teritoriul Basarabiei au început într-un context politic și militar deosebit de tulbure în care se afla nou-înființata Republică Democratică Moldovenească. În haosul produs, în spațiul pruto-nistean, de sovietele bolșevice și de retragerea dezordonată a puhoaielor de trupe ruse de pe frontul din Moldova, Sfatul Țării a solicitat, în ziua de 6 ianuarie 1918, intervenția armatei române pentru restabilirea ordinii la nivel național. (Lt. col. Radu Băldescu, *Răsboiul național, operațiunile din anii 1917, 1918 și 1919, Curs pentru ofițerii-elevi ai școlii de aplicație a infanteriei, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană”, Sibiu, 1934, p. 130.*)

⁷ *Ordinul 6345 și Anexa CX, apud General Radu R. Rosetti, Partea luată de Regimentul*

Lucrurile încep să se precipite din ce în ce mai tare, grupurile de soldați din Armata 6 rusă încep să devină tot mai efervescente. Colonelul Dragu își continuă înaintarea în zona Vulcănești, sat locuit în mare parte de coloniști bulgari și găgăuzi. În această localitate colonelul Dragu, însoțit de căpitanul Oprișănescu, a încercat să facă o recunoaștere, însă soldații bolșevici i-au arestat și condamnat la moarte. Cu toate acestea, Dragu reușește să scape în cursul nopții următoare și se întoarce la Cahul⁸. La scurt timp după aceasta bolșevicii l-au arestat, la Bolgrad, pe generalul Kotsebue, comandantul Armatei 6 ruse, au dizolvat comandamentul, apoi au atacat toate unitățile române de pe malul stâng al Prutului, țintind până și inofensivele pichete de grăniceri.

Din cauza escaladării conflictelor din regiune M.C.G. a fost forțat de împrejurări să ordone Diviziei 13 Infanterie traversarea Prutului și restabilirea ordinii, în partea de sud a Basarabiei. Odată ajuns pe malul stâng al Prutului, din trupele diviziei au fost constituite două detașamente de luptă. Unul care a plecat în direcția Reni, curățind tot malul stâng al râului de elemente inamice⁹, iar cel de al doilea s-a deplasat în direcția Bolgrad cu scopul de a cucerii orașul și restabili ordinea, lucru care s-a și întâmplat, în data de 12/25 ianuarie 1918, după care au urmat și alte localități din apropiere^{10,11}.

Putem spune că prin ocuparea orașului Bolgrad, generalul Ioan I. Popescu a făcut o cucerire strategică, deoarece a pus stăpânire asupra

47/72 Infanterie în Răsboiul pentru Întregirea Neamului, 1/4 august 1916–1/14 iulie 1918, Tipografia „Răsăritul”, București, 1918, p. 80.

⁸ Modul în care colonelul Dragu a reușit să scape din mâinile bolșevicilor este încă neclar. Referitor la această salvare din mâinile bolșevicilor, informațiile nu sunt suficient de precise. În timp ce Radu R. Rosetti spune lasă să se înțeleagă faptul că colonelul, împreună cu oamenii săi, a reușit să evadeze, în timp ce Kirițescu afirmă că a fost eliberat în urma intervenției profesorului universitar Filonov, șef al sovietelor din Ismail, care a intervenit în ajutorul lor. (*General Radu R. Rosetti, op. cit., p. 81 și Kirițescu, op. cit., p. 247.*)

⁹ Este vorba de Detașamentul Maior Gealep. (AMNR, fond Microfilme, *Armata I-a*, dosar nr. 485/1918, rola FII 2.1418, c.368.)

¹⁰ Cel de-al doilea detașament era comandat de colonelul Constantin Dragu (Kirițescu, *op. cit.* p. 247).

¹¹ De reținut faptul că trupele generalului Ioan I. Popescu, imediat după cucerirea unei localități, procedau la percheziționarea locuințelor în scopul confiscării tuturor armelor de la populația civilă, acțiuni care multe ore se soldau cu conflicte între soldați și localnici, deoarece aceștia din urmă refuzau să depună armele. (AMNR, fond 2276, *Divizia 13 Infanterie*, dosar nr. 281, f.7).

unui punct important din care putea controla mai multe elemente esențiale, dintre care amintim: transportul pe calea ferată, terestru și pe apă, dar a obținut și un control asupra unor entități militare ruse aflate în garizoana rusă din oraș. În ceea ce privește transporturile pe calea ferată, facem referire la faptul că în apropiere Bolgrad se afla gara Valu lui Traian¹², linie ce făcea legătura cu Akkerman la sud-est și Bender la nord-est, apoi mai departe spre Chișinău. Referitor la transportul pe apă menționăm că în partea de vest a orașului se află lacul Ialpuș care se întinde spre sud, făcând legătura cu lacul Cuhurlui¹³ prin care se ajunge mai departe spre brațul Chilia al Dunării. Nu în ultimul rând, amintim și controlul asupra elementului militar, ținând cont de faptul că Armata 6 rusă își avea comandamentul în oraș. Așadar, generalul Ioan I. Popescu a reușit să creeze o zonă de siguranță în regiunea Bolgrad-Cahul-Reni, blocând întoarcerea grupurilor bolșevice spre Prut și în mod deosebit spre Galați. Mai mult decât atât, stabilirea acestui cap de pod la Bolgrad a permis ulterior declanșarea unei noi etape de operațiuni cu o pătrundere mai adâncă pe teritoriul din sudul Basarabiei, dar în mod deosebit spre localitățile importante de pe malul stâng al brațului Chilia, respectiv Ismail, Chilia Veche și Vâlcov.

Ismailul era un centru economic important, populația având o diversitate foarte mare din punct de vedere etnic¹⁴ ceea ce făcea, după cum era de așteptat, ca prezența trupelor române să nu fie privită cu ochi buni, mulți dintre etnicii din Basarabia, la modul general vorbind, fiind foarte ușor de influențat de către bolșevici¹⁵. Aici funcționa o zemstvă¹⁶ iar pe lângă multitudinea de negustori meseriași și pescari din oraș își desfășurau

¹² A nu se confunda cu localitatea Valu lui Traian din județul Constanța.

¹³ Pe harta lui Alexis Nour apare și cu denumirea Covurlui. Harta a fost publicată, în anul 1919, de Foto-Lito C. Göbl- Rasidescu, București. Sursa: University of Wisconsin, <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/agdm/id/3439/>, accesat la 18.06.2024.

¹⁴ La momentul respectiv Ismailul avea un număr de 37.000 de locuitori, dintre care: 8.000 erau români, 3000 velicoruși, 3000 maloruși, 3000 lipoveni, 11000 evrei, 6000 germani și alte naționalități, 3000 bulgari și găgăuzi. (C. Filipescu, Eugeniu N. Giurgea, *Basarabia, considerațiuni generale agricole economice și statistice*, Institutul de Arte Grafice România Nouă, Chișinău, 1919, p. 55. Se va cita în continuare „C. Filipescu”.)

¹⁵ ANIC, Colecția 50, *Documente privitoare de organele represive despre activitatea Partidului Comunist Român și a organizațiilor de masă revoluționare, 1905–1948*, fond 56, dosar 5948, f. 202 fv.

¹⁶ C. Filipescu, *op. cit.*, p. 304.

activitatea Uniunea de Credit Sud Basarabeană, care avea filiale în Chilia și Bolgrad cu un activ de 3040490 ruble pe an, dar și Uniunea Dunăreană de Consum, la care erau afiliate 47 de filiale, avea active ce însumau 1055477 ruble anual¹⁷. Portul, poate cel mai important obiectiv al orașului, era folosit mai degrabă de marii negustori care aveau posibilități de transportare a mărfurilor, micii comercianți preferând să-și vândă produsele în târguri din cauza lipsei mijloacelor de transport adecvate¹⁸.

Dacă pentru bolșevici orașul prezenta o importanță, mai degrabă administrativă, economică și politică, la momentul atacului, pentru români cucerirea Ismailului viza aspecte politice, generatoare de instabilitate, și implicit cele militare. Din punct de vedere politic, precizăm că aici se afla un puternic centru bolșevic al cărui membri manifestau o ostilitate extremă față de militarii români. De exemplu, șeful organizației locale l-a capturat și împușcat pe comisarul guvernului român atașat la Corpul 47 Armată rus¹⁹.

Ținând cont de poziția sa strategică la Dunăre, constatăm că era imperios necesar ca Ismailul să fie cucerit de români, deoarece de aici se putea controla tot traficul fluvial de pe brațul Chilia, de la Galați spre gurile Dunării, respectiv brațele Oceacov și Sтамбул, acestea având navigabilitatea cea mai bună spre Marea Neagră.

Datorită administrațiilor fluviale și punctelor de ancorare care existau aici, portul Ismail devenise un important centru al flotei ruse. Aici își avea centrul de comandă flota militară rusă de Dunăre, aflată sub ordinele căpitan-comandorului Semeonov. În afară de acesta mai aveau și un Serviciu de comunicații pe apă, care era compus din două grupuri pentru transportul persoanelor de la Ismail și Sulina²⁰. Aceasta nu era prima dată când portul devenea ținta unor atacuri. De exemplu, în anul 1917, portul Ismail a servit ca bază de aprovizionare a armatei ruse, care acționa pe linia Siretului, și din această cauză portul a fost bombardat de bateriile germane instalate la Tulcea²¹.

¹⁷ *Ibidem*, p. 303.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 145–146.

¹⁹ Kirișescu, *op. cit.*, p. 250.

²⁰ Comandor (r) dr. Marian Moșneagu, *Marina română la fruntariile de apă ale României Mari*, în revista Străjer în calea furtunilor, Cadran militar buzoian, Anul XII, nr. 24, decembrie 2018, Buzău, p. 60.

²¹ Marian Moșneagu, *Acțiunile flotei de operațiuni a României în campania anului 1917*, Analele Dobrogei, Muzeul Național de Istorie și Arheologie Constanța, An I, Seria a treia, Constanța, 2019, p. 36.

La 21 ianuarie/3 februarie, generalul Ioan I. Popescu își îndreaptă trupele în sud, spre Dunăre, cu scopul de a cuceri orașul Ismail. Datorită faptului că următoarele operațiuni aveau să se desfășoare pe malul stâng al brațului Chilia, generalul se va folosi de trupele flotei române de operații și va purta lupte cu inamicul în formă combinată. Ajuns în apropiere de Ismail, trupele sale au încercat mai întâi să execute câteva recunoașteri în apropiere de oraș, însă patrulele trimise în misiune au fost respinse de inamic cu focuri de armă, iar asupra grosului trupelor au fost executate focuri de artilerie. În aceste condiții, generalul Ioan I. Popescu a ținut pe loc trupele de uscat, însă a tăiat sprijinul rușilor venit de pe vasele care se aflau pe brațul Chilia. Ca urmare a acestei situații, flota de operații și-a desfășurat ambarcațiunile în trei puncte, după cum urmează: trei canoniere la Periprava; un monitor, câteva baterii flotante, trei vedete, un torpilor și trei șalupe la Chilia Veche; în apropiere de Ismail au fost ancorate trei monitoare și o vedetă. Toate au luat poziții de tragere asupra vaselor ruse din Ismail. Văzându-se înconjurat, comandantul rus a cerut permisiunea să iasă spre mare, asigurându-l pe omologul său român că nu va deschide focul. În acest mod, canonierele ruse au părăsit regiunea Ismail, dar în loc să iasă pe mare, așa cum au promis, s-au oprit la Vâlcov. Odată ce zona Ismail a fost eliberată de canonierele ruse, orașul a fost înconjurat jumătate pe apă, jumătate pe uscat. În jurul orei 16.30, două batalioane române au debarcat și au ocupat portul. În timpul nopții, detașamentul Dragu a lansat cu fermitate atacul final prin care a zdrobit rezistența bolșevicilor. Această nouă cucerire a fost un real succes deoarece avut ca rezultat capturarea în oraș a unor depozite mari de armament²².

Observăm că pentru cucerirea orașului Ismail generalul Ioan I. Popescu a folosit o tactică desfășurată în trei etape. În prima dintre acestea a realizat o blocadă terestră asupra orașului, venind din partea de nord cu trupele de uscat, în așa fel încât grupurile inamice din oraș să fie cu spatele spre brațul Chilia. În acest mod a reușit să le taie rușilor orice posibilitate de a părăsi orașul, fugind în altă direcție sau de a se retrage. Singura lor scăpare putea fi, doar teoretică, trecând prin apă, ceea ce – în luna ianuarie, când a avut loc operațiunea – era de neconceput. E drept, în partea de est existau două fâșii de pământ foarte înguste, fiecare având lățimea de circa 1,5 km, aflate în dreptul satului Chișelnița, localitate situată între brațul Chilia și lacul

²² Kirițescu, *op. cit.* pp. 249–250.

Catlabuga, însă după poziționarea detașamentului Dragu în fața Ismailului acestea erau foarte dificil sau chiar imposibil de traversat. Tot ceea ce mai puteau face rușii în aceste împrejurări era să stea în defensivă și să aștepte o răsturnare a situației, eventual prin sosirea de ajutoare din Chilia sau Vâlcov. Așteptarea lor a fost în zadar, din cauză că înaintarea vaselor ruse fusese blocată pe brațul Chilia, iar înaintarea trupelor de uscat era imposibilă, deoarece sectorul Bolgrad-Ismail era controlat de români.

În aceste împrejurări, rușii și-au dat seama că nu mai pot scăpa de încercuirea românilor, iar situația devenea disperată. Așa se explică faptul că în momentul în care patrulele române de recunoaștere s-au apropiat de Ismail, rușii – cei mai mulți dintre ei probabil scăpați cu fuga din Bolgrad – le-au atacat cu focuri de armă, iar în același timp artileria din oraș a deschis focul asupra coloanei principale a detașamentului român. Constatăm că inamicul a atacat trupele române, limitându-se doar la simplul fapt de a le opri înaintarea, însă fără a-și părăsi pozițiile cu scopul de a lansa o ofensivă terestră cu trupele de infanterie pentru a străpunge pozițiile ocupate de români. Ca urmare a acestei situații, generalul Ioan I. Popescu a manifestat prudență, ținându-și oamenii departe de tirul mitralierelor sau canonada turnurilor, așteptând consumarea celei de a doua etape, pentru a putea lansa atacul final asupra orașului.

Cea de a doua etapă se referă la intervenția flotei de operații în scopul curățării brațului Dunării, în dreptul orașelor Ismail și Chilia, îndepărtând ambarcațiunile ruse în care mulți dintre bolșevicii din oraș își puseseră speranțe mari, în mod deosebit în artileria aflată pe aceste vase. În momentul în care flota română de operații a ocupat mai multe poziții de tragere, comandantul rus a realizat faptul că este la rândul său înconjurat și că nu va putea face față unui atac venind din partea marinarilor români, așa că a preferat să părăsească zona. Acest moment a reprezentat o nouă lovitură pentru bolșevicii din Ismail, din cauză că tot suportul artileriei de pe nave era pierdut, dar cel mai grav era faptul că plecarea tovarășilor mateloți îi expunea la debarcarea trupelor române de marină, în port, care ulterior s-a soldat cu ocuparea acestuia. În acest moment, rușii erau încercuiți și nu mai aveau nicio scăpare.

Cea de a treia etapă și ultima a avut loc după căderea nopții, când generalul Ioan I. Popescu a lansat atacul final cu trupele de uscat ale detașamentului Dragu, venind din nord, acțiune în fața căreia bolșevicii din oraș – fiind atacați din față de infanteriști și din spate de marinari – nu mai

puteau opune nicio rezistență, singura lor opțiune în acel moment fiind aceea de a se preda.

În tabăra română observăm o bună coordonare între trupele române de uscat și cele de marină. De asemenea, demnă de menționat este și concentrarea forțelor terestre, ce aparțineau detașamentului Dragu, în spațiul cuprins între lacurile²³ Ialpug, Cuhurlui la Vest și Catlabuga la vest a permis întărirea frontului, având un număr mai mare de soldați pe un culoar geografic îngust de circa 20 km, mărginit de ape. Cu alte cuvinte, aliniamentul fiind scurt oferea posibilitatea acoperirii optime a acestuia cu un număr redus de unități de luptă. Așadar, generalul Ioan I. Popescu a profitat de particularitățile reliefului, adaptându-se perfect la acesta, împingându-și inamicul într-un spațiu înconjurat de ape din trei părți, în forma literei „U”. În aceste condiții, pe uscat, rușii nu mai aveau spațiu de manevră, fiind prinși ca într-o capcană, rămânându-le doar posibilitatea de a riposta la eventualele atacuri ale românilor, însă fără sprijinul artileriei de pe vasele care au părăsit portul, era mai dificil. Capitularea într-un timp foarte scurt de la începerea asediului demonstrează că moralul rușilor era scăzut, în ciuda resentimentelor avute față de soldații români, evidențiind totodată și slaba organizare și coordonare a oamenilor în tabăra inamică.

Ca urmare a acestor acțiuni de luptă, organizate într-un mod cu totul admirabil, generalul Ioan I. Popescu a mai înregistrat încă o victorie importantă în fața unui inamic superior atât din punct de vedere al numărului de oameni, cât și al înzestrării trupelor, de unde în mod cert se evidențiază, desigur, aptitudinile sale remarcabile de comandant militar.

Bibliografie:

- [1] Avram, Valeriu, Prof. univ. dr., Drăghici Lucian, Pătrașcu Gabriel-George, Rîșnoveanu, Dr., Ion, *Războiul de Reîntregire, Comandanți militari români*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2016
- [2] Băldescu, Radu, Lt. Col., *Războiul național, operațiunile din anii 1917, 1918 și 1919, Curs pentru ofițerii-elevi ai școlii de aplicație a infanteriei*, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană”, Sibiu, 1934
- [3] Filipescu, C., Giurgea Eugeniu N., *Basarabia, considerațiuni generale agricole economice și statistice*, Institutul de Arte Grafice România Nouă, Chișinău, 1919
- [4] Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919, Vol. 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989*

²³ Întâlnite și sub denumirea de limanuri.

- [5] Moșneagu, Marian, Comandor (r) dr., *Marina română la fruntariile de apă ale României Mari*, în revista *Străjer în calea furtunilor*, Cadran militar buzoian, Anul XII, nr. 24, decembrie 2018
- [6] Idem, *Acțiunile flotei de operațiuni a României în campania anului 1917*, *Analele Dobrogei*, Muzeul Național de Istorie și Arheologie Constanța, An I, Seria a treia, Constanța, 2019
- [7] Rosetti, Radu R., *General*, *Partea luată de Regimentul 47/72 Infanterie în Războiul pentru Întregirea Neamului*, 1/4 august 1916–1/14 iulie 1918, Tipografia „Răsăritul”, București, 1918
- [8] ***, *Arhivele Militare Naționale Române*, fond, Direcția Cadre Învățământ, *Memorii Bătrâni*, Litera P, Generali, dosar nr. 39
- [9] ***, Idem, fond *Microfilme*, *Armata I-a*, dosar nr. 485/1918, rola FII 2.1418
- [10] ***, Idem, fond 2276, *Divizia 13 Infanterie*, dosar nr. 281
- [11] ***, *Arhivele Naționale Istoric-Centrale*, *Colecția 50*, *Documente privitoare de organele represive despre activitatea Partidului Comunist Român și a organizațiilor de masă revoluționare*, 1905–1948, fond 56, dosar 5948.

INSTITUTUL NOTRE DAME DE SION DIN GALAȚI

Alexandru-Claudiu ALBERT*

albertalexandruclaudiu@gmail.com

NOTRE DAME DE SION INSTITUTE IN GALATI

ABSTRACT: The Institut Notre Dame de Sion in Galati was an imposing building on Calea Domnească. This building belonged to this monastic order in France, where the sisters took care of the girls from the city area, whether they were more needy or wealthy. Today, in this building, there are various faculties that are part of the University of „Danunrea de Jos” in Galati. The idea of presenting this building is significant for the local community, but also for the international one, because the Congregation of Notre Dame de Sion was spread in various corners of the world.

It was based in Galati and Iasi, where young girls received an education that was different from the normal schools of the time. In a multicultural area like the city of Galati, a portofranco area, the Roman-Catholic religion was felt in a particular way, through education or benefactions. The Institute of Notre Dame de Sion in Galati was subordinate to the local bishop as well as to the Catholic church near the building.

KEYWORDS: School, Religion, Monastic Order.

Ideea aducerii în Moldova a unui institut de surori pentru educația fetelor a fost preluată de mai mulți episcopi aflați la păstorirea Vicariatului Apostolic, astfel încât sunt aduse pentru prima dată în Principatele Române surorile Congregației *Notre Dame de Sion*¹. Aducerea primelor surori s-a realizat abia în 1866, când la Galați sosesc primele patru surori ale congre-gației *Notre Dame de Sion*, la cererea Vicariatului Apostolic și a lui Iosif Salandari (1864–1875)².

În luna septembrie a anului 1864, a venit la Iași episcopul Salandari, în calitate de vizitator apostolic al Misiunii din Moldova. După prima vizită pastorală în Moldova, episcopul Salandari, a constatat starea deplorabilă

¹ Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapiientia, Iași, 2006, p. 216.

² Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapiientia, Iași, 2005, p. 131.

a școlilor catolice, elaborând astfel un program educațional care urmărea înființarea de școli primare pentru băieți și fete³.

Episcopul Salandari le-a cunoscut pe surorile Congregației *Notre Dame de Sion* pe timpul cât a lucrat la Constantinopol. Numit vizitator apostolic al Moldovei, el a păstrat legătura cu casa din Constantinopol și în 1865 începe discuțiile pentru venirea congregației în Moldova, tratând direct cu părintele Théodore Ratisbonne, fondatorul instituției. În urma unei scurte corespondențe și-a dat acordul pentru venirea surorilor *Notre Dame de Sion* în România.

Părintele Théodore Ratisbonne o numește pe sora Théodorine Randon superioară și trimite primele patru surori în România în februarie 1866. La 14 martie surorile sosesc la Galați, de unde vor merge ulterior la Iași⁴.

Institutul *Notre Dame de Sion* din Galați, inaugurat în octombrie 1867, a fost pus sub patronajul Sfântului Francisc de Assisi. În decembrie același an, institutul primea autorizația de funcționare din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Episcopul Salandari le-a cerut să deschidă o școală pentru fiicele creștinilor catolici, un externat pentru fetele israelite și un pensionat pentru copilele comercianților. La început, localul școlilor a fost amenajat într-o aripă a parohiei din Galați, după care surorile au reușit achiziționarea unei case adecvate pentru institut, grație cooperării

³ APF, fond Moldavia, vol.12, f.209.

⁴ Théodore Ratisbonne, *Fondations et dernieres années (1854–1884)*, Roma, 1983, p.155.

famililor catolice din oraș, a consulilor Franței, Austriei și Italiei, precum și pe baza colectelor făcute în Statele Unite ale Americii. În toată corespondența surorilor, un elogiu particular era făcut episcopului Salandari. „Datorită zelului neobosit al Monseniorului Salandari scria, la 5 ianuarie 1867, sora Marie Louise, într-o scrisoare către Congregația *De Propaganda Fide*, vrednicul păstor al Moldovei, avem cele necesare ca operele noastre să se dezvolte pentru slava lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor, la fel ca acelea din Iași”⁵.

La 23 iunie 1868, pr. Théodore Ratisbonne scria superioarei Jean Baptiste Lagarmitte, recomandându-i grijă față de fetele sărace: „Nu e cazul ca la Galați să fie preferată aristocrația, trebuie să fie primite copilele care vi se prezintă; cu cât vor fi mai lipsite de cultură, cu atât veți avea mai mult merit în a le cultiva evanghelia care este mai ales pentru săraci”. În 1869, părintele Ratisbonne vizitează institutul de la Iași și pe cel de la Galați, declarându-se foarte mulțumit de activitatea surorilor și de interesul elevelor pentru școală: „Nicăieri nu am aflat eleve mai dornice de însușire a cuvântului”⁶.

Ca și surorilor de la Iași, și celor de la Galați, părintele Ratisbonne le-a recomandat să nu caute aristocrația, ci să-i accepte pe toți copiii care se prezentau la ele, indiferent de nivelul de cultură pe care-l posedau. De asemenea trebuiau să fie avuți în vedere, în chip special, cei săraci: „Evanghelia este îndeosebi pentru cei săraci”. Încurajat de acest succes, pr. Théodore Ratisbonne a înființat, cu ocazia vizitei la Galați, Congregația Mamelor Creștine în care spera să atragă și femeii ortodoxe. În toată această perioadă activitatea surorilor *Notre Dame de Sion* a stat sub semnul unor grave neînțelegeri din partea Guvernului Român, mai ales în privința instrucției religioase. Totodată, institutele catolice erau văzute ca un pericol pentru religia ortodoxă națională. Temerile mergeau atât de departe încât pr. Ratisbonne scria, la 12 octombrie 1869, superioarei Rondon de la Iași că se așteaptă ca Guvernul Român să procedeze la confiscarea proprietăților *Notre Dame de Sion*⁷.

În 1869, la Galați activau 12 surori care asigurau instrucția școlară a 30 de fete în educandat și a altor 40 de copile din școlile externe. În principiu, școlile externe erau destinate fetelor catolice, în timp ce educandatul

⁵ Dănuț Doboș, *op. cit.*, apud, Petru Tocănel, *op. cit.*, Vol. 3, partea a II-a, p. 561.

⁶ *Ibidem*, apud, Théodore Ratisbonne, *Fondations et dernieres années* (1854–1884), Roma, 1983, p. 157.

⁷ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, Teodor Ratisbonne, *op. cit.*, p. 157.

(pensionatul) era destinat, în special, fetelor israelite sau ortodoxe care proveneau din familii înstărite⁸.

Aceeași teamă exista și pentru Institutul de la Galați unde, în 1873, rămăseseră doar trei surori. În capitulul general din 1872, părintele Ratisbonne declara în legătură cu Institutul de la Galați: „*Cât de vădită a fost mâna lui Dumnezeu în dezvoltarea acestei case din Galați care, în ciuda obstacolelor ridicate de clerul ortodox, în aparență de neînvins, s-a menținut ajungând să câștige încrederea tuturor familiilor.*”⁹

Din relatările ulterioare ale misionarului Daniel Pietrobono se confirmă faptul că începutul activității sursurilor *Notre Dame de Sion* la Galați a fost dificil, datorită unui complex de împrejurări, cu atât mai mult cu cât episcopul Salandari nu putea asigura cheltuielile curente așezământului în cauză. Dificultatea principală pare să fi fost lipsa unui local adecvat, motiv pentru care în 1877 fusese decisă începerea lucrărilor pentru un nou local. Atât arhitectul cât și lucrările în sine urmau a fi plătite la început din suma de 14.000 de lire pe care episcopul Salandari o primise de la Operele Pontificale din Lyon pentru formarea unei școli încredințate Fraților Școlilor Creștine¹⁰.

Acest proiect a eșuat o dată cu moartea episcopului Salandari. Transferul banilor s-a făcut cu aprobarea episcopului Anton Grasselli, vizitator apostolic în Moldova între 14 aprilie și 22 decembrie 1874¹¹.

Începutul războiului ruso-româno-turc din 1877–1878 a determinat amânarea actualizării proiectului. Scriind din nou surorii Jean Baptiste Lagarmite, la 21 octombrie 1876, pr. Théodore Ratisbonne recomanda acesteia să acorde găzduire soldaților ruși a căror trecere prin Galați era așteptată. În octombrie 1876 trupele ruse au tranzitat Moldova, inclusiv orașul Galați. Cu această ocazie părintele Ratisbonne le-a recomandat sursurilor să nu-i găzduiască pe ruși în clădirile lor, dar să nu evite să-i îngrijească¹². La 10 octombrie 1877, scriind aceleiași surori, părintele Ratisbonne mărturisea: „*Aflu cu bucurie că ați muncit mult pentru răniții ruși și că v-ați oferit serviciile pentru a-i îngriji.*”¹³

⁸ *Ibidem*, apud, APF, fond Moldavia, vol.12, f.410.

⁹ Dănuț Dobos, *op. cit.*, apud, Théodore Ratisbonne, *op. cit.*, p. 159.

¹⁰ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXB9/1908.

¹¹ *Ibidem*, p. 116.

¹² Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, Théodore Ratisbonne, *op. cit.*, p. 159.

¹³ Dănuț Dobos, *op. cit.*, apud, Théodore Ratisbonne, *op. cit.*, p. 159.

De la 15 ianuarie 1878 până la 11 septembrie 1880, Vicariatul Apostolic al Moldovei a fost condus de episcopul Fidelis Dehm. Episcopul Dehm criticase politica școlară a surorilor *Notre Dame de Sion*, pe care le acuza că favorizau elementul ortodox elitist în defavoarea celui catolic sărac. Din acest motiv episcopul Dehm promova ideea unor școli destinate exclusiv tineretului catolic, astfel creându-se o discriminare între culte¹⁴.

Tensiunile dintre episcopul Dehm și surori au fost amplificate de înlăturarea părintelui Pietrobono din funcția de paroh al Bisericii Catolice din Galați și din cea de confesor al maicilor din același oraș, îndepărtare realizată de ierarhul catolic. Aceste acțiuni ale vizitatorului apostolic au atras dezaprobarea misionarilor aflați în Moldova, care au luat apărarea surorilor *Notre Dame de Sion*¹⁵.

Vizitând, în martie 1878, Parohia Galați, episcopul Ludovic Marangoni l-a îndemnat pe parohul Daniel Pietrobono să reînceapă lucrările la noul local, oprite în timpul războiului, spunându-i că orașul Galați fusese preferat orașului Iași, deoarece aici „*ar întâlni obstacole și multă opoziție, care ar face imposibilă dezvoltarea și ar fi amenințat desființarea școlilor.*”¹⁶

Atât pr. Théodore Ratisbonne, în 1877, cât și episcopul Ludovic Marangoni, în 1878, semnalau un curent de opinie la Galați, conform căruia surorile franceze ar fi venit în țară cu un anumit mandat politic. În sfârșit, la 26 octombrie 1878, aflat la Chioggia, episcopul Marangoni scria Curiei Generale a Ordinului Franciscanilor Minori Conventuali pe care o informa de faptul că fuseseră încheiate lucrările la noua casă a surorilor de la Galați, grație și eforturilor parohului Daniel Pietrobono¹⁷.

Într-o nouă relatare, adresată la 1 martie 1878 Curiei Generale a Ordinului Franciscanilor Minori Conventuali, privitoare la starea Misiunii din Moldova, episcopul Ludovic Marangoni scria că surorile *Notre Dame de Sion* au fost întotdeauna pentru misiune o adevărată „binecuvântare a cerului” și că opera lor ar fi produs din abundență dacă ar fi găsit un teren mai puțin ingrat. Totodată, procuratorul evidenția zelul și abnegația cu care corespundeau în fapt surorilor *Notre Dame de Sion* și că, în pofida

¹⁴ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, AERC Iași, dosar 2/1878, f.54.

¹⁵ *Ibidem*, apud, Dănuț Dobos, *Institutele „Notre Dame de Sion”*, în Buletin istoric catolic, nr.2 (2001), Iași, 2001, p. 63.

¹⁶ Dănuț Dobos, *op. cit.*, apud, AGO Conv., SXXA 27/octombrie 1877 – martie 1878.

¹⁷ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXA 28/aprilie – decembrie 1878.

dificultăților pe care le-au avut, continuau o activitate admirabilă, sacrificându-se pe ele însele pentru binele sufletelor și al Bisericii Catolice¹⁸.

Părintele Daniel Pietrobono, confesor al surorilor de la Galați, nu ezita să spună, într-o scrisoare adresată în anul 1877 procuratorului general al Ordinului Franciscanilor Minori Conventuali, că surorile făcuseră în 10 ani de activitate în Moldova cât misionarii franciscani în cinci-șase secole¹⁹.

La Galați a funcționat, începând cu anul 1867, prin grija Surorilor *Notre Dame de Sion*, Școala primară parohială de fete secția internat, recunoscută de Guvernul Român în 1929, o școală primară de fete secția externat, înființată în 1906, o școală secundară de fete, curs francez- secția pensionat, înființată în 1867. Precizând că la clasele primare de la internat și externat se urmau programele școlilor de stat, în timp ce cursurile secundare urmau programa proprie în limbile română și franceză, conform regulamentelor școlilor particulare. Potrivit scrisorii surorii Marie Louise, din 3 decembrie 1868, școlile de la Galați fuseseră dorite de familiile aristocratice din acel oraș, care reclamau pentru paritate un sistem educativ, pentru copiii lor, după modelul școlilor de la Iași²⁰.

După plecarea episcopului Fidelis Dehm din Moldova, în 1881 este trimis Nicolae Iosif Camilli ca vizitator apostolic care simpatiza activitatea desfășurată de către institut. Instituțiile școlare ale Congregației *Notre Dame de Sion* se extind și, pe lângă pensionate, orfelinate și externate, apare în 1884 și o școală de ucenicie. Și numărul elevelor a crescut continuu.

¹⁸ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXA 27/octombrie – martie 1878.

¹⁹ *Ibidem*, apud, AGO Conv., SXXA 26/1877.

²⁰ *Ibidem*, apud, AERC Iași, dosar 1/1926, pp. 12–20.

La Galați, în 1883, conform datelor statistice înscrise de ep. Camilli în relatarea sa adresată Congregației *De Propaganda Fide*, școala externă era frecventată de 140 de fete catolice, în timp ce educandatul adăpostea 160 de eleve, în majoritatea lor provenind din familii ortodoxe. Orfelinatul adăpostea 15 copile sărace catolice, iar un mic colegiu de educație medie oferea asistență școlară unui număr de 40 de tinere catolice, de asemenea sărace²¹.

Așadar, o dată cu trecerea anilor s-a putut constata că institutul din Galați l-a devansat pe cel din Iași. Această realitate a fost consemnată și în anul școlar 1891–1892, în care casa din Galați se prezenta astfel: numărul surorilor era de 71; pensionatul avea 175 de eleve, dintre care 14 catolice, 146 ortodoxe, douăsprezece evreice și trei protestante; externatul avea 98 de eleve, dintre care 42 catolice, 36 ortodoxe, 15 evreice și cinci protestante; școala primară avea 256 de eleve, dintre care 137 catolice, 26 ortodoxe, 90 israelite și trei protestante; în școala de ucenicie se aflau 26 de eleve, toate catolice²².

La 7 august 1893, maica generală a casei din Galați îi făcea cunoscută episcopului intenția de a deschide un noviciat pentru surorile *Notre Dame de Sion* la Galați. Pe data de 13 a aceleiași luni, ep. Camilli îi răspundea surorii că în acel moment nu se putea fonda un noviciat la Galați, deoarece episcopul era preocupat de deschiderea unui colegiu pentru băieți la Iași și exista pericolul înmulțirii criticilor aduse Bisericii Catolice din Moldova²³.

Neacceptarea unui preot ortodox pentru a preda catehismul ortodox în Institutele *Notre Dame de Sion*, va da naștere unor reacții negative din partea oficialităților, însă în 1898 episcopul Dominic Jaquet va accepta ca directorii școlilor din Iași și Galați să nominalizeze profesorii ortodocși pentru religie²⁴.

Într-un raport publicat în *Oficiosul Bisericii Ortodoxe Române* din același an, M.N. Pacu scria despre acest institut considerându-l unul din cele mai importante institute de cultură feminină din România. În 1904, conform informațiilor oferite de părintele Daniel Pietrobono, activau la Galați 92 de călugărițe, care ofereau asistență școlară și caritativă la 600 de fete în cadrul educandatului, orfelinatului și „școlii săracelor”²⁵.

²¹ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, APF, fond Moldova, Vol.13, f.190.

²² *Ibidem*, p. 225.

²³ *Ibidem*, apud, AERC Iași, dosar 4/1890, f. 79–80.

²⁴ Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapientia, Iași, 2005, p. 132.

²⁵ Dănuț Doboș, *op. cit.*, apud, AGO Conv., SXXB 5/1904 –1905.

Particularitatea era dată de faptul că la Iași și Galați instrucția școlară se realiza în mai multe limbi, conform cerințelor Congregației *Notre Dame de Sion*, dar și de realitățile multiculturale și multietnice ale populației catolice și a orașului Galați. În general, disciplinele școlare de bază erau limbile română, franceză, germană și italiană, alături de scrierea, citirea, aritmetica, geografia, istoria, catehismul și „lucrul casnic”²⁶.

Institutul de la Galați a fost închis în timpul Primului Război Mondial, între 1917–1918, perioadă în care mănăstirea a fost transformată în spital. Dintr-o copie a raportului din 29 septembrie 1917 al garnizoanei Galați adresat Ministerului de Război, am putut afla că pe data de 18 septembrie trupele germano-bulgare au lansat asupra orașului Galați 140 de obuze, dintre care 32 au căzut la Institutul *Notre Dame de Sion*, făcând stricăciuni serioase la capelă, care a devenit impracticabilă, la salonul spitalului, salonul de lucru al maicilor, la tribuna de canto, distrugând orga, la două saloane ale bolnavilor, la salonul de pansamente, la clădirea unde locuiau internații străini, la camera de lenjerie a ambulanței, la farmacie și la școala de copii²⁷.

Stabilimentul surorilor sioniste era situat pe terenul Parohiei Romano-Catolice, din strada Domnească. Se afla amplasat în cel mai bun cartier al orașului, iar clădirile spațioase și grădinile vaste care le înconjurau ofereau elevelor toate avantajele unei atmosfere curate, esențială sănătății²⁸.

În urma cutremurului din 10 noiembrie 1940, la capela surorilor s-au constatat numeroase fisuri ivite în pereți și plafon. Lucrările de reparație,

²⁶ *Ibidem*, p. 121.

²⁷ Episcopia Romano-Catolică de Iași, *op. cit.*, apud, AERC Iași, dosar 2/1884, f.185.

²⁸ *Ibidem*, p. 227.

amânate din cauza lipsei de personal care să întocmească devizul, au fost efectuate în ianuarie 1942. Surorile *Notre Dame de Sion* au continuat să lucreze la instruirea școlară a copilelor țării până în august 1948, când puterea politică a hotărât desființarea institutului²⁹.

Bibliografie:

- [1] AERC Iași, dosar 1/1926.
- [2] AGO Conv., SXXB9/1908.
- [3] APF, fond Moldavia, vol.12, f.209.
- [4] Dănuț Doboș, op. cit., apud, Petru Tocănel, op. cit., Vol. 3, partea a II-a.
- [5] Dănuț Doboș, *Institutesle „Notre Dame de Sion”*, în *Buletin istoric catolic*, nr.2 (2001), Iași, 2001.
- [6] Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapientia, Iași, 2005.
- [7] Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Editura Sapientia, Iași, 2006.
- [8] Théodore Ratisbonne, *Fondations et dernieres années (1854–1884)*, Roma, 1983.

²⁹ Episcopia Romano-Catolică de Iași, op. cit., apud, AERC Iași, dosar 1/1939, nepaginat.

GEORGE CIPRIAN – ASPECTE BIOGRAFICE

Marinela PAȘCU*
pascumarinela@yahoo.com

GEORGE CIPRIAN – BIOGRAPHICAL ASPECTS

ABSTRACT: This paper aims to highlight the most important aspects of George Ciprian's life and personality. Although he is known as a writer and his works are performed in Romania, a rigorous study examining the relationship between his life and his writings has not yet been published. For this reason, we have discussed the most significant events in his life that are reflected in his plays and memoirs, emphasizing their importance for the originality of his personality within the history of Romanian literature.

KEYWORDS: personality, writings, originality, Romanian literature.

Pe numele său adevărat Gheorghe Constantinescu, George Ciprian (1883–1968) este o personalitate importantă a teatrului și a memorialisticii românești. Date despre viața sa particulară sunt puține, iar impresiile rămase de la cei care l-au cunoscut nu sunt nici ele numeroase. O sursă credibilă de informație privind portretul omului George Ciprian este volumul de memorialistică *Măscăricișimâzgălici* (1958), care completează relatările din *Cutiacumaimuțe* (1942) și conține un fel de pagini de jurnal al actorului și apoi al dramaturgului.

Se știe că operele cu caracter memorialistic au și valoare psihologică, ajutându-l pe autor să se împace cu propriul trecut. Din acest punct de vedere, *Măscăricișimâzgălici* poate fi privită ca un mod de eliberare de amintirea unor momente triste din trecut. Conform *Fișei biografice* alcătuite de Alex Oprescu¹, mama autorului este numită în carte „coana Fița, născută Cănadău, din satul Merei”, iar tatăl este grec de origine. Originile modeste și copilăria în lipsuri sunt rememorate cu tristețe: „Părinții mei nu erau oameni cu stare de vreme ce stăteam cu chirie în două odăițe ponosite... Iar de sora mijlocie și fratele mai mic nu-mi amintesc. Pesemne că fuseseră dați să crească pe la neamuri.”²

* Prof. dr. de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești.

¹ În vol. *George Ciprian, Scrisori către Dumitru Trancă*, editat de către Marcela Chiriță, sub egida Bibliotecii Județene „V. Voiculescu”, Buzău, 1996.

² *Măscărici și mâzgălici*, București, EDPLA, 1958, p. 7.

Numele Ciprian provine de la numele tatălui, care era cipriot. Momentul în care și-a schimbat numele este evocat la modul șăgalnic, cu autoironie, dar și din rațiuni practice, deoarece și-a dat seama că vechiul nume era prea lung și strica aspectul afișului unei piese de teatru: „în ziua în care fumurile actoriei mi s-au urcat la cap m-am hotărât să-l lepăd [numele] pentru unul mai șugubăț și mai sonor, *Ciprian*.”³

George Ciprian avut, așadar, o copilărie tristă, un tată care nu s-a îngrijit de familie, fiind dependent de jocuri de noroc. Copiii fiind găzduiți pe la rudele mamei, trăind în lipsuri și luptându-se să supraviețuiască. Autorul notează cu tristețe: „Buchii abecedarului le descifrai repede, dar și mai repede descifrai slova neînțelegerilor casnice, căci taică-meu, prins în patima jocurilor de noroc, porni în lume să se procopsească de pe urma lor, iar noi locuiam, claie peste grămadă, într-o odăiță amărâtă de la marginea orașului.”⁴

Viața de școlar o începe copilul la Glodeanu-Siliștea, apoi locuiește la unchiul său, alături de sora sa, în județul Ialomița, unde unchiul era învățător. Nu de puține ori, lipsit de sprijinul tatălui și departe de mamă el resimte cu tristețe ostilitatea lumii: „Fui primit de neamuri cu brațele deschise și zvârlit ca o minge de colo până colo.”⁵ Lipsa susținerii materiale și depărtarea de familie sunt notate cu multă amărăciune: „Trăiam din lucrușoarele pe care mumă-mea le vindea, iar când nu mai avu ce vinde, mă trimise cu soră-mea Victoria la unchiul Tudorache, dascăl în sătucul Frecăței, ca să învățăm acolo carte mai departe.”⁶ În această perioadă copilul resimte depărtarea de casa părintească și, mai ales, dorul de mamă. De exemplu, uitându-se la mânzul vărului Costache, care sugea, copilul își amintește că lăsa capul în pământ și „începu a scânci, în dorul mamei.”⁷ Când mama se mută la București, copiii se vor înscrie la școala Ienăchiță Văcărescu. Această etapă a vieții este rememorată cu tristețea celui care vede străduințele mamei singure de a le asigura cele necesare copiilor ei. Acum George Ciprian leagă noi prietenii pe care le rememorează în stilul bonom al lui Creangă.⁸

³ *Măscărici și mângălici*, București, EDPLA, 1958, p. 22 .

⁴ *Ibidem*, p. 23.

⁵ *Idem*, p. 11.

⁶ *Ibidem*, p. 23.

⁷ *Idem*, p. 14.

⁸ *Idem*, p. 27: „Acolo, la *maidanuldulapului* am legat întâile prietenii, cu frații Moira, cu vlăjganul Stelorian; cu pîrpiriul Gică Pantelimon; cu Ionică Ioanid, fratele pictorului

Înșiruirea de nume ale prietenilor din această parte a copilăriei este întreruptă uneori de pasaje meditative asupra trecerii timpului, mai ales pentru că este făcută la maturitate: „E plină de pitoresc și poezie înclinarea puiului de om către alt pui de om, și cu greu aș putea acum – când nu-s departe de a încheia catastihele – să tâlmăcesc în vorbe firul acela nevăzut care leagă o inimă curată de o altă inimioară.”⁹ Există numeroase pagini cu tentă lirică ce amintesc de duiosia evocării copilăriei în stilul lui Creangă: „De aș fi zugrav aș cerca să înviu pe pânză chipurile celor trei prieteni: omul, câinele, copilul. Dar oricât de meșter aș fi nu știu de aș putea să fac să țâșnească din ochii lor bunătatea omului, zâmbetul copilului și credința câinelui.”¹⁰

Prietenii legate în acești ani îi dau ocazia să reflecteze asupra propriei vieți, comparând-o cu a celorlalți copii cu care intra în contact. De exemplu, când Mihai și Virgil, colegi de clasă, îl invită acasă la ei, copilul George Ciprian spune că i se strângea inima că trebuia să se întoarcă, așa cum afirmă el, „în tinda lipită cu pământ a chițimiei noastre”¹¹, deși nu invidia bunăstarea în care trăiesc ei. Dar acest lucru îl ambiționează să iasă din anonimat, să depășească neajunsurile din propria familie și îi naște în inimă „râvna de a înfăptui ceva care să-l scoată din umbră și din umilință.”¹² Învățând bine, câștigă admirația dascălilor și chiar susținerea lor materială. Întrucât mama nu a putut să-i cumpere cărțile pentru școală, primește manualele în dar de la dascălii lui, devenind astfel și mai hotărât să reușească în a-și depăși condiția modestă: „mâncam cartea cu dinții și mă juram pe toți sfinții să nu mă dau bătut pân’ce n-oi ajunge în fruntea bucatelor.”¹³

Tânărul George Ciprian urmează liceul la Gheorghe Lazăr, apoi Facultatea de litere și filosofie, după care hotărăște să facă Facultatea de Drept, dar și Conservatorul la clasa lui Constantin Nottara. Această experiență a contat foarte mult pentru actorul și dramaturgul de mai târziu. Îl are profesor pe Nicolae Iorga, iar un moment important al vieții cu impact

cu același nume, cu șchiopârțanul de Gică Stănescu, cu mustața cât vrabia, cu frații Fritzam, cu huiduma de Gheorghe Hagi Stoica – alias Ghiță Storin – și cu alți brotaci al căror nume îmi scapă.”

⁹ *Idem*. p. 27.

¹⁰ *Ibidem*, p. 12.

¹¹ *Idem*. p. 27.

¹² *Ibidem*, p. 27.

¹³ *Ibidem*. p. 27

pentru cariera viitoare de actor îl are examenul de absolvire a studiilor de teatru, cu un rol în *Strigoii* lui Ibsen. Întâmplător sau nu, această piesă fusese prima reprezentație teatrală pe care o văzuse când, copil fiind, a mers pentru întâia oară la teatru.

George Ciprian a fost coleg de școală și prieten cu Vasile Voiculescu și Urmuz, mărturisind în repetate rânduri că spiritul urmuzian l-a însoțit pe parcursul întregii vieți. Scena din *Omul cu mârtoaga* în care copiii se învârtesc bezmetic, pare scrisă în spirit urmuzian.¹⁴ Referitor la paternitatea piesei, Arghezi spunea la un moment dat că i-ar atribui-o mai degrabă lui Urmuz.¹⁵ Ulterior, Arghezi și-a cerut scuze pentru această afirmație pe care a considerat-o exagerată și retractat-o. De altfel, lui Urmuz îi datorează Ciprian contactul timpuriu cu lumea artistică deoarece merge la concerte, expoziții și muzee împreună cu Urmuz, a cărui mamă avea înclinații artistice, pe care le-a transmis copiilor.

Cei patru colegi de liceu din „banda pahucilor” trăiau în spirit ludic, făceau farse trecătorilor, colegilor și profesorilor. Se deghizau în stafii și cotrobăiau prin podul liceului, după lucrări ale elevilor cărora le puneau alte note decât cele existente.¹⁶ Toate aceste manifestări de libertate erau de fapt strigăte de ajutor împotriva tiparelor rigide și conformismului cotidian. O fotografie din prima parte a vieții îl arată pe G. Ciprian cu silueta lui zveltă, îmbrăcat îngrijit, dar fără rigiditatea modei de epocă. Se remarcă zâmbetul care anunță înclinația pentru latura subtile și ludică a vieții, valorificată din plin în opera dramatică.

Ciprian s-a amuzat mereu pe seama propriei persoane, a trăsăturilor fizice mai puțin estetice, a chipului său *bolovănos*, autentic, necosmetizat, „nefalsificat de conveniențele sociale”, cum spune Ioan Massoff într-un interviu din 1932: „Ciprian e făcut din bolovani... tăiat parcă dintr-o stâncă veșnic bătută de furtună, (...) îmi face impresia unui somnambul condamnat să nu se deștepte niciodată”.

Istoricii literaturii au remarcat, aproape fără excepție, ca trăsătură a personalității lui George Ciprian, capacitatea sa de a se detașa de cotidian, înțelegerea și acceptarea profundă a vieții, făcând haz de lume și de el însuși, reflectate chiar în neglijența vestimentară de pe urma căreia

¹⁴ Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei românești contemporane*, București, Editura Albatros, 2001, p. 45

¹⁵ Tudor Arghezi, *Bilete de papagal*, 1928, p. 26 – 30

¹⁶ Măscărici și mângălici, București, EDPLA, 1958, p. 68

mărturisește că a avut uneori de suferit, fiind marginalizat¹⁷. Pe de altă parte, inteligența, spiritul de aventură, discreția și profunzimea judecăților, nonconformismul, dar și demnitatea sunt constant remarcate de către cei apropiați și de către cei cu care a colaborat, fiind incluse în portretul pe care i l-au creionat contemporanii și care a rămas posterității. De exemplu, N. Carandino, remarcă inteligența „ascuțită, vie, pătrunzătoare, care nu se manifestă în cuvinte ostentative (...), ci mai ales în mușcătoare tăceri.”¹⁸ Din amintirile celor care l-au cunoscut, din mărturiile lor, reiese deseori franchețea, deschiderea spre oameni, iubirea *agape*, iubirea principială față de aproapele, blândețea și omenia datorită cărora a fost numit *Omul*.¹⁹

Caracter de o complexitate contradictorie, „histrionic și herculean când se bătea pentru drepturile actorilor (...) era zidit din contraste.”²⁰ În primul Război Mondial este mobilizat la Cernavodă, ca ofițer, iar această perioadă a vieții este evocată cu ironie, George Ciprian autonomindu-se „tatăl patrupelelor.” Însă momentul morții fratelui său din cauza întârzierii unui tren care nu l-a dus la timp la spital, întrucât avea piciorul cangrenat, este evocat cu tristețe, duiosie și sensibilitate. Uneori cochetează și cu postura de regizor, considerând că experiența contactului susținut cu scena îl califică și pentru această responsabilitate. În interviul cu Ioan Massoff, la care ne-am referit anterior, George Ciprian menționează cei doi copii pe care i-a avut și cărora le-a insuflat pasiunea pentru teatru: Alexandru Ciprian a devenit regizor la New York, iar celălalt fiu, Ion Ciprian, figura în distribuția unei piese de teatru.

Anul 1927 este momentul ce marchează succesul memorabil al piesei *Omul cu mârțoaga*, moment în care scriitorul l-a devansat pe actor. Autorul a făcut demersuri pentru ca piesa să fie tradusă în franceză, timp în care el rămâne la Monte Carlo, rememorând acea perioadă în romanul *Soț or fără'dă*. Traducerea piesei însă va fi făcută mult mai târziu, deoarece traducătorul care îi promisese colaborarea nu s-a ținut de cuvânt.

Turneul cu această piesă în țară a avut un mare succes, îi va aduce și recompensă materială, iar din banii câștigați își cumpără o casă. Totuși, la

¹⁷ „Cu paltonul meu obișnuit, (...) n-am acces în anumite case particulare.” În Interviul cu Ioan Massoff, în 1932, în *Dramaturgiaromânească în interviuri. O istorie autobiografică*, antologie, text îngrijit, sinteze biografice și indici de A. Sasu și M. Vartic, vol I, (A-C), Buc, Ed. Minerva, 1995, p. 304

¹⁸ Nicolae, Carandino, *Actori de ieri și de azi*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1973, p. 64

¹⁹ Ion, Finteșteanu, *De la clovnul citire...*, București, Editura Sport-Turism, 1982

²⁰ Op. cit., p. 196

puțin timp după aceea, în 1936, biografii menționează că din nou nu mai avea un domiciliu stabil. În 1929 i se joacă la Berlin *Omul cu mârțoaga*, iar autorul este foarte surprins de succes, care se va repeta la Praga în 1930 și la Berna în 1932. Piesa va fi propusă printre cele cinci titluri importante ale epocii pentru a fi reprezentată la Expoziția Internațională de la Paris.²¹ De remarcat că niciun critic și niciun istoric literar nu consemnează vreun compromis inacceptabil pe care să-l fi făcut omul, dramaturgul sau actorul George Ciprian, fie și în contextul instaurării comunismului și impunerii unor noi direcții în teatru, conforme cu noua doctrină politică.

Așadar, un om încercat de viață cum a fost George Ciprian, a avut înțelepciunea să se adapteze discret, așa cum a trăit, nesacrificându-și principiile morale. În 1950 primește titlul de actor emerit în piesa Mariei Banuș, *Ziua cea mare*. Istoria literaturii nu dispune de multe informații privind ultimii ani din viața lui George Ciprian, dar toate dicționarele consemnează faptul că s-a stins din viață la 7 mai 1968.

Bibliografie:

- [1] Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei românești contemporane*, București, Editura Albatros, 2001;
- [2] *George Ciprian, Scrisori către Dumitru Trancă*, editat de către Marcela Chiriță, sub egida Bibliotecii Județene „V. Voiculescu”, Buzău, 1996;
- [3] *George Ciprian, Măscărici și mângălici*, București, EDPLA, 1958, p. 7;
- [4] Ion, Finteșteanu, *De la clovnul citire...*, București, Editura Sport-Turism, 1982;
- [5] *Dicționar general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004;
- [6] *Dramaturgiaromâneascăîninterviuri.O istorieautobiografică*, antologie, text îngrijit, sintezebiograficeșiindici de A. Sasu și M. Vartic, vol I, (A-C), Buc, Editura Minerva, 1995;
- [7] Nicolae, Carandino, *Actori de ieriși de azi*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973, p. 64 ;

²¹ *Dicționar general al literaturii române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2004, pp. 270 – 272

DIDACTICA

EDUCAȚIA MEDIA LA ORELE DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Silvia MUNTEANU*

silviamariamunteanu@gmail.com

MEDIA EDUCATION DURING THE ROMANIAN LITERATURE CLASSES

ABSTRACT: This paper tries to emphasize the importance of media education for students. Teachers must be open-minded to create spaces during a class of Romanian literature to combine the text with different information of media education. The role of a teacher is crucial to make the pupils seen the dangers when they are media consumers. This way, the students become aware of hidden truth beyond the screen. They can also improve their critical thinking, a must have ability for nowadays teenagers.

KEYWORDS: creativity, facts, fake news, opinions, research.

În epoca tehnologiei digitale, profesorul de limba și literatura română este provocat să își adapteze metodele de predare la noile cerințe ale mediului online. Competențele digitale devin esențiale în educație, iar profesorii trebuie să se adapteze pentru a-și susține elevii în învățarea limbii române și în dezvoltarea competențelor literare într-un mod eficient și captivant.

Un aspect crucial al adaptării profesorilor este înțelegerea și utilizarea instrumentelor digitale în procesul de predare. Alfabetizarea în domeniul informației și al datelor devine esențială într-un mediu în care informațiile sunt la un clic distanță. Profesorii pot integra exerciții care să stimuleze elevii să găsească, să evalueze și să utilizeze informații online într-un mod critic și responsabil.

Educația în domeniul mass-mediei este crucială pentru a-i învăța pe elevi să devină consumatori critici de conținut online. Profesorii trebuie să creeze lecții care să îi ajute pe elevi să distingă între fapte și opinii, între informațiile verificabile și cele neconfirmate, dezvoltând astfel abilități esențiale pentru navigarea în haosul informațional din mediul digital supraaglomerat.

* Profesor dr. de Limba și literatura română la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

Siguranța digitală și competențele legate de securitatea cibernetică sunt, de asemenea, puncte importante în adaptarea la contextul digital. Profesorii au rolul de a oferi sfaturi și reguli pentru navigarea sigură pe internet, învățând

Propunere de scenariu didactic pentru infuzarea conceptelor de educație media în ora de limba și literatura română

Titlu activitate: „Romeo și Julieta” de W. Shakespeare

Concepte cheie din domeniul educației media: libertatea de exprimare

Concepte cheie din domeniul disciplinei (dacă este cazul): tragedia, iubirea

Relevant pentru: libertatea de exprimare, drepturi cetățenești, tragedie

Obiective:

O1. Să utilizeze strategiile de lectură în vederea înțelegerii adecvate a textului scris de W. Shakespeare;

O2. Să interpreteze textul „Romeo și Julieta” prin prisma libertății de exprimare și a propriilor valori etice;

O3. Să explice relațiile dintre opera literară studiată și libertatea de exprimare în contextul social prezentat;

O4: Să analizeze relațiile de putere, sociale și familiale, care îngrădesc dreptul libertății de exprimare.

Tema (ce?): Tragedia; drepturile și libertățile ființei umane – importanța cunoașterii și respectării lor în familie și societate

Descriere (cum?)

Evocare (5 min)

Elevii sunt solicitați să răspundă la câteva întrebări prin care se urmărește actualizarea și valorificarea cunoștințelor referitoare la tema operei, noțiunea de conflict și tipurile de conflict existente în tragedia „Romeo și Julieta” de W. Shakespeare, destinul personajelor.

- Care este tema operei studiate?
- Când vă gândiți la cuvântul „conflict”, ce vă vine în minte?

- Ce tipuri de conflict găsim în „Romeo și Julieta”?
- Cum se rezolvă conflictele existente?

Realizarea/Constituirea sensului (30 de minute)

După actualizarea cunoștințelor se aduce în discuție raportul dintre realitate-ficțiune și li se cere elevilor să precizeze dacă astfel de evenimente – prin care un om este obligat să renunțe la libertatea de exprimare – se pot produce și în realitate.

Se discută noțiunile de context social, drepturi, libertăți, familie/sentimente.

Elevii sunt întrebați cum ar trebui să acționăm atunci când drepturile ne sunt încălcate.

Elevii sunt întrebați dacă lui Romeo și Julietei le-a fost încălcat vreun drept: precizați-l și argumentați de ce.

După această discuție, se cere elevilor să consulte fișa de lucru care conține lista drepturilor omului și să precizeze de care dintre acestea au fost privați Julieta și Romeo.

Li se va solicita să argumenteze răspunsurile oferite. (Anexa 2)

Se precizează documentele oficiale care cuprind drepturi și libertăți: Constituția României, Carta drepturilor fundamentale a U.E., Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Se cere elevilor să citească articolul 30 din Constituția României. (Anexa 1)

Se subliniază ideea că libertatea de exprimare este garantul celorlalte drepturi.

Se explică noțiunea de „garant” (<https://dexonline.ro/intrare/garant/240822>). Elevii sunt rugați să identifice și să precizeze motivele pentru care este libertatea de exprimare garantul celorlalte drepturi. Pentru a fi capabili să argumenteze, elevii vor citi articolul 30 din Constituția României (<https://www.constitutiariomaniei.ro/art-30-libertatea-de-exprimare/>), înțelegând astfel că fără libertate de exprimare nu am putea să ne cerem explicit drepturile, să ripostăm atunci când ne sunt încălcate și să nu ezităm să cerem să ne fie respectate de către oricine.

Set de întrebări pentru procesare:

- Cum este afectată Julieta de încălcarea drepturilor sale? Dar Romeo?
- Ce câștigă familia prin încălcarea drepturilor ficei lor?

• Cum ne sunt garantate și protejate drepturile în familie? Dar în societate?

• Ce înseamnă dreptul la liberă exprimare?

• De ce este importantă libertatea de exprimare atât în familie, cât și în societate?

Cum vi se părut să explorați textul literar prin exercițiul de a identifica încălcarea dreptului la liberă exprimare?

Reflecție (15 minute): Elevii vor fi rugați să menționeze ce informații le sunt utile ca urmare a acestei lecții și dacă vor schimba ceva în comportamentul lor din cadrul familiei sau în societate.

Pentru a ghida răspunsurile elevilor, voi adresa întrebări de felul:

• Ce ați fi făcut voi în locul Julietei și al lui Romeo, acum că aveți mai multe informații

despre drepturile voastre?

• De ce este important să ne cunoaștem și să ne apărăm dreptul la liberă exprimare?

• Ce drept credeți că vă este încălcat vouă în viața de zi cu zi?

• Cum vă veți apăra în viitor de o tentativă de încălcare a dreptului de liberă exprimare?

Cum vă exercitați voi libertatea de exprimare?

Temă

Redactați un text în care să argumentați că încălcarea dreptului la liberă exprimare a condus la moartea celor doi tineri din tragedia lui W. Shakespeare.

ANEXA 1

Constituția României reglementează distinct libertatea de exprimare (art. 30)

ARTICOLUL 30

(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

(2) Cenzura de orice fel este interzisă.

(3) Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.

(4) Nici o publicație nu poate fi suprimată.

(5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.

(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură

națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictelor de presă se stabilesc prin lege.

ANEXA 2

Elevii sunt solicitați să explice în ce constă încălcarea libertății de exprimare în „Romeo și Julieta” conform Art. 30.

ARTICOLUL 30	Argumentele elevilor în contextul tragediei „Romeo și Julieta”
(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.	
(2) Cenzura de orice fel este interzisă.	
(3) Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.	
(4) Nici o publicație nu poate fi suprimată.	
(5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.	
(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.	

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.	
(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege.	

Abordarea interdisciplinară a unor concepte și conținuturi specifice disciplinei Limba și literatura română are ca miză principală dezvoltarea holistă a elevilor, astfel încât aceștia să fie capabili să facă față provocărilor într-o lume în continuă schimbare. „Interdisciplinaritatea presupune o intersectare a diferitor arii disciplinare, presupune interacțiunea deschisă dintre anumite competențe sau conținuturi interdependente dintre două sau mai multe discipline”¹. Spiritul interdisciplinar valorificat în cadrul orelor de română solicită creativitate didactică din partea profesorului și îi încurajează pe elevi să-și exerseze gândirea critică și să exploreze alternative de interpretare a textelor literare din diverse epoci, pentru a descoperi la nivelul acestora puncte de sprijin în demersul lor de dezvoltare personală și raportare autentică la lumea în care trăiesc. Astfel, „interdisciplinaritatea este o formă de cooperare între discipline diferite cu privire la o problemă, a cărei complexitate nu poate fi surprinsă decât printr-o convergență și o conturare prudentă a mai multor puncte de vedere”². Profilul de formare al absolventului (pentru învățământul liceal) lansat în 2023 are în vedere chiar interconectarea mai multor competențe-cheie cu caracter transversal, care sunt importante, în mod egal, pentru o viață împlinită, de succes în societatea cunoașterii.

Un domeniu conex cu problematica orelor de limba și literatura română este educația pentru media, care are ca obiectiv principal „alfabetizarea” elevilor cu privire la raportarea corectă, reflexivă și responsabilă la informațiile livrate pe diverse canale (presă, social-media, publicitate etc.).

¹ Lucian Ciolan, *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 126.

² Constantin Cucuș, *Pedagogia*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 77.

Fiind inițiați în specificul domeniului de educație pentru media, elevii „vor dezvolta abordări critice asupra conținuturilor și proceselor de elaborare a mesajelor receptate, analizând acuratețea, calitatea, veridicitatea și credibilitatea acestora”³ Educația media și informațională presupune abordări interdisciplinare; astfel, infuzarea mesajelor sale specifice în variate contexte educaționale, în cadrul diferitelor discipline, contribuie semnificativ la succesul acestei abordări.

Secvența didactică pe care am descris-o s-a dovedit utilă pentru elevii clasei a IX-a deoarece a reprezentat cadrul potrivit pentru conectarea unei drame renascentiste cu o problematică anacronică la realitățile lumii contemporane. Principala motivație a fost reprezentată de conștientizarea de către elevi a faptului că libertatea de exprimare este veche de când lumea, doar că teoretizarea, studierea și denumirea lor sunt achiziții ale epocii moderne.

În concluzie, abordarea transdisciplinară a unor conținuturi din programa de limba și literatura română prin infuzarea conceptelor de educație pentru media îi ajută pe elevi să analizeze critic conținutul mesajelor cu care intră în contact, din perspectiva veridicității și utilității informației și reflecteze asupra modului în care mesajele media reprezintă filtre ale realității, pentru a putea să își formeze propriile opinii echilibrate.

Prin infuzarea conceptelor media în cadrul orelor de limba română sunt testate competențe, conținuturi conexe domeniului literaturii, este deschisă calea experimentării unor noi metode de învățare. Prin competențele dobândite elevii vor deveni cetățeni mai informați și mai responsabili, mai implicați social. Astfel de practici produc o apropiere a elevilor de text, prin sesizarea unor subtilități dincolo de analiza din perspectiva noțiunilor de teorie literară, schimbă modul în care elevul receptează opera literară, iar plasarea în contexte literar – istorice – sociale devine mai relevantă în analiza textului literar.

Privite într-un context mai apropiat de actualitatea elevilor de azi, multe teme etichetate drept aride, încep să capete sens și cel mai important, se modifică atitudinea față de textul literar. Acest întreg proces ce implică dezvoltarea gândirii critice, a abilității de exprimare, de comunicare în moduri diferite, originale, și mai ales, dezvoltarea spiritului analitic, impun elevului să reacționeze, să fie permanent prezent în propria învățare.

³ Anca Nedelcu, „Profilul de competențe al cetățeanului educat media”, disponibil la: <https://cji.ro/profilul-de-competente-ale-cetateanului-educat-media/>.

Stimularea gândirii reflexive, cultivarea unei atitudini pozitive față de conținutul media, creșterea vigilenței în ceea ce privește identificarea mesajului media corect, respingerea și sancționarea decăderii calitative sunt câteva dintre punctele forte ale implementării unui astfel de program încă din primii ani de liceu. Întregul demers presupune echilibru, flexibilitate, consecvență, atât în diversificarea strategiilor de învățare, cât și în deplasarea accentului de pe achiziții pe formarea de competențe și atitudini.

Bibliografie:

- [1] Centrul pentru Jurnalism Independent – Suport curs – *Introducere în educația media*
- [2] Ciolan, Lucian, *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Editura Polirom, Iași, 2008
- [3] Cucuș, Constantin, *Pedagogia*, Editura Polirom, Iași, 1996

Webografie:

- [4] <https://cji.ro/profilul-de-competente-ale-cetateanului-educat-media/>
- [5] <https://training.cji.ro/courses/take/intro-edu-media-gen7-gr4/multimedia/51758678-modalita-i-de-comunicare-in-media>
- [6] https://www.edu.ro/sites/default/files/Proiect_OM_aprobare_Profil_absolvent_2023.pdf
- [7] <https://edict.ro/infuzarea-conceptelor-de-educatia-media-in-ora-de-literatura/>

POEMUL SIMBOLIST – UN DEMERS ARTISTIC COMPLEX

Iuliana IANCU*

iulia_oica@yahoo.com

THE SYMBOLIST POEM – A COMPLEX ARTISTIC APPROACH

ABSTRACT: The present research does not aim at re-interpreting aspects already much commented on, but simply at identifying other possibilities for receiving bacovian poetry using modern, active-participatory, teaching-learning methods. Given the theme of the paper and its predominantly applicative nature, it will insist on poetic texts considered representatives, poetic arts selected from alternative textbooks.

KEYWORDS: reading, methodological aspects, poetry, analysis, reception.

Introducere

Lucrarea pornește de la prezentarea aspectelor metodologice privind studierea limbii și literaturii române în școală, marcând rolul decisiv al lecturii, necesitatea înțelegerii și aplicării elementelor de compoziție specifice textului poetic, precizarea nivelurilor textului liric, a limbajului, a expresivității și a muzicalității creației bacoviene, a imaginarului poetic simbolist. După prezentarea teoretică a modalităților de abordare a textului liric în școală, urmează o descriere a creației bacoviene în contextul liricii interbelice, deoarece Bacovia este un poet asociat în general simbolismului românesc, dar trece prin creația sa complexă dincolo de clasificările categorice într-o unică formulă lirică.

Disciplina *Limba și literatura română* impune, în contextul școlii românești actuale, găsirea acelor modalități de a o face mai atractivă pentru elevii de astăzi. În didactica de specialitate, se discută tot mai des despre profesorii de lectură, al căror scop primordial este tocmai acela de a sădi și mai ales de a păstra interesul elevilor pentru citit. Într-adevăr, demersul educațional evidențiază rolul suprem al profesorului care, utilizând strategii didactice interactive, trebuie să reușească a forma cititori.

* Profesor de Limba și literatura română, Liceul Tehnologic de Industrie Alimentară „Terezianum” Sibiu.

Literatura română urmărește dezvoltarea interesului elevilor pentru lectura textelor literare, modelarea gustului lor estetic, realizarea unui orizont cultural format din cât mai multe cunoștințe. Formarea de competențe presupune așezarea elevului în centrul activității didactice și presupune atât o competență de comunicare, cât și o competență culturală ale elevului. În clasele liceale, elevii devin tot mai conștienți de specificul literaturii, de influența și farmecul pe care le pot exercita asupra cititorului.

Dintr-o altă perspectivă, literatura stimulează și dezvoltă capacitatea elevului de a fi creativ, de a argumenta un anumit punct de vedere. Textele lirice scrise de Bacovia oferă elevilor posibilitatea de a-și dezvolta gândirea critică, prin evidențierea unui univers poetic straniu, citadin, care ilustrează o nouă sensibilitate artistică, marcată de spleen, conturând noi și imaginare spații poetice, simbolice. De asemenea, trebuie recunoscută dificultatea receptării operei acestui scriitor, dificultate ce constă în a surprinde noutatea tematică și stilistică, calitatea limbajului poetic, dincolo de care se află un subiect liric neliniștit, contradictoriu, ce resimte duros absurdul și deruta existenței. Prin selectarea și aplicarea unor metode active de predare, textul poetic va deveni mult mai accesibil elevilor, mai atractiv și chiar mai ușor descifrabil. Cu certitudine, este important modul în care profesorul de limba și literatura română reușește să suscite și să mențină interesul elevilor pentru receptarea poeziei bacoviene în spațiul literar simbolist și interbelic.

Textul liric – spațiu al căutării sensurilor

Ca sursă principală de cunoaștere, lectura cu scopuri (in)formative este partea cea mai importantă din cadrul orelor de literatură. Elevul care citește devine un partener activ în actul lecturii, formându-și capacități critice și reflexive, stimulându-și creativitatea și dezvoltându-și emoțiile. Literatura nu mai poate fi percepută ca un obiect al cunoașterii, ci ca un mediator al acesteia, un domeniu al memoriei culturale. În zilele noastre, lectura nu mai este o formă pasivă de receptare, este un proces ce implică mai mulți factori: textul, autorul, contextul, cititorul, extinzându-se dincolo de granițele literaturii. De aceea, scenariile didactice trebuie centrate pe elevul-cititor și pe elementele implicate de actul lecturii. Prin urmare, structurile la nivel textual se diversifică iar elevii trebuie să descopere, prin actul lecturii, sensurile textelor.

Astfel, se trece de la un demers centrat pe text și pe evidențierea elementelor sale integratoare la unul focalizat pe lector și pe învățarea unor strategii de lectură și de interpretare, care să-l transforme într-un cititor avizat: „noua orientare este, în întregul său, expresia spiritului timpului, manifestat prin insistența, devenită aproape obsesivă, asupra momentului lecturii, al interpretării, al colaborării sau cooperării receptorului”¹. Lectura înseamnă edificiu, construit cu ajutorul semnificațiilor textului, pe care elevul le descoperă sub îndrumarea atentă a unui profesor de literatură competent. Prin utilizarea unor strategii didactice moderne, profesorul de limba și literatura română trebuie să sporească interesul elevilor pentru lectură, să dezvolte capacitatea acestora de a comunica liber, de a-și exprima, într-un mod argumentat, un punct de vedere. Deci, metodele activ-participative stimulează creativitatea și gândirea critică a elevilor.

Din perspectiva didacticii, problematica textului poate fi evidențiată în funcție de scopurile formative și de accesibilitate ale acestuia. Valoarea formativă este conferită și de prestigiul scriitorului în cadrul literaturii naționale și universale. Textul trebuie să transmită un mesaj, cu un anumit grad de accesibilitate, dar perceptibil de către elevi iar tematica și problematica operelor studiate trebuie să se înscrie în sfera de preocupare a acestora. Se consideră că textele narative sunt mai accesibile decât cele lirice, pentru că pot fi povestite, de cele mai multe ori conțin subiecte atractive pentru elev, pe când liricul impune asimilarea unor cunoștințe din teoria literaturii.

Profesorul trebuie să elaboreze strategii prin care să implice elevii în procesul de analiză a textului liric, amplificând încrederea acestora în forțele proprii. Se fundamentează *competența lecturală* a elevilor deoarece aceștia devin cititori capabili să sesizeze atât structura formală, cât și cea de adâncime ale textelor studiate. În actul lecturii, cititorul, în cazul nostru elevul, angajează structuri de tip cognitiv și afectiv, cunoștințe despre lume și limbă, tot felul de procese de integrare, de elaborare și metacognitive. Atitudinea față de lectură trebuie să fie deschisă, trebuie modelată, fiind unul dintre obiectivele fundamentale ce trebuie atins în cadrul orei de literatură.

Lectura antrenează mai multe operații de descifrare a textului literar: stabilirea motivelor cheie care intră într-un anumit raport, delimitarea

¹ Alina Pamfil, *Limba și literatura română în școală. Structuri didactice deschise*, ediția a III-a, Pitești, Editura „Paralela 45”, p. 130.

câmpurilor semantice, evoluția seriilor de semnificație, analiza pe nivelurile limbii, a compoziției, prin relevarea tehnicii și viziunii poetice, evidențierea relațiilor intertextuale și integrarea într-o formulă potrivită universului scriitorului. Tocmai de aceea, activitățile de asimilare de cunoștințe, cele de învățare și exersare a unor strategii pe secvențe de text trebuie alternate cu activități de practică a lecturii, prin care se armonizează gânduri și sentimente, trăire și cunoaștere, dezvoltându-se competența lecturală.

Lectura textul poetic – act de comunicare

Textul poate indica o serie de caracteristici ale obiectelor lingvistice, care se regăsesc întotdeauna sub o formă scrisă, sunt legate de o anumită intenție de exprimare, cu o lungime variabilă și fără un conținut specific. În ceea ce privește conținutul, textul poate fi literar (epic, liric sau dramatic), prescriptiv (prospect, instrucțiuni de utilizare, rețetă culinară) sau administrativ-juridic (decret, ordonanță, hotărâre judecătorească). Orice text este supus celui care îl redactează, celui căruia îi este destinat, conținutului care se cere exprimat, scopului cu care este redactat, fiind un enunț scris, cu o lungime ce poate varia de la un cuvânt la fraze, fără o structură lingvistică bine precizată, formă a unei intenții de exprimare.

Obiectivul principal al studierii literaturii române în școală este interiorizarea de către elevi a valorilor domeniului culturii naționale, preluând de la istoria literaturii române un complex de valori. Sunt introduși în programele școlare scriitori de o importanță mai mare sau mai mică și opere ce marchează o etapă în evoluția scrisului românesc. Tot istoria literaturii oferă periodizările, clasificările în funcție de momente și direcții semnificative, fără a se subordona întru totul logicii științei. Literatura română nu poate fi percepută ca un simplu compendiu de istorie literară, ci un factor eficient de educație și de formare a gustului estetic, de dezvoltare a simțului artistic, a spiritului critic.

Prin studierea textului liric în liceu, elevii nu trebuie puși față în față cu o multitudine de informații, ei trebuie învățați să prețuiască literatura, să le oferim repere de interpretare și chei de lectură, criteriile de selecție, înțelegere și apreciere ale operelor lirice. Selecția textelor lirice se realizează în funcție de criteriul accesibilității, al adecvării la caracteristicile vârstei elevilor, la interesele lor intelectuale, la puterea lor de înțelegere și al caracterului reprezentativ al scrierii respective atât pentru creația

scriitorului în general, cât și pentru literatura română și cea universală. Profesorul de literatură trebuie să stimuleze spiritul critic al elevilor săi, devenindu-le un adevărat ghid înzestrat cu imaginație, sensibilitate și disponibilitate pentru actul comunicării umane. Constantin Parfene afirmă că lecția de literatură poate deveni *un act de creație*, nu numai sub aspect pedagogic, ci și sub aspect literar. Textul liric trebuie să producă sens, să conducă la apariția spontană a emoției, a dimensiunii estetice, deoarece propune un discurs în care este important *cum se spune*, modul cum se transmite ceea ce simte, trăiește și gândește creatorul, ce oferă prin cuvinte un spectacol de lumi ficționale.

Modalități de receptare a textului liric

Textul liric formează prin cuvinte o lume nouă, lumea textului, diferită de cea a realității sau o copie a acesteia, la care poetul ne invită ca la un spectacol, pe care lectorul trebuie să fie capabil a-l interpreta, a-i găsi sensurile ascunse în *modalitățile spunerii*. Studiul acestui tip de text se realizează cu ajutorul unor cunoștințe de teorie literară, al unor strategii coerente de lectură ce vor începe cu evidențierea modalităților spunerii. Analiza se va continua cu surprinderea substanței textului liric, prin detalieri și nuanțări. În cazul textului poetic, trebuie abordate mai întâi aspectele formale (rimă, ritm, strofe, structuri sintactice), apoi cele care conturează sensurile textului.

Dacă în cazul textelor epice sau dramatice, substanța operei poate fi realizată prin idei principale, rezumat sau povestire, în cazul liricului, acestea sunt eliminate iar comentariul înseamnă multiplicarea și nuanțarea semnificațiilor textului. Asimilarea unor cunoștințe de teoria literaturii reprezintă o parte esențială în demersul de receptare a textului liric în școală. În cadrul lecției de literatură, receptarea textului liric se poate realiza prin forme precum: activitatea independentă (contactul cu textul literar) individuală și pe echipe, consultațiile individuale și colective, cercurile literare și artistice, excursiile sau vizitele pe teme literare.

Constantin Parfene precizează existența mai multor tipuri de lecții: de comentare a unei opere, de prezentare generală a activității creatoare a unui scriitor, de caracterizare generală a unei opere/perioade/curent literar, de recapitulare cu privire la creația unui scriitor, de însușire a unor noțiuni de teorie literară, lecția-seminar/dezbatere și de verificare a lecturilor

suplimentare ale elevilor. Pentru receptarea textului liric se impune următorul algoritm didactic: identificarea structurilor cheie și a recurenței lor, surprinderea semnificațiilor imaginilor poetice, a conexiunilor dintre grupurile imagistice, a substanței poetice și a sentimentelor exprimate. Elevii trebuie să stăpânească noțiuni solide de teorie și critică literară astfel încât să înțeleagă structura operei literare și elementele ei componente, ei trebuie să fie capabili să-și exprime impresiile de lectură și să-și argumenteze interpretările personale. Este important contactul direct cu textul literar iar prin conversație euristică trebuie identificate elementele specifice, apoi prin folosirea metodei învățarea prin descoperire elevii vor fi antrenați în procesul de cunoaștere și de interpretare a textului poetic.

J. Beach și J. Marshall considerau că orice demers didactic, în cadrul orelor de literatură, trebuie să se bazeze pe analiza prozodiei, în cazul textelor lirice, precedate de exerciții de lectură repetată și ritmată corect, lectură ce poate fi realizată nu numai individual, ci și în perechi sau în grupe mari. Elevii pot recunoaște, înțelege și asimila diferitele tipuri de tropi prin jocuri și exerciții de redactare. Pentru a interpreta corect un text liric, este esențială relectura acestuia, nu doar în vederea accesibilității, ci și pentru înțelegerea lui: prima lectură determină reacții de ordin afectiv, evidențiază elementele formale specifice textului dat spre interpretare, dar lectura trebuie să confere sens imaginilor care îl compun.

Relectura înseamnă o privire interpretativă asupra textului care surprinde conexiunile reperabile la nivelul textului, atât aspectele de suprafață, cât și cele de adâncime, evidențiind corespondențele între unele elemente ale textului și problematica întregului univers poetic. În procesul de receptare a textului liric, demersul didactic trebuie orientat dinspre structura de suprafață a textului spre semnificațiile acestuia. Poezia așază cititorul față în față cu o multitudine de elemente specifice fiecărui nivel al limbii, adesea ușor de perceput, dar dificil de interpretat, de a construi un sens prin corelarea diferitelor imagini și structuri ce impun de la început formula de regrupare a semnelor.

În cazul studiului textului liric, acesta trebuie abordat sub două forme fundamentale: comprehensiunea și interpretarea. Etapa comprehensiunii cuprinde primele acte de lectură și activități precum: evidențierea secvențelor, a imaginilor ce formează discursul liric și deschiderea lecției prin reconstituirea câmpurilor semantice, a temei, a ideii poetice, a structurii formale. Etapa interpretării prezintă secvențe care surprind semnificațiile

textului, seriile de echivalențe, cărora li se oferă sens: repetarea unor sunete/grupuri ritmice, echivalențele dintre versuri și construcțiile gramaticale sau între termeni din câmpuri semantice diferite. Demersul presupune trecerea de la textul liric citit/privit și auzit la sensurile acestuia, fiind adecvat specificului receptării: planul conținutului nu poate fi separat de cel al expresiei.

O lecție activă de literatură nu se reduce la elevii care au stat tot timpul cu mâna pe sus întrucât activismul pedagogic nu trebuie confundat cu agitația inutilă. O strategie activă pe care să o folosești în timpul orei de literatură este aceea care îl determină pe elev să *învețe făcând*, în funcție de obiectivul urmărit și de natura sarcinii de învățare. Lecțiile în care elevul doar ascultă, devenind un lector pasiv, deci bazate exclusiv pe o prelegere anostă, sunt deja anacronice.

Învățarea literaturii semnifică participarea intensă a elevului pentru înțelegere, analiză aprofundată, creație, spirit critic riguros, simț estetic. Nu e recomandabilă utilizarea în exces a unei strategii sau a alteia în predarea literaturii în școală, ci combinarea lor într-un mod eficient, întrucât lecțiile de literatură ar trebui să-i determine pe elevi să se implice activ. În didactica modernă, profesorul nu mai poate fi perceput doar ca emitent al informațiilor sau ghid absolut pentru elevi, ci partener și organizator al unor activități necesare învățării pentru fiecare elev în parte. Astfel, din simplu obiect al procesului de educație, elevul devine treptat un participant activ și profund interesat de conturarea și dezvoltarea propriei personalități.

Deși în învățământul liceal, accentul cade pe studiul literaturii, aceasta nu se poate realiza fără a cunoaște problemele specifice limbii: fonetică, vocabular, morfologie, sintaxă, deoarece analiza textului literar trebuie să fie completă și complexă. Profesorul trebuie să aibă acces la sufletele elevilor pe care să le îndrume cu delicatețe spre frumos, spre ceea ce ar trebui să reprezinte literatura pentru existența fiecăruia dintre ei. Pătrunderea în tainele textului literar trebuie să se oprească mai întâi asupra particularităților stilistice, dar un loc important îl va ocupa întotdeauna lectura expresivă și exercițiile de activitate independentă ce evidențiază gândirea, personalitatea, imaginația, creativitatea, bucuria elevilor că au înțeles și că pot emite judecăți de valoare cu privire la operele literare studiate. Predarea literaturii în școală presupune contactul cu manualul, cu opera literară propriu-zisă, întrucât elevul trebuie determinat să gândească, să-și

exprime punctul de vedere, să-și definească emoțiile, să precizeze impresiile sale de lectură, pe care să le argumenteze. Astfel, se va forma simțul critic al elevilor, ce învață să citească altfel textul literar și să-l aprecieze cu justete.

Analiza textului literar devine treptat o activitate în care elevul se implică activ iar viziunea acestuia din urmă este adesea uimitoare pentru profesorul care va elimina șabloanele din interpretarea unui text literar, va limita emiterea unor judecăți de valoare pe care elevii trebuie să le repete întocmai. O lecție de literatură reușită presupune înțelegerea operei literare, fără detalieri inutile în comentarea ei, utilizarea succintă a portretului biografic sau psihologic al scriitorului, trasarea subiectului operei (epice sau dramatice) sau a particularităților specifice textului liric (tip de lirism, teme lirice majore, moduri de manifestare), evidențierea locului operei studiate în contextul literaturii române sau chiar universale. Apropiati de literatură, nu doar în vederea promovării diferitelor examene sau altor probe de verificare, elevii devin conștienți de achizițiile pe care le facilitează literatura în privința esteticului și eticului, de importanța identității naționale, de valorile care trebuie apărate, răspândite și dezvoltate.

Concluzii

În cadrul procesului de învățământ, limba și literatura română este o disciplină caracterizată prin dinamism și complexitate, ocupând un loc central mai ales prin modul în care își structurează conținuturile. Disciplina conține două subdomenii: limba și literatura. Pe de o parte, limba română este limba oficială a statului român, se identifică cu existența poporului român, pe care elevii trebuie să și-o însușească în mod corect, în vederea dezvoltării gândirii, a vieții și a sensibilității. Pe de altă parte, literatura vizează direct sensibilitatea elevilor prin cunoștințe, idei, sentimente transmise cu scopul modelării atitudinilor și comportamentelor umane.

Perechea limbă-literatură presupune atât cunoștințe despre limba română, cât și cunoștințe despre literatură și practici literare. Limba română trebuie să fie învățată din imperative sociale, economice, politice, culturale, cu scopul integrării în societate, ca parte a procesului de dezvoltare a conștiinței și de cultivare a relațiilor interumane pe diferite domenii de activitate. Literatura română oferă modele de artă literară pentru atingerea obiectivelor educativ-formative ale învățământului românesc, prin

prisma sensibilizării elevilor. Astfel, se poate afirma că dependența capacităților de o anumită structură genetică preexistentă este pertinentă, în timp ce performanțele reprezintă tot ceea ce aduce benefic exersarea la nivel educativ a capacităților psihice pe care le include.

Bibliografie

- [1] Pamfil Alina. *Limba și literatura română în școală. Structuri didactice deschise*: Editura „Paralela 45”, 2006. 324 p.
- [2] Parfene Constantin (coordonator). *Aspecte teoretice și experimentale în studiul literaturii în școală*: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2000. 231 p.
- [3] Parfene Constantin. *Metodica studierii limbii și literaturii române în școală. Ghid teoretico-aplicativ*: Polirom, 1999. 210 p.

CREATIVITATEA – SIMBIOZA ÎNTRE EMOȚIONAL ȘI INTELECTUAL

Oana-Maria BUHOSU*

oanabuhosu@yahoo.com

LA CRÉATIVITÉ – LA SYMBOSE ENTRE L'ÉMOTIONNEL ET L'INTELLECTUEL

RÉSUMÉ: L'article vise à mettre en évidence le fait que la créativité représente vraiment la symbiose entre la composante émotionnelle et intellectuelle, une fusion essentielle pour générer des idées originales et précieuses. Ce n'est pas seulement un processus rationnel, mais aussi le résultat de l'interaction complexe entre la pensée, les sentiments et l'imagination. La créativité n'est pas un processus exclusivement rationnel ou émotionnel, mais une alchimie complexe entre les deux. L'intelligence émotionnelle amplifie et module la pensée, et l'intelligence intellectuelle fournit la structure nécessaire pour transformer la vision intérieure en une forme concrète et précieuse.

MOTS clés: la pensée, la créativité, un processus, l'intelligence, la vision

Cunoscută mai ales ca o problemă a psihologiei moderne, creativitatea este un atribut, o capacitate sau o funcție a personalității, în general, și a unor aptitudini sau procese psihice, în special. Circuitul științific a început să vehiculeze conceptul creativitate prin intermediul sociologului de origine română J.L. Moreno (1892–1974), cu referire la metoda sociometrică pe care acesta a definit-o. Mai târziu s-a considerat creativitatea drept capacitatea de a remodela datele percepute de conștiință într-o manieră personală. Schaub și Zenke susțin că gândirea productivă și divergența sunt elemente componente ale gândirii creative (Schaub și Zenke, 2001, pag. 52).

În literatura de specialitate, creativitatea este considerată o funcție a psihicului care face posibilă creația, sub forma unui produs nematerial sau material. Numeroși cercetători susțin că, în psihologie, termenul a fost introdus în anul 1937 de G. Allport, conceptual semnificând capacitatea de a produce noul, sau desemnând predispoziția generală a personalității umane spre nou, precum și o anumită organizare a proceselor psihice în sistemul personalității.

* Profesor de Limba și literatura română la Școala Gimnazială „Mihai Drăgan” Bacău.

Astăzi sunt recunoscute trei criterii pentru definirea modului de gândire creativ:

- a) ineditul comportamental;
- b) produsele acestui tip de raportare la realitate trebuie să aibă o finalitate;
- c) creația trebuie să implice o elaborare a unei intuiții neașteptate, a cărei abordare să fie coerentă cu sine.

Pe de altă parte, alți oameni de știință susțin că fenomenul creativității poate fi echivalent cu o gândire flexibilă. Cu toate acestea nu se poate confunda un comportament definit prin creativitate cu un mod de gândire divergent, căci s-a demonstrat că mulți oameni cu o gândire neobișnuită nu au fost niciodată creativi. Din perspectiva didactică, un elev creator este acela care, cel puțin într-un domeniu de studiu, rezolvă probleme și oferă soluții logice, fără ajutor, într-un mod eficient și într-o manieră nonconformistă.

Însușirile creativității

a) *Fluiditatea* – posibilitatea de a crea mental, în scurt timp, un univers imagistic; sunt indivizi care ne surprind prin „bogația” de idei, viziuni, unele total năstrușnice, dar pe care noi nu ni le-am putea imagina.

b) *Plasticitatea* – constă în ușurința de a schimba punctul de vedere, modul de raportare la un dat al realității, în condițiile dovedirii inoperante a unui mod de abordare comun.

c) *Originalitatea* este expresia noutății, a inovației; ea se poate constata când vrem să testăm posibilitățile cuiva, „prin raritatea, raportată la alte răspunsuri similare, a unei reacții, a unor concepte”. Neîndoielnic, ne gândim la raritatea a ceva util, altfel ar trebui să apreciem bolnavii mintal, care au un mod de a gândi aberant, neobișnuit.

Fiecare dintre aceste trei însușiri are însemnătatea ei; caracteristica principală rămâne originalitatea, ea garantând valoarea finalității demersului creator.

O gândire creatoare implică dezvoltarea unei serii de abilități cum ar fi: evaluarea (aptitudine de a înțui problemele și de a observa elementele lipsă), gândirea divergentă (cea care face posibilă obținerea de soluții multiple la o problemă) și capacitatea de a redefini problemele.

Putem considera drept învățare creatoare demersul definit prin procesul natural al curiozității și dorinței de a cunoaște. În contrast, învățarea

bazată pe autoritate cere elevilor oserie de abilități de gândire ca: recunoașterea, memorarea, raționamentul strict.

S-a constatat că, adeseori, copiii aleg învățarea într-o manieră creativă, și resping memorizarea informației oferite de profesori în manieră tradițională.

Rolul și factorii creativității

Literatura de specialitate vorbește despre existența a trei factori de care depinde creativitatea unei persoane într-un anumit domeniu:

1. Deprinderile specifice domeniului

Acestea reprezintă resursele talentului, educației și experienței într-o anumită sferă a cunoașterii; într-o anumită măsură, acestea definesc ființa înainte de a se naște. Educația și experiența pot face mult pentru dezvoltarea unor talente; se știe însă că orice talent trebuie cultivat, oricât de intensă ar fi manifestarea lui.

2. Gândirea creativă și deprinderile de lucru

Folosirea deprinderilor într-un anumit domeniu, în mod diferit, depinde în bună măsură de stilurile de lucru, de modul de gândire și chiar de particularitățile personalității fiecăruia. Se pare că unele facultăți ale gândirii sunt moștenite genetic, dar sunt și ipostazieri ale gândirii creative – este vorba despre stilurile de lucru – a căror ameliorare poate fi realizată prin educație și prin experiență. Un stil de lucru creativ este marcat de:

- dorința de a realiza lucruri bune;
- puterea de a focaliza eforturile și a atenția într-un timp mai îndelungat;
- abandonarea ideilor nefezabile, amânarea problemelor aparent insurmontabile;

- perseverență în fața dificultăților;

- dorința de a munci cu dăruire.

Unele persoane sunt, în mod natural, mai înclinate spre gândirea creativă. Trăsăturile-cheie ale persoanelor cu niveluri înalte de creativitate sunt:

- un program de muncă disciplinat

- perseverența, chiar și în caz de frustrare;

- independența;

- netolerarea situațiilor neclare;

- abandonul conformismului față de stereotipurile societății;

- motivarea proprie pentru o muncă de calitate;
- dispoziția de asumare a riscurilor.

3. Motivația intrinsecă

Aceasta reprezintă energia ce pune în mișcare activitatea creativă. Motivația intrinsecă poate fi și ea, într-o anumită măsură, înnăscută. Darea este legată în bună măsură de realitatea socială care definește existența persoanei. Motivația intrinsecă a cuiva este dependentă de interesul pentru o sarcină de lucru sau alta, ori de referentul social la care se raportează individul. Interesul poate fi așadar considerat o coordonată a motivației intrinseci. Aceștia i se adaugă anumite competențe pe care persoana le are într-un domeniu.

Dezvoltarea creativității elevilor

În ultimul timp nu se realizează o distincție evidentă între o persoană comună, în ceea ce privește modul de gândire, și una creativă. Oricine poate face o îmbunătățire în munca sa, o mică inovație sau invenție. Plecând de la această premisă, predicția și diagnoza capacității creative a elevilor este unul dintre aspectele importante ale activității profesorilor, indiferent de specialitatea lor. Există o serie de elemente analizabile atunci când ne referim la maniera de predicție a creativității elevilor, cât și modul în care aceasta se manifestă.

Problematica psihopedagogică a creativității se manifestă prin enumerarea unor principii, tehnici și procedee. Analizând conceptul din punctul de vedere al psihologiei comunicării, cercetătorul Jean Claude-Abrie (2002, pag.119) susține că principiile de bază ale creativității în grup sunt: relațiile dintre membrii grupului, absența unei atitudini evaluative între aceștia, caracterul eterogen al echipei și, nu în ultimul rând, implicarea ei în activități specifice, care să dezvolte spiritul ludic.

Din perspectiva didacticii postmoderne, metodele de dezvoltarea creativității, precum: brainstormingul, sinectica, metoda Phillips 66 dezvoltarea panel, debate, ca forme de dezbateri aparținând metodelor interogative.

După ce o perioadă îndelungată s-a făcut o legătură între succesul școlar și creativitatea elevilor, acum s-a ajuns la concluzia că rezultatele acestora în cadrul instituționalizat nu reprezintă un criteriu obiectiv pentru definirea și investigarea creativității elevilor.

Urmărindu-se corelația statistică dintre randamentul școlar și creativitate se observă că relația dintre aceste două elemente este validă la copiii în vârstă 11–12 ani și 14–15 ani. Corelația și găsește explicația în două premise: dezvoltarea fluidității verbale în relație cu funcțiile gândirii la categoriile de vârstă menționate, respectiv faptul că învățământul nostru este încă dominant verbal, oferind sarcini care presupun existența acestei aptitudini.

S-a încercat, în urma unor analize științifice, să se evidențieză faptul că, în învățământul românesc, șansele de a obține un randament școlar superior sunt favorabile pentru cei care excelează prin inteligență (îndeosebi o inteligență de tip logico-matematic), față de elevii care sunt creativi. Statistica pare să ne demonstreze așadar că o corelație între inteligență și creativitate nu este obligatorie pentru succesul școlar. Altfel spus, creativitatea elevilor se poate manifesta și neînsoțită de o inteligență superioară.

Comportamentele care pot indica prezența creativității în cazul elevilor sunt: ajungerea, prin metode proprii, la descoperirea unor adevăruri știute, identificarea unor soluții originale și inedite în rezolvarea diferitelor probleme; învățarea de tip logic; aplicarea cu ușurință a cunoștințelor în practică; realizarea conexiunilor între informațiile predate la diferite obiecte de învățământ; formarea rapidă a priceperilor și deprinderilor.

Dacă ne referim la mediul școlar, creativitatea copiilor poate fi evaluată astfel:

1. Studiarea rezultatelor activității (cele desfășurate în cadru organizat, la școală și cele din afara școlii).

2. Studiul de caz – are dublă utilizare atât ca diagnosticare, cât și drept modalitate de incitare a creativității.

3. Metoda aprecierii (a interevaluării sau autoaprecierii) – are o dublă funcționalitate: este mijloc de identificare a performanțelor creative și reprezintă un cuantificator prin care se confirmă produsele obținute prin intermediul testelor de creativitate. Metoda utilizează trei tehnici distincte:

- se identifică primul și ultimul elev dintr-un colectiv din perspective rezultate la o anumită disciplină/domeniu;

- sunt clasificați și ierarhizați toți elevii;

- sunt evaluați, prin note, elevii, în funcție de o anumită exigență comportamentală sau de performanță.

Tradițional vs modern în stimularea creativității

De multe ori, una dintre principalele metode de lucru în clasă este expunerea didactică. Didactica modernă a demonstrat că această metodă nu este suficientă pentru asimilarea cunoștințelor. De fapt, învățarea presupune mult mai mult.

Învățământul centrat pe această metodă a fost aspru criticat din cauza discrepanței dintre cunoștințele achiziționate în școală și lumea exterioară.

Cauza o reprezintă faptul că elevul încă este considerat obiect al învățării și modalitatea conservatoare de evaluare, care presupune de multe ori reproducerea unor. Gradul înalt de generalitate al lecțiilor, abstractizarea excesivă, tendința unor profesori de a preda cât mai multă informație, deseori depășind programa școlară, nu răspund nevoii de flexibilizare și diversificare a gândirii elevilor. Încercările elevilor de ieșire din tipare, prin răspunsuri nonconformiste sunt deseori traduse drept încălcări ale regulilor, care, de fapt, închistează creativitatea.

Ca o reacție la aceste tendințe, încă de la începutul sec. al XX-lea, s-a criticat pasivitatea întreținută a elevilor în procesul educației, considerându-se școala drept o lume fără conexiuni în planul realității, iar planurile și programele de învățământ rigide.

Au fost dezvoltate metode și modele noi, printre ele numărându-se și metoda proiectelor. Elevii erau îndemnați și susținuți să-și exprime interesele de studiu în mod deschis, fără nicio condiționare legată de materie sau de programă. Apoi, cu sprijinul profesorului, elevii urmăreau să dezvolte proiectul care aborda o problemă anume. Sursele de informare, bibliografia erau stabilite clar de la început.

Odată finalizat proiectul, elevul avea posibilitatea de a-și alege altul. Aparent focalizată pe interesul elevului, metoda prezintă și limite, deoarece relativismul în abordare și evaluare era destul de mare, iar interesele elevilor nu erau întotdeauna în acord cu finalitățile educaționale. Astfel, s-a renunțat la această formă de organizare.

Anumite sisteme educaționale folosesc o variantă îmbunătățită a acestei metode. Astfel, metoda proiectelor individuale este folosită pentru a parcurge, în manieră individualizată, conținuturi de învățare clare și bine precizate prin programe.

În ultima vreme, autorii de manuale propun elevilor și profesorilor suporturi în vederea identificării unor surse de informații suplimentare,

inclusiv surse web. Elevii realizează proiectele îndrumați de profesor, în funcție de capacitatea proprie, de interesele cognitive, dar și de capacitățile individuale. Validarea activității generează posibilitatea abordării unui nou proiect.

Se încearcă prin aceste modalități dezvoltarea creativității și a gândirii elevului, transformându-l pe acesta din obiect în subiect al învățării.

Propunerea dezvoltată anterior este forma individuală de organizare a învățământului. Pe lângă aceasta, poate fi utilizată și organizarea activității pe grupe mici (4–5 elevi). Aceste două metode reprezintă alternativă la forma frontală de organizare a învățământului, în care profesorul lucrează cu întreaga clasă simultan și elevul e preapuțin activ.

Didactica modernă oferă, printre altele, drept metode principale de predare-învățare problematizarea și învățarea prin descoperire. Aceste metode urmăresc transmiterea noilor cunoștințe elevilor sub forma unor situații practice care să ridice probleme.

Idealul ar fi ca subiectul învățării să fie obișnuit să găsească probleme, a căror rezolvare să fie urmarea firească.

Psihologia contemporană a scos în evidență avantajele lucrului în grup și ale învățării prin cooperare. Mai întâi s-a constatat că, lucrând în grup, sunt identificate mult mai multe idei decât individual. O idee a unui membru al grupului poate fi preluată de un altul și dezvoltată într-o manieră creativă.

Activități care pot dezvolta creativitatea

1. Formulează trei întrebări la care ți-ai dori să-ți răspundă un personaj din opera studiată.

2. Identificați minimum cinci utilizări ale creionului/unei coli de hârtie, cretei.

Exemplu (pentru o coală de hârtie): ca suport pentru desen/grafică, pentru scris, ca semn de carte, ca element de decor, material pentru confecționarea unor obiecte/imagini etc.

3. Construiți o povestire în care vă imaginați că:

- personajele puteau comunica prin telefon;
- personajele ar fi avut capacitatea de a-și citi gândurile;
- răul ar fi fost înlăturat chiar de la început;
- opera ar fi avut un alt final.

4. Grupați în echipe de câte 3, 4 sau 5 copii, aceștia vor avea de rezolvat

o sarcină. Câștigă grupa care găsește cele mai multe însușiri (se precizează timpul pe care îl au la dispoziție)

Grupa 1: Identificați cât mai multe atribute/însușiri pentru substantivul „codru”.

Grupa 2: Identificați însușiri potrivite/adjective pentru substantivul „furnică”.

Grupa 3: Identificați cât mai multe atribute potrivite pentru substantivul „copac”.

Grupa 4: Identificați cât mai multe însușiri potrivite pentru substantivul „mare”.

5. Imaginează-ți că lucrurile se comportă ca ființele. Ce pot face ele? Exemplu: valurile: plâng, se joacă, se retrag, șoptesc.

6. Cum poate fi.....? (cerul, râul, gândul, natura)

Exemple de jocuri prin care se stimulează creativitatea:

1. Ce cuvinte au legătură cu.....

Se solicită elevilor enumerarea cuvintelor care le trec prin minte sau au legătură cu un anumit cuvânt. Enumerarea va fi urmată de realizarea unor hărți mentale (metoda ciorchinelui) cu ajutorul acestor cuvinte, întâi frontal, apoi în grupe sau individual. Posterele cu hărțile mentale pot fi afișate în clasă și văzute de copii într-un „tur de galerie”. Se dezvoltă gândirea laterală și analogică.

2. Perechi amuzante

Se cere găsirea unor perechi de cuvinte/substantive care au formă asemănătoare și dau impresia că fac parte din aceeași familie de cuvinte. Exemplu: lup – lupă; par – pară; cocoș – cocoșă; ciob –ocioabă. Se dezvoltă flexibilitatea și gândirea divergentă.

3. Jocul întrebărilor

Se cere formularea a cât mai multor întrebări referitoare la un obiect cunoscut sau la o imagine. Exemplu: foc, stele, aer, ocean.

Jocul preia proba de tip problematic și urmărește dezvoltarea flexibilității și fluenței gândirii, precum și a gândirii laterale.

4. Jocul însușirilor neobișnuite

Se urmărește găsirea unui număr cât mai mare de adjective care arată însușiri neobișnuite, ce pot fi asociate unor substantive. Se insistă pe crearea unor imagini artistice și asupra personificărilor, urmărindu-se sesizarea unor elemente ascunse, dar esențiale.

5. Ce aș face dacă aș fi...?

Se cere copiilor să-și amintească o poveste sau un basm și li se sugerează să se pună în locul personajului. Fiecare copil va repovesti basmul din acest punct de vedere, având voie să modifice faptele/evenimentele după cum crede că ar fi reacționat în respectivul moment după stările lui sufletești. Copiii pot însoți povestea cu mișcare, gesturi, pași de dans. Se cultivă capacitatea empatică.

Bibliografie

- [1] Abric, Jean Claude, *Psihologia comunicării. Teorii și metode*, Editura Polirom, Iași, 2002;
- [2] Dumitru, Al. Ion, *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă*, Editura de Vest, Timișoara, 2000
- [3] Hanga, Claudia, *Creativitatea. Cultivarea creativității la elevi*, în volumul: *Psihopedagogie pentru formarea profesorilor*, (Marcu, Vasile; Filimon, Letiția), Editura Universității din Oradea, 2000

VIS, TOTEM, TABU ÎN POVESTIRILE LUI VOICULESCU

Mihaela STOEAN*

stoeanmihaela76@gmail.com

DREAM, TOTEM, TABOO IN VOICULESCU'S SHORT STORIES

ABSTRACT: This paper analyzes the presence and role of Freudian concepts – dream, totem, and taboo – in the short stories of Vasile Voiculescu. By examining the influence of psychoanalysis, particularly the ideas introduced in Freud's Totem and Taboo, the study highlights how ancient mythical structures, animistic beliefs, and the Oedipus complex shape the narrative world created by Voiculescu. The characters in his stories often live at the intersection of rational reality and magical thinking, reflecting a symbolic return to a mythical past. Totemic references, the sacredness of nature, and magical rituals become instruments through which inner conflicts and collective memory are explored. Voiculescu's prose reflects not only his folkloric background but also a deeper psychological tension between instinct and morality, myth and science. These stories, written during a time of cultural repression, preserve and reinterpret archetypes of Romanian spiritual tradition. Ultimately, Voiculescu constructs a unique narrative universe in which the fantastic becomes a language of truth beyond the limits of logic.

KEYWORDS: Voiculescu, psychoanalysis, totemism, myth, fantasy, taboo

Sigmund Freud a realizat în anul 1907 constatarea unei surprinzătoare asemănări între actele obsesive și ritualul exercițiilor religioase. În acest sens, el consideră nevroza obsesivă drept „religie privată alterată, ...o nevroză obsesivă universală”¹. După ce studiază analogiile dezvoltate ale lui Jung care se găsesc între producțiile mentale ale nevroticilor și cele ale primitivilor, ajunge în anul 1912 la tema și cartea *Totem și tabu*. Aici analizează ideea că la primitivi oroarea incestului este mai pronunțată decât la oamenii civilizați: „am descoperit în prima concepție animistă a lumii principiul supraestimării realității psihice, al atotputerii gândului pe care se bazează magia. Peste tot a fost urmată paralela cu nevroza obsesivă și

* Profesor de limba și literatura română, Colegiul Național „Ferdinand I” Bacău

¹ Sigmund Freud, *Viața mea și psihanaliza*, traducere de Vasile Braic și Iuliana Urzică, Editura Moldova, Iași, 1993, p. 115.

demonstrat câteva din fundamentele presupuse ale vieții mentale primitive ce se regăsesc încă puternice în această urioasă afecțiune”².

Psihanalistul se simte atras de totemismul văzut ca un sistem de organizare a triburilor primitive. El face trimitere la ființa venerată de aici care este un animal din care clanul pretinde că se trage. Fiecare popor, chiar și cele mai civilizate, a trecut la un moment dat printr-un stadiu al totemismului. Scrierile lui J.G. Frazer despre totemism l-au inspirat. „Punctul meu de plecare a fost frapanta concordanță a două prescrieri de tabu din totemism: să nu ucizi totemul și să nu te servești sexual de nicio femeie a aceluiși clan totem, cu cele două părți ale complexului lui Oedip: să nu te debarasezi de tată, să nu iei mama drept femeie. Suntem tentați prin asta să asimilăm animalul totem tatălui așa cum primitivii o făceau de altfel într-un mod expres, venerându-l ca strămoș al clanului”³.

W. Robertson Smith afirmase că „masa totemică” era de fapt o parte esențială a religiei totemice. Animalul totem era considerat în fiecare an sacru, motiv pentru care era ucis solemn, mâncat și apoi plâns de către tot tribul. Tot ritualul se termina ca o mare sărbătoare. Freud face mai târziu legătura între aceste lucruri și ipoteza lui Darwin, conform căreia oame-nii ar fi trăit la început în hoarde, fiecare având un mascul unic, feroce, puternic, violent și gelos. Acesta ar fi acaparat toate femeile, omorând fiii și eventualii rivali. Dar totul se schimbă în ziua în care fiii s-au asociat și l-au învins pe tată, după care l-au mâncat toți. Concluzia era că au renunțat să practice astfel de acte și din acel moment erau obligați să își caute femei străine. De aici se observă originea exogamiei foarte legată de totemism. Prin acea masă totemică se sărbătorea actul monstruos din care reieșea sentimentul de vinovăție al păcatului originar. Din acest moment începuse organizarea socială, religia și constrângerile morale.

Etnologul G. Rohein revine la sentimentul inconștient de vinovăție, ce are un rol important printre factorii nevrozei. Fantasmelor nevropatului izolat reprezintă momentul de plecare spre creațiile imaginare ale popoarelor ce se regăsesc în mituri, legende și povești populare.

În concepția lui Sigmund Freud, complexul lui Oedip se arată din ce în ce mai mult ca fiind nucleul central nevrozelor. Acesta era punctul sexual al vieții infantile, cât și modul de unde plecau toate dezvoltările ulterioare. *Hamlet* a fost amirată 300 de ani fără a se putea arăta sensul sau fără a se

² *Ibidem.*

³ *Ibidem*, p. 117.

înțelege motivația autorului. Această nevroză a fost creată pe complexul lui Oedip, căci Hamlet este pus în fața datoriei de a se răzbuna asupra unui altul. Această piesă a fost scrisă de Shakespeare imediat după ce a murit tatăl său. Situația oedipiană a fost o temă ce a fost abordată de nenumărate ori de-a lungul literaturii universale. Astfel, operele literare sunt, de fapt, satisfacerea imaginare ale dorințelor inconștiente, precum și visele văzute ca o refulare a realității.

Fiind la început o metodă terapeutică determinată, psihanaliza devine apoi problemele sunt legate de mitologie, totem, tabu, folclor, magie, bestiar.

Totemul este un obiect care reprezintă un animal sau o plantă, utilizat ca emblemă pentru un grup de persoane (familie, clan, popor) și care le amintește de originea lor sau de trecutul mitologic. Acesta e folosit de obicei de grupuri mari de persoane. Dacă strămoșul apical (din vârf) al unui clan nu este un om, atunci acesta se numește *totem*. În mod normal, credința aceasta e însoțită de un „mit totemic”⁴.

În mitologie totemul unui animal simbolizează o divinitate, subdivinitate sau demon, fie în întregime, fie numai printr-o anume parte metamorfozată (cap, corp, picioare). Mai poate fi un motiv decorativ, compus din simboluri animaliere (cocoș, cerb, căprioară, iepure, urs, câine, lup). Membrii unui grup ce credeau provin din același totem se socoteau rude de gradul întâi și trăiau într-o confraternitate restrânsă, ca frații de sânge. „Idee a înrudirii totemice a apărut în societățile primitive (de culegători, vânători și pescari), continuând în societățile de păstori și agricultori”⁵.

Tabu este un termen de origine polineziană, descoperit de James Cook în 1777, care semnifică: însemnat, încărcat de putere, ce nu trebuie văzut, pronunțat, auzit, atins, ceea ce este prohibit. Orice obiect, faptură, idee, nume considerate sacre sau care au fost treptat consacrate sau sacralizate reprezintă un tabu. Tabuism este un sistem de interdicții magico-mitologice bazat pe tabuuri.

Vânătorii și pescarii aveau tabu-uri în legătură cu animalele⁶. Frazer menționează că vânătorul și pescarul trebuie să respecte adesea reguli de abstenență și să se supună unor ceremonii de purificare asemeni celor

⁴ J.G. Frazer, *Creanga de aur*, Editura Minerva, București, 1980, vol. III, p. 160.

⁵ Romulus Vulpescu, *Dicționar de etnologie*, Editura Albatros, București 1979, p. 273.

⁶ J.G. Frazer, *Creanga de aur*, Editura Minerva, București, 1980, vol. II, pp. 173–186.

impuse luptătorilor și autorilor unui omor. Tot astfel, vânătorul și pescarul respectă obiceiuri similare, o face îndemnat de teama spiritelor animalelor, păsărilor sau șerpilor pe care i-au ucis, sau pe care are de gând să leucidă. Omul arhaic își închipuie că animalele sunt înzestrate cu un suflet și o inteligență asemănătoare cu a sa și le tratează în consecință cu același respect, încercând să câștige „bunăvoința spiritelor animalelor ucise”⁷.

Vasile Voiculescu va fi autentic și inspirat și în proza fantastică, ell reprezentând sinteza prozei muntenești de la I. L. Caragiale până la Gib Mihăiescu și Panait Istrati. Viziunea fantastică rezultă la Vasile Voiculescu din exploatarea modernă a eresurilor magiei folclorice, din potențarea misterului existențial proiectat pe fundal cosmic.

Povestirile sale, scrise majoritatea între 1946 și 1957, dar tipărite postum, în 1966, prefațate de un studiu important al lui Vladimir Streinu, au constituit o adevărată surpriză. Numeroși scriitori și critici literari au fost preocupați de analiza acestora.

Cel dintâi critic literar al povestirilor a fost Vladimir Streinu, acesta considerând că avem de-a face cu niște „simple întâmplări anecdotice sau întâmplări fabuloase”⁸. Formal autorul le clasifică în patru categorii:

- anecdota simplă (*Proba*);
- anecdota ilustrativ-ideologică (*Fata din Java*);
- nuvela care semnifică realități primordiale (*Sezon mort, Pescarul Amin, Loștrița, Sakuntala* etc.);
- basmul scurt (*Iubire magică, Schimnicul, În mijlocul lupilor, Lacul rău* etc.).

Suma motivelor din proza sa este foarte bogată, povestirile fiind populate de mediile cele mai felurite. Pescari, tâlhari, vânători, călugări, hoți de cai, magicieni și intelectuali își prezintă concepțiile și deprinderile de viață, interesul autorului fiind selectarea situațiilor extraordinare, oriunde le-ar găsi.

„Tentația mitului” a fost pusă în evidență de Ion Pop în două numere din „Luceafărul”. Exegetul distinge două situații importante ale mitului: una față de omul care a mai păstrat reminiscențe ale mentalității arhaice, alta în raport cu majoritatea oamenilor, care nu mai simt legătura cu mitul, criticând-o. Inițial, la eroi precum Aliman din *Loștrița* și Amin din

⁷ J. G. Frazer, *Creanga de aur*, București, Editura Minerva, 1980, vol. IV, pp. 29–33.

⁸ Vasile Voiculescu, *Povestiri (I), Capul de zimbru*, Editura pentru Literatură, București, 1966, pp. V–XLI.

Pescarul Amin exista un paralelism între real și mitic, dar cu cât înaintăm în povestire se poate vorbi de o „identificare cu mitul, de o invazie a mitului în real”⁹. La fel ca și Amin, Bujor din *Misiune de încredere*, legat de tainele nepătrunse ale materiei, devine și el un „protector al naturii”, cunoscând graiul vietăților și nedivulgându-l nimănui. În acest caz nu mai este vorba de o pendulare între real și mitic, Bujor nu își mai pune problema opțiunii pentru alt mod de viață.

Coordonata constantă a povestirilor este aspectul neobișnuit și incredibil, indiferent dacă faptele aparțin imaginației populare primitive sau unor zone banale ale civilizației moderne. Practicile magice și celelalte forme ale imaginației populare nu reprezintă elemente caracteristice, ca la alți scriitori, ci prin intermediul lor ni se sugerează existența unui alt sistem de gândire sau a unei altfel de realități materiale.

Nicolae Balotă vorbește despre „un duh al povestirii”, manifestat cu o erupție spontană. „Majoritatea povestirilor sale sunt compuse în cursul unei singure zi. A scrie astfel înseamnă a avea o ureche ațintită asupra unei voci lăuntrice care istorisește. Dar, o asemenea voce, un duh al povestirii nu este decât un mit”¹⁰. Temele cultivate de mitograful român aparțin registrelor mitologice, dar trebuie reținut că mitul se prezintă în fabulele sale desacralizat sau camuflat sub forme profane. „*Mythosul* degradându-se, devine o fabulație lipsită de adevăr și astfel narațiunea golită de sacru alunecă în ficțiune pură, în phantastikos, ori e silită să caute alt temei al adevărului, o altă bază de veridicitate pe care o va găsi în realitatea materială curentă”¹¹. În capitolul intitulat *Magnetismul vital*, criticul vorbește de firec, suprafirec, fabulos, elemente care se amestecă în mintea scriitorului. Întâlnim în texte naratori fictivi (medici, magistrați, ofițeri, tehnicieni de cinematografie) ce fac parte din lumea urbană civilizată, fascinați de senzațional.

Un exemplu de viziune fabuloasă este prezent în *Pescarul Amin*. Magnetismului vital este reprezentat prin: motivul sau sfera tematică a apei care se împletește cu sfera tematică a peștelui. Universul acvatic este o matrice a vieții, deoarece este o zonă în aparență paradisiacă, această „apă vie” putând fi uneori o cursă înșelătoare. *Pescarul Amin* se simte fascinat

⁹ Ion Pop, *Tentația mitului*, în „Luceafărul”, an X, 1967, 1 aprilie, p. 3.

¹⁰ Nicolae Balotă, *Vasile Voiculescu sau duhul povestirii*, în vol. *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, București, 1974, pp. 340–353.

¹¹ *Ibidem*.

de acest nepătruns acvatic; o altă victimă a necunoscutului flămând este Gheorghieș, flăcăul înghițit de „lacul rău”. Deci, cum se observă, apa vie se transformă o apă a morții, simbolul acvatic fiind bivalent.

Prezența magicului în firea fabuloasă a povestirilor le dă acestora calitatea lor unică. Nu întâlnim lupta omului cu firea sălbatică, ci reîntoarcerea omului în acea fire. De exemplu, Amin „are în firea lui ceva de amfibie”, el fiind omul-pește. Întâlnirea surprinzătoare cu morunul uriaș nu este confruntarea sa cu un inamic, ci regăsirea sa într-un strămoș, într-un animal totemic.

Ion Apetroaie găsește punctul de plecare al prozelor sale, folclorul, prozatorul fiind mereu captivat de taina străveche care s-a pierdut. Miticul și magicul de sursă populară proliferază impetuos, ca într-o revărsare. „Sunt născut la țară, ceea ce socotesc că e cel mai mare noroc din viața mea... Trăiam o viață autentic rurală, ritmată de anotimpuri, poruncită de natură, înseilată de datine și străvechi obiceiuri”¹².

„Opera lui V. Voiculescu crește treptat într-o viziune panteistă în care omul trăiește pe deplin ordinea naturii (*homo pars naturae*), se conformează instinctiv ritmurilor ei, o cultivă cu ardoare, o caută, o idealizează, iar când o pierde, se zbate dramatic să o regăsească... Ca povestitor, Voiculescu are preferințele unui păgân. Lumea lui nu a trecut prin spațiul spiritual al creștinismului. Ea trăiește din superstiție, din rituri și mișcări magice, din ficțiuni și simboluri arhetipale, mărturie a unui fond de cultură dacică și chiar mai veche”¹³.

Un univers cu o simbolistică magică se perindă în fața lectorului voiculescian. Vraci vechi fac farmece tari. Ei poartă semne distinctive, ca brâul verde ori căciula împletită. Berevoi invocă strămoșul arhitaur. Altul deslușește urme de pricolici, iar al treilea vorbește o limbă a lupilor. Ei culeg aurul din râuri în blăni de berbec. În concluzie, este o lume de mit și legendă, nemaîntâlnită la nici un alt scriitor român.

În contextul discuțiilor despre ipostaza de povestitor a lui Vasile Voiculescu, Marin Mincu se întreabă care este cadrul întâmplărilor fabuloase. Pentru aceasta se fac unele comparații cu Mihail Sadoveanu. La acesta din urmă natura e un templu în care orice taină e posibilă, dar esențialul

¹² Vasile Voiculescu, *Confesiunea unui scriitor și medic*, în „Gândirea”, XIV, nr. 8, 1935, p. 402.

¹³ Ion Apetroaie, *Între real și fantastic*, în vol. *Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1975, pp. 170–202.

este să fii lovit de solemnitățile și mărețiile ei; este o natură pitorească căreia îi lipsește demonia stihială. Voiculescu ne prezintă o natură modernă care nu este contemplată ca la Sadoveanu (în sensul că eroii se mlădiau conform naturii din jur), ci una participativă intens, (în sensul că personajul posedă natura și o domină), dar este influențat de demonia ei. Este o natură care se umple de puteri totemice, cărora le este supusă și care-i dirijează manifestările stihiale. Marin Mincu¹⁴ distinge două categorii de povestiri: cele care se înscriu într-un fantastic pur ce crește din mit și magie (*Pescarul Amin, Lostrița, Lacul rău, Lipitoarea, Ultimul Berevoi*) și cele ce constituie o trădare a magiei prin încercarea de a le explica empiric (*În mijlocul lupilor, Schimnicul, Sezon mort, Misiune de încredere, Ciorbă de bolovan*).

Printre exegeții de seamă care s-au oprit la creația voiculesciană se numără și Eugen Simion care își exprimă surpriza provocată de apariția *Povestirilor*. Fiecare povestire debutează cu o „punere în temă”¹⁵ (de exemplu, o discuție între oameni cultivați despre semnificația behaviorismului sau a existențialismului), după care începe narațiunea propriu-zisă, care este un argument la premisa avansată, iar la sfârșit, o încercare de a explica rațional, faptele iraționale din cuprinsul povestirii. Finalul deschis lasă cititorului posibilitatea de a da singur o interpretare. Prin aceasta povestirea voiculesciană se îndepărtează de stilul tradițional care cere o încheiere și o semnificație precise, apropiindu-se de ambiguitatea prozei moderne. Eugen Simion introduce sintagma de „sincretism folcloric” la care recurge prozatorul, fapt care îi permite acestuia să reactualizeze miturile fără a părea învechit.

Pentru Ion Rotaru, fantasticul voiculescian se realizează prin viziunea contopirii regnurilor și a speciilor. „Moderne în cel mai înalt grad, tot atât de profunde, pline de înțelesuri ca și ale celorlalți mari prozatori ai secolului, povestirile lui Voiculescu încântă, ocolind, poate deliberat, înfășurările în cețurile onirice și impresioniste”¹⁶.

Așa cum am exemplificat, sunt mulți cei care au avut în vedere povestirile voiculesciene, dar poate mai mulți cei asupra cărora nu ne-am oprit. Prin studiile prezentate am încercat să conturăm valoarea și unicitatea

¹⁴ Marin Mincu, *Vasile Voiculescu: Povestitorul*, în vol. *Critice*, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1971, p. 129.

¹⁵ Simion, Eugen, „Vasile Voiculescu”, în *Comentează pe: M. Eliade, V. Voiculescu, E. Lovinescu, Perpessicius, T. Vianu*, Editura Recif, București, 1993, p. 47.

¹⁶ Ion Rotaru, *Vasile Voiculescu*, Editura Recif, București, 1993, p. 45.

prozelor sale care explorează filonul unor străvechi practici populare legate de magic și fabulos.

Bibliografie:

- [1] Ion Apetroaie, *Între real și fantastic*, în vol. *Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1975, Nicolae Balotă, *Vasile Voiculescu sau duhul povestirii*, în vol. *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, București, 1974,
- [2] Marin Mincu, *Vasile Voiculescu: Povestitorul*, în vol. *Critice*, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1971
- [3] Ion Pop, *Tentația mitului*, în „Luceafărul”, an X, 1967, 1 aprilie
Ion Rotaru, *Vasile Voiculescu*, Editura Recif, București, 1993
- [4] Vasile Voiculescu, *Confesiunea unui scriitor și medic*, în „Gândirea”, XIV, nr. 8, 1935

CREATIVITATE ȘI COMUNICARE ÎN ERA DIGITALĂ

Marinela PAȘCU*
pascumarinela@yahoo.com

CREATIVITY IN DIGITAL EPOCH

ABSTRACT: The present paper aims to emphasize the importance of creativity for an effective communication process within education and counseling. The idea of good communication on social media is very useful for building safe relationships, contributing to emotional health, intellectual maturity, and overall quality of life. The paper includes many practical and valuable suggestions for children, parents, and teachers alike.

KEYWORDS: creativity, communication, education, counseling, quality.

a. Creativitate și comunicare – principii și condiții de manifestare

Ideea acestei lucrări s-a ivit în cadrul activității de consiliere desfășurate în spațiul școlii, într-un cadru mai mult sau mai puțin informal, la clasele unde predau. În ultima vreme, se critică, în mod exagerat și nedrept, inerția actului didactic, despre care se spune că nu stimulează creativitatea elevilor și nu ține seama de schimbările dramatice de mentalitate și atitudine din contextul actual al digitalizării aproape universale. Rolul comunicării creative este, pe bună dreptate, evidențiat și pus în valoare în societatea contemporană.

Creativitatea este forța care asigură progresul, pune lucrurile pe făgașe noi și schimbă perspectivele în orice domeniu. Realizările științei și tehnicii, dar și cele din domeniul esteticii și artei, sunt rezultatul forței creative a omului care și-a cultivat propriile aptitudini pentru a lăsa ceva original în urma trecerii sale pe acest pământ, profitând totodată din plin de experiența generațiilor precedente.

Dicționarele actuale definesc aproape unanim **creativitatea** ca fiind *ansamblul unitar al factorilor subiectivi și obiectivi care duc la realizarea, de*

* Prof. dr. de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești

către indivizi sau grupuri, a unui produs original și valoros pentru societate. Fiind un proces în permanentă schimbare și redefinire, creativitatea este strâns legată de următorii factori variabili:

Factori intelectuali – fluență și fluiditate, identificați de Guilford (fluență verbală, asociațională, expresională, ideativă), flexibilitatea gândirii (ușurința cu care un individ stabilește legături noi între elemente independente și restructurează scheme sau clișee). Opusul acesteia este rigiditatea gândirii.

Originalitatea, care presupune soluții neobișnuite, ingeniozitate, asociații surprinzătoare între cunoștințe, în relație cu inteligența. O observație necesară în acest context este aceea că nu există întotdeauna o corelație pozitivă între valoarea IQ-ului și creativitate.

Imaginația, în special cea creatoare (sau productivă), implică procese psihice care produc asocieri noi, originale, fără de care creativitatea nu poate fi concepută.

Factorii non-intelectuali, de natură aptitudinală, motivațională, atitudinală, temperamentală și psihosocială, au, de asemenea, un rol important. Aptitudinile speciale favorizează activități cu rezultate de excepție (artistice, tehnice, literare, muzicale). Motivația intrinsecă orientează individul spre ceea ce îl atrage, iar atitudinile creative pot stimula dezvoltarea ulterioară a aptitudinilor.

Psihologul Paul Popescu-Neveanu apreciază că, în calitate de dimensiune complexă a personalității, creativitatea poate fi explicată prin modelul bifactorial, care constă în interacțiunea optimă dintre aptitudini și atitudini, între vectori (pozitivi sau negativi) și operații (creative sau non-creative).

Din punct de vedere practic, o persoană creativă are o personalitate intuitivă, observă relațiile și implicațiile dintre idei și fenomene, are sensibilitate accentuată la detalii și modele. Ca trăsături de personalitate, temperament sau caracter, persoana creativă se remarcă prin entuziasm, energie, curiozitate, optimism, originalitate în gândire și idei, are perspectivă largă și găsește soluții inovatoare la problemele nou apărute.

Experimentele realizate pe voluntari au arătat că firele deschise, vesele, curioase, flexibile și receptive la nou sunt mai longevive și au o calitate a vieții mai bună. Pentru că își folosesc mai des discernământul, reușesc să gestioneze mai bine stresul, își stabilesc cu mai multă vigilență prioritățile, ceea ce contribuie considerabil la o sănătate fizică și psihică mai bună.

În cazul elevilor, a le oferi libertatea de a găsi soluții și a le permite

să se manifeste creativ este o condiție a reușitei în procesul educativ, mai ales în era digitală, când nu mai putem concepe viața fără tehnologie și comunicare în mediul online.

b. Provocările comunicării digitale

Copiii, chiar și cei preșcolari, folosesc tehnologia cu atâta îndemânare încât sunt adesea numiți „*nativi digitali*”, în comparație cu adulții, considerați „*imigranți digitali*”, întrucât învață mai greu să utilizeze dispozitivele moderne. Totuși, deși tehnologia și dispozitivele performante au devenit ceva obișnuit în societatea actuală, s-a observat că tinerii care petrec mult timp online pot ajunge dependenți de ele, pot deveni victime sau autori ai unor acte de *cyberbullying* ori pot fi expuși pericolelor din mediul online, cu sau fără voia lor.

Unele activități online, cum ar fi jocurile, deși stimulează creativitatea și dezvoltă anumite abilități, sunt concepute să creeze dependență. „Aplicațiile de pe telefon sunt realizate în așa fel încât să ne țină legați de el”, se afirmă în cartea *Reclaiming Conversation*. În plus, cu cât folosim mai mult aplicații care conțin reclame, cu atât le garantăm producătorilor câștiguri mai mari.

În mediul online, utilizatorii devin mai agresivi, mai vulgari și mai insensibili la sentimentele altora, ceea ce îi face candidați perfecți pentru rolul de agresor. Pe de o parte, la adăpostul anonimatului, oamenii activează ceea ce este abisal în ființa lor și dau curs unor porniri pe care le-ar reprima în contactele directe. Pe de altă parte, din dorința de a avea urmăritori și de a primi „like”-uri, unii folosesc în mod neetic rețelele sociale.

Așadar, întrebări potrivite pentru copii, părinți și profesori ar fi: „Au copiii tendința să fie politicoși online?” sau „Cum reacționează când se simt excluși dintr-un grup ori când intră în contact cu materiale indecente?”

Materialele cu conținut imoral sunt foarte accesibile pe internet. Filtrele sunt utile, dar nu oferă protecție totală. Așadar, cum ne putem activa creativitatea pentru a folosi înțelept social media?

Deși, ca „*nativi digitali*”, copiii folosesc tehnologia cu ușurință, ei au totuși nevoie de îndrumare. Potrivit cărții *Indistractable*, a le da copiilor un smartphone înainte de a-i învăța să-l folosească în mod responsabil „este un gest la fel de iresponsabil precum a-i lăsa să sară într-o piscină fără să știe să înoate”.

Prin urmare, atât părinții, cât și profesorii îi pot ajuta pe copii:

- să învețe cum să se comporte online;
- să facă față sentimentului de excludere;
- să evite accesarea materialelor nepotrivite;
- să-și stabilească un interval zilnic de utilizare a tehnologiei;
- să nu aibă dispozitive în dormitor peste noapte;
- să nu le aducă la masă sau la școală dacă nu este necesar;
- să participe la activități interesante care să compenseze timpul petrecut în fața ecranelor.

c. Comunicarea creativă în contextul cyberbullying-ului

O realitate tristă, dar incontestabilă, este aceea că internetul facilitează fenomenul de *bullying*. „Chiar și copiii buni pot fi răutăcioși, deoarece se simt foarte puternici în spatele ecranului”, se afirmă în cartea *CyberSafe*.

Unii sunt mai expuși riscului de a deveni victime deoarece nu sunt foarte sociabili, sunt percepuți ca fiind diferiți sau au o stimă de sine scăzută, devenind ușor de influențat. *Cyberbullying*-ul poate duce la sentimente de singurătate și depresie, iar unele victime ale hărțuirii online au ajuns chiar să se sinucidă.

Uneori, în mediul online circulă mesaje care rănesc fără intenție, dar alteori hărțuirea este deliberată. Rolul educatorului este acela de a-l ajuta pe copil să înțeleagă că reacția sa la agresiunea online poate îmbunătăți sau agrava situația. O primă soluție poate fi **ignorarea agresorului**. „Obiectivul principal al agresorilor este acela de a face victima să-și piardă controlul”, scrie Nancy Willard în *Cyberbullying and Cyberthreats*, precizând că, dacă reacționează impulsiv, victima le permite agresorilor să preia controlul asupra emoțiilor sale.

Uneori, cea mai bună reacție este să nu reacționezi deloc, deoarece enervarea denotă slăbiciune și îl încurajează pe agresor să continue. Cine „plătește cu aceeași monedă” devine asemenea agresorului. A bloca contactul persoanei care trimite mesaje ofensatoare dovedește maturitate, potrivit principiului: „Nu te poate răni ceea ce nu citești” (*Behind the Screen*).

Este recomandat să se salveze toate dovezile — mesaje, e-mailuri, postări sau înregistrări — pentru eventualitatea în care agresiunea trebuie demonstrată oficial. Este importantă și o comunicare fermă, dar lipsită de încărcătură emoțională.

Copiii pot fi încurajați să-și sporească respectul de sine concentrându-se asupra punctelor lor forte și înțelegând că agresorii, în general, își aleg victimele din rândul celor vulnerabili.

Dacă apare o astfel de problemă, ea poate fi raportată administratorilor platformei, autorităților școlare, poliției sau, în cazuri grave, se poate apela la asistență juridică.

Potrivit sondajelor, 97% dintre adolescenți folosesc social media. De aceea, părinții și educatorii îi pot ajuta pe copii să-și folosească timpul în mod creativ și echilibrat, având în vedere că „platformele de social media sunt concepute pentru a capta atenția utilizatorilor și a-i determina să verifice frecvent dispozitivele pentru a vedea ce este nou” (*HelpGuide*).

A lăsa un copil să folosească social media fără reguli este ca și cum l-ai lăsa să călărească un cal fără să fi luat lecții de echitație. Prietenii online sunt adesea superficiale, bazate pe numărul de aprecieri și urmăritori, iar utilizatorii se amăgesc crezând că celor din mediul online le pasă cu adevărat de ei, deși, de multe ori, sunt necunoscuți.

Prin urmare, copilul trebuie învățat să nu acorde o importanță exagerată „like-urilor” și să-și cultive prietenii reale, offline. Comunicarea excesivă online afectează echilibrul emoțional: cercetările arată că utilizarea excesivă a rețelelor sociale este asociată cu sentimente de singurătate, anxietate și depresie.

Social media nu sunt indispensabile vieții și nici nu ne fac neapărat mai fericiți. Mulți tineri duc o viață mai echilibrată fără rețele sociale, chiar și cei care, după o perioadă de utilizare intensă, au ales să-și șteargă conturile.

Așadar, înainte de a permite copilului să folosească social media, trebuie să ne asigurăm că este suficient de matur pentru a respecta limite de timp, că are prieteni autentici offline, că evită conținutul nepotrivit și că știe să comunice corect în situațiile problematice — în beneficiul său și al celor din jur.

Creativitatea nu este doar o noțiune des întâlnită în cărțile de psihologie, ci o condiție esențială a comunicării de calitate în această lume digitală, complexă și provocatoare.

Bibliografie:

- [1] Munteanu, Ana – *Incursiuni în creatologie*, Ed. Augusta, Timișoara, 1995

- [2] Nancy E. Willard–*Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress*, Research Press (Research Publishers LLC), 2007
- [3] Nancy E. Willard– *Cyber-Safe Kids, Cyber-Savvy Teens: Helping Young People Learn to Use the Internet Safely and Responsibly*, Jossey-Bass, San Francisco, 2007
- [4] Nir Eyal – *Indistractable: How to Control Your Attention and Choose Your Life*, Simon & Schuster, 2019
- [5] Nolan Blackwood– *Cyber Safe: Protecting Your Digital Life in an Interconnected World*, Revival Waves of Glory Ministries, QuillQuest Publishers, 2024
- [6] Sherry Turkle– *Reclaiming Conversation*, Penguin Press, 2015
- [7] Stoica Constantin, Ana – *Creativitateaelevilor*, E. D. P. 1984

SURSELE VALORILOR ȘI EFECTELOR STILISTICE ALE SINONIMELOR LEXICALE

Carmen OBOROCEANU*

obocarmen@yahoo.com

SOURCES DE VALEURS ET EFFETS STYLISTIQUES DES SYNONYMES LEXICAUX

ABSTRACT: The creativity of literary art raises the values of the word from denotation to connotation by placing it in unexpected neighborhoods. The power of the expressive component of the construction of a literary message depends on the talent, intentions and language resources of each author. In the structure of the language of a lasting work, particular aspects are combined: the richness, novelty and suggestive capacity of the style, defining for any writer.

KEYWORDS: denotation, expressive, connotation, the construction, message.

Creația literară este un factor esențial al progresului limbii naționale și, prin ea, a culturii. Victor Hugo afirma „Limba înaintează datorită marșului maiestuos al marilor scriitori”.

În structura limbajului unei opere durabile se îmbină aspecte particulare: bogăția, noutatea și capacitatea sugestivă a stilului, definitorii pentru orice scriitor. Tudor Arghezi arăta ca stilul configurează o arie a imaginilor și sugestiilor menite să ne facă să retrăim impresiile autorului; „enunțul capăta relief, culoare și însuflețire”. S-a mai spus că stilul este „o personalizare a vorbirii, e omul însuși” (Buffon), e o „imagine a gândirii” (M. Cressot)¹.

Tudor Vianu observa în volumul *Probleme de stil și artă literară*, în primul capitol al acestei cărți *Măiestriastilistică*, un adevăr esențial: „forma operei literare este însuși conținutul ei sesizat în ceea ce el cuprinde mai original”².

Valențele expresive ale textului literar stau în acele sintagme originale, îmbinări imprevizibile de cuvinte, construind imagini, figuri de stil, în care

* Profesor de Limba și literatura română, Școala Gimnazială „Mihai Drăgan” Bacău.

¹ Apud *Limba și literatura română*, XXI, nr. 1, București, 1995, p. 17.

² Tudor Vianu, *Probleme de stil și artă literară*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 118.

cuvântul de bază se încarcă semantic cu valori sugestive, prezintă conotații care largesc sfera de cuprindere a semnificațiilor posibile. Arta literară constă în condensarea, adesea pe spațiul cel mai redus, a înțelesurilor celor mai întinse, mai profunde și mai plastice ale contextului, fiecare sintagmă nouă fiind purtatoarea unui simbol al meditației, o cristalizare a viziunii originale, unice, irepetabile a scriitorului.

Vom exemplifica cu fapte din „laboratorul” unor scriitori, unde cuvintele se încarcă de sensuri noi, cu acel adaos de „relief, culoare și însuflețire”, care înnobilează enunțul și-l face memorabil prin unicitatea stilului poetic.

Două versuri din *Craiasa din poveștia* lui Eminescu trec prin schimbări (variante) succesive până să exprime deplin intenția poetului:

«Ochi albaștri ard sub frunte	«Iar în ochii ei albaștri
Picăture de vecinicie	« Vecinicia-i adunată «
«Iar în ochii ei albaștri	
Toate basmele s-adună «	

Versul al doilea din fiecare redactare filtrează hiperbola, pentru a-i da puteri noi și a o duce spre un limbaj mai viu, de sorginte populară, folclorică. Același Eminescu în *Singurătate*, pentru a potența antiteza, procedeul său esențial de construcție lirică („antitezele sunt viața”), schimbă distihul care evocă apariția iubitei în ușa camerei sale sumbre:

«Intră-n cadrul de-ntunerice	“În privazul negru-al vieții
O icoană de lumină.”	E icoană de lumină.”

Prin această „operație de laborator”, poetul ajunge la „farmecul limbajului, semnul celor aleși”, cum scrisese Maiorescu³ despre creația lui Eminescu, în 1872.

La fel, cel mai mare „poet” al prozei românești, Sadoveanu, a îndreptat șovăielile stilului și a preîntâmpinat neclaritățile, refăcând un text tradus din *Biblie*, îndemnând pe autori la cel mai mare zel în cultivarea limbii literare: „primeniți textele ca să intre în sufletul cetitorilor apa vie a frumuseții”.

Marii creatori ne oferă exemple concludente despre procesul îmbogățirii, al expresivității limbii naționale. Arghezi, într-o caracterizare memorabilă a rolului oamenilor de talent în dezvoltarea resurselor noastre de comunicare observa⁴: „Limba tinde la calâpuri [clișee]; scriitorul e che-

³ Titu Maiorescu, *Opere*, Ed. Minerva, București, 1973, (studiul *Direcția nouă în poezia și proza română*).

⁴ Tudor, Arghezi, *Tablete de cronicar*, București, 1960, p. 69.

mat să le sfârâme, să dea cuvintelor orientările sale, să le dozeze cu fantezie, să cioplească din nou calapoadele după pasul cugetării lui”. Repetarea ideii de „tipare”, sub forma unor sinonime populare *calâp* și *calapod* în textul lui Arghezi, pune în relief esența actului creator din textele literare. Alegerea cuvintelor, care să formeze o unitate conceptuală și stilistică, o nouă sintagmă stilistică “un cuvânt căutat și lucrat” (Arghezi) poate amplifica sfera semantică, pentru a obține imagini sensibile, pe măsura intențiilor de potențare maximă a enunțului. Creativitatea limbajului fusese enunțată încă în *Artapoetică a lui Horațiu*: „Dixeris egregie notum si callida verbum / Reddiderid iunctura novum...” în traducere „Vei grăi cu strălucire, dacă vorba cunoscută / O subtilă legatură o va înnoi-n context...”.

Un context poetic este dominat de subtile legături de cuvinte care poartă marca subiectivității creatoare, a afectivității intense; ele sunt irepetabile, impredictibile, căci vorbitorii de rând nu le pot crea, ele fiind produsul talentului, al inspirației poetice, cu cât mai impredictibile, cu atât mai sugestive. Aceste sintagme poetice constituie piatra de încercare a artei literare. Ele măsoară dimensiunile originalității unui autor.

Scriitorul, ca artist al limbii „comune”, caută, cum spunea H. Morrier⁵ „nu cuvintele rare, ci o rară întrebuințare a cuvintelor”. Prin fiecare „întrebuințare rară” a cuvintelor este conturată o anumită sintagmă, ca nucleu al construcției stilistice.

Bogăția mijloacelor produce varietatea și pitorescul limbajului scriitorilor, care asociază adesea termenii vechi, uzuali, chiar pe cei arhaici ori regionali cu neologisme și termeni tehnici aduși de continua înnoire a civilizației, a formelor de cultură. Este o particularitate specifică a scrisului literar convergența în mesaj a tuturor ariilor istorice și geografice ale tezaurului limbii naționale, pentru că prin limbă scriitorul⁵ poate localiza data, eroii și acțiunea lor în compunerea unei opere. Tocmai interferențele acestor arii lexicale de la arhaic – popular la neologic – tehnic dau textului literar nota de bogăție, precum în aceste versuri din *Scrisoarea III* de Mihai Eminescu.

«Parcă–1 văd pe astronomul cu al negurii repaos
Cum ușor, ca din cutie, scoate lumile din chaos
Și cum neagra vecinicie ne-o întinde și ne-nvață
Că epocile se-nșiră ca mărgelile pe ață

⁵ H. Morrier, *La psychologie des styles*, Paris, 1959, p. 295 (cf. *Limba și literatura română*, XXI, nr. 1, 1995, p. 20).

Atunci lumea-n capățână se-nvârtea ca o morișca
De simțeam, ca Galilei, că comedia se mișcă.”

Imaginea vie, colorată este plină de detalii plastice, cu o evidentă varietate și bogăție a lexicului; pe de o parte, cuvinte vechi: *ață, căpățână, morișcă, mărgele, negură, vecinicie, comedie*, pe de alta *astronom, chaos, repaos, epocă*, neologisme moderat folosite în lirica eminesciană.

Octavian Goga, poet de mare rafinament stilistic, lăudat de Titu Maiorescu și prețuit de cititori pentru frumusețea, claritatea și bogăția expresivă a limbajului său poetic, a recurs adesea la cuvintele cele mai simple, populare, unele specifice textelor sacre, pentru a cristaliza stări de intensă vibrație afectivă sau imagini ale vieții rustice, trecând de la stilul solemn din *Rugăciune* sau *Oltul* la cel familiar al unor *Cântece*, precum în versurile:

„Bea și dumneata părinte,
Dumnezeu să-ți ție harul,
Să mai poți ceti Psaltirea
Și să mai golești paharul...
Că noi bem de patru zile
Cu crâșmarul, umfle-1 zmeii,
Bem, părinte, ca la Nunta
De la Cana Galileii.”

Componentă a limbajului literar, poetic, care impresionează la lectură, bogăția lexicului și a construcțiilor plastice este un aspect al interferențelor de arii diferite ale vocabularului selectat cu exigență și instinct artistic.

Eminescu a avut nevoie în toată creația lui poetică antumă – poezie și proză literară – doar de 5016 cuvinte, cuprinse în Dicționarul limbii sale poetice. Statistica demonstrează că poetul n-a folosit nici măcar a zecea parte din lexicul dicționarelor curente ale limbii noastre pentru a scrie o operă literară de mare complexitate. Tot statistica arată că lui Verlaine i-au trebuit doar 3800 de cuvinte, iar lui George Bacovia 2000 de cuvinte⁶.

Paradoxal, deci, bogăția limbajului poetic se bazează de fapt pe un inventar lexical redus, condensat, sărac numeric, dar exploziv în conotații, încărcat de simboluri „non multa sed multum” (nu cuvinte multe, ci mult conținut conceptual și afectiv).

Prin opera scriitorilor se conservă tezaurul limbii, îmbogățindu-se cu

⁶ Tudor Vianu, *Studii de stilistică*, București, E.D.P., 1968, p. 58.

asimilări delexic modern. Mărturia unicității creației este noutatea, fie ea cantitativă sau calitativă. Sextil Pușcariu⁷ scria „Îmbogățirea normală a unei limbi se face prin valorizarea elementelor vechi, printr-o necurmată împrăștiere a celulelor din organismul viu al limbii”.

Cele două ipostaze ale noutății: cantitativă – prezența neologismelor, a termenilor moderni, tehnici – și calitativă – acumularea conotațiilor, a semnificațiilor noi, metaforice în aria semantică a termenilor vechi, populari, familiari, regionali constituie o componentă majoră a textului literar, marcat și prin paradoxul noutății lexicului vechi, precum „sărăcia” elementelor de compunere, selectate riguros, pentru a obține, de fapt, bogăția limbajului artistic, varietatea de termeni și construcții care definesc un stil personal, inspirat.

Creativitatea artei literare ridică valorile cuvântului de la denotație la conotație prin așezarea lui în vecinătăți neașteptate. Puterea componentei expresive a construcției unui mesaj literar depinde de talentul, intențiile și resursele limbajului fiecărui autor. Cuvintele cele mai simple, mai „tocite” prin uz, la îndemana oricui își preschimbă înțelesul de bază denotativ, oferind o paletă întinsă a conotației îndată ce se alătură altui cuvânt.

În revista *Luceafărul* din 1 decembrie 1958 Tudor Arghezi scria „Toată viața poetul împletește cuvintele și din împletirea lor iese mătasă sau frânghie”. Același Arghezi⁸ spunea „Un cuvânt cântărește un miligram, alt cuvânt poate cântări greutatea muntelui răsturnat din temelia lui și înecat în patru silabe”.

Același cuvânt, într-o singură strofă din poema – testament *Cărbunii* a lui Goga își vedește complexitatea, trecând de la denotație la conotația multiplă, când se asociază cu un alt subiect:

«Cărbunii când ți-or arde-n **vatră**
 În seri de ani târzii și goi
 Tu, stând pe lespede de piatră
 Să te gândești c-am **ars** și noi.”

Este o distanță enormă între sensurile aceluiași cuvânt *arde*, de la denotația primului vers la conotația ultimului: *amarșșinoi* („ne-am consumat”, „ne-am chinuit”, „ne-am sacrificat”, „ne-am mistuit”). Simpla alăturare a subiectului *noi* a modificat toata gama semantică posibilă a verbului.

⁷ Apud *Limba și literatura română*, XXI, nr. 2, București, 1995, p. 11.

⁸ Tudor Arghezi, *op. cit.*, p. 26.

J. Cohen⁹ avea dreptate „Metafora nu este o simplă schimbare de sens, ci metamorfoza lui, trecerea de la sensul noțional la cel emoțional”.

În valențele cuvintelor, conturate în sintagmele afective ale stilului scriitorilor, sunt implicate conotațiile simbolului, ale metaforei, menite să dea vigoare maximă unui mesaj: „un nou mod de a gândi (de a oglindi universul) atrage după sine nu un vocabular nou, ci un chip inedit de a descoperi valența cuvintelor”¹².

Se pot, astfel, ilustra principalele funcții artistice pe care sinonimele lexicale le îndeplinesc în limba operelor literare, în general, și în limbajul poetic, în special:

a) *funcție intensificatoare*

La fel ca în limba vorbită, unde acumularea sinonimelor corespunde unei intenții persuasive, scriitorii urmăresc adesea să sporească prin sinonime „încărcătura afectivă a comunicării”¹³.

În vederea obținerii acestui efect intensiv, Ion Creangă folosește numeroase locuțiuni verbale sinonimice. Cuvintele Spânului devin, astfel, mai amenințătoare: „...dacă vrei să mai vezi soarele cu ochii și să mai calci pe iarbă verde, atunci jură-mi pe ascuțișul paloșului tău că mi-i da *ascultare* și *supunere* întru toate”. Fiecare din cele două locuțiuni subliniate este sinonimă cu verbul *atrăi*.

Ca și Creangă, Mihail Sadoveanu folosește același procedeu: „...dacă vra papistașul să cunoască știință de învățătură, apoi, când a ajunge la lași, să se înfățișeze la înalt prea sfinția sa Kirik Kir Dosoftei. Acela știe nu numai sârbește, ci și elinește și latinește. *Săseieie* amândoi *la harță să se taie în vorbe ca-n săbii*, ș-apoi a vedea franțuzul pe dracu!”. (*Zodia Cancerului*)

Sporul de insistență și de intensitate devine mai pregnant când aliterarea consonantică devine o aliată a sinonimiei: „Cugetul lui neadormit *scurma* și *scociora* în toate chipurile”. (*Frații Jderi*)

Fenomenul este întâlnit nu numai în proză, ci și în poezie. Abundența și stăruința impresiilor culese din realitate sunt sugerate de Vasile Voiculescu în terținele finale din sonetul *După ploaie*, printr-o adevărată „cascadă” de sinonime:

„*Arome* lungi, *pestrițe* se țes moi ca o lână
Velințe de *parfumuri* pe limpedea țărână
 Și-un *curcubeu* de *izuri* zbugnește împrejur

⁹ J. Cohen, *Structure du langage poetique*, 1966, p. 216 (apud *Limba și literatura română*, XXI, nr. 2, 1995, p. 14).

Cu lanuri de *miresme* sădite-n șesul pur
 Jos, de la gravul *miros* de lut dospit și până
 La recea și înalta *mireasmă* de azur.”

În poezia *Pământescă* a aceluiași poet limitele condiției umane sunt redată prin perindarea sinonimelor *humă*, *pământ*, *glob*.

„Acuma văd de ce-a-nghetat avântul
 Mă ține-un lanț de oase-n *humă* rob,
 Cu părul meu se-nfășură *pământul*
 Și-nfipt în el stau grindă pentru *glob*. ”

b) *funcție de evitare a repetiției*

Mijlocul cel mai eficace pentru a evita repetiția constă în solicitarea materialului sinonimic al limbii. Opera lui Sadoveanu ne oferă astfel de exemple edificatoare.

„Lucrătorii de *corăbii* căutau mai ales stejarii moldovenești și îi laudau a fi, pentru *năvi*, mai buni decât oricare alt lemn și mai tari împotriva cariului”.

„- Calitatea mea, domnule Ruset, se pare că îmi dă dreptul s-ascult *confesiuni*. O parte din *mărturisire* ai început-o astă-noapte.”

Nu o dată alternanța sinonimelor angajează termeni cu sensuri figurate.

„Adă-ți aminte și cheamă din *pâclă* între noi atâtea chipuri pe care le-am întâlnit altădată, în altă lume. Între ele și noi s-a pus perspectiva timpului și ceața depărtării le dă o ușoară linie artistică, ce nu poate dăuna realității”.

Tot la Sadoveanu în capitolul al V-lea din *Crașma lui moș Precu* pe o pagină de text întâlnim următoarele serii sinonimice: *zavistie*, *ceartă*, *vrajbă*, *sfadă*. Pe numai două pagini din romanul *Frații Jderi* se folosesc sinonimele: *cocon*, *copil*, *fecioraș*, *fiu*, *prunc*.

Alternanța sinonimelor pentru evitarea repetiției este un fenomen răspândit și în poezie. Pe un număr redus de pagini găsim la Vasile Voiculescu perechile sinonimice: *uluc* – *gheab*; *telegarii* – *roibii*; *ogarii* – *copoii*. În poezia *La răscruce* termenul din titlu este înlocuit pe rând cu: *întretăieri de drumuri*, *răspântie*, iar în ultima strofă se adună trei sinonime: *răscrucile*, *răspântii*, *furcă de drumuri*.

Un material bogat ne pune la dispoziție versiunea românească a *Odissei*, realizată de George Coșbuc. Prezența asiduă și obsedantă a *mării* la Homer îl obligă pe traducător să evite monotonia stilistică, căutând sinonime și expresii sinonimice alcătuite dintr-un material lexical variat

și nuanțat. Vom da câteva exemple din primele rânduri ale epopeii: *luciu sterpei mări, largul câmp al umedelor zări, pustiu întins, potopul sur de valuri, largul cel de spume sur, al mării câmp sărat, marea cea de vișor plină, largul cel fără de poteci*. Prezența mării este copleșitoare, de aici și diversitatea seriilor sinonimice.

c) *funcție eufemistică*

Ca și în limba populară verbul *a muri* este, de obicei, evitat și înlocuit cu tot felul de sinonime frazeologice, capacitate cu valoare eufemistică.

„Cum povestea el anume nu pot să știu; acuma nu-1 mai aud, căci *s-a călătorit și bunicul spre lumea umbrelor*”. (M. Sadoveanu, *Codrul*)

Funcția eufemistică a sinonimelor se îmbină câteodată cu intenția povestitorului de a evita repetiția:

„...Pe vremea aceea, tot în acest loc ne aflam, în preajma focurilor și a carălor cu must, cu alți oameni *care-s acuma oale și ulcele*; și-n jurul nostru umbla Ancuța cealaltă, mama acesteia, care și ea *s-a dus într-o lume mai puțin veselă*”. (M. Sadoveanu, *Hanu Ancuței*)

d) *funcție metaforică*

Metafora este rostuită să tămăduiască cuvintele de nevolnicia lor și să restituie alcătuirilor lumii frumusețea lor originară, umbrită și împuștinată de cuvânt. Terminologia corpului omenesc, de pildă, servește adesea ca element de construcție pentru metafore¹⁰: *ochi de zăpadă, umăr de deal, coastă de munte, gura minei, brațele Dunării, creierii munților, măruntaiele pământului, inima pădurii, picior de plai*.

Rezervorul unor asemenea imagini este inepuizabil, iar exemplificările noastre se bazează, cum se vede, îndeosebi pe textele beletristice studiate în liceu.

Bibliografie

- [1] Arghezi, Tudor, *Tablete de cronicar*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, Editura 1960.
- [2] Cohen, J., *Structure du langage poetique*, Paris, Flammarion, 1966.
- [3] Maiorescu, Titu, *Opere*, Editura Minerva, București, 1973.
- [4] Pușcariu, Sextil, *Limba română*, București, ediția II-a, Editura Minerva, 1976.
- [5] Tohăneanu, G. I., *Dincolo de cuvânt*, București, E.Ș.E, 1976.

¹⁰ Tudor Vianu, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, 1957, p. 276.

- [6] Vianu, Tudor, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, E.S.P.L.A., 1957.
- [7] Vianu, Tudor, *Probleme de stil și artă literară*, E.S.P.L.A., București, 1955.
- [8] Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, București, E.D.P., 1968.

COMBATAREA INSUCESULUI ȘCOLAR SUB IMPULSUL AI CA MENTOR VIRTUAL

Irina-Cătălina Vrânceanu

irina.vranceanu@yahoo.com

COMBATING SCHOOL FAILURE UNDER THE IMPETUS OF AI
AS A VIRTUAL MENTOR

ABSTRACT: Artificial Intelligence (AI) can play a key role in combating academic failure by functioning as a virtual mentor, providing personalized learning solutions, immediate feedback, and support tailored to the individual needs of each student. For effective implementation, constant human supervision is necessary. AI virtual mentors are complementary tools, not substitutes for teachers, who play a crucial role in students' socio-emotional development. It is also important to ensure responsible and equitable use, so that all students, regardless of their background, have access to these technologies.

KEYWORDS: mentor, solutions, complementary tools, responsible, virtual.

Putem defini conceptul de succes școlar prin raportare la totalitatea rezultatelor, fiind expresia performanțelor elevilor, atât în ce privește nivelul de pregătire școlară/științifică și, implicit, dezvoltarea capacității intelectuale, formarea unui repertoriu de competențe, a unor trăsături de personalitate, a interesului și motivației față de învățătură, a capacității de a se instrui, de a se forma, într-un anumit interval de timp.

Un program destinat asigurării succesului trebuie să vizeze un cumul de factori atât externi, cât și interni, în special pe aceia care țintesc activitatea școlară, în mod direct. Dacă se identifică parțial sau total factorii ce condiționează rezultatele școlare, se pot stabili și căile care asigură reușita. Odată cu integrarea unor strategii personalizate bazate pe inteligența artificială, se poate monitoriza evoluția elevului, generând alerte privind dificultățile de învățare, care indică situații de insucces școlar și oferind suport pentru gestionarea optimă a mediului educațional și a managementului clasei.

Este binecunoscut faptul că reușita sau nereușita în procesul de

* Profesor de Limba și literatura română, Școala Gimnazială „Mihai Drăgan” Bacău.

învățare se pot explica prin natura și acțiunea factorilor implicați în organizarea și desfășurarea activității didactice. Amintim factorii interni care se constituie ca elemente definitorii ale capacității de învățare și cuprind determinanți biologici — particularități de vârstă, starea sănătății, potențial de muncă —, precum și însușiri psihice, cognitive și noncognitive, referitoare la nivelul de dezvoltare intelectuală, aptitudini, interese, aspirații, atitudini.

În plus, factorii externi se pot defini prin intermediul aspectelor psihopedagogice care privesc organizarea și desfășurarea procesului de învățământ — concordanța dintre conținut și capacitatea de asimilare a elevilor, metodologia aplicată, nivelul clasei — aspecte care ar putea fi incluse și în categoria factorilor interni, datorită incidenței asupra actului didactic. De mare importanță rămân factorii externi care influențează nivelul randamentului activității școlare și anume: accesul nelimitat și necontrolat la aplicații, la internet, condițiile de mediu familial, socio-cultural, calitatea materialelor didactice, a resurselor materiale din școală.

Studii recente arată că factorii externi trebuie analizați în corelație cu cei interni, în scopul de a afla în ce măsură influențează randamentul școlar. Tot mai pregnantă este utilizarea inteligenței artificiale, care se referă la dezvoltarea de sisteme capabile să execute sarcini care, în mod normal, ar necesita inteligență umană, precum învățarea, recunoașterea vocală, procesarea limbajului natural, luarea deciziilor și rezolvarea problemelor complexe.

Pe de o parte, se poate menționa însemnătatea mediului familial și a influențelor pe care le are, mai ales în perioada preșcolară, dat fiind rolul decisiv al acesteia asupra întregii dezvoltări ulterioare a copilului, acum realizându-se dezvoltarea intelectuală și formarea morală, etapă în care se dezvoltă intens vorbirea, sociabilizarea — toate constituind premise ale integrării cu succes în școală.

Decalajul dintre rezultatele unor elevi este generat de climatul deficițar din familie — evenimente stresante, atmosferă încordată, atitudine indiferentă —, un nivel scăzut al aspirațiilor, fapt ce conduce la lipsa de motivare și mobilizare a celor aflați în situația respectivă. Atunci când elevii au condiții favorabile de dezvoltare fizică și psihică în familie, când există colaborare între școală și familie, se poate spune că s-au realizat premisele solide pentru educarea capacității de învățare.

Pe de altă parte, un rol important în asigurarea reușitei școlare îl

reprezintă adaptarea conținutului activității didactice, varietatea metodelor utilizate, particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor — de fapt, adaptarea și inadaptarea școlară.

Cunoașterea particularităților psihofizice ale elevilor este condiția ce se impune atunci când se adoptă anumite strategii de tratare diferențiată a elevilor, atât sub aspectul exigențelor conținutului, cât și al modalităților de învățare. Din acest punct de vedere, reușita sau nereușita școlară, în raport cu exigențele normelor școlare, se prezintă ca o stare relativă. Motivația nu trebuie interpretată și considerată ca un scop în sine, ci pusă în slujba obținerii unor performanțe înalte. Performanța constituie un nivel superior de îndeplinire a scopului. Din perspectiva unor forme diferite ale activității umane (joc, învățare, muncă, creație), ceea ce interesează este valoarea motivației și eficiența ei propulsivă. În acest context, problema relației dintre motivație și performanță are nu doar o importanță teoretică, ci și una practică.

Firește, eșecul școlar — forma cea mai gravă — apare ca fenomen preponderent individual, privind, de regulă, anumiți elevi, și se manifestă sub două forme: repetenție și abandon. Prevenirea și combaterea eșecului acestora presupune cunoașterea formei concrete de manifestare și a cauzelor specifice care au generat situația în sine; de aceea, introducerea unor resurse bazate pe inteligență artificială este cu atât mai necesară. Și în aceste situații, adaptarea conținuturilor învățării la posibilitățile elevilor, modalitățile de organizare a activității, mijloacele și metodele utilizate depind de ambii actori ai educației: elevul și profesorul.

Din practica la catedră s-a observat că atunci când un elev tratează cu ușurință sau supraestimează importanța unei evaluări inițiale, formative, sumative sau a unui examen, va ajunge la același efect: eșecul. În aceste condiții, pentru a obține un optimum motivațional, este necesară o ușoară dezechilibrare între intensitatea motivației și dificultatea sarcinii. De pildă, dacă dificultatea sarcinii este medie, dar este apreciată ca fiind mare, atunci o intensitate medie a motivației este suficientă pentru realizarea ei — deci o ușoară submotivare. Dacă dificultatea sarcinii este medie, dar este considerată ca fiind mică, o intensitate medie a motivației este de ajuns — deci o ușoară supramotivare.

Optimumul motivațional înseamnă cel mai potrivit nivel educațional în raport cu activitatea, care se obține prin acțiunea asupra celor două variabile care intră în joc: obișnuirea indivizilor de a percepe cât mai

corect dificultatea sarcinii, prin atragerea atenției asupra importanței ei, prin sublinierea momentelor mai dificile sau prin manipularea intensității motivației în sensul creșterii sau scăderii ei. Însă, inducerea unor emoții puternice, de anxietate, ar putea crește intensitatea motivației. De aceea, stimulul motivațional care împinge spre realizarea unor progrese și auto-depășiri evidente poartă denumirea de *nivel de aspirație*. Acesta trebuie raportat la posibilitățile și aptitudinile elevului. De exemplu, un „șase” va fi un nivel de aspirație crescut pentru un elev slab, acceptabil pentru unul mediu, dar o dezamăgire pentru unul bun.

Pentru elevii slabi și mediocri, nivelurile de aspirație relativ scăzute reprezintă succes, în timp ce pentru cei cu aptitudini, un regres; ei vor regresa chiar și sub raportul valorificării capacităților de care dispun. Astăzi, instrumente precum ChatGPT, Smodin AI Grader, Smodin Biology Solver, AI Algebra Homework Solver sau alte tipuri de rezolvitori de probleme le pot oferi elevilor suport real la diferite discipline de studiu.

Impactul inteligenței artificiale în sectorul educației este semnificativ, oferind posibilitatea de a monitoriza progresul școlar, de a crea un ritm fluid și propriu fiecărui elev, de a gestiona situații precum abandonul școlar. Cu toate acestea, ea poate conduce către depersonalizarea experiențelor de învățare.

În concluzie, educația resimte o transformare profundă prin adoptarea inteligenței artificiale, a unor practici utile atât în rândul profesorilor, cât și al elevilor. Nu ne rămâne decât să descoperim avantajele și dezavantajele utilizării tehnologiei, să ne acomodăm cu aceasta, căci reprezintă cheia spre o lume în continuă evoluție digitală.

Bibliografie:

- [1] Ausubel, D.P., Robinson, F.G. (1981). *Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- [2] Cerghit, I., Neacșu, I., Pânișoară, O.I., Negreț-Dobridor, I. (2001). *Prelegeri pedagogice*, Iași, Editura Polirom.
- [3] Cergit, I. (2006). *Metode de învățământ*, Ed. Polirom, Iași.
- [4] Cucuș, C. (1998). *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași.
- [5] Eftenie, N. (2001). *Introducere în metodică studierii limbii și literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești.
- [6] Ilinca, A., Moș, P., Moș, A., Ardelean, A., Ardelean, A. (2007). *Didactica limbii române și a lecturii*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad.

- [7] Ionescu, M., Chiș, V. (1992). *Strategii de predare și învățare*, Editura Științifică, București.
- [8] Parfene, C. (1999). *Metodica studierii limbii și literaturii române în școală. Ghid teoretico-aplicativ*, Editura Polirom, Iași.
- EDUCRED Gimnaziu https://eduform.snsr.ro/images/pdf/202007_edu-1.pdf
<https://www.miciideveloperi.ro/articol/inteligenta-artificiala-si-impactul-asupra-viitorului>

LECTȚII INOVATIVE CU AJUTORUL INSTRUMENTELOR TIC LA LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ, UN PAS IMPORTANT ÎN COMBATERICA ABANDONULUI ȘCOLAR TIMPURIU

Mihaela-Gabriela PĂUN*
paunmihaelagabriela@gmail.com

INNOVATIVE LESSONS USING ICT TOOLS FOR ROMANIAN
LANGUAGE AND LITERATURE – AN IMPORTANT STEP IN
COMBATING EARLY SCHOOL LEAVING

ABSTRACT: In the context of contemporary society, where technology facilitates access to information, the integration of digital tools in education becomes a necessity.

The text “Innovative Lessons Using ICT Tools in Romanian Language and Literature – An Important Step in Combating Early School Leaving” presents an Erasmus+ project whose main goal was to combat school dropout through the professional development of teachers.

By participating in a training course in Valencia, Spain, five teachers improved their digital skills, with a focus on innovative methods. One of the most promising approaches studied was the “Flipped Classroom” method, which places the student at the center of the educational process. In this paradigm, students study new content at home using digital resources, while class time is dedicated to practice, collaboration, and the deep assimilation of knowledge.

The text highlights the usefulness of the Screencast-O-Matic program for creating personalized video materials, which are fundamental to this method. In conclusion, the project demonstrated that the use of ICT not only modernizes the teaching approach but also increases the attractiveness of lessons for students, representing an important step in reducing reluctance towards technology and in preventing school dropout.

KEYWORDS: course, digital resources, Erasmus+ project, teacher.

În societatea actuală, accesul la informație este facilitat de calculator

* Păun Mihaela-Gabriela, Profesor Doctor în Filologie la Școala Gimnazială Nr. 1 din Balș, actualmente Liceul Tehnologic Nr. 1, Balș, jud Olt.

și telefon mobil. În acest context, folosirea tehnologiei în procesul didactic este o necesitate. În întâmpinarea acestei nevoi a venit proiectul „*Lecții inovative cu ajutorul instrumentelor TIC – un pas important în combaterea abandonului școlar timpuriu*” din **Programul Erasmus+1, Acțiunea Cheie 1 – Educația Școlară (SCH) 2022–1-RO01-KA122-SCH-000078487**.

Dintre obiectivele proiectului menționăm:

1. Îmbunătățirea competențelor digitale a 10 cadre didactice pe o perioadă de 1 an școlar (01.09.2022–31.08.2023)
2. Creșterea promovabilității elevilor de clasa a VII-a și a VIII-a cu 10% la sfârșitul anului școlar 2022–2023.
3. Scăderea prejudecăților și a discriminării elevilor cu CES din școala noastră cu 20% în anul școlar 2022–2023

Obiectivul general al proiectului a vizat dezvoltarea profesională a cadrelor didactice prin participarea la cursuri de formare în străinătate, în scopul de a învăța noi metode activ-participative utilizate în activitățile de predare-învățare-evaluare pentru a crește interesul elevilor în dezvoltarea personală și profesională, pentru a reduce absenteismul și abandonul școlar. Astfel, cinci cadre didactice de la Școala Gimnazială Nr. 1 din Balș au participat la stagii de formare de o săptămână în Valencia, Spania.

Cursul ICT pentru predare și învățare desfășurat în Valencia Spania a oferit o varietate de instrumente care pot deschide noi posibilități în sălile de clasă. Acestea pot ajuta, în special, la adaptarea procesului de învățământ la nevoile fiecărui elev. Cursul a avut în vedere metodele eLearning utilizate în predarea disciplinelor tehnologice. Metoda flip classroom de exemplu, presupune crearea conținuturilor în format digital, ca pagină/aplicație web sau ca videoclip online. Elevii câștigă controlul asupra procesului de învățare prin studierea materialelor de curs în afara clasei, folosind lecturi, cursuri video.

Unul dintre cele mai actuale procese în educație, care a fost studiat de cadrele didactice ale unității noastre școlare pe parcursul mobilității și poate fi aplicat cu succes atât în mediul online cât și la clasă, este **Flipped Classroom** – altfel spus, o „clasă inversată” sau răsturnată în beneficiul elevului. În mod tradițional, informațiile noi sunt transmise de către profesori astfel încât să poată fi asimilate cu ușurință, corelate și transferate în viața reală. Profesorii sunt în centrul învățării. În ceea ce privește procesul Flipped Classroom, elevii se situează în centrul învățării, procesul didactic este centrat pe elev. Flipped classroom este un demers inversat, prin care

copiii se familiarizează cu un conținut nou acasă, îl exersează și pun în practică la școală. Elevul poate căuta acasă informații din surse digitale sau poate urmări filme realizate după texte literare sau nu, date despre autorii textelor sau prezentări pentru a se familiariza cu noul concept. La școală, elevul colaborează cu ceilalți, împărtășește informații, pune întrebări și argumentează, primește sprijin pentru a asimila noile informații.

Implementarea metodei de „clasă inversată” poate fi făcută cu ajutorul programului Screencast-O-Matic. Screencast-O-Matic este un website ce permite realizarea de materiale video unde profesorii pot înregistra lecțiile de pe ecranul calculatorului. De asemenea, materialul video se poate edita iar profesorul poate adăuga vocea lui pentru a oferi informații și explicații elevului. Screencast-O-Matic permite utilizarea lui în prezentările PowerPoint sau Prezi. Printre secvențele de lecții la care se poate utiliza acest program, atât la clasă cât și în mediul online, putem enumera *Traducerea de conversații*, *Instrucțiuni muzicale*, unde profesorul poate combina programul cu aplicațiile de muzică preferate ale elevilor, *Ghiduri și Resurse la clasă*, în care elevii și profesorii pot organiza lecturi, proiecte și tutoriale. Un exemplu este acela de a ruga elevii să producă un tutorial video pornind de la o carte pe care au citit-o. În loc să facă clasicele recenzii de carte, elevii își folosesc creativitatea, colaborează între ei pentru a scoate în evidență momentele principale ale narațiunii în timp ce folosesc librăria de muzică a programului Screencast-O-Matic pentru a stabili tonul dorit de ei.

Profesorii trebuie să ia în considerare că personalizarea și adaptarea în funcție de nevoile și stilurile de învățare ale elevilor a acestor secvențe de lecții în cadrul claselor inversate folosind programe video reprezintă lucruri esențiale pentru reușita procesului educativ.

Concluzionând, schimburile de bune practici au îmbogățit în mare măsură experiența cadrelor didactice participante la proiectul Erasmus+. Revenind din mobilitate, cei cinci profesori au devenit mentori pentru toate cadrele didactice din unitatea noastră școlară. În acest context, după familiarizarea cu platformele și predarea lecțiilor cu ajutorul tehnologiei, reticența cadrelor didactice în fața tehnologiei a fost mult diminuată, deoarece mijloacele TIC ajută demersul didactic și sunt mult mai atractive pentru elevi. Această conștientizare a facilitat implicarea colegilor în crearea resurselor necesare predării-învățării-evaluării în funcție de nivelul colectivelor de elevi la clase și de specificul disciplinelor pe care le predau.

Bibliografie:

- [1] Amabile, T.1997. *Creativitatea ca mod de viață (Ghid pentru profesori și părinți)*, București:Editura Științifică și Tehnică.
- [2] Hadfield, J.1996. *Intermediate Communication Games*, Addison Wesley Longman Ltd.
- Negreț-Dobridor,L. 2005. *Didactica Nova sau arta de a-i învăța pe toți (aproape) totul*, București, Editura Aramis Print.
- [3] ****Programul Intel Teach – Cursul Intel Teach – Instruirea în societatea cunoașterii*, Versiunea 10.
- [4] Singer, M. Coord. 2002.*Tehnologia informatiei si a comunicatiilor in procesul didactic – gimnaziu si liceu. Ghid metodologic*. Bucuresti:Aramis Print.
- [5] Scrivener, J. 2005. *Learning teaching*, Macmillan Publishers Limited, UK.
- [6] Stoica, Ana. 1983. *Creativitatea elevilor – Posibilități de cunoaștere și educare*, Editura Didactică și Pedagogică, București,
- [7] Vlădoiu, D. 2005. *Instruirea asistată de calculator*. București: Ministerul Educației și Cercetării. Proiectul pentru Învățământul Rural.
- [8] Wiggins, G. 1998. *Educative assessment: Designing assessments to inform and improve student performance*. San Francisco: Jossey-Bass.

Echipa de proiect: de la stânga la dreapta: Prof. Iacopo Falciani-gază,
participanți: Prof. Butoi Simona, Prof. Oprică Ana Maria, Prof. Enache
Carmen, Prof. Ciurez Geta, Prof. dr. Păun Mihaela-Gabriela

VARIA

DUBLĂ LANSARE, PENTRU PRIMA REVISTĂ DESTINATĂ PROMOVĂRII VALORILOR NATURALE ȘI UMANE DIN SPAȚIUL RURAL BĂCĂUAN

Romulus Dan BUSNEA¹

rbusnea@yahoo.com

DOUBLE LAUNCH, FOR THE FIRST MAGAZINE INTENDED TO PROMOTE NATURAL AND HUMAN VALUES IN THE RURAL AREA OF BACĂU

ABSTRACT: The quarterly magazine of tradition and cultural memory «Izvor de neuitare – Brusturoasa Commune – Bacău County», founded and edited by Liliana Atomulese, cultural promoter, publicist, editor and content creator, in collaboration with the Bacău County Public Service for Tourism Promotion and Mountain Rescue Coordination (SPJPTCAS), through Romulus-Dan Busnea, specialist tourism inspector, journalist and publicist, had a double festive launch, a national premiere.

KEYWORDS: tradition and cultural memory, source of forgetfulness, community spirit, preserving and promoting natural and human values, cultural treasure, a magazine, romanian village, the romanian cultural landscape

Revista trimestrială de tradiție și memorie culturală „Izvor de neuitare – Comuna Brusturoasa – Județul Bacău”, fondată și editată de Liliana Atomulese, promotor cultural, publicist, editor și creator de conținut, în colaborare cu Serviciul Public Județean pentru Promovarea Turismului și Coordonarea Activității de Salvamont Bacău (SPJPTCAS), prin persoana lui Romulus-Dan Busnea, inspector de specialitate în turism, jurnalist și publicist, a avut o dublă lansare festivă, în premieră națională.

Prima a avut loc miercuri, 12 februarie a.c., la Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” din Onești (numele Rosetti fiind strâns legat de istoria comunei Brusturoasa), iar cea de-a doua, duminică, 23 februarie a.c., la

¹ Jurnalist și scriitor, inspector de specialitate în cadrul Serviciului Public Județean pentru Promovarea Turismului și Coordonarea Activității de Salvamont Bacău.

Biblioteca „Păstorel Teodoreanu” din comuna Brusturoasa, obârșia revistei și a Lilianei Atomulese.

Sunt sigur că mă aflu în asentimentul colegilor mei când spun că această colaborare cu doamna Liliana Atomulese este una deosebit de fructuoasă, prin implicarea sa, alături de noi, în organizarea și desfășurarea mai multor evenimente care promovează valorile naturale și umane ale județului Bacău – fie că vorbim despre târguri și gale de turism, fie despre redactarea și editarea unor lucrări menite să contribuie la valorificarea și conservarea spiritualității și tradițiilor specifice satului băcăuan, satului românesc.

În calitatea mea de colaborator și de redactor-coordonator al acestei noi reviste, am avut onoarea și plăcerea de a fi prezentator la cele două lansări, alături de Liliana Atomulese și reputatul etnograf și critic de artă Iulian Bucur. Din dorința de a nu mă repeta și de a nu monopoliza aceste rânduri, am rezumat gândurile și impresiile rostite de participanții la cele două remarcabile evenimente. Reporterul de serviciu a fost de această dată colegul meu de breaslă, cunoscutul și apreciatul jurnalist băcăuan Petru Done.

Înainte de a derula firul evenimentelor, în numele meu și al colegilor mei din cadrul SPJPTCAS Bacău, vă mulțumim și vă suntem recunoscători, dragă doamnă Atomulese, pentru toate activitățile desfășurate cu atâta pasiune și dăruire, și vă urăm mult succes și în proiectele viitoare!

Lansarea de la Onești

La Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” din Onești a fost lansat primul număr al revistei trimestriale (ianuarie–martie 2025) „de tradiție și memorie culturală ale comunei Brusturoasa, județul Bacău”, intitulată „Izvor de neuitare”.

Editoarea fondatoare a noii publicații este Liliana Atomulese, cunoscută nu doar în comunele Brusturoasa și Palanca, ci pe toată Valea Troțușului și în județul Bacău pentru entuziasmul cu care aduce la lumină viața satului în care s-a născut și trăiește.

Din colectivul de redacție al publicației fac parte: Romulus-Dan Busnea, redactor-coordonator (jurnalist și publicist, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala Bacău), Marian Butucaru – grafician, profesorii George Roșu, Aurelia Atomulese, Constantin Popa și

Nicolae Petrescu-Redi, inginerul, colecționarul și publicistul Dorel Bălăiță, precum și studenta Mihaela Covaci, toți în calitate de colaboratori.

„În paginile acestei reviste – scrie Liliana Atomulese în editorialul care deschide publicația – veți regăsi numele unor personalități ridicate din Brusturoasa, veți afla despre întâmplări de mult uitate sau poate niciodată știute. Veți descoperi pagini din istoricul școlii, al bisericii ori al altor instituții. Veți gusta din savoarea întâmplărilor povestite de bunicii noștri, dar veți afla și gândurile tinerilor din comunitate – despre cum văd ei satul zilelor noastre și cum își imaginează viitorul.”

Rolul și rostul revistei sunt explicate, în paginile publicației, de Romulus-Dan Busnea, dar și de profesorii Gheorghe Roșu și Aurelia Atomulese, iar tânărul preot Constantin Popa vorbește despre motivul pentru care pridvorul bisericii din Brusturoasa a devenit „a doua sa casă”.

În galeria personalităților care și-au lăsat amprenta asupra comunității sunt evocați învățătorul Nicolae Volmer, actorul Ion (Nelu) Muscă (cunoscut mai ales pentru activitatea la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț), poetul, autorul de aforisme, istoricul și jurnalistul Nicolae Petrescu-Redi, un prahovean care și-a găsit dragostea vieții pe meleagurile brusturene, profesorul Alexandru Bălăuță, cel mai longeviv director al școlii din Brusturoasa, precum și Vlad Vizireanu, tânărul dirijor de succes stabilit în SUA, dar născut în România, care și-a petrecut o parte din copilărie la Brusturoasa.

Patru pagini ale revistei sunt dedicate de Dorel Bălăiță expoziției de industrie casnică organizată în anul 1926 din inițiativa generalului Radu R. Rosetti, proprietarul moșiei Brusturoasa, la care au participat sătenii din localitate și din împrejurimi. Atunci, celor mai merituoși expozanți li s-au acordat medalii din bronz și „metal alb”, prezentate în revistă de pasionatul colecționar de jetoane.

Și, pentru că este vorba despre tradiția unei zone de poveste, din revistă nu lipsesc nici farmecul vechilor case țărănești, nici rețetele tradiționale specifice locului.

La evenimentul de lansare au vorbit Iulian Bucur – muzeograf, etnograf și critic de artă, Romulus-Dan Busnea, precum și generalul (rtr.) dr. Vasile-Jenică Apostol, și etnograful, iubitorul de artă populară din comuna Cașin, Constantin Tudose.

Cu acest prilej, Filiala Județeană a Asociației „Cultul Eroilor” i-a înmânat Liliane Atomulese o Diplomă de Onoare și carnetul de membru al

asociației, „pentru neobosita strădanie și generoasa contribuție adusă păstrării memoriei ostașilor băcăuani care s-au jertfit pentru împlinirea marilor idealuri ale neamului românesc”.

Iulian Bucur: „În sute de ani, toată Valea Trotușului s-a umplut de oameni speciali, așa cum este și Liliana Atomulese, oameni care au reușit să facă din această frumoasă vale o bogată și frumoasă compunere geografică, dar și un reper din punct de vedere al patrimoniului imaterial, pe care îl putem salva doar prin cuvinte. Astfel de cuvinte apar și în revista lansată acum, iar ele se vor transforma în fapte, și faptele se vor transforma în simțiri. Interesant este că revista are aspect de carte, prin felul în care a fost realizată, de un simbol al trecutului și prin culoarea hârtiei – o carte-revistă în care ai vrea să-i simți pe cei de dinaintea ta.”

(Articolul „Bacău: Revistă editată din izvorul de neuitare al tradițiilor românești”, semnat de Petru Done)

Impresii după lansarea de la Onești

Liliana Atomulese: „Astăzi, după ce efervescența zilei precedente s-a mai calmat, vreau să vă spun câteva cuvinte pe care, aseară, luată de val, nu mi le-am mai amintit. Aveam atâtea mulțumiri de adus celor care mi-au înțeles pasiunea și care, prin sprijinul lor, mi-au dat mai multă încredere. Domnului Romulus-Dan Busnea, care, umăr la umăr cu mine, a ținut aprinsă flacăra. Apoi, celor care au avut încredere să-mi ofere gândurile lor, sub formă de articole scrise, îmbogățind astfel valoarea acestui prim număr: Domnului Dorel Bălăiță, care de multă vreme mă încurajează și mă determină să fiu mai atentă la istoria locurilor, oferindu-mi un articol scris la un nivel academic, perfect potrivit istoriei Brusturoasei; Domnului Nicolae Petrescu-Redi, poet și creator de aforisme, a cărui imaginație debordantă m-a ajutat să înțeleg puterea fantastică a cuvintelor; Părintelui Constantin Popa, sfătuitor și sprijin de nădejde, care a scris pentru acest prim număr un material ce demonstrează profunzimea credinței sale adevărate; Profesorilor Aurelia Atomulese și Gheorghe Roșu, care mi-au marcat existența și mi-au rămas alături cu sufletul încă din copilărie; Domnului muzeograf Iulian Bucur, care a încântat asistența cu erudiția și căldura cuvintelor sale; Doamnei Diana Manea, care, cu dragoste și eleganță, a moderat acest eveniment; Domnului Petru Done, jurnalist și publicist de renume, care mi-a făcut onoarea de a participa la lansarea revistei și care mi-a oferit un text cum numai domnia sa știe să scrie, însoțit de fotografii profesionale.

Mulțumesc cu recunoștință tuturor prietenilor mei de suflet care mi-au fost alături, nu doar la aceste evenimente, ci și pe parcursul vieții, modelându-mă și influențându-mă să devin ceea ce sunt astăzi!”

Mihaela Băbușanu, muzeograf, poetă și publicistă: „Evenimentul de ieri, de la Biblioteca Radu Rosetti din Onești, a marcat lansarea revistei *Izvor de neuitare*, un proiect dedicat păstrării și promovării valorilor culturale, în spațiile cărui se află neobosita Liliana Atomulese, care a reunit conceptul, ideea, munca și dorința de a crea un spațiu de reflecție asupra patrimoniului cultural. Acest proiect reflectă o mare pasiune pentru cultură și pentru conservarea memoriei, evenimentul fiind un moment deosebit pentru toți cei implicați. Liliana Atomulese este angajată în diverse proiecte care urmăresc conservarea meșteșugurilor și valorilor culturale ale zonei, încurajând noile generații să se implice în păstrarea tradițiilor. Titlul revistei – *Izvor de neuitare* – sugerează o conexiune profundă cu memoria și tradițiile, un loc în care amintirile și poveștile sunt păstrate și transmise mai departe. Toate acțiunile ei cultivă respectul pentru valorile și istoria culturală a locului, contribuind la întărirea legăturilor dintre trecut și prezent, încurajând iubirea față de tradiție și respectul pentru autenticitate. Pe Liliana Atomulese o identificăm ușor cu principalele trăsături ale zodiei Berbec „în permanentă mișcare și căutare”, o metaforă care reflectă energia, determinarea și dorința ei continuă de a face. Felicitări din toată inima, Liliana Atomulese, și mult succes în proiectele viitoare! Știu că nu aveți astâmpăr. P.S.: Nepotul Mihail-Dacian se mândrește cu așa bunică!”

Lansarea de la Brusturoasa

Cum era firesc, primul număr al revistei trimestriale „de tradiție și memorie culturală”, intitulată „*Izvor de neuitare – Comuna Brusturoasa*”, a fost lansat și în localitatea în care este și va fi editată în continuare – Brusturoasa.

Evenimentul a avut loc la Biblioteca „Păstorel Teodoreanu”, celebrul scriitor având o parte din rădăcinile sale și în această comună.

Editoarea fondatoare, profesoara Liliana Atomulese, este cunoscută nu doar în Brusturoasa și Palanca, ci în tot județul Bacău, pentru entuziasmul cu care aduce la lumină viața satului natal. Lansarea a urmat premierei similare de la Onești.

La evenimentul de la Brusturoasa au fost prezenți, alături de numeroși

săteni, subprefectul Narcis Jitaru, Iulian Pintilie – consilier superior la Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului, primarul Cristian Coman-Găburici și viceprimarul Valentin Atudorei, precum și Dănuț Voicu, președintele Filialei Județene „Cultul Eroilor”, însoțit de membri ai filialei.

Au fost prezenți, de asemenea, pictorii și profesorii Ioan Măric și Augustin Cojocaru, care au expus tablouri din creația proprie, dar și desene ale copiilor participanți la cea de-a treia ediție a taberei de pictură „Arta în natură”, organizată la Brusturoasa.

Manifestarea a fost deschisă cu un scurt program de melodii populare interpretate de copiii din ansamblul folcloric coordonat de profesorul Gheorghe Roșu.

Apoi, primul număr al revistei *Izvor de neuitare* a fost prezentat de muzeograful și criticul de artă Iulian Bucur, în stilul său captivant și colorat, și de Romulus-Dan Busnea, jurnalist și publicist, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala Bacău.

Despre inițiativa editării revistei au vorbit și Narcis Jitaru, Cristian Coman-Găburici, părintele Constantin Popa, Marian Butucaru și Iulian Pintilie.

Cu acest prilej, subprefectul Narcis Jitaru a propus ca Liliana Atomulese și profesorul Gheorghe Roșu să primească, în viitorul apropiat, titlul de Cetățean de Onoare al comunei Brusturoasa, promițând sprijin pentru inițiativa ca ansamblul folcloric din comună să înregistreze pe CD cântecele interpretate.

Totodată, Iulian Pintilie a propus ca Brusturoasa să devină un reper turistic cunoscut în întreaga țară și chiar peste hotare.

Cu aceeași ocazie, președintele Filialei Județene „Cultul Eroilor” a anunțat că Liliana Atomulese a acceptat să preia, în scurt timp, președinția unei subfiliale „Cultul Eroilor” la Brusturoasa, pentru a revigora activitatea acestei organizații.

(Articolul „Revista *Izvor de neuitare* a fost lansată și în localitatea în care a fost editată: *Brusturoasa*”, semnat de Petru Done)

La final Liliana Atomulese, editor-fondator al revistei brusturene: „Aș vrea, dragii mei prieteni, să vă împărtășesc măcar o parte din încântarea de a fi fost înconjurată de oameni dragi sufletului meu, la evenimentul petrecut duminică, în Brusturoasa. În acea zi, la biblioteca din comuna noastră, am avut lansarea revistei *Izvor de neuitare*, proiect pe care l-am

gândit de multă vreme, din dragoste pentru satul meu. Însă nu doar din dragoste pentru sat, ci și pentru locuitorii săi – cei de demult, cei de azi și, mai ales, cei de mâine. Mărturiile tuturor merită să rămână consemnate peste timp. Vă mulțumesc tuturor!”

Romulus-Dan Busnea, redactor-coordonator al revistei: „Referitor la apariția acestei publicații unice în spațiul rural băcăuan, aș aminti puțin din cele scrise de mine în primul număr: apariția unei reviste în peisajul cultural românesc, chiar și trimestriale, cum este aceasta, într-un moment de regres al publicațiilor tipărite, este un act meritoriu – aș spune chiar de curaj – dacă ținem cont de eforturile depuse în procesul de redactare și tipărire, precum și de costurile aferente unei publicații cu un cuprins atât de bogat și variat.

În pofida necazurilor care s-au abătut de ani buni asupra satului românesc (unul dintre acestea fiind fenomenul continuu de depopulare), există totuși speranța salvării lui, bineînțeles dacă toți cei interesați se implică în mod concret în viața materială și spirituală a comunităților sătești. Legătura lor cu Dumnezeu – chintesența supraviețuirii – trebuie repusă pe temelii de odinioară, pentru cele bune și prin cele bune.

Comuna Brusturoasa este un exemplu în acest sens, pentru că aici există un nucleu viu, în centrul căruia se află doamna Atomulese, care menține spiritul comunității prin păstrarea și promovarea valorilor naturale și umane, evidențiindu-le cu orice prilej și onorându-le cu mândrie și recunoștință.

Redescoperirea satului românesc și a tradițiilor sale este absolut necesară pentru păstrarea și promovarea identității culturale a poporului român, iar acest lucru este posibil doar prin conștientizarea valorii imensului tezaur cultural de care dispune România și, mai ales, printr-o mai bună educare a tinerilor în cunoașterea și transmiterea acestuia din generație în generație, astfel încât nimic să nu fie dat uitării.

Revista *Izvor de neuitare – Comuna Brusturoasa* exact asta și-a propus și exact asta face. Să-i urăm, așadar, existență îndelungată și subiecte cât mai atractive!”

Cele două lansări pot fi vizionate pe canalul YouTube al televiziunii Exclusiv TV Onești, la: <https://www.youtube.com/watch?v=YtmdXczu4YM&t=376>
<https://www.youtube.com/watch?v=Ca6fOVkW35A>

Webografie:

- [1] Petru Done, „Bacău: Revistă editată din izvorul de neuitare al tradițiilor românești”, în *uzpr.ro*, la <https://uzpr.ro/17/02/2025/bacau-revista-editata-din-izvorul-de-neuitare-al-traditiilor-romanesti-de-petru-done/>, 17 februarie 2025, accesat la 7 iulie 2025.
- [2] Petru Done, „Revista *Izvor de neuitare* a fost lansată și în localitatea în care a fost editată: Brusturoasa”, în *uzpr.ro*, la <https://uzpr.ro/26/02/2025/revista-izvor-de-neuitare-a-fost-lansata-si-in-localitatea-in-care-a-fost-editata-brusturoasa-de-petru-done/>, 26 februarie 2025, accesat la 7 iulie 2025.

INTERFERENȚE IDEATICE ÎNTRE RELIGIE, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ – CALENDARELE ȘI ALMANAHURILE PUBLICATE DE-A LUNGUL TIMPULUI

Violeta-Mariana GRIGORICĂ*

profvio_ste@yahoo.com

INTERFÉRENCES IDÉATIQUES ENTRE RELIGION, ART ET SCIENCE – CALENDRIERS ET ALMANACHS PUBLIÉS AU FIL DU TEMPS

ABSTRACT: Il est connu que tous les calendriers et almanachs étaient des points de confluence où les idées de la religion, de l'art et de la science se croisaient. Ces publications n'étaient pas seulement de simples outils de mesure du temps, mais aussi des porteurs de connaissances esthétiques, de traditions et de représentations, reflétant la vision complexe du monde de la société. Des illustrations religieuses aux représentations graphiques de phénomènes naturels, les calendriers et les almanachs étaient des espaces de synthèse culturelle, où différents courants de pensée et de créativité se rencontraient et s'influençaient mutuellement.

KEYWORDS: les calendriers, la science, temps, la société, des illustrations religieuses.

Introducere

De-a lungul istoriei umanității, calendarul a fost mult mai mult decât un simplu instrument pentru măsurarea timpului. El s-a constituit ca o punte între religie, artă și știință, reflectând valorile, credințele și cunoștințele societăților în care a fost creat. Calendarul și almanahul, ca forme de organizare a timpului, au fost, de-a lungul secolelor, expresii ale interferențelor ideatice dintre aceste domenii, fiind utilizate nu doar pentru orientarea în timp, ci și pentru consolidarea identității culturale, religi-oase și științifice a comunităților. În acest eseu, vom analiza modul în care calendarul și almanahul au servit ca platforme pentru manifestarea și interacțiunea ideilor din religie, artă și știință, de-a lungul istoriei, explorând atât aspectele lor simbolice, cât și funcționale.

* Profesor la Școala Gimnazială Nr. 1 Biliești, județul Vrancea.

1. Originea și evoluția calendarului: o împletire între religie și știință

1.1. Calendarul în antichitate: religie și cosmos

Cele mai vechi calendare au fost create în context religios, fiind legate de ritmurile naturii și de ceremoniile religioase. Civilizațiile antice, precum cea egipteană, mesopotamiană, mayașă sau chineză, au construit calendare bazate pe ciclurile astronomice, dar și pe credințe cosmice și divine. Egiptenii, de exemplu, au utilizat calendarul solar, aliniat cu ciclul anual al Nilului, pentru a coordona agricultura și ritualurile religioase. Calendarul lor era înzestrat cu simboluri religioase și mitologice, iar sărbătorile religioase erau marcate în funcție de evenimente astronomice precise, precum solstițiile și echinocțiile. Mesopotamienii au adoptat calendarul lunar-solar, în care fazele lunii și mișcarea anuală a Soarelui aveau o semnificație religioasă. Calendarul lor includea festivități dedicate zeilor principali, precum Marduk, și era utilizat pentru stabilirea perioadelor de ritual și de agricultură.

1.2. Calendarul în cultura mayașă și altele

Civilizația mayașă a dezvoltat un sistem complex de calendare, precum Tzolkin (calendar sacru) și Haab' (calendar solar), care aveau o profundă încărcătură religioasă și simbolică. Aceste calendare se intersectau în ceremoniile religioase și în calculul profețiilor, reflectând o viziune cosmologică complexă, în care timpul era sacralizat și considerat un ciclu al divinităților.

1.3. Influența religiei creștine asupra calendarului occidental

Creștinismul a avut un impact major asupra evoluției calendarului occidental, în special odată cu adoptarea calendarului iulian în timpul lui Iulianus Caesar (46 î.Hr.). Calendarul a fost ajustat pentru a reflecta evenimente religioase, precum Paștele, care a devenit o sărbătoare centrală, iar datele sărbătorilor religioase au fost stabilite în funcție de ciclurile astronomice, dar și de tradițiile religioase. De exemplu, data Paștelui este calculată în funcție de echinocliul de primăvară și de fazele lunii, ilustrând modul în care religia și astronomia se intersectează în structura calendarului.

2. Calendarul și arta: simboluri, iconografie și expresii vizuale

1.1. Calendarul ca suport artistic și simbolic

De-a lungul istoriei, calendarul a fost ilustrat și decorat cu motive artistice, iconografice și simbolice. Manuscrisele medievale, cum ar fi Calendarele manuscrise din Evul Mediu, conțineau miniaturi, ilustrații și caligrafie elaborate, ce reflectau atât lumea spirituală, cât și pe cea naturală. Calendarul religios medieval era adesea decorat cu scene biblice, simboluri ale celor douăsprezece luni, și motive artistice ce îmbinau elemente din natură, mitologie și religie. Aceste reprezentări vizuale nu doar decorau, ci și transmiteau mesaje teologice, cosmologice și morale.

2.2. Calendarele în arta renașcentistă și barocă

În perioada Renașterii, calendarul a devenit un subiect de artă vizuală deosebit de important. Ilustrațiile și picturile din acest spațiu cultural au ilustrat evenimente astronomice, sărbători religioase și simboluri ale timpului sacru și profan. De exemplu, celebrele ilustrații ale lui Albrecht Dürer sau ale manuscriselor iluminare au combinat elemente științifice și religioase, reflectând o viziune integrată asupra lumii. Calendarul devine astfel o expresie a armoniei dintre cosmos și divinitate, fiind și o formă de artă sacră.

2.3. Almanahurile și arta populară

Almanahurile, ca publicații periodice, au fost adesea decorate cu ilustrații populare, motive tradiționale și simboluri ale culturii locale. Acestea reflectă identitatea culturală și credințele populare, fiind un amestec de artă populară și reprezentări religioase sau astrologice.

3. Calendarul și știința: evoluție, precizie și cunoaștere

3.1. Calendarul și astronomia antică

De la calendarul lunar al sumerienilor și până la cel solar al egiptenilor, dezvoltarea cunoștințelor astronomice a fost esențială pentru crearea calendarelor precise. Astronomii antici au observat ciclurile cerești și le-au transpus în sisteme de măsurare a timpului, stabilind astfel bazele științei moderne. Sistemele calendaristice s-au îmbunătățit pe măsură ce

cunoștințele astronomice au avansat, însă deseori acestea păstrau și elemente de tradiție religioasă sau simbolică, ilustrând interferența dintre știință și religie.

3.2. Calendarul gregorian și modernizarea măsurării timpului

Reforma calendarului gregorian, introdusă în 1582 de Papa Grigore al XIII-lea, a fost o încercare de a ajusta calendarul pentru a corecta erorile acumulate în calculul anului solar. Aceasta a ilustrat progresul științific în măsurarea și calcularea timpului, dar și continuitatea influenței religiei în stabilirea datelor importante.

3.3. Almanahurile și știința populară

Almanahurile moderne sunt pline de informații științifice, prognoze meteorologice, date astronomice și sfaturi practice, reflectând o sinteză între cunoașterea științifică și tradițiile populare. Astfel, aceste publicații devin un exemplu de interferență vizibilă între știință, cultură populară și credință.

4. Interferența între religie, artă și știință în calendar și almanah

3.1. Sinteza simbolurilor și a cunoștințelor

Calendarul și almanahul reprezintă o sinteză între simbolurile religioase, reprezentările artistice și cunoștințele științifice despre cosmos. De exemplu, anumite sărbători religioase sunt marcate în calendar însoțite de ilustrații artistice, iar datele astronomice sunt folosite pentru stabilirea perioadelor de ritual.

4.2. Calendarul ca instrument cultural și ideologic

Calendarul devine un instrument de consolidare a identității culturale și religioase, dar și o reflectare a progresului științific. În unele epoci, el a fost utilizat pentru promovarea ideologiilor religioase sau naționale, dar și pentru promovarea cunoașterii și a educației științifice.

4.3. Modernizarea și globalizarea calendarului și almanahului

În lumea contemporană, digitalizarea și globalizarea au adus noi forme de calendar și almanah, în care interferențele dintre religie, artă și știință

sunt mai complexe și mai dinamic integrate. Astfel, aceste publicații devin spații de manifestare pentru diversitatea culturală și pentru convergența ideilor.

Concluzie

Calendarul și almanahul, ca forme de organizare a timpului, au fost întotdeauna mai mult decât simple instrumente de măsurare. Ele au fost și sunt expresii ale interferențelor ideatice între religie, artă și știință, reflectând complexitatea și diversitatea modurilor în care oamenii au înțeles și au interpretat lumea înconjurătoare. De la simbolurile religioase și reprezentările artistice la cunoștințele științifice despre cosmos, aceste publicații au contribuit la consolidarea identităților culturale, la transmiterea valorilor și la progresul cunoașterii. În era modernă, această interdependență continuă să evolueze, ilustrând faptul că timpul nu poate fi înțeles decât printr-o perspectivă integrată, în care religia, arta și știința se întâlnesc și se completează reciproc.

Bibliografie

- [1] Campbell, H. (2000). *The Medieval Astronomer and the Calendar: Science and Religion in the Middle Ages*. Oxford University Press.
- [2] Heller, T. (2010). *ReligiașiCalendarule: O istorie a conexiunilor dintre credință și timp*. Editura Universitară.
- [3] Kline, M. (1972). *Mathematics and the Search for Knowledge: A History of Scientific Ideas*. Harvard University Press.
- [4] Le Goff, J. (1988). *Medieval Calendars and the Construction of Time*. University of Chicago Press.
- [5] Manguel, A. (2010). *Almanahul și cultura: O istorie a publicațiilor periodice*. Editura Humanitas.
- [6] Sagan, C. (1994). *Cosmos: O interpretare științifică a Universului*. Editura Humanitas.

IMPRESII DE CĂLĂTORIE: ARGENTINA – CHILE, CARRETERA AUSTRAL, 2025

Alexandru Ș. BOLOGA*

alexbologa1813@gmail.com

TRAVEL IMPRESSIONS: ARGENTINA – CHILE, CARRETERA
AUSTRAL, 2025

ABSTRACT: A circuit in two very beautiful and interesting South American states, considerable effort in getting to know them through the route and duration, fully deserved in all respects. Extremely attractive tourist attractions. Iguazú waterfall impressive. Argentinian and Chilean Patagonia of extraordinary scenic beauty. Sailing the Beagle Channel is a delight to see cormorants, penguins and sea lions in full liberty. Very wide valleys, richly forested hills, high and permanently snow-capped mountain peaks, breathtaking glaciers, numerous rivers and vast lakes, the Pacific Ocean shore with varied beaches. Numerous various National Parks with specific varied flora and fauna. Argentina world famous for its savoury beef, Chile for its excellent dry white and red wines! Buenos Aires and Santiago de Chile very beautiful capitals. Hospitable and communicative population. The Spanish language is a splendor!

KEYWORDS: SouthAmerica, Argentina, Iguazú waterfall, Chile, Carretera austral, Perito Moreno glacier, Beagle Channel. Sailing the Beagle Channel is a delight to see cormorants, penguins and sea lions in complete freedom.

Călătoria în Argentina și Chile, cu Agenția de turism Extreme Travel din Brașov, întreprinsă între 20 gerar – 9 făurar 2025, în plină vară australă, cu mai multe curse / segmente aeriene și rutiere, s-a dovedit o reușită.

Plecarea din Constanța la București Otopeni, în 20 gerar, cu C.F.R., la orele 11:30. Decolarea către Amsterdam, cu compania KLM, airbus Boeing 787, la orele 16:50, și de acolo la Buenos Aires, la 21:20, cu sosire a doua zi la ora 7:15. În total zborul a durat 15,20 ore, din care survolarea Oceanului Atlantic cinci ore. Gustarea din avion a constat în paste, vin alb sec și cafea.

* Dr. /Ph. D. la Institutul Român de Cercetări Marine din Constanța. Cercetător științific principal I. Președinte/ fondator Filiala C.R.I. F.S.T. Constanța.

Întoarcerea, cu compania AIR FRANCE, din 8 făurar, via Paris, s-a încheiat la București Otopeni a doua zi la orele 13:20, total 18,30 ore, cu escala.

Ambele zboruri au decurs în condiții normale, fără incidente sau impedimente.

Introducere

Continentul America de Sud (Fig. 1) a fost descoperit și populat de spanioli la sfârșitul Evului Mediu. Portughezii au colonizat continentul pe teritoriul Braziliei în anii 1500. Astfel, în prezent, limbile vorbite sunt spaniola și portugheza.

Se întinde de la nord de Ecuator până aproape de cercul polar al Antarcticii și este situat între Oceanul Atlantic și Oceanul Pacific.

Se unește cu America de Nord prin Istmul Panama, în care a fost săpat Canalul Panama. La sud se desparte de Antarctica prin Strâmtoarea Drake. America de Sud include și o serie de insule, majoritatea aparținând țărilor de pe continent.

Se remarcă prin trei forme diferite de relief: în vest, Anzii Cordilieri, un lanț muntos activ, de până la altitudinea de 6.959 m, formează de-a lungul coastei Pacificului o adevărată coloană vertebrală a întregului continent. Mare parte din nord și nord-est este acoperită de păduri tropicale, care se

întind pe Valea Amazonului și de-a lungul coastei Caraibilor. În sud, șesuri și pampasuri aride coboară spre punctul rece și stâncos al continentului, Capul Horn. Suprafețele din estul Anzilor sunt acoperite de păduri tropicale și formează vastul bazin al fluviului Amazon.

Are o suprafață de aproximativ 18 milioane km² (inclusiv insulele Falkland (Mal-vine), Galapagos etc., majoritatea în emisfera sudică, situând-o al patrulea continent după Asia, Africa și America de Nord și ca populație pe locul cinci după Asia, Africa, Europa și America de Nord. Continentul cuprinde următoarele 13 state: Argentina, Bolivia, Brazilia,

Fig. nr. 1 – America de Sud cu Argentina și Chile 2025

Chile, Columbia, Ecuador, Guyana, Guyana Franceză, Paraguay, Panama, Peru, Surinam. Patagonia este situată pe teritoriul statelor Argentina și Chile. Țara de Foc aparține uneia dintre (din) cele 23 de provincii ale Argentinei;

Teritoriile caraibiene sunt grupate împreună cu America de Nord (cu excepția Trinidad și Tobago). Iar țările sud-americane de la limitele Mării Caraibilor, cum ar fi Columbia, Venezuela, Guyana, Surinam (singura țară de pe continent cu limba oficială neerlandeza) și Guyana Franceză sunt cunoscute și sub numele de *America de Sud Caraibiană*.

Recorduri: În America de Sud se află cea mai mare cascadă din lume, Cascada Angel, în Venezuela; cel mai mare fluviu, Amazonul; cel mai lung lanț muntos, Anzii (cu cel mai înalt vârf muntos Aconcagua, 6.962 m); cel mai arid loc de pe Pământ, deșertul Atacama; capitala aflată la cea mai mare altitudine din lume, La Paz, Bolivia (3.650 m); lacul navigabil la cea mai mare înălțime (3.810 m) din lume, Lacul Titicaca, precum și cea mai sudică localitate locuită permanent (exceptând stațiile de cercetare antarctice), Puerto Toro, Chile.

America de Sud, cu jungla amazoniană, este unul dintre continentele cu cea mai mare biodiversitate, aici trăind multe specii de animale unice, incluzând piranha, anaconda, jaguarul, lama, vicuña și tapirul.

Circuitul în Argentina și Chile, inclusiv pe *Carretera austral*, parcurgând parțial Patagonia și Țara de Foc, pe urmele lui Emil Racoviță (Bologa, sub tipar), la debutul lui 2025, s-a dovedit foarte interesant și instructiv. El a cuprins vizitarea capitalelor statelor Argentina și Chile, Buenos Aires respectiv Santiago de Chile, precum și incursiunea la cascada Foz de Iguazu în teritoriul argentinian (la confluența cu Brazilia și Uruguay), cu frumuseți naturale unice și localități într-adevăr de la capătul lumii.

Republica Argentina (Bernhardson și Eliseo, 2010; xxx, 1929; xxx, 1966; Readers Digest, 1993) deține o suprafață de 2.780.400 km² (comparativ cu România 238 391 km²) fiind a doua ca mărime după Brazilia în continentul sud-american, are cinci vecini și acces la Oceanul Atlantic (comparativ cu România având tot cinci vecini și acces la Marea Neagră) și o populație de 47 aproape 47 milioane de locuitori (comparativ cu România 20.121.641 locuitori în 2011). Capitala este Ciudad Buenos Aires (o aglomerație urbană cu o populație de aproape 12 milioane de locuitori (Argentina, Wikipedia). Limba oficială este spaniola, reprezentând cea mai mare societate hispanofonă, care folosește în mod universal *voseo*,

utilizarea pronumelui *vos* în loc de *tu*, ceea ce impune și utilizarea formelor alternative de verb; datorită geografiei extinse a Argentinei, spaniola are o variație pronunțată între regiuni, deși dialectul predominant este *Rioplattense*, vorbit în principal în regiunile Pampas (patria vestigiilor *gau-chos*) și Patagonia (regiune rece, aridă și vântoasă în sud) și accentuat în mod similar cu limba napolitană (Argentina, Wikipedia). Religia națională este creștinismul. Moneda națională este peso (\$, ARS) cu subdiviziuni centavos (1 dolar SUA = cca 1.200 pesos).

Chile, oficial **Republica Chile**, este un stat situat în vestul Americii de Sud. Este cea mai sudică țară din lume și cea mai apropiată de Antarctica, care se întinde de-a lungul unei fâșii înguste de pământ între Munții Anzi și Oceanul Pacific. Cu o suprafață de 756.102 km² și o populație de 17,5 milioane (2017), Chile are frontiere cu Peru la nord, Bolivia la nord-est, Argentina la est și Pasajul Drake spre sud. Țara controlează, de asemenea, mai multe insule din Pacific, inclusiv Juan Fernández, Isla Salas y Gómez, Desventuradas și Insula Paștelui și revendică aproximativ 1.250.000 de km² din Antarctica drept Teritoriul Antarctic chilian. Capitala și cel mai mare municipiu al statului Chile este Santiago de Chile, iar limba națională este spaniola (Google search). Moneda națională este peso chilian (\$, CLP) cu subdiviziuni centavos (1 dolar SUA = circa 880 pesos).

Patagonia este o regiune vastă, de stepă, din extremitatea sudică a Americii de Sud, cu suprafață de peste 900.000 km pătrați, guvernată de Argentina și Chile. Regiunea cuprinde trei zone geografice:

- Anzii Patagoniei, cu vârfuri acoperite de zăpadă, de 3.000–4.000 m înălțime (cel mai

înalt vârf: San Valentin – 4.058 m),

- Podișul Patagoniei în centru și est, până ajunge la țărmurile abrupte și stâncoase ale

Oceanului Atlantic și

- Țara de Foc, zonă insulară din sudul Patagoniei, despărțită de continent prin strâmtoarea Magellan, (Românul Iuliu Popper a fost primul explorator al Țării de Foc).

Ea este mărginită de Oceanul Atlantic la est, Oceanul Pacific la vest și multe corpuri de apă care le leagă, cum ar fi Strâmtoarea Magellan, Canalul Beagle și Pasajul Drake la sud (Wikipedia, 2004).

Panamericana (în lb. engleză *Pan-American Highway* și în lb. spaniolă *Carretera Panamericana* / Fig. 2), pe care nu am circulat, este o rețea de

șosele cu un trafic intens de circulație, care traversează continentul american cu mici întreruperi legând Alaska de Țara de Foc. Rețeaua se întinde pe o lungime de cca. 48.000 km, distanța dintre punctele cele mai depărtate din nord și sud fiind de 25.750 km. Panamericana este cea mai lungă cale rutieră. La Congresul al cincilea al statelor americane din 1923 a apărut ideea construirii unei magistrale transamericane, iar hotărârea a fost acceptată și semnată în Buenos Aires la 23 decembrie 1936. În 2009 Panamericana era circulabilă, cu excepția unei distanțe de 90 de km care se întinde între Canalul Panama și nord-vestul Columbiei (Panamericana, Wikipedia).

La 18 august 1897 pleca din Anvers (Belgia), în călătoria sa antarctică, vasul „Belgica”, sub comanda căpitanului Adrien de Gerlache. La bord se afla un echipaj multinațional compus din 19 membri. El avea ca scop explorarea complexă a Polului Sud. Printre protagoniști s-a numărat și eminentul naturalist român Emil Racoviță (Botnariuc, 1964) Plecat din Rio de Janeiro la bordul pachebotului «Oravia» (Botnariuc, 1961; Motaș și Ghica, 1968) el a debarcat la Punta Arenas (Chile), unde a staționat la Hôtel de France, între 3 – 5 noiembrie 1897. De aici a întreprins 20 (23?) de zile o călătorie în pampasurile sud-chiliene și argentinienne, *Patagonia și Țara de Foc* (Motaș, 1964).

Exploratorul E. Racoviță (Racoviță, 1958) a consemnat în însemnări zilnice întâmplările și trăirile din voiajul său terestru și marin. Evenimentul, de răsunet epocal, amintea într-un fel de incursiunea celebrului biolog Charles Darwin, când nava *Beagle* a atins țărmurile Țării de Foc (1832). E. Racoviță a ajuns la Cabeza del Mar, Cabo del Monte, Estancia Mendoza, Ultima Esperanza și a revenit la Punta Arenas în 24 noiembrie. În cursul expediției terestre, care a precedat plecarea în cea antarctică, a colectat numeroase eșantioane de floră și faună locale (Marinescu, 1998).

La întoarcerea din regiunile polare sudice, „Belgica” a făcut o escală în Argentina. Aici, colonia română l-a primit pe E. Racoviță cu onoruri și adevărate banchete.

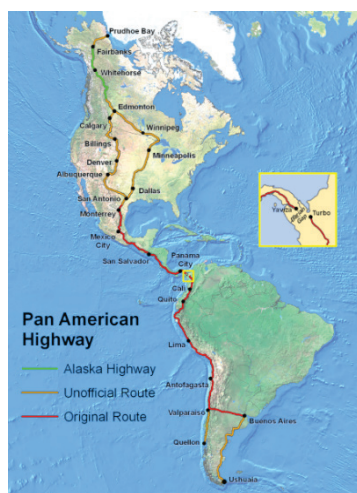

Fig. nr. 2 – Rețeaua de șosele Panamericana (Panamericana, Wikipedia)

Numeroase destinații patagoneze sunt puțin cunoscute, fiind de o frumusețe naturalistică și peisagistică aproape ireală; sunt prezentate ocazional și de TVR1 în tradiționala emisiune doctă și instructivă *Teleenciclopedia*.

Dintre acestea am reținut în mod deosebit orașul San Carlos de Bariloche și împrejurimile din provincia Rio Negro.

Ziua 1

ADELANTE!

Grupul de turiști a cuprins zece persoane.

Plecare pe calea aerului spre Argentina și Chile.

Zbor normal, îndelungat, dar fără întârzieri sau impedimente.

Durata călătoriei a fost prelungită inevitabil de escale mai scurte sau mai lungi pe aeroporturile internaționale Amsterdam (la plecare) și Paris (la întoarcere).

La aeroporturi controale foarte riguroase ale documentelor individuale și de călătorie, ale bagajelor de cală și de cabină, uneori inclusiv cu câini dresați antiexplozibil și antidrog.

Ziua 2

Sosire la **Buenos Aires**, capitala Republicii Argentina, 3,121 milioane locuitori (2022), pe Aeroportul Internațional Ministro Pistarini (Ezeiza).

Arhitectură foarte frumoasă, bulevarde largi cu 3–4 benzi de circulație, trafic intens, arbustul decorativ multicolor *Bougainvillea* pretutindeni.

Tur pedestru al orașului, cu ghidul nostru, pe durata a două ore, după care program individual liber.

După masă am efectuat un tur individual al orașului cu City bus (40 dolari US), numărând 14 stații, până la întoarcerea din locul de plecare.

Palermo este cel mai mare *bario* (cartier), cel mai diversificat și cel mai în vogă (Argentina, Wikipedia).

Am descins în cartierul La Boca. Cu stadionul la Bombonera – teoretic atracția nr. 1 a zonei și numeroase magazine cu articole sportive. La unul dintre cele dedicate lui Lionel Messi, i-am achiziționat nepotului meu Rareș-Alexandru, la cerere, un tricou în culorile verticale alb-albastru ale echipei naționale argentinienne de fotbal, cu numele lui Messi și nr. 10; sper să se bucure. După care am reluat turul orașului.

Seara, plimbare în cartierul San Telmo. Cina la o terasă, cu demonstrații de *tango*, de către o pereche profesionistă și amatori dintre clienți. Prima

încercare a celebrei carne de vită (*vaca, vacuno*) argentiniană, decepționantă: nu trebuia să comand bife *chorizo* (antricot), plin de zgârciuri, ci bife *de lomo* (mușchi)! Țeapă, ar fi spus fiul meu Alexandru-Horea, imperturbabil!

Ziua-lumină durează până la orele 22:00.

Diferența de fus orar este de – 5 ore față de ora României.

Ziua 3

Plecare de la hotel la ora 5:15 pentru zbor (cel dintâi domestic), cu compania FLYBOND / La libertad de volare, la cascada **Iguazú**, primul obiectiv turistic major din periplu, opțional, cu plată suplimentară (500 euro). Am decolat la ora 8:10 cu sosire la 10:00 și retur în aceeași zi la orele 17:00 cu înapoiere la 18:50.

Cascada sau cataracta Iguazú este una dintre cele trei mari atracții ale Argentinei pe lângă Buenos Aires și ghețarul Perito Moreno (*Descoperiți minunile lumii*, 1993; *Argentina*, 2010), alături de celelalte cele mai mari cascade din lume, Niagara (America de Nord: Canada/S.U.A.), Angel (America de Sud – Venezuela), Jog (Asia – India) și Victoria (Africa – Zambia/Zimbabwe) și una dintre cele 40 de minuni naturale ale Americii de Sud; iar Parque Nacional Iguazú, care o înconjoară, are o suprafață de 670 km² de pădure subtropicală. În Europa cea mai cunoscută este cascada Rinului din apropierea localității elvețiene Schaffhausen (văzută în decursul vizitei la fiul meu în Elveția, în 2021), parcurgând valea Rinului pedestru, dus-întors. (Din cele 20 de cascade mai importante din România, cascada Bigăr este inclusă recent în topul celor mai spectaculoase din lume).

Am admirat cascada Iguazú, cu adevărat impresionantă, dinspre partea argentiniană. Turiști numeroși, din lumea largă. Fotografi profesioniști și amatori, în acțiune febrilă, pretutindeni în jur. Totul bine și frumos, dar după cca 40 de minute, o ploaie torențială ne-a gonit spre trenulețul cu care am venit aici. Prea târziu... Uzi până la piele (inclusiv săculețul portabil cu pașaport, ghidul *Argentina* și bani), cei care nu am avut pelerine; de neuitat! Ghidul *Argentina*, nr. 1 din colecția National Geographic Traveler, a devenit inutilizabil ulterior. Partenera de călătorie, prof. Daniela Nica, din Iași, a avut amabilitatea de a-mi oferi un alt exemplar (dublură), cu dedicația: *Pentru un aparte călător curios și plin de umor... Să vă poarte dorul de ducă prin cât mai multe cotloane ale lumii! Daniela și Silviu 8 februarie 2025. Îi mulțumesc încă o dată pentru gest și amabilitate. M-am atașat pe parcursul*

călătoriei la fel de mult și de familia Doru și Alexandra Popa din Caracal, care folosesc bineînțeles uzual perfectul simplu oltenesc, care mi-a plăcut dintotdeauna.

Ziua 4

Zbor (al doilea domestic) spre Ushuaia, Fin del Mundo, cu compania Aerolíneas Argentinas, durata patru ore.

Cea mai sudică (54.8019° S, 68.3030° W) localitate argentiniană, la „capătul lumii”, în care am ajuns în decursul călătoriei. Locul de plecare a majorității croazierelor către Antarctica nu prea îndepărtată. După spusele șoferului de taxi, localitate lipsită de criminalitate.

Cazare la pensiunea MYSTEN KEPÉN (Bien dormir, în idiomul Quechva).

În hol, urarea *SONRÍE*

Cada **dia** (În fiecare **zi**)

Vive cada instante (Trăiește fiecare clipă)

Disfruta (Bucură-te)

Cada **segundo** (În fiecare **secundă**)

Ama (Iubește)

A cada **hora** (În fiecare **oră**)

Se FELIZ siempre (Fii FERICIT mereu)

Ziua 5

Croazieră așteptată pe **Canalul Beagle**, timp de 5 ore, pe o vreme frumoasă, dar rece și foarte vântoasă, cu un catamaran având echipajul (*tripulación*) format din 5 persoane și capacitatea de 195 pasageri.

Priveliște minunată cu munți înalți, înzăpeziți, de ambele părți ale canalului și în perspectivă ghețarul Martiel.

În vecinătate, la țarm, **Puerto Williams**, situat în Țara de Foc, în sudul statului Chile, care își dispută cu Ushuaia (Argentina), de la aceeași latitudine, calificativul de cel mai sudic oraș de pe Glob [recunoscut recent de autorități]. Bază maritimă militară (cea mai sudică din lume).

Prima oprire, în dreptul insulei stâncoase *Isla Martillo*, cu sute de cormorani imperiali, două specii de pinguini: Magellan (*Sphaeniscus magellanicus*) și papua / gentu (*Pygoscelis papua*) și lei de mare – masculi (colosali), femele și pui.

A doua staționare, mai scurtă, în proximitatea unui far, cu cormorani imperiali, vulturi și două foci.

A urmat vizitarea Parcului Național Iguazú, cu un mic Centru turistic, dar interesant (geografie, biologie, etnografie). La intrare enunțul: *Para el que mira sin ver, la tierra es tierra nomás* (Pentru cei care privesc fără să vadă, pământul este doar pământ). Mi-am aplicat în pașaport ștampila dreptunghiulară Ushuaia, Antarctica. Câteva discuții cu turiști localnici și străini. Pentru reconfortare, câteva beri locale (Brahma, Patagonica, Quilmes)!

Ushuaia, situată la antipodi, cu priveliști minunate, evocă istoria epocii explorărilor europene, neterminată încă.

La *Muzeul maritim din Ushuaia*, situat în incinta actualei baze navale, respectiv a fostei închisori a orașului, o surpriză foarte plăcută din expoziția antarctică, pe care o anticipasem din documentarea efectuată înainte de plecarea la drum: Plăcuța comemorativă „To The Romanian Explorer Emil Racovitz (1868–1947) In Memoriam”, amplasată cu sprijinul MAE în cadrul acestui muzeu de către Expediția „Rapapatatierra” (Fig. 3).

Fig. nr. 3 – Plăcuța comemorativă Emil Racoviță (Foto Marin Popa)

Am obținut unele informații și explicații suplimentare de la directorul D.C., nu prea lovace, corospondent consular Ushuaia al Ambasadei Britanice la Buenos Aires.

Cele câteva imagini fotografice, din cele două sălițe, foste celule ale închisorii, nr. 11 și 12, solicitate unui medic urolog argentinian, vizitator cu soția și doi copii, promise prin poșta electronică, nu mi-au parvenit.

Punta Arenas (Chile), portul din care a început expediția antarctică, la care a participat Emil Racoviță alături de coechipierii săi, se află față de El Calafate la o distanță de 492 km (via Ruta 9 și RN40) – adică șase ore și

față de Ushuaia la 627,4 km – adică opt ore (via Ruta 257 și RN3), localități parcurse în periplu, dar traseul nu a inclus și vizitarea sa. Păcat!

Pe peretele unui imobil din centrul orașelului, inscripția cu litere mari, vizibile de la distanță, **Las Malvinas son argentinas y fueganas**. (Malvinele sunt argentinieni și ale Țării de Foc) (sic). Mi-am reamintit imediat expediția oceanografică, care urma să fie organizată de Institutul Român de Cercetări Marine din Constanța în 1982, pentru care îmi procurasem deja echipament adecvat climatului rece, dar care nu a mai avut loc din cauza izbucnirii Războiului nedeclarat al Malvinelor (Falkland); război pierdut de argentinieni împotriva englezilor, după ce aceștia din urmă le-au scufundat rapid principalul crucișător al Marinei Militare Argentinieni, *General Belgrano*! (no comments), după cum Basarabia e România (cine are urechi ...).

La cină, *Rabas frites* (inele de calamar prăjit), iar *Lagostinos al ajillo* (creveți cu usturoi), au rămas pentru altă dată, bineînțeles cu un vin alb (*blanco*) sec excelent.

Ziua 6

El Calafate

Cazare la Apart & Hosteria OLIVA.

Tur al orașului, cu câteva conversații, ad hoc, în spaniolă, la cină – un ceai (sic).

Cugetări/sfaturi vizualizate ad hoc:

La vida es una grande aventura llena de posibilidades. (Viața este o mare aventură plină de posibilități.)

Viaja es la mejor forma de hacer amigos, a abrir la mente y vivir experiencias inolvidables. (Călătoria este cea mai bună modalitate de a-ți face prieteni, de a-ți deschide mintea și de a trăi experiențe de neuitat.)

Invierte en tu mismo. (Investește în tine.)

Si quieres hacer algo AHORA es el momento. (Dacă vrei să faci ceva ACUM este momentul.)

Tu vida es solo tuya. (Viața ta este numai a ta.)

Al final de la vida no es lo que tenessino las experiencias que has vivido. (La sfârșitul vieții nu este ceea ce ai, ci experiențele pe care le-ai trăit.)

No tiene nada que perder. (Nu ai nimic de pierdut.)

Ziua 7

În drum spre El Chaltén, ghețarul Perito Moreno (intrare 4.500

pesos), este al treilea din Parcul Național respectiv. Primul admirat, de la un Mirador, în toată splendoarea sa! Ce păcat de topirea ireparabilă, a acestor frumuseți naturale străvechi, nu foarte îndepărtată.

Topirea accelerată a ghețarilor planetei este unul dintre cele mai dramatice efecte ale schimbărilor climatice, iar pierderile cresc de la an la an.

Această topire, în Groenlanda, dar și în Antarctica, va duce la creștere nivelului mărilor și oceanelor până la un punct critic pentru planetă. Datele arată că nivelul oceanului planetar va urca, în medie, cu aproape un milimetru pe an. Iar până la finalul acestui secol, va crește cu aproximativ un metru și va inunda orașele aflate la altitudine joasă, va distruge plaje și proprietăți.

Cu catamaranul „El condor” am ajuns până la distanța de numai 3,5 m de ghețar.

În gheață, numeroase mici crevase, cu inflexiuni de un albastru extrem de frumos. Uneori se percepe auditiv, fenomenul rupturii (ruptura) ghețarului, cu un sunet specific. În lacul de la baza ghețarilor, la temperatura de 2–6° C, plutesc permanent fragmente de gheață rupte din masiv, ca mici aisberguri (tempanos). În lacuri, aisbergurile evidențiază doar 10% din gheață deasupra nivelului apei și 90% submers; în mare raportul este 30% față de 70%.

Imagini unice cu adevărat încântătoare.

Un spectacol panoramic excepțional.

Opțional plimbare pe lacul Argentino.

Traseul a continuat pe lângă Lago del Desierto.

Un curcubeu frumos, ca de obicei, s-a arătat curând.

Doi condori (*Vultur gryphus*) falnici (cu anvergura aripilor între 3–3,5 m) pluteau majestuos la mare înălțime.

La revenirea pe traseu, pe marginea șoselei, câțiva *guanaco* (*Lama guanicoe*), cel mai mare ierbivor, larg răspândit în America de Sud, asemănător cu lama (*Lama glama*) și vaci de carne Hereford. În lac, bibani, păstrăvi, somoni.

Pe drum, înainte de destinație, am oprit la hotelul La Leona, pentru a ne aplica în pașaport ștampila *Ruta 40*.

Ziua 8

El Chalten

Vizitarea Parcului Național Los Glaciares, pe lângă salba de lacuri, circuite de 5 sau 10 ore, plata cu card (2.250 pesos).

La vedere, majestuosul Munte Fitzroy (3.405 m). Am efectuat un *tracking* (până la o anumită altitudine). A însumat 15 km, cu o diferență de înălțime de 350 m, deloc lesnicios, presupunând un efort fizic considerabil!

Priveliștea oferită de peisajul montan, împădurit, a meritat din plin.

Turiști, de toate naționalitățile, pe numeroasele trasee.

La întoarcere am coborât până la laguna Sendero de los Tres, unde am aflat de existența speciei de algă dulcicolă invazivă *Dydimosphenia geminata*, diatomee care provoacă probleme considerabile turismului local prin proliferare neplăcută în râuri și pâraie; conform indicatoarelor, laguna era necontaminată.

Ziua 9

Plecare spre **Candellario Mancillia**. Zonă a Patagoniei puțin cunoscută și dificil accesibilă din punct de vedere logistic.

Transfer până la Lago del Desierto (70 km), numit Lago del Desierto în Argentina și Laguna del Desierto în Chile, este un lac natural situat în departamentul Lago Argentino, provincia Santa Cruz, Argentina. Situat lângă Monte Fitz Roy și lacul O'Higgins/San Martín, el a fost timp de multe decenii subiectul unei dispute teritoriale între Argentina și Chile, care a escaladat într-o mică luptă la 6 noiembrie 1965, când 40 până la 90 de membri ai Jandarmeriei Argentinei au luptat împotriva a patru carabinieri chilieni. Disputa a fost rezolvată favorabil pentru Argentina în 1994, prin arbitraj internațional. Traversare Lago del Desierto, de la Punta Sur la Punta Norte (1 oră).

Apoi, drum de țară (70 km), între munți înzăpeziți la fel de frumoși, de-a lungul Rio de la Vueltas patagonez. Traseul spre punctul de trecere al frontierei în Chile, pe o potecă accidentată, prin pădure. Multe podețe artisanale, șubrede și dificil de traversat, peste nu puține cursuri de apă (cca două ore). Verificarea identității, cu ștampilarea pașaportului și înmânarea unui bilet, de păstrat pentru prezentare la ieșirea din Chile.

Bagajele au fost cărate cu ajutorul cailor, contra cost (40 dolari SUA). Chiar și fără ele, drumul a fost accidentat și dificil.

După trecerea punctului de control, deplasarea a continuat tot pe un drum forestier pe teritoriul chilian. Tineret mult, cu corturi și biciclete, dar și un german (de 72 de ani, sic), ajutat de grupul nostru de români la împinsul bicicletei la deal.

Cazare la o fermă izolată, în stil rustic.

Ziua 10

Tot Candellario Mancillia.

Ghinion!

Nu ne-am putut continua călătoria spre Villa O'Higgins, conform programului inițial, din cauza închiderii portului, din motive rămase necunoscute.

Spre prânz, doar o plimbare prin împrejurări, de la fermă, pe malul altui lac imens. La debarcaderul închis, o conversație cu un tânăr inginer francez de la uzinele Renault, cu aprecieri din partea mea asupra „rivalului” Peugeot (ca fost proprietar foarte mulțumit de câte un Peugeot 305 și 406). Și alte amintiri proprii agreabile din sejururile în Hexagon.

Pădure bogată înconjurătoare, un mediu favorabil meditației, y compris privind nu puținele călătorii întreprinse cu pasiune anterior – într-o liniște deplină binefăcătoare.

La cină, o surpriză plăcută: miel (*cordero*) la grătar (ca la foarte multe restaurante, observat adesea pe fereastră, din stradă, ca reclamă pentru atragerea consumatorilor). Pregătirea a durat cca două ore, din cauza vântului. Bineînțeles, foarte gustos (chiar în țările renumitei cărnii de vacă), urmat de un vin roșu (*tinto*) sec Corral A 18, D.O. Valle del Monte, Cabernet Sauvignon 2023 (8.000 pesos) la fel de bun ca vinurile albe.

Ziua 11

Plecare spre nord, cu catamaranul, la orele 17, spre Villa O'Higgins.

Discuție hispanofonă sumară cu gazda și apoi la drum.

Traseul, cu autodubița, străbătând din nou văi foarte largi, împrejmuite pe ambele laturi de lanțuri muntoase înalte, cu crestele ninse, străbătute de numeroase mici cascade.

Traversarea în salturi a altui lac imens, a fost incomodă din cauza asocierii vitezei de înaintare între 40–60 km/oră și valurile provocate de vântul puternic; la debarcare aștepta, tăcut, un ofițer de marină în uniformă.

Până la destinație am traversat Rio Mayen.

Cazare la Casas de la Vaqueria, onorată cu același vin roșu Corral A 18.

Am ajuns deja la *jumătatea călătoriei*. Începe numărătoarea ei inversă. Oare vor mai urma?

Ziua 12

Plecare la ora 5:30 spre nord, prin Cochrane, capitala celei mai

izolate zone din Chile, cu traversarea lacului General Carrera, împărțit între Argentina și Chile, cu ape turcoaz, în direcția **Puerto Rio Tranquilo** (270 km).

Am urmat un drum forestier în stare bună, tot în zonă montană, cu cascade. Pe margini brusturi uriași. Am văzut un iepuraș și condori falnici.

Am intrat pe Carretera Austral, nume dat rutei 7 din Chile. Autostrada merge spre sud pe aproximativ 1.240 de kilometri de la Puerto Montt la Villa O'Higgins, trecând prin Patagonia rurală. Lucrări de întreținere. Semnalizatoarele rutiere indică înălțimea la care ajunge zăpada iarna (până la 1 metru), prezența vulpilor, căprioarelor, pumei și vacilor, avertizând frecvent **Maneja con precaución**. Foarte dese troițe, uneori cu drapelul național chilian, dedicate Sf. Sebastian, protectorul conducătorilor auto. Poduri numeroase, botezate cu diferite denumiri, dar, în mod curios, și destule fără nume (*Puente sin nombre*).

Șiruri întregi de bicicliști și motocicliști, de diverse vârste, indiferent de condițiile meteorologice, favorabile sau vitrege, animă în permanență toate căile rutiere.

Pe parcurs, oprire la punctul turistic care marchează confluența râurilor Baker și Neff, cu o vedere panoramică deosebită.

Cazare la pensiunea Marisol Orteca, având la intrare un arbore deosebit de falnic din specia *Araucaria*.

Ziua 13

Puerto Rio Tranquilo

Am intrat o clipă în Capela San Jose, singura bisericuță romano-catolică din localitate, mulțumind Celui de Sus că m-a ajutat să ajung sănătos și aici.

Tot în centru, scheletul expus al unei balene (*Balenoptera borealis*) din Golfo de Penas. Prezența ei la Rio Tranquilo semnifică o conexiune existentă între uscat și mare, precum și importanța protejării naturii ca ecosistem major.

Am avut de optat între Parcul Național San Rafael, cu un ghețar, și Catedrala – Capelele de marmoră (*Marmol*).

Am ales excursia opțională pe lac, cu o ambarcațiune turistică și cca 10 turiști indigeni și străini, echipat obligatoriu cu vestă de salvare, la coloanele de marmoră, însoțit de ghidul profesionist și amabil Vittorio, timp de 1:30 minute (compatrioții au preferat turul de 2:30 minute, dar

pentru mine a fost suficient). Cer acoperit. Spectacol natural impresionant. Zonă protejată. Marmoră de diferite forme și culori, într-o anumită zonă formând un perete lat, de 108 m înălțime, grote în care se putea intra cu ambarcațiunea și atinge pereții. Marmora nu are utilizări economice sau artistice, fiind mai fragilă. Pentru a împiedica înscrierea de grafiti de către idioți din lumea întreagă, turiștii nu mai sunt transportați în apropierea formațiunilor de marmură, spectaculoase. La înălțime plana alt condor majestuos, care se întorcea la cuib; avea oare pui (?!). Lacul, bogat în păstrăvi și somoni. Întoarcerea la țarm, împotriva vântului, extrem de anevoioasă, cu salturi foarte pronunțate pe valuri. După revenirea la țarm, portul a fost închis până a doua zi din cauza vântului intens. În așteptarea compatrioților, am discutat la o cafea cu David (tatăl ghidului), mândru de fiul său. Detalii despre temperaturi (în acel moment doar 9° C), adâncimea lacului, vânturi de până la 100 km/oră, valuri (*ondas*) de până la 4 m înălțime și despre pești cei mai comuni.

Continuăm circuitul către Coyhaique (215 km).

Cazare la pensiune.

Medallón de lomo grill (Medalion de mușchi la grătar), 250 gr. – 20.500 pesos, *pinta* cerveza rubia (halba de bere blondă) locală – 3.500 pesos.

Pe drumul spre pensiune, conversație scurtă cu un elvețian de origine franceză din Basel.

Cină frugală pe balconul camerei, cu altă bere blondă locală, *Kunstmann Torobravo*, la fel de bună ca și alte tipuri gustate de-a lungul călătoriei (ale căror etichete figurează în colecția de pe dulapurile de perete din bucătărie).

Ziua 14

Coyhaique

Următorul parcurs spre Puerto Puyuhuapi (250 km) pe un drum de țară (macadam) neîntreținut și doar ultima sută de km asfaltată, prin Parcul Național Quelat, cu munți înzăpeziți în dreapta și stânga șoselei, într-un peisaj bogat împădurit, cu ploaie (lapoviță) continuă.

Pe drum, oprire la situl arheologic Paradon de los manos. La Cervo Castillio, oprire la un Minimercato pentru cumpărături (eu bere).

Sosire la 15:30 și cazare pe malul unui fiord, la pensiunea Hostal Viento Sur, cu hortensii albastre (foarte mari) la poartă.

Participare la un spectacol de rodeo, timp de o oră (3.000 pesos), păcat

că a fost foarte frig, din cauza vântului nelipsit în zonă. Localnicii jucau la taba (gen pétanque în Franța). Jocul, foarte popular, constă în aruncarea unui tars / astragal (articulație de cal sau miel, configurată cubic, de aprox. 3×2 cm, cu suprafața superioară și inferioară placate cu metal), de la anumită distanță, ca zarurile, astfel încât să cadă cu una dintre ele în sus; se juca pe bani.

Plimbare de seară în centrul localității, scurtă, din cauza frigului și vântului persistent.

Ziua 15

Puerto Puyuhuapi

Doar 9°C (deși este miezul verii)!

La micul dejun (*desayuno*) și lapte rece, foarte gustos, dar iaurtul, din păcate, dulce.

Astăzi parcurgem tronsonul Carreterei Austral până în satul port Chaiten (190 km). Carosabilul foarte bun (asfalt). Trafic moderat. Ploaie continuă. Munții în ceață. Peisaj împădurit, întrerupt pe alocuri de zone întregi cu arbori uscați, culcați la pământ, de vânturile puternice. Pe marginile drumului ferme, cirezi de vaci și turme de oi.

Un stop, pentru cumpărare carne de miel, dar lipsește, nici somon; nu e toată ziua duminică!

Cascada, nu foarte mare, dar frumoasă, La virge,

Viaductul Piedra el Gato (Motanul).

Traversăm Parcul Național Quelat, fiordul Quelat, ne apropiem de Oceanul Pacific.

În depărtare un ghețar.

Un alt lac imens, instalații de acvacultură.

Sosire la Sendreros Puyuhuapi la 14:30.

La masa de prânz un *pisco* (băutura națională din struguri, de 40°), Ceviche mixto (salmon, camarón y pulpo en leche del tigre, terminado con cebolla morado aji verde de tostados de la casa) (Ceviche mixt (somon, creveți și caracatiță, finisat cu ceapă mov, chili verde, pâine prăjită de casă) și o sticluță de Misiones de Renjo alb sec (750 cc).

Cina: un *pisco*, o bere lager, dintre numeroasele încercate, somon cu fructe de mare și vin alb sec (e pleonastic să mai precizez foarte bun!).

Ziua 16

Dimineața program liber. Vreme însorită, dar răcoare. Plimbare de voie în centru.

Pe malul lacului, la debarcader, nimic deosebit de văzut. O troiță dedicată Sf. Petru, protectorul pescarilor. Un tânăr și câinele lui fac baie în lac (la o temperatură de 3–4° C, după spusele lui!). Sportiv. Eu cu geaca, fără să transpir. Altul lansează o dronă simpatică, pentru a surprinde întoarcerea unor caiaciști numeroși de pe lac. Apropo: la știrile TV Antena 1, azi 12 februarie a.c., se prezintă un moment incredibil în Chile: Un caiacist, „înghițit” de o balenă cu cocoșă și eliberat nevătămat!; să fie adevărat?

Un indicator turistic informează: *Only in the Puyuhuapi Canal the Carretera Austral borders the sea. The German cemetery is located behind the house that was the first large collective residence of the group of German settlers who arrived there in 1935* (Doar în Canalul Puyuhuapi, Carretera Austral se învecinează cu marea. Cimitirul german este situat în spatele casei care a fost prima mare reședință colectivă a grupului de coloniști germani care au ajuns acolo în 1935. (Grosse, 1986). Sunt menționate două case care au aparținut coloniștilor Otto Uebel și Ernesto Ludwig (actualmente cu străzi denumite în memoria lor).

Pe unele străzi, indicatoare pentru evacuare, în caz de tsunami! Înseamnă că posibilitatea există. Doamne ferește!

Până la întoarcerea grupului, pentru plecarea spre satul portuar Chaitén (la 180 de km), plajă pe o bancă dintr-un părculeț (la 15° C).

Cazare în Puerto Montt la hotelul Departamento del Sur.

Ziua 17

Chaitén

La micul dejun, tot Ness, produs în Chile.

La orele 11:00 plecare spre Puerto Montt cu trei ferry-boat-uri.

Cu primul, așteptat 1:30 min., am călătorit 30 de minute, cu al doilea (așteptat în mașină, din cauza ploii, 5:40 min, ca urmare a întârzierii, dar sosit spre norocul nostru în cele din urmă seara, altminteri am fi petrecut noaptea în mașină) și cu al treilea 20 de minute. Am ajuns astfel la destinație de abia a doua zi la ora *trei* a.m.; în cursul celei de a doua călătorii pe apă, conversație animată cu Deborah, din Santiago de Chile, foarte vorbăreată.

Noaptea, la sosire, mai funcționau semafoarele.

La prânz: Pichanga caliente o choriliana. (Pichanga picantă sau choriliana).

După cina frugală și alte două feluri de bere locală, m-am plimbat solitar până la țărmul foarte apropiat al Oceanului Pacific. Apus de soare foarte frumos. Miros bine cunoscut de alge marine (prima mea dragoste în biologia marină, la Agigea, în 1970). Foci și delfini în apropierea țărmului. Amintiri plăcute din numeroase alte călătorii la întruniri științifice și de colaborare în țări maritime, la malul altor mări și oceane (Marmara, Egee, Ionică, Tireniană, Mediterană, Baltică, Nordului, Chinei de Sud, Japoniei, Oceanul Atlantic și Indian).

Cazare la hotelul cabană POSADA Kahuel, la 4 km de centrul localității.

Ziua 18

Puerto Varas

Cer acoperit, vreme mohorâtă.

Traseu prin păduri luxuriante, pe lângă lacul Todos des Santos, baza vulcanului Osorno, cascada Saltos de Petrohue cu numeroase depozite de lavă vulcanică sub formă de pulbere.

Șosea foarte bună, cu pistă pentru bicicliști.

Stațiunea Puerto Varas animată, cu o promenadă lacustră și plajă turistică relativ populată, dar fără nimeni în apă, Cazinou, Club Rotary, Club de golf.

Suveniruri de la magazinul de profil de la intrare.

Finele șoselei Carrera Austral.

Deplasare la aeroport, pentru zborul (al treilea domestic) de o oră la Santiago de Chile cu compania domestică PLATAM.

Sosire și cazare la Santiago de Chile la unul dintre hotelurile lanțului cu nume predestinat SOMELIER, două nopți (tot în regim single, cum am avut noroc în jumătate din nopțile petrecute în circuit).

Plimbare de seară, conversație stradală cu inginerul (IT) rus Konstantin și consoarta. Procurarea unei beri de la un magazinăș de licori, care deși se afla pe o stradă principală, circulată, era protejat cu grilaj metalic! și accesibil doar manual, prin acesta, cu dispozitivul de plată (card) în stradă! Avertisment de deplasare în anumite cartiere, mai ales noaptea!

Ziua 19

Santiago de Chile

Capitală impunătoare, situată într-o vale înconjurată de Anzii acoperiți de zăpadă și de coasta chiliană.

Am văzut un singur grafiti: *Chile necesita mejores pensiones ahora*;! (Chile necesită pensii mai bune acum!) Atenționări asupra hoților (*ladrones*), proveniți majoritar din Venezuela.

Dimineța, suisș la Cerro (Parque) Santa Lucia, cu biserica San Francisco și o vedere panoramică splendidă asupra capitalei (31° C).

Apoi, tur pietonal în centru, arhitectură monumentală. Cu ghidul până la un moment dat, după care m-am despărțit de grup, care se deplasa la o piață mare, la inevitabilul (pentru ei) *shopping*. În schimb, eu am ratat piața de pește, care m-ar fi interesat, mai ales comparativ cu altele văzute în alte țări maritime (de ex., Cuba și Maroc).

Într-un pasaj subteran, „Caffeterias” iluminate discret, pe fond muzical, cu profesioniste tinere (*jovenes*) de toate taliile și culorile, oferindu-și serviciile.

Plaza de Armas, marea inimă a vechiului nucleu colonial al orașului, găzduiește două reperi neoclasiche: Palacio de la Real Audiencia din 1808, care cuprinde Muzeul Național de Istorie și Catedrala Metropolitană din secolul al XVIII-lea; intrările sunt gratuite. La Chascona este casa devenită muzeu al poetului Pablo Neruda.

În Plaza de Armas, cu alte profesioniste de vârste diferite, la vedere, se află și un Centru de informare turistică și locul de plecare al City bus (tot 40 de dolari SUA). Din păcate, ultimul, așteptat la orele 16:00, a venit / plecat mai devreme cu cel puțin 10 minute și l-am pierdut. Intenționasem să repet experiența turistică de la Buenos Aires, care a meritat din plin.

M-am consolată la terasa Marco Polo, în compania unui pensionar localnic de origine italiană, agreabil, de la masa vecină, care mi-a spus printre altele că ne aflăm la km 0 al statului Chile (?) și a unei parizience solitare (care se îndeletnicea cu cuvinte încrucișate!) +/- informată despre România, cu un sendviș și un alt tip de bere.

În ultima seară m-am delectat la terasa hotelului, de la etajul VI, cu câteva pahare de Sauvignon alb (sec) cu totul excepțional!

Ziua 20

Întoarcere cu AIR FRANCE, plecare de la Aeroportul Internațional Arturo Merino Benitez la orele 11:55; din avion este posibil să fi văzut vârful înzăpezit al masivului muntos Aconcagua (?) și sosire la Paris la 5:45, cu escală (3,2 ore). Decolare spre București la ora 8:30 (4 ore). Revenire la Constanța tot cu CFR cu sosire la Constanța (1° C). La buna revedere!

Câteva impresii

Călătoria în Argentina și Chile a fost fără îndoială un tur de forță, ca traseu și durată, foarte interesantă, marcând numeroase obiective turistice inedite, renumite.

Durata ei a fost relativ mai lungă decât altele și nu fără solicitarea unui efort fizic considerabil în anumite segmente.

Patagonia, atât argentiniană cât și chiliană, este de o frumusețe peisagistică ieșită din comun, cu dealuri împădurite, munți înalți cu creste înzăpezite, văi foarte largi, ape curgătoare și lacuri imense, unele de un albastru incredibil, apropiat uneori de cel unic mediteranean, cunoscut din oceanografie.

Salturi termice de la temperaturile în jur de 30°C și peste, la Buenos Aires și Santiago de Chile, la cele reci din Patagonia ambelor țări.

Drumurile publice de la macadam la beton sau asfalt, foarte bine semnalizate rutier.

Ciclismul extrem de popular, de la șes la munte, multinațional, cu pasionați de toate vârstele.

Posibilități nesfârșite de *tracking*, *hiking*, *rafting*, *caiac*, *pescuit* în ape dulci și marine.

Argentina e renumită pentru cea mai bună carne de vită și Chile pentru vinuri albe și roșii seci, foarte bune.

Relațiile politice actuale între Argentina de extremă dreaptă și Chile de stânga nu sunt dintre cele mai amicale, cum se întâmplă atât de des între vecini (sic).

America de Sud rămâne atractivă și fascinantă în foarte multe privințe, din punct de vedere naturalistic, peisagistic, etnografic, cultural, lingvistic.

Păcat că din circuit au lipsit unele locuri, de ex. Bariloche (AR) sau Punta Arenas (CL) – portul de plecare al lui Emil Racoviță în Antarctica.

În Chile, la Puyuhuapi, Carretera Austral atinge țărmul Oceanului Pacific.

De-a lungul întregii călătorii m-a desfătat cu limba preferată spaniolă, exersată autodidact pe cât posibil, ca și în Cuba!

ADIÓS!

Bibliografie selectivă

- [1] Argentina, Wikipedia.
- [2] Bernhardson Wayne, Miciu, Eliseo, 2010, *Argentina*, NATIONAL GEOGRAPHIC, TRAVELER, BibliotecaadevăruL, 335 pp.
- [3] Bologa A.Ş., sub tipar, In the footsteps of the Romanian biologist Emil Racovitza in Antarctica. *Noesis*.
- [4] Botnariuc N., 1961, *Din istoria biologiei generale*, cu cap. Ghiță S. *Din istoria biologiei generale în România*, Ed. Științ., București, 757 pp.
- [5] Chile, Google search.
- [6] Marinescu A., 1998, *Emil Racovițăși Expediția „Belgica”*, cap. VIII. Explorarea Patagoniei, Ed. ALL, București, 326 pp + 16 planșe. .
- [7] Motaș C., 1964, Emil Racovițăși expediția antarctică belgiană (1897–1899), în *Emil Racoviță, Opere alese*, C. Motaș, Red. resp., E. Pop, N. Sălăgeanu, R. Codreanu, V.G, Radu, V. P ușcariu, S. Avram Ș., Ed. Acad. R.P.R., București, 813 pp.
- [8] Motaș C. și Ghica C., 1968, *Emil Racoviță 1868–1947*, Éd. Meridiane, Bucarest, Roumanie, 71 pp.
- [9] Racoviță E., 1958, *Spre sud. Prin Patagonia și spre Polul Sud*, ed. îngr. de dr. D. Coman, Ed. Tineretului, București, 120 pp.
- [10] Reader’s Digest, 1993, *Descoperiți minunile lumii*, Univers Publ. SRL, București, 456 pp.
- [11] xxx, 1929, *Minerva Enciclopedie Română*, Preș com. red. A.C. Piteanu, Ed. Com. Red. Enciclop. Rom., Minerva, Cluj, 973 pp.
- [12] xxx, 1966, *Dicționar Enciclopedic Român*, Ed. Politică. București, 959 pp.
- [13] xxx, Google search.
- [14] xxx, Panamericana, Wikipedia.
- [15] xxx, Wikipedia, 2004.

EDUCAȚIA DIGITALĂ, PARTICIPARE CIVICĂ ȘI DEZINFORMARE

Mirabela SCRABA*

tagamirabela@yahoo.com

DIGITAL EDUCATION, CIVICAL PARTICIPATION AND DISINFORMATION

ABSTARCT: This article aims to present the importance of digital education for students. Digital education, civic participation and countering disinformation are interdependent dimensions of the contemporary educational process that require an integrated and strategic approach. Preparing young people for responsible and informed civic participation in the digital society requires the development of complex skills that transcend the boundaries of traditional disciplines and require innovative pedagogical methodologies. Disinformation represents one of the most serious threats to democracy in the digital age.

KEYWORDS: credibility, disinformation, education, fake news, verification.

Introducere

În era digitală contemporană, tehnologia informației și comunicațiilor a transformat radical peisajul educațional, social și politic. Această revoluție digitală a adus cu sine atât oportunități extraordinare pentru dezvoltarea societății, cât și provocări majore care necesită o abordare pedagogică complexă și adaptată realităților secolului XXI. Intersecția dintre educația digitală, participarea civică și fenomenul dezinformării reprezintă una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă sistemele educaționale moderne.

Educația digitală nu mai poate fi percepută ca o simplă componentă auxiliară a procesului educațional tradițional, ci trebuie să devină o dimensiune fundamentală a formării cetățenilor responsabili și critici. În contextul în care mediul digital influențează decisiv percepțiile, opiniile și comportamentele civice ale tinerilor, rolul instituțiilor educaționale în

* Profesor de limba și literatura română la Liceul Tehnologic „Petru Rareș”, Bârlad

dezvoltarea competențelor digitale devine crucial pentru menținerea unei democrații sănătoase și funcționale.

Fundamentele educației digitale în contextul actual

Educația digitală contemporană transcende conceptul tradițional de alfabetizare informatică, integrând o gamă largă de competențe necesare pentru navigarea eficientă și responsabilă în mediul digital. Această abordare holistică include dezvoltarea competențelor tehnice de utilizare a tehnologiilor informaționale, dar și formarea unei gândiri critice și a unei conștiințe etice specifice mediului digital.

Competențele digitale fundamentale includ capacitatea de a evalua credibilitatea surselor de informare online, înțelegerea mecanismelor prin care funcționează algoritmiile platformelor digitale, recunoașterea și analiza diferitelor tipuri de conținut digital, precum și dezvoltarea abilităților de comunicare și colaborare în mediul virtual. Aceste competențe reprezintă baza pentru o participare civică informată și responsabilă în societatea digitală.

Dimensiunea pedagogică a educației digitale impune o reconsiderare a metodologiilor tradiționale de predare-învățare. Educatorii trebuie să dezvolte strategii care să valorifice potențialul tehnologiilor digitale pentru a crea experiențe de învățare interactive, personalizate și relevante pentru realitățile contemporane ale elevilor. Această transformare implică nu doar adaptarea conținuturilor curriculare, ci și o reformulare a rolului profesorului, care devine un facilitator al învățării și un ghid în navigarea complexității mediului digital.

Participarea civică în era digitală

Tehnologiile digitale au redefinit fundamental modalitățile prin care cetățenii se implică în viața publică și exercită drepturile și responsabilitățile civice. Platformele de socializare, forumurile online, aplicațiile mobile și instrumentele de participare electronică au creat noi oportunități pentru angajamentul civic, dar au generat și provocări inedite pentru funcționarea democratică.

Participarea civică digitală se manifestă prin multiple forme: de la semnarea petițiilor online și participarea la consultările publice electronice,

până la organizarea de campanii de mobilizare socială și monitorizarea activității autorităților publice prin intermediul platformelor digitale. Aceste noi forme de participare democratică oferă posibilitatea unei implicări mai directe și mai imediate a cetățenilor în procesele decizionale, dar necesită și dezvoltarea unor competențe specifice pentru a fi eficiente și constructive.

Educația pentru participarea civică digitală trebuie să abordeze atât dimensiunea tehnică a utilizării instrumentelor digitale, cât și aspectele etice și sociale ale angajamentului civic online. Elevii trebuie să înțeleagă importanța respectării diversității de opinii, să dezvolte abilități de dialog constructiv în mediul virtual și să recunoască responsabilitățile care derivă din participarea la viața publică prin intermediul tehnologiilor digitale.

Platformele digitale au facilitat și apariția unor noi forme de organizare civică, de la grupurile de inițiativă locală până la mișcările sociale de amploare națională sau internațională. Această dinamică a participării civice digitale oferă tinerilor oportunități fără precedent de a se implica în cauze care îi preocupă și de a contribui la schimbarea socială, dar necesită și o înțelegere profundă a complexității proceselor democratice și a responsabilităților civice.

Fenomenul dezinformării și impactul său asupra participării civice

Dezinformarea reprezintă una dintre cele mai grave amenințări la adresa democrației în era digitală. Caracterul viral al informației false în mediul online, amplificat de algoritmiile platformelor digitale și de polarizarea crescută a opiniei publice, creează un context în care distorsiunea realității poate influența decisiv procesele democratice și participarea civică.

Mecanismele prin care se propagă dezinformarea în mediul digital sunt complexe și sofisticate. De la crearea de conținut fals aparent credibil, până la manipularea algoritmilor pentru amplificarea anumitor mesaje, tehnicile de dezinformare exploatează vulnerabilitățile psihologice și cognitive ale utilizatorilor, precum și caracteristicile structurale ale platformelor digitale. Fenomenul camerelor de ecou și al bulelor informaționale contribuie la consolidarea prejudecăților existente și la polarizarea extremă a opiniilor.

Impactul dezinformării asupra participării civice este profund și multidimensional. Pe de o parte, informația falsă poate distorsiona percepțiile cetățenilor asupra realității sociale și politice, influențând indirect deciziile electorale și atitudinile față de instituțiile democratice. Pe de altă parte, abundența informației false și incertitudinea asupra credibilității surselor poate genera o stare de confuzie și descurajare care reduce implicarea civică și încrederea în procesele democratice.

Educația împotriva dezinformării trebuie să dezvolte capacitatea elevilor de a identifica și analiza critic diferitele tipuri de conținut informațional, să înțeleagă motivațiile și mecanismele din spatele producției și distribuției de informații false, și să dezvolte strategii eficiente pentru verificarea și validarea informațiilor din mediul digital. Această educație trebuie să fie integrată organic în procesul educațional, nu tratată ca o disciplină separată.

Strategii pedagogice pentru dezvoltarea competențelor digitale critice

Dezvoltarea unei educații digitale eficiente în combaterea dezinformării și promovarea participării civice responsabile necesită implementarea unor strategii pedagogice inovatoare și adaptate specificului mediului digital contemporan. Acestea trebuie să integreze elemente de educație media, educație civică și dezvoltare a gândirii critice într-o abordare holistică și practică.

O primă strategie esențială constă în dezvoltarea abilităților de verificare a informațiilor prin utilizarea instrumentelor și metodologiilor specifice fact-checking-ului. Elevii trebuie să învețe să identifice sursele primare ale informațiilor, să verifice credibilitatea autorilor și publicațiilor, să recunoască indiciile care sugerează manipularea sau distorsionarea informațiilor, și să utilizeze eficient motoarele de căutare și bazele de date pentru validarea informațiilor.

Educația pentru recunoașterea și analiza părtinirii informaționale reprezintă o altă dimensiune crucială. Aceasta include înțelegerea modului în care perspectivele editoriale, interesele comerciale sau politice pot influența prezentarea informațiilor, dezvoltarea capacității de a identifica limbajul tendențios sau manipulator, și formarea unor abilități de comparare și sinteză a informațiilor din surse multiple și diverse.

Simulările și exercițiile practice de participare civică digitală oferă elevilor oportunități de a experimenta în siguranță diferitele forme de angajament civic online. Prin organizarea de dezbateri virtuale, campanii de sensibilizare digitală sau proiecte de monitorizare a autorităților locale prin intermediul platformelor online, elevii pot dezvolta competențele necesare pentru o participare civică efectivă și responsabilă.

Rolul tehnologiei în educația împotriva dezinformării

Paradoxal, tehnologia digitală, care facilitează răspândirea dezinformării, poate fi și un instrument puternic în combaterea acestui fenomen prin dezvoltarea de soluții educaționale inovatoare. Platformele de învățare adaptivă, instrumentele de analiză a conținutului digital și aplicațiile de verificare a informațiilor pot sprijini procesul educațional și pot face educația împotriva dezinformării mai eficientă și mai accesibilă.

Inteligența artificială și învățarea automată pot fi utilizate pentru dezvoltarea de instrumente educaționale care să ajute elevii să recunoască automat anumite tipuri de conținut problematic, să analizeze caracteristicile stilistice și structurale ale textelor care sugerează manipularea, și să dezvolte algoritmi personalizați de verificare a informațiilor adaptați nivelului lor de pregătire.

Gamificarea procesului educațional prin dezvoltarea de jocuri și simulări interactive poate face învățarea despre dezinformare și participare civică mai atractivă și mai eficientă. Prin crearea de scenarii realiste în care elevii trebuie să navigheze printre informații false și adevărate, să ia decizii civice informate și să gestioneze consecințele alegerilor lor, aceste instrumente pot dezvolta competențele necesare într-un mod experiențial și memorabil.

Provocări și perspective de viitor

Implementarea unei educații digitale eficiente în combaterea dezinformării și promovarea participării civice se confruntă cu multiple provocări sistemice și contextuale. Lipsa resurselor tehnologice adecvate în multe instituții educaționale, pregătirea insuficientă a cadrelor didactice pentru abordarea acestor teme complexe, și rezistența față de schimbările curriculare reprezintă obstacole majore care necesită soluții integrate și susținute.

Evoluția rapidă a tehnologiilor digitale și a tehnicilor de dezinformare impune o actualizare constantă a strategiilor educaționale și a competențelor profesorilor. Dezvoltarea de programe de formare continuă pentru educatori, crearea de parteneriate cu organizații specializate în combaterea dezinformării, și stabilirea de mecanisme de monitorizare și evaluare a eficienței programelor educaționale sunt esențiale pentru succesul pe termen lung al acestor inițiative.

Colaborarea intersectorială între instituțiile educaționale, organizațiile societății civile, mediul academic și industria tehnologică poate facilita dezvoltarea de soluții inovatoare și sustenabile pentru educația digitală. Prin combinarea expertizei pedagogice cu cunoștințele tehnologice și experiența practică în combaterea dezinformării, aceste parteneriate pot genera resurse educaționale de înaltă calitate și pot sprijini implementarea programelor la scară largă.

Concluzii

Educația digitală, participarea civică și combaterea dezinformării reprezintă dimensiuni interdependente ale procesului educațional contemporan care necesită o abordare integrată și strategică. Pregătirea tinerilor pentru o participare civică responsabilă și informată în societatea digitală impune dezvoltarea unor competențe complexe care transcend granițele disciplinelor tradiționale și necesită metodologii pedagogice inovatoare.

Succesul acestor demersuri educaționale depinde de capacitatea sistemelor educaționale de a se adapta rapid la transformările tehnologice și sociale, de a dezvolta parteneriate eficiente cu alți actori sociali, și de a investi în formarea și sprijinirea educatorilor pentru a face față acestor provocări complexe. Numai prin astfel de eforturi coordonate și susținute putem forma generații de cetățeni digitali responsabili, capabili să contribuie constructiv la dezvoltarea unei democrații sănătoase în era informațională.

Viitorul democrației depinde în mare măsură de capacitatea noastră colectivă de a educa tinerii pentru a naviga critic și responsabil în mediul digital, pentru a participa constructiv la viața civică și pentru a rezista manipulărilor și dezinformării care amenință fundamentele societății democratice.

Bibliografie

- [1] **Bocoș, M., & Jucan, D.** (2019). *Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculum-ului*. Ediția a III-a. Cluj-Napoca: Editura Paralela 45.
- [2] **Crișan, A.** (2020). Educația digitală în școala românească: provocări și oportunități în era post-pandemică. *Revista de Pedagogie*, 68(2), 45–62.
- [3] **Hobbs, R.** (2020). *Mind Over Media: Propaganda Education for a Digital Age*. New York: W. W. Norton & Company.
- [4] **Popescu, G., & Ionescu, M.** (2021). *Participarea civică a tinerilor în România: provocări și perspective în mediul digital*. București: Editura Universitară.
- [5] **Wardle, C., & Derakhshan, H.** (2017). *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Strasbourg: Council of Europe Report.

SECȚIUNEA PENTRU TINERET

TINERII, SOCIAL MEDIA ȘI ARTA RELAȚIILOR ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

Julianna BALAN¹

julianna.balan@liceucomanesti.ro

YOUTH, SOCIAL MEDIA, AND THE ART OF RELATIONSHIPS IN
CONTEMPORARY SOCIETY

ABSTRACT: This paper examines how social media reshapes the way young people experience relationships in contemporary society. Living between the physical and digital worlds, they navigate emotional expression and identity in a space where visibility, attention, and authenticity intertwine. Digital interactions create new forms of connection, empathy, and solidarity, but despite these tensions, young people can transform technology into a medium of human understanding, using online spaces to cultivate presence, care, and genuine social bonds. Ultimately, digital relationships emerge as a new art of connecting, where sincerity and attentiveness become more valuable than mere appearances.

KEYWORDS: social media, communication, relationships, interaction, empathy.

În era în care lumea încapă într-un ecran, iar distanța se măsoară în cuvinte, tinerii de astăzi trăiesc o revoluție tăcută: aceea a relațiilor transformate de tehnologie. Social media nu mai este doar o extensie a realității, ci o realitate în sine. În acest spațiu al luminii artificiale, prietenia, iubirea, comunicarea și identitatea nu mai sunt simple experiențe umane, ci devin fenomene digitale, simultan sincere și scenografice, reale și iluzorii.

Fiecare generație a avut propriile ei forme de exprimare, dar niciuna nu a trebuit să învețe să-și împartă viața între două lumi: cea fizică și cea virtuală. Tinerii de azi cresc cu două fețe ale realității: una a întâlnirilor reale, a gesturilor și a emoțiilor trăite, și alta a poveștilor online, filtrate prin ecrane. În acest dublu univers, relațiile lor nu dispar, ci se rescriu. Ele capătă noi forme, noi ritmuri, noi vulnerabilități. Așa cum spunea

¹ Elevă în clasa a XI-a A la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești; activează la Centrul de Excelență de limba și literatura română, coordonat de profesor lector Munteanu Silvia-Maria.

Horia-Roman Patapievici, „omul contemporan este o ființă conectată, dar fragmentată.” Această fragmentare se simte cel mai acut în sfera relațiilor, acolo unde prezența și absența se amestecă până la confuzie.

Pe rețelele sociale, fiecare gest devine un semn, fiecare imagine o declarație, fiecare tăcere o absență interpretabilă. Un „seen” poate fi un refuz, iar un „like” poate fi o formă de afecțiune. Social media a schimbat codurile comunicării emoționale, a transformat limbajul în simboluri, reacțiile în măsuri ale valorii personale. Fiecare postare este, în același timp, o confesiune și o mască. Sub lumina albastră a ecranelor, sinceritatea se luptă adesea cu nevoia de a fi plăcut.

Și totuși, în spatele acestei scene digitale, se simte o tandrețe tăcută. Când un mesaj vine „la timp”, când un „bună dimineața” apare într-o conversație neașteptată, când un simplu emoji aduce un zâmbet, toate acestea sunt semne ale unei noi forme de apropiere. Tehnologia, oricât de rece ar părea, poate deveni caldă atunci când este purtată de intenție sinceră.

Tinerii nu mai trăiesc doar pentru a comunica, ci pentru a fi văzuți. Vizibilitatea a devenit noua formă de existență socială. Unii caută recunoașterea prin imagine, alții prin cuvânt sau prin prezență digitală constantă.

Jean Baudrillard scria că „realul nu dispare, ci este înlocuit de reprezentarea lui”. Rețelele sociale au devenit un astfel de loc: o imensă galerie de reprezentări, în care fiecare tânăr își construiește propria legendă personală. În spatele filtrelor și al zâmbetelor se ascund adesea nesiguranță, anxietate, dorința de apartenență. Fiecare fotografie spune o poveste, dar rareori întreaga poveste. Aici intervine drama subtilă a generației digitale: confundarea realității cu aparența. Relațiile devin oglinzi paralele, reflexii ale unui „eu” care vrea să fie iubit pentru ceea ce pare, nu pentru ceea ce este.

Și totuși, nu totul este pierdut. Social media poate fi și o punte. Pentru unii tineri, este locul unde își găsesc vocea, comunitatea, curajul. Internetul adună laolaltă oameni care, altfel, nu s-ar fi întâlnit niciodată. Există în acest haos digital o formă de solidaritate nouă, o empatie care se naște prin cuvânt și imagine. Așa cum observa Daniel Goleman, „empatia este limbajul inimii”. Chiar și prin ecrane, acest limbaj poate fi învățat, exersat, împărtășit.

De fapt, fiecare interacțiune online poate fi o lecție de umanitate. Fiecare poveste împărtășită, fiecare comentariu plin de grijă, fiecare sprijin oferit unui necunoscut demonstrează că empatia nu are nevoie de contact

fizic. Are nevoie doar de atenție. Într-o lume care „scroll-ează” în grabă, a asculta devine un act de iubire.

Dar pentru ca această empatie să existe, trebuie cultivată conștiința. Educația digitală nu este o listă de reguli, ci o formă de înțelepciune. Ea nu trebuie să spună doar „ce să nu faci”, ci „cum să fii tu însuți”. Tinerii trebuie învățați să se recunoască dincolo de filtre, să înțeleagă diferența dintre conexiune și dependență, dintre prezență și expunere. Gabriel Liiceanu scria în „Despre limită” că „libertatea nu înseamnă a putea orice, ci a ști ce merită făcut.” În rețelele sociale, libertatea funcționează la fel: putem fi oricine, dar alegerea de a fi noi înșine este cea care ne salvează de risipire.

În plus, lumea digitală deschide un teritoriu fascinant: formarea unei identități colective, unde individualitatea se întâlnește cu comunitatea. Fiecare profil, fiecare grup devine un spațiu în care tinerii nu doar că se exprimă, ci și se recunosc unii pe alții. În aceste micro-universuri, identitatea nu mai este doar o chestiune personală, ci și o construcție socială, filtrată prin priviri multiple, confirmată sau nu de cei care o urmăresc. Este o identitate care se modelează între sinele privat și sinele public, între dorința de a fi autentic și nevoia de a fi acceptat.

Un fenomen tot mai prezent este „empatia algoritmică”. Tinerii interacționează nu doar cu oameni, ci și cu sistemele care aleg ce văd, când văd și cui se arată. În mod surprinzător, aceste filtre digitale pot ajuta la cultivarea sensibilității: prin feedurile personalizate, descoperim povești și emoții din vieți diferite de ale noastre. În felul acesta, tehnologia devine o fereastră către alte perspective, un antrenor discret al atenției și al grijii pentru ceilalți. Totuși, empatia digitală rămâne fragilă și capricioasă; are nevoie de conștiință și discernământ, altfel riscă să devină doar o iluzie de apropiere.

Această lume paralelă modelează și înțelegerea responsabilității colective. Când un comentariu, un mesaj sau o postare poate aduna mii de reacții, fiecare tânăr simte că poate influența lumea, chiar de la distanță. Micile gesturi: un mesaj de încurajare, un sprijin online pentru o cauză, distribuirea unei inițiative, capătă valoare, transformând social media în spațiul unei solidarități în care contează nu doar cine suntem, ci cum alegem să fim împreună.

Mai mult, aceste interacțiuni digitale stimulează creativitatea și imaginația. Într-un mediu în care poveștile sunt vizuale, interactive și efemere, tinerii învață să construiască sens, să transforme experiențe în semne și

simboluri, să comunice emoție prin text, imagine sau video. În acest fel, gândirea lor se extinde, iar sensibilitatea lor se rafinează, pentru că a crea înseamnă a observa, a simți și a alege cu atenție ce parte a lumii vrem să împărtășim.

În esență, relațiile digitale devin lecții despre prezență și atenție. Fiecare mesaj, fiecare reacție, fiecare gest aparent minor poate fi un act de grijă, un semn că suntem dispuși să vedem și să înțelegem. În acest laborator al conexiunilor, tinerii învață că distanța nu anulează apropierea, că ecranele nu șterg sensibilitatea, iar tehnologia nu anulează umanitatea, ci poate, atunci când este purtată cu responsabilitate, să o amplifice.

Relațiile digitale nu sunt condamnate să fie superficiale, dar pentru a rămâne vii, ele trebuie hrănite de adevăr. O postare sinceră poate valora mai mult decât o mie de imagini publice. Într-o lume în care aparența domină, o simplă confesiune reală, o vorbă de sprijin sau un mesaj sincer pot reda umanitatea acolo unde algoritmi încearcă să o estompeze.

Tinerii nu sunt prizonierii lumii digitale, ci exploratorii ei. Ei au puterea de a o transforma, de a umaniza tehnologia prin sensibilitatea lor. În mod paradoxal, rețelele sociale pot deveni locuri de redescoperire a empatiei, dacă sunt folosite cu luciditate. Într-o lume inundată de imagini, tinerii care învață să privească dincolo de aparență devin artizani ai unei noi forme de relaționare, o relaționare în care sinceritatea devine mai puternică decât algoritmul.

Social media nu a distrus prietenia, iubirea sau comunicarea. Le-a obligat doar să se adapteze. Să se comprime în mesaje scurte, să supraviețuiască printre notificări, să lupte pentru atenție. Dar acolo unde există inimă, există și sens. O generație care știe să simtă prin ecrane este o generație care, oricât de virtuală ar părea, nu și-a pierdut umanitatea.

În final, poate că lumea s-a mutat în ecrane, că mesajele scurte și like-urile au devenit limbajul nostru cotidian. Dar esența relațiilor rămâne neatinsă: nevoia de a fi văzuți, de a fi înțeleși, de a simți că aparținem. Social media ne învață să ne adaptăm, să ne modelăm gesturile și cuvintele, să fim rapizi și vizibili, dar în spatele tuturor acestor mișcări digitale bate aceeași inimă care a căutat mereu conexiunea adevărată.

În această lume nouă, tinerii învață să transforme notificările în punți, să facă din fiecare mesaj o mică fereastră către celălalt, să păstreze umanitatea chiar și atunci când totul în jur pare virtual.

Și poate că aici se află adevărata magie: chiar dacă formele se schimbă,

relațiile rămân arta de a simți, de a aștepta, de a înțelege. Tinerii de azi cresc învățând să fie prezenți în lumi paralele, dar să nu uite că, la capătul fiecărui ecran, există un suflet real care așteaptă același lucru: să fie văzut, să fie simțit, să fie iubit.

Bibliografie

- [1] Nițulescu Ana-Maria. *Generația ecranului: comunicare și identitate în mediul digital*. Editura Trei, București, 2020
- [2] Opriș Daniela. *Educația digitală și formarea competențelor sociale*. Editura Universitară, București, 2021
- [3] Rădulescu Teodora. „De la selfie la identitate: reflecții despre sine în epoca digitală.” *Observator Cultural*, nr. 1130, 2024.

DE LA ECRANE LA SOCIETATE: CUM MODELEAZĂ EDUCAȚIA DIGITALĂ VIAȚA CIVICĂ

Radu Ștefan MIHAI¹
mihairaduștefan@yahoo.com

FROM SCREENS TO SOCIETY: HOW DIGITAL EDUCATION
SHAPES CIVIC LIFE

ABSTRACT: This article highlights the essential role of digital education in fostering responsible civic participation in the digital era. Rapid technological progress and the COVID-19 pandemic have accelerated the shift toward online interaction, transforming how people learn, communicate, and engage socially. Digital education goes beyond technical skills, promoting critical thinking, media literacy, and ethical awareness needed to counter disinformation and strengthen democratic values. Initiatives by UNESCO and the European Union emphasize inclusion, innovation, and civic responsibility as pillars of sustainable digital citizenship.

KEYWORDS: digital education, civic participation, disinformation, media literacy, digital citizenship

Transformările tehnologice rapide din ultimele decenii au creat o tranziție masivă a lumii realului, în lumea digitalului, virtualului. De la calculatoarele imense, ce ocupau încăperi întregi, capabile doar de a realiza un simplu calcul aritmetic, s-a reușit a se atinge nivelul prin care un microcip, de dimensiunea unui bob de orez, să posede capacitatea de a găzdui cele mai puternice motoare de Inteligență Artificială sau prin care un card SD, de dimensiunea unei penițe, să dețină aproape toată Istoria Universală cunoscută. Odată cu pandemia de Covid-19, „transcenderea” către on-line, dinspre off-line, a avut o creștere masivă. Peste noapte, lumea a trecut dincolo de verosimil, „pătrunzând” în ecrane. Totul s-a digitalizat, educația mutându-se la un „Meet”² distanță. Internetul și rețelele sociale au devenit principalele surse de informare pentru tineri și adulți, dar și pentru unele

¹ Elev în clasa a XII-a A, profil Real, specializarea Matematică-Informatică la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești, Coordonator, prof. dr. Silvia Munteanu

² *Google Meet* este o platformă de videoconferințe dezvoltată de Google, utilizată pe

persoane mai în vârstă, ceea ce a generat oportunități, dar și provocări majore pentru societate. În acest context, educația digitală a devenit, și a rămas, crucială pentru dezvoltarea competențelor necesare unei participări civice responsabile și pentru prevenirea efectelor dezinformării.

Conceptul de educație digitală reprezintă un ansamblu complex, amplu, de competențe cognitive, tehnice, cât și sociale necesare pentru utilizarea eficientă, responsabilă, dar și critică a tehnologiilor informaționale. Ea nu se limitează la abilitatea de a folosi calculatoare, smartphone-uri sau aplicații, ci include și dezvoltarea gândirii critice, capacitatea de a analiza și interpreta informațiile, de a evalua credibilitatea surselor și de a naviga în siguranță în mediul online. Educația digitală implică, de asemenea, conștientizarea riscurilor asociate tehnologiilor moderne, cum ar fi protecția datelor personale, securitatea cibernetică și evitarea dezinformării. În plus, aceasta presupune dezvoltarea unei atitudini responsabile și etice în interacțiunea cu ceilalți utilizatori și în producerea de conținut online, ceea ce contribuie la formarea unor cetățeni digitali informați și capabili să participe constructiv în societate.

Participarea civică se referă la implicarea activă și responsabilă a cetățenilor în viața comunității, cu scopul de a influența deciziile politice, sociale și culturale. Aceasta pot include diverse forme de activitate, de la exprimarea opiniilor în mod public, participarea la debate-uri sau consultări civice, până la implicarea în proiecte de voluntariat, inițiative sociale sau activism digital. În mediul on-line-ului, participarea civică a căpătat noi dimensiuni, oferind cetățenilor instrumente pentru a se informa, a mobiliza comunități și a iniția schimbări pozitive la scară locală sau globală – capacitatea de a crea o „revoluție” printr-un simplu „click”. Prin participare civică, indivizii își asumă responsabilitatea pentru bunăstarea comunității, contribuind la consolidarea democrației și la promovarea valorilor sociale și etice.

În ultimele decenii, însă, participarea civică în mediul digital s-a confruntat cu un fenomen extrem de problematic: dezinformarea. Aceasta este fenomenul prin care informațiile falsificate, incomplete sau manipulate sunt răspândite cu intenția sau fără intenția de a induce populația în eroare. Scopul dezinformării poate fi de natură politică, socială, economică sau culturală și include influențarea opiniilor, manipularea percepțiilor

scară largă în perioada pandemiei COVID-19 pentru predare online, întâlniri profesionale și colaborare virtuală în timp real.

sau crearea confuziei în rândul cetățenilor. Este important de remarcat că dezinformarea se diferențiază de simpla informare greșită: în cazul dezinformării, sursa poate avea intenția deliberată de a manipula, pe când informațiile eronate neintenționat nu urmăresc acest scop. Exemplele de dezinformare includ știri false despre evenimente politice, imagini sau videoclipuri manipulate și campanii online care distorsionează realitatea, expunând un ideal „intangibil”. În contextul digital, dezinformarea se răspândește rapid, fiind un instrument de „hic et nuc”, nelimitat de nimic, și poate avea efecte semnificative asupra deciziilor individuale și colective, subminând încrederea în instituții și afectând funcționarea democratică a societății.

Cel mai mare interes pentru dezvoltarea educației digitale a fost prezentat de către Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), ce, în anul 2015, și-a propus să alfabetizeze până în 2030, și dincolo de acest an, cea mai mare parte a populației globale. UNESCO promovează o abordare centrată pe oameni în utilizarea tehnologiilor digitale, asigurând că acestea sunt dezvoltate și aplicate în conformitate cu principiile internaționale privind Drepturile Omului. Organizația consideră tehnologia digitală un bun comun ce poate sprijini realizarea Obiectivului de Dezvoltare Durabilă 4 – Educație 2030 (SDG-4), contribuind totodată la construirea unor perspective educaționale sustenabile după 2030.

Un element esențial al politicilor UNESCO este incluziunea digitală, acordând atenție specială grupurilor marginalizate, precum femeile, persoanele cu venituri reduse, persoanele cu dizabilități și comunitățile minoritare din punct de vedere cultural sau lingvistic. Pentru a sprijini statele membre, UNESCO oferă ghiduri și recomandări pentru dezvoltarea și implementarea de politici și planuri strategice de învățare digitală, adaptate contextului fiecărei țări și nevoilor specifice ale comunităților. Participarea civică reprezintă un „stâlp” al implementării politicilor lor, fiind calea prin care și-au propus prin Declarația Qingdao din 2015 și Declarația Qingdao din 2017, Recomandarea din 2019 privind Resursele Educaționale Deschise, Beijing Consensus din 2019 privind Inteligența Artificială și Educația și Strategia UNESCO din 2021 privind Inovația Tehnologică în Educație, să acționeze.

De asemenea, organizația urmărește transformările tehnologice rapide și impactul lor asupra educației, punând la dispoziția țărilor instrumente precum cadre de competențe digitale pentru profesori, curriculum

pentru inteligență artificială în școli și ghiduri pentru învățarea la distanță. UNESCO sprijină și promovarea bunelor practici la nivel local, prin premii și conferințe internaționale care încurajează schimbul de experiență și dezvoltarea educației digitale.

Prin aceste inițiative, UNESCO evidențiază că educația digitală reprezintă mai mult decât abilități tehnice; ea este un instrument crucial pentru promovarea incluziunii sociale, pentru participarea civică informată și pentru reducerea efectelor negative ale dezinformării în societate.

Educația digitală presupune utilizarea tehnologiilor și resurselor digitale în procesul de predare, învățare și evaluare, oferind acces flexibil, incluziv și personalizat la cunoaștere. Ea dezvoltă competențele necesare adaptării la o societate interconectată și sprijină profesorii prin metode moderne și interactive. Pentru a sprijini această tranziție, Uniunea Europeană a adoptat Planul de Acțiune pentru Educația Digitală, între anii 2021–2027, un document strategic care urmărește crearea unui sistem educațional digital de înaltă calitate, accesibil și echitabil pentru toți cetățenii europeni. Lansat în contextul pandemiei de COVID-19, planul a răspuns nevoii urgente de adaptare a sistemelor educaționale la era digitală și de reducere a inegalităților apărute între statele membre.

Acest plan identifică principalele provocări actuale: lipsa infrastructurii tehnologice în unele regiuni, diferențele de acces la echipamente și internet între grupurile sociale, dar și nevoia de formare continuă a profesorilor în utilizarea eficientă a tehnologiilor digitale. Conform datelor Uniunii Europene, mai puțin de 40% dintre cadrele didactice se declarau pregătite să folosească tehnologia în predare, iar peste 40% dintre elevii de 13–14 ani nu dețin competențe digitale de bază. Planul stabilește două direcții strategice: dezvoltarea unui ecosistem educațional digital performant, bazat pe infrastructură, conectivitate și resurse deschise, și consolidarea competențelor digitale și a gândirii critice pentru combaterea dezinformării și creșterea participării civice informate.

Prin aceste inițiative, Uniunea Europeană, alături de organizații internaționale precum UNESCO, promovează o viziune comună asupra educației digitale – o educație centrată pe incluziune, inovație și responsabilitate socială, menită să formeze cetățeni activi, informați și capabili să navigheze critic în spațiul digital contemporan.

Într-o lume tot mai conectată, educația digitală devine un pilon esențial al participării civice moderne. Competențele digitale nu se limitează la

utilizarea tehnologiei, ci includ capacitatea de a analiza critic informațiile, de a verifica sursele și de a acționa responsabil în mediul online. O persoană alfabetizată digital este capabilă să discearnă între fapte și opinii, să evite manipularea și să contribuie la o cultură civică bazată pe transparență și colaborare.

În contextul transformării digitale, participarea civică a căpătat noi forme și dimensiuni. Internetul oferă astăzi cetățenilor posibilitatea de a se implica activ în viața comunității prin mijloace rapide, accesibile și eficiente. Spațiul digital devine astfel o platformă de exprimare, colaborare și acțiune, unde indivizii pot contribui direct la schimbarea socială.

Educația digitală oferă tinerilor posibilitatea de a se implica activ în comunitate — de la semnarea de petiții online și participarea la campanii sociale până la promovarea voluntariatului digital sau a inițiativelor civice prin rețelele sociale. Numeroase proiecte educaționale au demonstrat că, odată cu dezvoltarea competențelor digitale, crește și dorința de implicare socială. Elevii și studenții care învață să verifice informațiile și să folosească mediul online responsabil devin totodată mai interesați de cauze precum protecția mediului, egalitatea de șanse sau drepturile omului.

Participarea civică digitală se manifestă printr-o varietate de instrumente: petițiile online, care permit colectarea de semnături pentru cauze sociale sau politice; campaniile virtuale, care promovează inițiative legate de mediu, sănătate sau drepturile omului; dar și prin votul electronic, implementat treptat în unele state (Estonia, Franța, SUA, iar lista poate continua) pentru a facilita implicarea democratică. De asemenea, tot mai mulți tineri aleg să se implice în voluntariat digital, oferindu-și sprijinul prin activități la distanță, cum ar fi traducerea materialelor pentru organizații non-guvernamentale, realizarea de materiale de promovare sau participarea la campanii de strângere de fonduri online.

Exemplele sunt numeroase. Campaniile de pe rețelele sociale care promovează protejarea mediului (#FridaysForFuture), sănătatea mentală a tinerilor sau egalitatea de șanse (platforme precum @myvoicemychangeorg, @myndself_hub) au demonstrat că mediul digital poate deveni un catalizator al solidarității. Platforme precum Change.org sau Avaaz au reușit să aducă în atenția autorităților cauze susținute de milioane de semnatari, transformând un simplu gest online într-o formă reală de presiune civică – un simplu click, a devenit o amplă schimbare.

Mediul digital nu mai este doar un spațiu de informare, ci unul de

acțiune socială și participare democratică. Cetățenii, în special tinerii, pot contribui la luarea deciziilor publice, la sprijinirea comunităților vulnerabile și la promovarea valorilor civice, folosind resursele pe care tehnologia le pune la dispoziție. Participarea civică în mediul digital devine, așadar, un pilon esențial al societății moderne, bazat pe implicare, responsabilitate și colaborare globală.

În societatea contemporană, dezinformarea a devenit o armă invizibilă, dar extrem de eficientă, capabilă să influențeze opinii, comportamente și decizii la scară globală. Aceasta constă în răspândirea intenționată sau inconștientă a informațiilor false, adesea prin intermediul rețelelor sociale, unde viteza de propagare depășește cu mult capacitatea de verificare.

Un exemplu relevant îl constituie perioada pandemiei de COVID-19, când mediul online a fost invadat de știri false, teorii conspiraționiste și informații medicale înșelătoare. Acestea au diminuat încrederea în autoritățile sanitare, au provocat confuzie în rândul populației și, în unele cazuri, au avut consecințe directe asupra sănătății publice. Dezinformarea pandemică a demonstrat cât de periculos poate deveni internetul atunci când cunoașterea este înlocuită de zvon.

În ultimii ani, platforme precum TikTok³ au devenit canale majore de influență, mai ales în rândul tinerilor. Un exemplu notabil este Călin Georgescu, care a folosit discursuri aparent motivaționale pentru a atrage atenția publicului, inserând subtil mesaje ideologice și politice. Prin algoritmi de recomandare și distribuție masivă, aceste clipuri au fost amplificate, transformându-se într-o formă de manipulare digitală ce exploatează emoțiile și vulnerabilitatea informațională a utilizatorilor.

Un alt mecanism central al dezinformării este reprezentat de fermele de boți⁴ — rețele automate de conturi false programate să distribuie conținut manipulator, să crească artificial vizibilitatea unor idei și să creeze impresia unui consens public fals. Aceste sisteme pot influența dezbateri politice, pot distorsiona trendingurile și pot impune narațiuni fabricate, slăbind încrederea în sursele reale de informare.

Impactul combinat al acestor fenomene este profund: ele erodează încrederea în instituții, polarizează societatea și transformă mediul digital într-un spațiu al confuziei. Pentru a combate aceste riscuri, este esențial ca

³ TikTok platform analysis and media studies, 2023.

⁴ boți – (din engl. *bots*) sunt programe software automate care imită comportamentul uman pe internet

educația digitală să includă formarea gândirii critice, alfabetizarea media și înțelegerea modului în care funcționează algoritmi și mecanismele de manipulare online. Numai printr-o cultură digitală solidă, bazată pe responsabilitate și discernământ, putem reduce efectele dezinformării și proteja sănătatea democratică a societății.

Educația digitală îi înzestrează pe indivizi cu capacitatea de a acționa critic și responsabil într-o lume interconectată. Prin promovarea alfabetizării media și a conștientizării civice, ea protejează societatea de efectele dezinformării și consolidează reziliența democratică. Ceea a părut inițial cea mai mare problemă a secolului XXI, Pandemia de COVID-19, s-a dovedit a fi punctul de plecare în construirea unei culturi bazate pe implicare etică în mediul digital este esențială pentru formarea unor cetățeni informați, activi și capabili să contribuie la o societate transparentă și colaborativă.

Webografie:

- [1] <https://www.unesco.org/en/digital-education>
- [2] <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education>
- [3] <https://www.oecd.org/en/topics/digital-education.html>
- [4] <https://chatgpt.com/>⁵

⁵ Da, platformă de inteligență artificială ChatGPT a fost implicată în articol în vederea obținerii unor opinii referitoare la gândirea sintetică, fiind un element cheie în educația digitală

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI PROVOCĂRILE EI

Delia-Maria CERCEL¹
pascumarinela@yahoo.com

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ITS INFLUENCE

ABSTRACT: Artificial intelligence has become a major force of the 21st century, influencing the economy, society, and human values. Its rapid development raises ethical issues related to responsibility, privacy, and digital manipulation. Phenomena such as deepfakes and algorithmic surveillance threaten individual freedom and critical thinking. Experts warn that the real danger is not future superintelligence, but the irresponsible use of current AI systems. The solution lies in global regulation, digital education, and an ethical approach to technological progress.

KEYWORDS: virtual, danger, artificial intelligence, control, cyber-attacks, ethical concerns, dehumanization

Inteligența artificială (AI) a devenit una dintre cele mai importante și mai controversate inovații ale secolului XXI. Într-un timp relativ scurt, aceasta a trecut de la un concept teoretic, studiat în laboratoare universitare, la o tehnologie cu un impact profund asupra economiei globale, sistemelor politice și chiar asupra modului în care înțelegem natura umană. Inteligența artificială este prezentă în viața cotidiană prin asistenți virtuali, algoritmi de recomandare, sisteme de recunoaștere facială sau mașini autonome. Totuși, pe măsură ce aceste tehnologii devin tot mai autonome și mai capabile, ele ridică întrebări complexe privind etica, securitatea, intimitatea și locul omului într-o lume digitalizată. Acest articol își propune să analizeze, dintr-o perspectivă academică, principalele provocări și pericole generate de dezvoltarea rapidă a IA, oferind o privire critică asupra modului în care societatea poate gestiona transformările aduse de această revoluție tehnologică.

¹ Elevă la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești, jud. Bacău, clasa a IX-a E, profesor coordonator Pașcu Marinela

1. Evoluția și impactul inteligenței artificiale

Termenul *inteligență artificială* a fost introdus în 1956 de către informaticianul american John McCarthy, în cadrul Conferinței de la Dartmouth, considerată momentul fondator al domeniului. De atunci, AI a parcurs mai multe etape: de la algoritmi simbolici din anii '60-'80, până la rețele neuronale și învățarea profundă (deep learning) care domină astăzi cercetarea. Progresul tehnologic, combinat cu explozia datelor și creșterea capacității de procesare, a permis apariția unor sisteme capabile să depășească performanțele umane în sarcini precum recunoașterea imaginilor, traducerea automată sau jocurile strategice. Exemple precum AlphaGo al companiei DeepMind (2016) sau modelele de limbaj de mari dimensiuni precum GPT demonstrează potențialul enorm al AI. Pe de altă parte, această expansiune rapidă aduce o transformare structurală a economiei globale. Conform raportului McKinsey Global Institute (2023), se estimează că AI ar putea contribui cu până la 15,7 trilioane de dolari la economia mondială până în 2030. În același timp, însă, milioane de locuri de muncă ar putea fi automatizate, ceea ce generează un risc social major.

2. Provocări etice și morale

Una dintre cele mai delicate probleme ale AI este cea etică. Într-o lume în care mașinile pot lua decizii autonome, se pune întrebarea: cine este responsabil pentru consecințele acestor decizii? Dilemele morale sunt multiple. De exemplu, în cazul vehiculelor autonome, algoritmi trebuie să aleagă între mai multe scenarii posibile în caz de accident — o decizie care implică judecăți de valoare. O altă problemă este reprezentată de biasul algoritmic — tendința sistemelor de AI de a reproduce și amplifica prejudecăți prezente în datele de antrenament. Studiile efectuate de cercetători precum Joy Buolamwini (MIT Media Lab) au arătat că algoritmi de recunoaștere facială prezintă o acuratețe mai scăzută pentru persoanele de culoare sau pentru femei, ceea ce poate duce la discriminări sistematice. Pe plan filosofic, se ridică întrebarea dacă mașinile pot dezvolta o formă de conștiință artificială și dacă ar trebui să li se recunoască vreodată drepturi morale. Autorul Yuval Noah Harari avertizează că dezvoltarea AI ar putea

duce la apariția unei noi clase de ființe superinteligente, cu o autonomie care scapă controlului uman (Harari, 2018).

3. Implicații sociale și economice

Inteligența artificială transformă fundamental structura societății. Automatizarea proceselor economice poate aduce eficiență și profit, dar și șomaj tehnologic. Conform World Economic Forum (2024), peste 85 de milioane de locuri de muncă ar putea fi înlocuite de mașini până în 2030, în special în domenii precum producția, transportul și serviciile administrative. Această realitate impune nevoia de politici publice care să sprijine reconversia profesională și educația digitală. De asemenea, AI are un impact semnificativ asupra modului în care oamenii interacționează cu informația. Algoritmii care selectează conținutul din rețelele sociale pot crea bule informaționale, influențând opiniile și comportamentele colective. În România, adoptarea AI se află încă într-o etapă incipientă, dar inițiativele guvernamentale și universitare (precum Strategia Națională pentru Inteligență Artificială 2023–2027) urmăresc integrarea responsabilă a acesteia în economie și educație.

4. Riscuri de securitate și control

Pe lângă problemele etice și sociale, AI ridică și provocări majore de securitate. Sistemele autonome pot fi vulnerabile la atacuri cibernetice sau pot fi folosite în scopuri malițioase. Un exemplu notoriu este tehnologia deepfake, care permite crearea de videoclipuri false, dar convingătoare, utilizate pentru manipulare politică sau șantaj. Mai mult, integrarea AI în domeniul militar ridică dileme dramatice. Armele autonome letale (LAWS – Lethal Autonomous Weapon Systems) pot lua decizii de atac fără intervenție umană, ceea ce contravine principiilor umanității și dreptului internațional. Organizația Națiunilor Unite a atras atenția, în repetate rânduri, asupra riscurilor unei curse a înarmării bazate pe AI. De asemenea, supravegherea bazată pe algoritmi reprezintă o altă formă de pericol. Țări precum China au implementat sisteme de credit social alimentate de AI, care monitorizează și evaluează comportamentul cetățenilor. Astfel de practici pot conduce la restrângerea libertăților individuale și la apariția unui nou tip de autoritarism digital.

5. Necesitatea reglementării globale

Pentru a limita riscurile și a valorifica potențialul IA, este esențială adoptarea unor norme etice și juridice la nivel internațional. Uniunea Europeană a făcut un pas important în această direcție prin AI Act (2024), primul set de reguli care clasifică sistemele de IA în funcție de riscul pe care îl prezintă. Aceste reglementări subliniază principiile transparenței, responsabilității și controlului uman. Totuși, provocarea rămâne globală, deoarece tehnologiile AI se dezvoltă în contexte culturale și politice foarte diferite. Educația joacă, de asemenea, un rol crucial. O societate informatizată are nevoie de cetățeni care înțeleg mecanismele de funcționare ale AI, riscurile asociate și implicațiile sale etice. Universitățile și centrele de cercetare trebuie să colaboreze cu sectorul privat și cu autoritățile pentru a promova o dezvoltare sustenabilă a tehnologiei.

6. De ce inteligența artificială minte miliarde de oameni

Profesorul John Lennox atrage atenția asupra unui aspect adesea trecut cu vederea în discuțiile despre inteligența artificială: nu pericolele ipotetice ale unei superinteligențe care ar putea apărea într-un viitor îndepărtat ar trebui să ne preocupe cel mai mult, ci efectele imediate ale tehnologiilor actuale. El vorbește despre problemele etice pe care le generează deja AI-ul și despre cât de înfricoșătoare pot fi consecințele acestora. Ceea ce îi sperie cel mai tare pe oameni, spune doctorul, nu este puterea abstractă a algoritmilor, ci capacitatea lor de a înșela. În special, el se referă la fenomenul falsurilor profunde – deepfakes – imagini și videoclipuri generate de AI care pot părea perfect reale. În opinia sa, acestea reprezintă una dintre cele mai mari amenințări actuale, mai ales în context politic.

Profesorul John Lennox amintește că subiectul a fost discutat chiar de către alianța de informații „Cinci Ochi” – formată din Australia, Noua Zeelandă, Canada, Marea Britanie și Statele Unite. Acești actori majori din domeniul securității au identificat furtul de identitate prin falsuri profunde drept una dintre cele mai îngrijorătoare tendințe. El citează chiar un oficial care a spus: „Miliarde de oameni nu vor avea nicio idee care este adevărul.” Această afirmație, spune doctorul, ar trebui să ne pună serios pe gânduri. Pentru el, această realitate este personal tulburătoare, mai ales când se gândește la lumea în care vor crește nepoții săi. Nu mai este vorba

despre scenarii science-fiction, ci despre tehnologii deja implementate, care influențează viața de zi cu zi. În acest context, el face o reflecție profundă: „Dumnezeu, în înțelepciunea Sa, a unit inteligența cu conștiința.” Cu alte cuvinte, inteligența umană este însoțită de o dimensiune morală, spirituală, conștientă.

Cei care vorbesc astăzi despre construirea unei „mașini conștiente” par să ignore un fapt fundamental – nimeni nu știe cu adevărat ce este conștiința. Profesorul subliniază că, deși fiecare om o experimentează, nici știința, nici filosofia nu pot oferi o definiție clară. De aceea, ideea de a crea conștiință artificială pare, cel puțin deocamdată, illogică și imposibilă.

În continuare, el își exprimă îngrijorarea față de supravegherea digitală și intruziunea tehnologică în viața privată. Aceasta a devenit, spune el, extrem de sofisticată, iar argumentul „dacă vrei pace și siguranță, renunță la libertatea ta” este folosit tot mai des în întreaga lume. În opinia doctorului, acesta este un pericol moral major: sacrificarea libertății individuale pentru un sentiment fals de protecție. Mai mult, el povestește o experiență personală: i s-a arătat un fals digital care reproducea perfect chipul și vocea sa. Copia era atât de convingătoare încât l-a înspăimântat. Și, ceea ce l-a șocat cel mai mult, a fost costul: doar câțiva dolari pentru a crea o imitație aproape perfectă a propriei persoane. Pentru doctor, toate acestea nu mai țin de viitor, ci de prezentul imediat. Trăim într-o lume în care adevărul poate fi falsificat, libertatea poate fi cumpărată, iar realitatea însăși poate fi recreată artificial. Iar această lume, avertizează el, va fi moștenirea plină de provocări a generațiilor următoare.

Concluzii: Inteligența artificială este, în esență, o oglindă a umanității: amplifică valorile, dar și vulnerabilitățile noastre. Iar acest lucru este valabil de la medicină și educație până la securitate și economie, AI are potențialul de a transforma radical lumea în care trăim. Totuși, fără o reflecție etică profundă și fără mecanisme de control, ea poate deveni un factor de destabilizare. Provocarea secolului XXI nu este aceea de a opri progresul tehnologic, ci de a-l orienta în slujba binelui comun. O inteligență artificială responsabilă, guvernată de principii morale și juridice clare, poate contribui la o societate mai echitabilă și mai prosperă. În schimb, o AI scăpată de sub control poate amenința însăși esența libertății și demnității umane.

Bibliografie:

- [1] Buolamwini, J. & Gebru, T. (2018). Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification. MIT Media Lab. Harari, Y. N. (2018).
- [2] 21 de lecții pentru secolul XXI. Editura Polirom. McKinsey Global Institute. (2023).
- [3] The Economic Potential of Generative AI: The Next Productivity Frontier. Russell, S. & Norvig, P. (2021).
- [4] Artificial Intelligence: A Modern Approach (4th ed.). Pearson. World Economic Forum. (2024).
- [5] The Future of Jobs Report. Geneva. Comisia Europeană (2024). Artificial Intelligence Act (AI Act). Bruxelles. Strategia Națională pentru Inteligență Artificială 2023–2027, Guvernul României. ONU (2023).
- [6] <https://www.chilieathonita.ro/2025/10/20/de-ce-inteligenta-artificiala-minte-miliarde-de-oameni-prof-john-lennox/>

PROVOCĂRILE TEHNOLOGIEI SAU OMUL CAPTIV ÎNTRE MINTE ȘI INIMĂ

Elena-Lacramioara BUTUCARU-MERLUȘCĂ¹

pascumarinela@yahoo.com

THE CHALLENGES OF TECHNOLOGY OR THE MAN TRAPPED
BETWEEN MIND AND HEART

ABSTRACT: The mind is the lever which propels ideas, but the soul and the heart are receivers, who really feel their putting into practice, turning every thought into a inner feeling, and every word into a positive or negative emotion. The paper aims to underline the battle between technological challenges of the virtual world and the humanity which emphasize our potential and makes us unique in the universe.

KEYWORDS: confidential, artificial intelligence, spirituality, mind power, discrimination

Motto: „Sunt om și nimic din ce este ome-
nesc nu-mi este străin.” (Publius Terentius
Afer)²

A. Puterea minții sau trăirile sufletului?

În societatea actuală, progresele tehnologiei din ultimii ani au făcut ca inteligența artificială să fie o parte esențială din viața noastră, pe care nu o putem ignora. De la asistența virtuală în multe domenii, până la roboții care încep să ia locul oamenilor, inteligența artificială (IA) este nelipsită din cotidian, iar utilizările ei se extind tot mai mult. În același timp apar întrebări complexe care țin de etică, aspecte de natură morală și socială care au impact asupra societății, impunându-se găsirea de soluții care să asigure prevenția abuzurilor și beneficii maxime pentru toți cei implicați. Așadar, omul se află într-o mare dilemă, la intersecția dintre mit și realitate, iar o întrebare esențială este legitimă: „Încotro se îndreapta ființa umana, indecisa între a accepta forța tehnologiei, sau a conviețui în mod

¹ Elevă la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești, jud. Bacău, clasa a IX-a E, profesor coordonator Pașcu Marinela.

² „Homo sum: humani nihil a me alienum puto.”

autentic, bazându-se pe educație și puterea divină?” Astfel, întrebarea retorică: „Cine a fost mai întâi, oul sau găina?”, încă frământă mințile, îmbrăcând noi forme: „Cine este mai deștept: omul sau inteligența artificială?” Indubitabil, răspunsul va fi: OMUL. Considerat, creația supremă a lui Dumnezeu, dotat cu inteligență și discernământ, Omul nu va putea fi niciodată înlocuit. Se vehiculează adesea idea că inteligența artificială va ajunge să domine omul, depozându-l de locul de muncă, însă aceasta îi poate lua omului confortul material, dar niciodată, pe cel mental sau spiritual. Minteă umană este parghia care propulsează ideile, dar sufletul și inima sunt „receptorii”, care simt cu adevărat și stimulează punerea lor în practică, transformând fiecare gând într-o trăire lăuntrică, și fiecare cuvânt într-o emoție pozitivă sau negativă.

B. Ființa umană între inteligență și discernământ

Emoțiile și trăirile sunt lucruri firești, caracteristice speciei umane, și nu pot fi înlocuite prin nici un fel de tehnologie. „Că elita inteligenței artificiale crede că sentimente precum dragostea, durerea, bucuria, tristețea și tot ceea ce stârnește sufletul uman cu sentimente și emoții pot fi pur și simplu transferate într-un artefact al mașinii, în creierul computerului, pare dispreț față de viață, o negare a propriei experiențe umane,” afirma Joseph Weizenbaum, în lucrarea *Computer Power and Society*.

Dar oare, mașinăria va avea vreodată capacitatea de a empatiza, de a aduce emoții pozitive, de a îmbrățișa cu sufletul, de a încuraja, de a face compromisuri de dragul unui confort sporit? Va ști să dubleze vorbele cu fapte care să îți aline suferința? Va fi capabilă să îți cuprindă mâinile tremurânde și reci, între palmele calde și generoase, și cu o îmbrățișare prelungă, în care inimile să vibreze la unison, să te facă să uiți durerea? Va avea puterea, să îți fie aproape, atunci când toți ceilalți vor da bir cu fugiții, invocând diverse scuze? E ușor să copiezi, e greu să înlocuiești! Iar Omul, nu poate fi înlocuit! Îi poți ține mintea captivă, dar nu îi poți înrobi inima! Nu îi poți suprima trăirile, simțirile, durerea, extazul, bucuria, micile emoții! Inteligența artificială îi poate aduce confort material, dar niciodată psihic. Pentru că omul simte, trăiește, iubește, dăruiește! Cu toată ființa lui, în toată splendoarea lui, pe care mulți se străduiesc să o transforme într-o mașină fără viață. Afirmăția: „Crede și nu cerceta” se referă strict la modul în care trebuie să abordăm unele aspecte ale vieții,

doar în ceea ce privește puterea divină. Viața este ca o scenă de teatru, unde mulți actori își joacă rolurile, majoritatea rămân în mintea publicului, dar extrem de puțini rămân și în inima celor care au urmărit spectacolul, după ce cortina s-a tras.

Una dintre marile provocări etice ale IA este efectul deciziilor luate de „mașinării” asupra vieților individuale. Mecanismele care stau la baza inteligenței artificiale sunt din ce în ce mai capabile să ia decizii autonome în aspecte ale vieții cum ar fi: sănătate, educație, locul de muncă și sistemul de justiție. Însă astfel de decizii nu sunt întotdeauna transparente iar rezultatele pot fi inechitabile sau discriminatorii. De exemplu, în domeniul sănătății, algoritmiul intervin în decizii privind diagnosticul și tratamentele pacienților, iar erorile care pot interveni pot avea consecințe grave. Un principiu al medicinei este acela că nu există boli, ci doar bolnavi, că fiecare organism este unic și că un tratament care dă rezultate în cazul unuia, poate să fie inefficient sau chiar nociv pentru altul cu același diagnostic, dar cu un context medical diferit. În domeniul angajării, IA se folosește pe scară largă pentru analiza CV-urilor și pentru selecția candidaților la anumite joburi, dar acest proces favorizează anumite grupuri și discriminează altele, reflectând prejudecăți. Prin urmare, tot inteligența umană trebuie să intervină pentru a corecta inechitățile, deciziile automatizate necesitând revizuire și monitorizare constantă pentru a nu se perpetua inechitățile, pentru a nu se promova prejudecăți și pentru a nu se avantaja sau discrimina anumite grupuri etice, sociale, culturale sau de altă natură.

O altă provocare de natură etică este protecția datelor personale. Întrucât IA are nevoie de o mare cantitate de informație pentru a face selecții corecte și previziuni aproape de realitate, datele putând include informații sensibile precum istoricul medical, stilul de viață (incluzând stiluri de viață alternative) sau alte preferințe personale cu grad ridicat de confidențialitate. Dacă aceste informații nu sunt protejate corespunzător, pot interveni abuzuri și inechitățile. Accesul la datele personale ale utilizatorilor ridică întrebări privind modul și scopul utilizării acestor date și accesul la ele. În acest scop se iau măsuri care reglementează și protejează drepturile de confidențialitate ale utilizatorilor și care obligă companiile să fie transparente privind modul în care colectează și utilizează datele. Experții sunt de acord că legislațiile de tipul GDPR (Regulamentul General privind Protecția Datelor) vor trebui constant adaptate și extinse pentru a răspunde provocării noilor tehnologii.

C. Rațiune și spiritualitate

Privind lucrurile din perspectivă teologică, spirituală, adagiul antic al înțeleptului Solomon este cât se poate de actual în contextual pe care îl dezbatem: „Frica de Dumnezeu este inceputul înțelepciunii; cei fără minte disprețuiesc înțelepciunea și stăpânirea de sine.” Însă *homo sapiens*, omul inteligent, înțelept devine *homo obsoletus*, omul de prisos, complet inutil după ce și-a cedat puterea algoritmilor, afirmă cercetătorul Anders Indset. Și cum poți să îi dai inteligenței artificiale statutul sau rangul de stăpân, când emoțiile te copleșesc, iar mintea, care reprezintă liantul dintre inimă și suflet, este cea pe care o înrobești?! Credința și speranța îți dau aripi, iubirea îți dă putere, iar înțelepciunea și discernământul, te definesc ca Om! Poți manipula mintea unui Om, îl poți subjugă, îi poți spulbera visele, dar nu îi vei putea lua vreodată, ceea ce este nativ: identitatea, demnitatea și inteligența! Va fi suprem, indiferent de context, pentru ca desăvârșirea creației Lui Dumnezeu, să nu poată fi contestată! Iar provocarea cea mai mare, vine la pachet cu incertitudinea. Căci nu poți susține teorii, fără afirmații reale, cum de altfel, nu poți emite păreri, atâta timp cât rețelele de socializare sunt pline de știri false. Pericolul pândește din umbră la tot pasul dacă omul nu este capabil să își folosească la maxim puterea sa de a discerne binele de rău. Tocmai de aceea, educația dobândită în mediul familial, joacă un rol esențial în creșterea și dezvoltarea unui copil. Curiozitatea împinsă la extreme, rebeliunea accentuată, anturajul și naivitatea, sunt factorii care contribuie la manipularea oricărei persoane. Singurul avantaj este îmbunătățirea cunoștințelor. Marele dezavantaj este faptul că, bazându-se pe inteligența artificială, mintea omului stagnează și își pierde lent, doza de inteligență cu care a fost dotat, ca ființă supremă. Omul își pierde capacitatea de memorare, de stocare a informațiilor, de a discerne, spiritul critic și se aliniază tacit lângă cei care se resemnează continuu, sub deviza „Așa trebuie să fie!”

Este, așadar, de datoria noastră, a generațiilor tinere, să restabilim echilibrul atât de fragil între inimă și minte. Și dacă vreodată vom fi nevoiți să alegem între minte și suflet, să ne folosim de puterea minții, dar să ne urmăm sufletul, cu trăirile și emoțiile sale firești. Doar așa ne vom simți oameni împliniți și ne vom bucura deplin de viață, cel mai frumos dar pe care l-am primit de la Dumnezeu.

Bibliografie:

- [1] <https://ca.koshachek.com/articles/cele-mai-bune-citate-critice-despre-inteligenta.html>
- [2] <https://www.unica.ro/diverse/citate-despre-oameni-natura-umana-in-citate-aforisme-si-povete-418275>

CRONICA

INTERFERENȚE IDEATICE ȘI TRANSFORMĂRI EDUCATIONALE: SIMPOZIONUL NAȚIONAL „DIMITRIE GHICA – COMĂNEȘTI”, EDIȚIA A XIV-A

Lavinia MISĂILĂ*
misaila_lavinia@yahoo.com

IDEOLOGICAL INTERFERENCES AND EDUCATIONAL TRANS-
FORMATIONS: THE “DIMITRIE GHICA – COMANESTI”
NATIONAL SYMPOSIUM, 14TH EDITION

ABSTRACT: The 14th edition of the National Symposium “Dimitrie Ghica – Comănești,” held on August 2, 2025, at the Sala Coloanelor of Palatul Ghika, brought together researchers, academics, students, and local community representatives to discuss contemporary issues at the intersection of religion, art, and science, as well as digital education, civic participation, and misinformation.

The symposium featured a rich program of academic presentations, theological reflections, cultural performances, and innovative technological applications. Presenters explored the historical and modern impact of human activity on the environment, the ethical and societal challenges posed by artificial intelligence, and the role of religion and art in shaping human knowledge and cultural identity.

Highlights included discussions on AI as a “cognitive mirror,” its influence on education and mass media, historical and biographical studies of influential Romanian figures, and student-led technological initiatives addressing youth mental health. Cultural and artistic moments, including choral performances and theatrical presentations, underscored the integration of creativity and scholarship.

This multidisciplinary approach emphasized the importance of dialogue between fields, the preservation of cultural heritage, and the ethical application of technological advances. The symposium demonstrated the enduring relevance of interdisciplinary research in fostering societal progress and the humanistic understanding of contemporary challenges.

* Prof. dr. la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghica” Comănești, Județul Bacău, inspector școlar general adjunct la Inspectoratul Școlar Județean Bacău, membru titular DIS-CRIFST al Academiei Române

KEYWORDS: digital education, artificial intelligence, religion and art, cultural heritage, academic symposium, interdisciplinarity.

Ediția a XIV-a a Simpozionului Național „Dimitrie Ghika – Comănești”, desfășurată la 2 august 2025 în Sala Coloanelor a Palatului Ghika, a constituit un cadru de dialog între cercetători, cadre didactice, studenți și reprezentanți ai comunității locale. Evenimentul a vizat două teme majore: interferențele ideatice între religie, artă și știință și educația digitală, participarea civică și dezinformare. Programul a combinat prezentări istorico-culturale, reflecții teologice, discuții privind tehnologiile digitale în educație și aplicații practice pentru tineret, evidențiind rolul interdisciplinar al educației și culturii în societatea contemporană.

Simpozionul Național „Dimitrie Ghika – Comănești” se remarcă printr-o abordare integrativă, reunind perspective istorice, științifice, artistice și religioase. Ediția din 2025 a adus în prim-plan provocările și oportunitățile educației digitale, implicarea civică a tinerilor și combaterea dezinformării, alături de reflectarea asupra valorilor culturale și spirituale tradiționale și s-a consolidat ca un cadru de dialog între știință, cultură și religie, în care educația digitală și tehnologiile emergente se intersectează cu valorile tradiționale și cu patrimoniul cultural local. Ediția a XIV-a a accentuat rolul interdisciplinar al educației în formarea unei societăți responsabile, critice și etice.

Ec. **Viorel Miron**, primarul orașului Comănești, a salutat participanții și a subliniat importanța simpozionului pentru comunitatea locală și pentru promovarea valorilor culturale și educaționale ale regiunii Bacău. Prezentările care au urmat au evidențiat contribuțiile diverse ale participanților:

Sesiunea științifică și tematică:

1. Academicianul, prof. dr. ing. **Mihail-Viorel Bădescu** de la Universitatea Politehnică din București, Prim-vicepreședinte al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române a prezentat lucrarea: *Scurtă privire asupra evoluției impactului omului asupra mediului*.

De-a lungul timpului, societățile umane au fost supuse unor fenomene greu de controlat, cauzate atât de mediul fizic (climă și vreme nefavorabilă, furtuni, cutremure, erupții vulcanice), cât și de mediul social (creșteri și migrări de populații, agresiuni ale unor populații vecine mai puternice). Caracterul greu de controlat al acestor fenomene a determinat omenirea

să se orienteze mai puțin spre combaterea cauzelor și mai mult către prevederea și diminuarea efectelor nefavorabile. Una dintre soluțiile care s-au dovedit eficiente de cele mai multe ori în contracararea acestor efecte a constat în modificarea adecvată a acelor caracteristici ale mediului fizic care sunt controlabile: flora și fauna, solul, apa, relieful. Vom reaminti într-o manieră succintă modificările deliberate pe care omul le-a adus mediului fizic și despre tehnologiile inventate și folosite în acest scop.

Prezentarea a analizat modul în care societățile umane s-au adaptat la fenomene naturale și sociale greu de controlat, de la cutremure și erupții vulcanice la migrații și conflicte, și a evidențiat intervențiile deliberate asupra florei, faunei, solului și apei, precum și tehnologiile utilizate pentru reducerea efectelor nefavorabile.

2. Prof. univ. dr. **Daniel CONDURACHE**, președinte al DIS-CRIFST, membru corespondent al Academiei Române, a prezentat lucrarea: *Inteligența artificială în mass-media*.

Inteligența artificială (IA) a început să joace un rol crucial în domeniul mass-media, transformând modul în care informațiile sunt produse, distribuite și consumate. Tehnologiile IA, precum procesarea limbajului natural, recunoașterea imaginilor și învățarea automată sunt utilizate pentru automatizarea redactării de știri, personalizarea conținutului pentru utilizatori și moderarea comentariilor online. În plus, IA contribuie la detectarea dezinformării și la analiza rapidă a tendințelor în rețelele sociale. Deși aduce numeroase beneficii, utilizarea IA în mass-media ridică și dileme etice legate de transparență, acuratețea informației și impactul asupra locurilor de muncă din jurnalism. Tendințele din anul 2025 în acest domeniul vor fi evidențiate succint.

Analiza impactului IA asupra mass-mediei, cu accent pe automatizarea redactării știrilor, personalizarea conținutului și detectarea dezinformării. Lucrarea a discutat dilemele etice privind acuratețea informațiilor și transformările locurilor de muncă în jurnalism.

3. Prof. dr. **Lenuța Alboai**e, decan la Facultatea de Informatică, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, a prezentat lucrarea: *Oglinda algoritmică și reconfigurarea raportului dintre om, cunoaștere și tehnologie*.

Prezentarea propune o reflecție critică asupra modului în care inteligența artificială acționează ca „oglină algoritmică” a cunoașterii umane, reconfigurând relația dintre om, educație și tehnologie. Sunt analizate implicațiile utilizării AI în spațiul educațional, tensiunile dintre reflecția

digitală și gândirea critică, precum și pericolele reprezentate de biasul algoritmic și dezinformare. În acest context, este explorată posibilitatea unei colaborări etice și conștiente între om și mașină, în care tehnologia devine partener de cunoaștere, nu substituit.

S-a abordat modul în care AI acționează ca „oglină algoritmică” a cunoașterii umane, influențând educația și relația om-tehnologie, și provocările etice legate de biasul algoritmic și dezinformare.

4. Prof. univ. dr. habil. CS I **Dan-Gabriel Sîmbotin** de la Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gheorghe Zane” Iași, președintele Filialei Iași a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, a prezentat lucrarea: *Inteligența artificială vs. inteligența umană. Cât de asemănători suntem?*

Prezentarea a încercat să răspundă la întrebarea dacă inteligența artificială este o concurență reală la gândirea umană. Această întrebare este cu atât mai actuală cu cât la începutul acestui an s-au publicat rezultatele unui experiment realizat de echipa Profesorului Cameron Jones, cercetător la UC San Diego’s Language and Cognition Lab în cadrul căruia s-a ajuns la concluzia că Chat GPT-4.5 a trecut testul Turing. Chiar dacă controversat, testul Turing este considerat un reper în evaluarea IA și a modului în care aceasta se apropie de inteligența umană. După ce la sfârșitul secolului trecut (1980–2000) s-a vorbit despre o iarnă a IA (winter), în anii ’20 ai acestui secol s-a putut observa o evoluție exponențială a noilor tehnologii. În contextul primăverii (spring) AI, reconsiderarea noii inteligențe a devenit o necesitate. Apropierea de gândirea umană pare evidentă, dar, căutând dincolo de aparență, ce putem găsi?

Lucrarea a discutat apropierea IA de gândirea umană, bazându-se pe rezultate experimentale recente, și implicațiile acestui fenomen asupra educației și cercetării.

5. *Generalul (r) Vasile Jenică Apostol* a prezentat lucrarea: *Două prestigioase personalități de pe Valea Trotușului: Dimitrie Ghika Comăneșteanul și generalul Radu R. Rosetti.*

Radu R. Rosetti – istoric, militar, academician, scriitor, bibliotecar – a văzut lumina zilei la 20 martie/1 aprilie 1877, în satul Căiuți, județul Bacău, într-o familie de boieri moldoveni. Tatăl istoricului, scriitorul Radu Rosetti, era descendentul unei mari familii domnești a Moldovei, mama sa fiind una dintre fiicele lui Grigore Vodă Ghica, domnitorul Moldovei (1849–1856), cunoscut prin activitatea susținută pentru Unirea Principatelor.

La vârsta de 30 de ani s-a căsătorit cu Ioana Știrbei, nepoata fostului domnitor al Țării Românești – Barbu Știrbei. Tatăl ei, prințul Alexandru Știrbei, îi lăsase moștenire un teren central în București, iar mama, Maria Ghika-Comănești, moșia Brusturoasa (județul Bacău) și Mândrești, lângă Tecuci. Cei doi soți vor avea patru copii: Ileana, Radu, Ioana și Elisabeta.

În anul 1914, Ioana Radu Rosetti moare la doar 29 ani, la nașterea celui de-al patrulea copil. Nefericitul eveniment coincide cu degradarea stabilității țării, soțul, rămas văduv la numai șapte ani de la căsătorie, începea să simtă și furtuna de afară. În Brusturoasa, Ioana Știrbey (Ioana Radu Rosetti după căsătorie) și Radu R. Rosetti s-au îngrijit de sănătatea populației din comună, au sprijinit învățământul, biserica, dar și organizarea unor frumoase acțiuni cultural-educative.

Prezentarea a evidențiat contribuțiile celor două personalități istorice la educație, sănătate și cultură în comunitatea locală.

6. Prof. univ. dr. ing. **Mircea Ilinca**, a prezentat lucrarea: *Despre „corectitudinea politică” la Mihai Eminescu*.

Lucrarea se adresează elevilor, studenților și tuturor acelor care vor să cunoască o modalitate de abordare a unor activități și opere ale lui Mihai Eminescu prin corelare cu condițiile socio-economice contemporane acestuia. Se justifică necesitatea, oportunitatea și eficiența renunțării la reproducerea docilă și necritică, *tale quale* a „narațiunilor” neargumentate, bazate pe prioritizarea „corectitudinii politice”, ca unic și infailibil criteriu general aplicabil.

Lucrarea a propus o analiză critică a operei lui Eminescu prin prisma contextului socio-economic contemporan, subliniind necesitatea depășirii interpretărilor bazate exclusiv pe „corectitudinea politică”.

7. Dr. ing. **Viorel Gaftea**, membru titular al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, Academia Română, a prezentat lucrarea: *Transformări și parcursul educațional modern*.

Tematica, de actualitate, de necesitate, cu implicații socio-cultural-economice și chiar cu „interferențe, extinse și la cele ideatice între religie, artă și știință”, își propune un parcurs secvențial, o trecere în revistă și conștientizare la problemele actuale și lumea în care trăim.

Învățarea și educația la ființa omenească au fost poate primii factori care i-au definit parcursul existențial, trebuie să recunoaștem rolul și locul religiei pe acest traseu și parcursul simultan cu arta și știința. Mărturie ne stau încă din antichitate școlile de scribi, academiile grecești, școlile

religioase, academiile timpurii și progresul până la nivelul actual universitar, academic și transformarea digitală a conceptelor, instrumentelor și metodelor educaționale.

Prezentarea a subliniat rolul educației, artei și religiei în definirea parcursului existențial al omului și impactul digitalizării proceselor educaționale contemporane.

8. Pastor dr. **Adrian Bârz**u de la Biserica Baptista Biruința Comănești, a prezentat lucrarea: *Arta ca liturghie a culturii. Relația dintre expresia artistică și religiozitate*.

Formele de gândire ale unei culturi sunt reflectate în mod particular în arta sa. Arta este mai mult decât preocuparea marginală a unor spirite excentrice, ea este manifestarea cea mai vizibilă simbolic a supozițiilor, valorilor și ideologiilor unei epoci. Studiul artei este, de fapt, o introspecție a culturii, obiectele de artă ale unui muzeu sau interpretările muzicale dintr-o sală de concert pot reconstrui o întreagă civilizație în esența ei. Ceea ce poate trece neobservat este faptul că, alături de activitățile lucrativ cotidiene, care țin de preservarea existenței pământești, arta este o expresie a închinării spiritului uman înaintea Creatorului.

Între vederea corectă și preservarea gloriei lui Dumnezeu și exprimarea artistică în cadrul unei culturi există o relație complexă, câteodată greu de descifrat, dar nu mai puțin directă. Arta este liturgică în natura ei. De aceea, declinul religiozității dintr-o societate conduce inevitabil la o criză artistică și culturală, în timp ce reînvierea spiritului religios autentic conduce la o efervescentă artistică.

Lucrarea a evidențiat natura liturgică a artei, relația acesteia cu religia și consecințele declinului religios asupra culturii artistice.

9. Prof. **Diana Maria Ștefănoaia**, jurist, **Monica Cujbă** împreună cu prof. univ. dr. ing. **Mircea Ilinca**, au prezentat lucrarea: *Confluențe culturale*.

Lucrarea își propune să prezinte expedițiile științifice a trei exploratori: Nicolae Milescu Spătarul (1675-1678), Alexander Csoma Korosi (1819–1842) și Dimitrie Ghica-Comănești/Exploratorul (1895–1896). Se dorește justificarea oportunității, necesității, utilității și eficienței cunoașterii realizărilor culturale remarcabile existente la nivelul fiecărei etnii. Numai dialogurile interculturale pot crea fundamentul unei conviețuiri interetnice pașnice, bazată pe cunoaștere, încredere și respectul reciproc.

S-au analizat expedițiile lui Nicolae Milescu Spătarul, Alexander

Csoma Korosi și Dimitrie Ghica-Comănești, evidențiind importanța dialogului intercultural și a cunoașterii realizărilor etnice.

10. Pastorul **Mihăiță Ciofu** de la Biserica Creștină Penticostală Betel Comănești, a prezentat lucrarea: *Religia-sursa artei, scopul și validatorul științei*.

Religia, arta și știința sunt trei dimensiuni fundamentale născute din profunzimea spiritului uman. Deși în accepțiunea populară sunt opuse sau distincte, aceste trei domenii se întrepătrund, convergând într-un singur punct – Dumnezeu. Religia așa cum se autodefinește, din lat. „Religare” – „a reuni” sau „a lega din nou”, reprezintă dorința lăuntrică, căutarea continuă de a restabili relația cu divinitatea, pierdută în urma păcatului. Artă reprezintă tocmai reprezentarea în lumea materială sau manifestarea, expresia acestei năzuințe. Iar știința nu e altceva decât observarea sau descoperirea îndeaproape, prin cele cinci simțuri, prin formule, metode de analiză și raționamente a operei de artă a lui Dumnezeu, și anume Creația.

Lucrarea a prezentat interdependența dintre religie, artă și știință și relevanța lor în înțelegerea creației și valorilor universale.

11. Prof. **Mărioara Călugăru** de la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești împreună cu actorul **Ștefan Hagimă** au prezentat cartea *Doua iubiri*.

Ștefan Hagimă este un actor român de film și teatru, născut în 1950, cunoscut pentru filmele *Mircea* (1989), *La răscrucea marilor furtuni* (1980) și *Imposibila Iubire* (1984). A absolvit Institutul de Arte Teatrale și Cinematografie în 1975. În 1980, joacă primul rol în filmul *Burebista*.

A fost căsătorit cu Zoe Anghel Stanca (20.02.1920 – 03.03.2015), actriță și regizoare româncă, fiica renumitului ginecolog prof. dr. Constantin Stanca, provenind dintr-o bine cunoscută familie de intelectuali, care a dat țării renumiți ginecologi, dar și artiști.

Cartea „Doua iubiri” este un „memorial dedicat celor două femei inso-lite care i-au transfigurat existența”, din cuvânt înainte scris de către Ion Vartic (n. 4 octombrie 1944, Sibiu, România) eseist, teatrolog, critic și istoric literar român.

Dincolo de notele autobiografice, în carte se regăsesc povești și impresii despre și din lumea teatrului, povești de dinainte de revoluție și de după 1989 și nu numai. Personajele centrale ale memoriilor sunt dna Zoe Anghel Stanca, soție căreia i-a stat alături timp de 42 de ani, și dna Iulia Ștefănescu „figură meteorică” cu care a fost împreună timp de 5 ani, medic stomatolog din Bacău, specialist în ortodonție și ortopedie dento-facială, doctor în

științe medicale și cadru didactic universitar la Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” din Iași.

12. **Romulus-Dan Busnea**, jurnalist, scriitor, inspector de specialitate în cadrul Serviciului Public Județean pentru Promovarea Turismului și Salvamont Bacău și prof. dr. **Gabriela Gîrmecea** de la Colegiul Național „Grigore Moisil” Onești, au prezentat lucrarea: *Regina Maria – o scriitoare necunoscută*.

Istoria atât de încărcată și de zbuciumată a României este indubitabil legată de una dintre cele mai strălucitoare și mai fascinante femei ale timpului, o inovatoare, o suverană care a știut să se facă iubită și respectată de poporul român: Maria, Regina României (1875 – 1938), soția Regelui Ferdinand I al României, supranumit și „Întregitorul”.

Personalitatea de excepție a Reginei Maria, de la a cărei naștere se împlinesc pe 29 octombrie, 150 de ani, a fost marcată în timp de recunoașterea meritului de a se fi adaptat atât de bine la condițiile oferite de patria adoptivă. Nu numai că ea a reușit să se integreze perfect într-un climat străin, dar a fost și capabilă să ofere românilor cea mai mare parte a binefăcătoarei sale energii, și asta, într-un moment în care, România avea nevoie de consolidarea poziției sale geopolitice, în lumina evenimentelor istorice ale vremurilor.

În semn de omagiere a personalității celei care a fost Regina Maria a României, în două localități apropiate de Valea Troțușului, au avut loc inedite manifestări cultural-istorice, în premieră națională.

Cartea „Regina Maria. Viața și opera” prezintă mai multe fațete ale personalității reginei, însă un capitol special este dedicat operei literare care rămâne necunoscută marelui public. Este o încercare de a pătrunde dincolo de etichete sau de aparențe, de a recupera un episod din istoria României și de a arăta modul în care se formează un lider.

Lucrarea a explorat viața și opera literară a Reginei Maria, subliniind impactul său cultural și politic asupra României și relevanța cercetării istoriei personalităților influente.

Lucrările simpozionului s-au desfășurat în sala coloanelor de la palatul Dimitrie Ghika din Comănești, în prezent Muzeul de Artă și Etnografie „Dimitrie Ghika” și au fost moderate de președinta Asociației Cultural Științifice „Dimitrie Ghika-Comănești” prof. dr. Lavinia Misăilă care a prezentat și nr. 14 al revistei *Columna/2025*, revistă a Asociației Cultural Științifice „Dimitrie Ghika-Comănești”, supliment cultural-științific al

revistei Studii și Comunicări a Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

Momentele cultural-artistice au fost oferite de Corul Bisericii Penticostale „Betel” Comănești sub conducerea pastorului Mihăiță Ciofu.

Concluzii: Ediția a XIV-a a Simpozionului Național „Dimitrie Ghika – Comănești” a demonstrat importanța abordării interdisciplinare între religie, artă și știință, combinând cercetarea academică cu manifestări culturale și educaționale. Participarea autorilor din diverse domenii a evidențiat relevanța dialogului intelectual și aplicabilitatea cercetărilor în contextul educației digitale, eticii IA și conservării patrimoniului cultural.

Fig. 1 Fotografie cu participanții la Simpozionul Național „Dimitrie Ghika – Comănești”, Ediția a XIV-a, 2 august 2025, Comănești, Bacău, România

SEMNAL EDITORIAL, RECENZII

JURNAL DIN CĂRȚI... ȘI DIN CĂRȚI...

Mărioara CĂLUGĂRU*

marioara.calugaru@liceucomanesti.ro

JOURNAL OF BOOKS... AND FROM BOOKS

ABSTRACT: The present paper presents two books presented are the result of different journalistic approaches: on the one hand, a dialogue between Mihai Morar and Constantin Necula, a journalist and a priest recognized for his open opinions regarding the church, and, on the other hand, an invitation to answer the same questions by a Catholic priest, Francisc Doboș, and an Orthodox priest, Constantin Necula. Conceived during the pandemic and published after the end of the period of restrictions, both books represent an invitation to self-discovery and represent an X-ray of Romanian education in times of crisis.

KEYWORDS: crisis, existence, priest, rights, truth, women.

Lumea în care trăim înseamnă dincolo de toate facilitățile tehnologice, o lume a contradicțiilor, a lipsei de unire și a crizelor existențiale individuale sau colective. Acest amalgam își pune amprenta și asupra tinerilor care, pierduți în lumea virtuală nu mai găsesc ancorele de care să se prindă în conturarea propriului destin. Pot aluneca ușor în zone obscure ale existenței care presupun extremism, violență, droguri, factori care îi duc la distrugere. De aceea, educația este cu atât mai necesară pentru că înseamnă a-i învăța toleranța, măsura, echilibrul în a deschide mintea spre noi întrebări.

Un astfel de îndrumător este preotul Constantin Necula, profesor universitar la Facultatea de Teologie judeca lumea sau a se judeca pe ei. Aici intervine rolul școlii, în transmiterea unor concepții sănătoase despre viață și despre cum să ne găsim rostul în lume. Adolescenții aflați la vârsta căutărilor au nevoie de îndrumători care nu să le dicteze ci să le

Ortodoxă din Sibiu, care pe lângă studiile științifice publicate în țară și în străinătate, are ointensă activitate publică și publicistică prin conferințe și emisiuni. O sinteză a ideilor părintelui Necula se regăsește în cartea „Despre sensul vieții” (cu Mihai Morar și Părintele Necula).¹ Provocat de

* Profesor de Limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești.

¹ Mihai Morar & Părintele Necula, *Despre sensul vieții*, Editura BookZone, București, 2021.

jurnalistul Mihai Morar, părintele Necula răspunde la o serie de întrebări prin care se povestește cum și-a descoperit propriul sens al vieții și ceea ce l-a determinat să-și urmeze calea. Prefața „Însăși viața”² definește acest sens al vieții ca fiind conștientizarea propriei existențe: „Dar atunci, în primăvara aceea timpurie, din nouăzeci și ceva, proaspăt trezit din somnul după-amiezii, L-am simțit pentru prima oară...”³ Seamănă această mărturie cu cea a lui Marin Preda din „Viața ca o pradă” despre aventura conștiinței... Cele trei întrebări pe care și le-a pus înseamnă descoperirea de sine: „1. Ce îmi place să fac, din toată inima? 2. Ce/cine mă inspiră să fac ceea ce iubesc? 3. Ceea ce iubesc are un impact asupra altor oameni?”⁴ Aceste întrebări ar trebui să ne ghideze pe toți pentru descoperirea propriului sine și a drumului pe care ar trebui să-l urmărim.

Discuția cu Mihai Morar înseamnă detalierea acestui drum, discuția desfășurându-se în biblioteca Facultății de Teologie din Sibiu. Părintele povestește cum a intrat primul pe listă și cum a descoperit exigența profesorilor pe care i-ar fi fost rușine să-i dezamăgească și a terminat facultatea tot pe primul loc. Amintirile din copilărie legate de sărbătoarea Crăciunului în perioada comunistă când i s-a spus că Moș Crăciun a murit fac parte probabil din amintirile multor congeneri. Remarcabilă e concepția părintelui despre școală: „O școală educă prin tot”⁵, dar și obiectivitatea cu care judecă lipsurile școlii de azi: ” ...remarcăm două lipsuri majore: fundamentele celor șapte ani de acasă și finalitatea celor propuse învățaturii dincolo de vârstele vieții acesteia”⁶. Imaginea fluturilor care revine în educația copiilor este relevantă: „Copiii trebuie educați ca niște fluturi care au nevoie de soare ca să crească și să zboare în liniște”⁷. Detaliile din propria copilărie, modul cum a descoperit cum îi place să învețe susțin această concepție, completată cu îmbinarea dintre știință și religie pentru că: „Miezul științei e Dumnezeu! Unde nu e Dumnezeu, acolo nu poate fi vorba de știință”⁸. În contextul pandemiei și al misiunii preotului, părintele Necula e tranșant: „Eu am avut cel mai mare punctaj pe panou atunci când

² *Idem.* P. 5.

³ *Idem.* P. 7.

⁴ *Idem.* p. 10.

⁵ *Idem.* p. 37.

⁶ *Idem.* p. 40.

⁷ *Idem.* p. 41.

⁸ *Ibidem.*

pro-vacciniștii m-au făcut anti-vaccinist și anti-vacciniștii pro-vaccinist”⁹. Modernitatea gândirii părintelui Necula, adaptarea la vremurile contemporane și limbajul modern sunt surprinzătoare: „Religo, religare ... a fi în legătură cineva [...] Religia e network!”¹⁰. Concluzia acestui volum constă în cheia duhovnicească pe care părintele Necula o prezintă pentru a fi împăcați cu viața noastră: „Să ne oferim timp și răbdare ca oamenii. Nu suntem, slavă Domnului, roboți. Avem nevoi și printre acestea există și nevoia de rugăciune, de liniște, de cultură și har”¹¹. Cealaltă carte pe care am ales să o prezint este de o factură mai specială.

Părintelui Necula i se adaugă în dialog un alt preot, catolic, părintele Francisc Doboș, la fel de ancorat în realitate și deschis în concepții. Cartea „Împăcarea cu sine însuși”¹² aduce alături două personalități ale lumii teologice creștine care militează pentru același scop: găsirea echilibrului în viață. Ambii răspund la aceeași întrebare însă răspunsurile chiar dacă formulate în cuvinte diferite, au aceeași esență: împăcarea cu sine nu este posibilă fără Dumnezeu.

Cartea reflectă parcursul existențial al celor doi preoți, din copilărie la maturitate și evenimentele care i-au marcat. Despre alegerea profesiei Francisc Doboș mărturisește „Mă jucam de-a preotul, distribuam împărțășanii – acele chipsuri cu chimen – rupeam din ele cum se face la noi cu ostia și ziceam: „Trupul lui Christos”. Iar mama mă atenționa: „Nu se face așa ceva!”. Evident, copilul, prin gesturile adultului, creștea de atunci ceea ce sunt astăzi”¹³. Copilăria lui Constantin Necula a fost una normală pentru timpurile în care a trăit: jocuri, restricții comuniste, vacanțe la bunici, legătura cu rudele, toate sub protecția unor părinți care au dus greul: „Fără niciun oftat de săturare. Ci dispuși, numai ei știu cum. Nu ne-au rănit o clipă fericirea de copii”¹⁴. În ceea ce privește educația copiilor amândoi preoții au opinii similare. Francisc Doboș nuanțează importanța lui „nu”: „Învățați să le spuneți „nu”. Multe familii de azi dau totul și imediat copiilor și nu știu să le refuze în mod sănătos nimic. Mai apoi, când cresc nu vor ști să gestioneze refuzurile și nu-urile vieții. Ajută-i de mici să înțeleagă că nu totul li se cuvine”¹⁵.

⁹ *Idem*, p. 102.

¹⁰ *Idem*, p. 127.

¹¹ *Idem*, p. 184.

¹² Pr. Constantin Necula, *Împăcarea cu sine însuși*, Editura BookZone, București, 2022.

¹³ *Idem*, p. 21.

¹⁴ *Idem*, p. 30.

¹⁵ *Idem*, p. 39.

Constantin Necula insistă pe importanța iubirii: „Există zece trepte pentru educarea copiilor: iubite-i, iubește de zece ori: iubiți-i”¹⁶. Amândoi preoții abordează încrederea de sine dintr-o perspectivă umană și nu dintr-una competițională: „A recunoaște că nu a fost suficient de bun nu înseamnă că ai o lipsă de încredere, ci să accepți limita pe care munca ta s-a epuizat, uneori fără rezultat”¹⁷. Citind această carte descoperim sfaturi și învățături care ne ajută în diversele domenii ale vieții, de la viața profesională la cea personală. Dacă în viața profesională domină competiția, în viața de cuplu acesta competiție este distructivă pentru că „nimic nu contravine mai mult vieții în doi decât așezarea ambițiilor cap în cap”¹⁸: Un aspect aparte îl reprezintă abordarea depresiei și a anxietății, două traume majore ale persoanelor din societatea contemporană. Soluțiile propuse țin de evitarea nesigurăței, a singurătății sau a abandonului.

Asocierea preot-psiholog ține de abordarea experiențelor fiecăruia prin prisma credinței care salvează de la distrugere. Experiențele negative pot fi oricând transformate în experiențe pozitive așa cum afirmă Francisc Doboș: „Trecem prin ele, nu le evităm. Uneori, ne lovim mai mult, putem să petrecem mai mult timp cu aceste răni, alteori pot fi de scurtă durată. Dar să ajungem la înviere, să ajungem la bucuria vieții, la întâlniri adevărate care să ne construiască și care, de mulți ani, să ne salveze de noi înșine”¹⁹. Acesta e, de fapt, mesajul ambelor cărți: puterea de a ne depăși limitele și de a ne construi un destin, un viitor, o viață împăcată cu sine: „Nu priviți cu speranțe spre trecut. De acolo ne pot veni învățăminte și soluții, dar niciodată nu sunt suficiente. Voința voastră să fie mereu activată la timpul prezent”²⁰.

¹⁶ *Idem*, p. 42.

¹⁷ *Idem*, p. 140.

¹⁸ *Idem*, p. 177.

¹⁹ *Idem*, p. 256.

²⁰ *Idem*, p. 293.

MAIORESCU. CONFESIUNILE UNUI STOIC, DE ADRIAN JICU

Silvia MUNTEANU*

silviamariamunteanu@gmail.com

MAIORESCU. CONFESSIONS OF A STOIC, BY ADRIAN JICU

ABSTRACT: The present review brings into our attention a recent novel which has as a character a great personality of Romanian culture: Titu Maiorescu. În its pages, the readers will meet another Maiorescu, will discover the human being, a simple man who tried to show that he can do what he wants to do, that he is capable of aiming his goals. That's why he created a mask of a very strong man, who wasn't allowed to manifest any weakness to the others, especially to his father whose words hit the soul of the child. Reading the novel, we understand not only the power of words, but also the fight of an ambitious man who has lived to demonstrate.

KEYWORDS: confession, human being, inner struggle, father, the power of words

Era și timpul să ajungă și Maiorescu la psihanalist. Adrian JICU îl ia frumușel de mână și îl așează pe „divan” pentru a descoperi ce se ascunde sub masca impenetrabilă a criticului dur, incisiv, inflexibil. Și așa, din vorbă-n vorbă, iese la iveală omul măcinat de frustrări, neliniști, frici, un copil mare care încă tânjește după dragostea fățișă a unui tată ce nu a știut să-și exprime afecțiunea decât brutal.

Cartea *Maiorescu. Confesiunile unui stoic* (Iași, Polirom, 2025, 228 p.) demonstrează cu prisosință talentul de scriitor al lui Adrian JICU, consacrat critic literar și autorul lui *Iorgu*, primul său roman ce a atras publicul în 2022. Actualul roman îl are în centru pe nimeni altul decât Titu Maiorescu, un personaj complex, lipsit de aura eroului excepțional sau de solemnitatea criticului literar cu care eram obișnuiți. Cu fiecare pagină descoperim un om între oameni, atins de vreme și temător de iminența sfârșitului și, mai ales, de negura uitării: „*Dar munca mea? Dar ideile mele? Dar toată această nesfârșită luptă? Dar acest bolovan la care am împins din răspuțeri? Își va mai aminti cineva de bătrânul Maiorescu?*” (p. 152).

* Profesor dr. de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „D. Ghika” Comănești.

Autorul alege formula spovedaniei, o confesiune sub pecetea adevărului și a lui Dumnezeu, care a fost martor tăcut al suferințelor ascunse, tănuite până în pragul morții, când personajul simte nevoia să spună adevărul cu glas tare, să-și elibereze sufletul și chipul de masca omului implacabil. Persoana I asigură narațiunii autenticitate, sinceritatea atinând parcă sufletul oricărui lector.

Citind cartea, m-am dus cu gândul la personajul lui Rebreanu, căci și Apostol Bologa e bântuit până la moarte de vorbele tatălui. Pe Titu Maiorescu însă cuvintele tatălui l-au impulsionat neconținut să demonstreze contrariul, să arate lumii întregi că este un învingător, nicidecum un învins cum i s-a prezis cu o răceală de nedesris: „*Ai să ajungi un terchea-berchea, Titule, și s-alege praful de toată strădania meade a vă vea oameni așezați la case voastre!*” (p. 18). Și a demonstrat tuturor, mai puțin tatălui care s-a stins și nu a putut să vadă cine a ajuns fiul său. Și nici Titu nu a putut să-și verse amarul, să-i reproșeze sau să-i fluture succesul.

Pentru lectorul inocent, care abia acum face cunoștință cu Titu Maiorescu, autorul prezintă și aspecte biografice: „Născut în 1840, **Titus Liviu MAIORESCU** ajunge, după studii primare și gimnaziale la Craiova și Brașov, la Academia Theresiană din Viena, așa cum visase tatăl său, profesorul Ioan (Trifu) Maiorescu. Își continuă formarea intelectuală în capitala Imperiului Habsburgic, de unde trece la Berlin și Paris, întorcându-se în țară dublu licențiat și cu un doctorat în filosofie. Se implică în viața culturală și politică – domenii care aveau nevoie urgentă de modernizare. Este procuror, profesor, avocat, îndrumător cultural, critic de direcție, eselist, logician și polemist reductabil. Mentor spiritual al Junimii și membru fondator al Academiei Române, face rapid carieră, arzând etapele și fiind decan, rector, deputat, ministru și prim-ministru. Convins că societatea românească trebuie transformată radical, pe baze solide, combate vechea direcție, punând în circulație cunoscuta teorie a formei fără fond, prin care propune o alternativă viabilă, bazată pe principii fundamentale: adevărul, binele și frumosul. Pasionat, susținându-și cu tărie opiniile, nu are cum să evite conflictele, fiind atacat din toate direcțiile. Își înfruntă adversarii cu luciditate, recurgând, după caz, la cuvânt sau condei și chiar la pistol. Tumultuoasă este și viața lui sentimentală: deși căsătorit (întâi cu Clara, apoi cu Ana), îl găsim mereu în căutarea unor experiențe noi, intrând în tot felul de încurcături amoroase. Olimpian în comportament, obsedat de imaginea publică, deopotrivă admirat și invidiat, este măcinat de neliniști

și îndoieli, care nu-i dau pace. Acompaniat în ultimii ani de viață de Olga, secretara-asistentă, suferind de o boală a inimii, Maiorescu se stinge în 1917”. Din această perspectivă, cartea poate fi privită și ca un bildungsroman în care parcurgem treptele creșterii și descreșterii, sub povara timpului, a unei personalități emblematice din cultura noastră, dar oferă și o cheie de interpretare romanțioasă, căci micile sale escapade erotice condimentează personajul, umanizându-l până la banalitate.

Iată și motorul care l-a împins pe Maiorescu să se încununeze cu laurii succesului „*Am strâns din dinți și a jurat să nu mă las călcat în picioare nicio dată*” (p.). Nu oricine ar fi fost capabil de așa ceva, ci doar o ființă puternică, capabilă de sacrificiu și, ai ales, de aprecierea tatălui, de o fărâamă de afecțiune din partea celui care ar fi trebuit să-i fie sprijin moral.

Personajului i-a lipsit mereu afecțiunea „*pentru că taică-meu, adept al unei educații spartane, interzisese ferm orice formă de sentimentalism, impunând în familie o rigoare exagerată*” (p. 56), de aceea o caută neconținut: mai întâi la sora Emilia, apoi la femeile din viața lui, acre nu au fost puține. Deci, ipostaza de crai a stoicului Maiorescu își are rădăcinile tot în copilăria lipsită de iubirea părintească. Toate acțiunile sale viitoare au fost pecetluite în primii ani de viață și omul a purtat în subconștient povara pe parcursul devenirii sale. Reușitele maioresciene sunt percepute ca un simbol al rezistenței și supraviețuirii, o izbândă în lupta crâncenă cu cei din jur și cu el însuși: „*M-am răzbunat însă și, dacă regret ceva este că a murit prea devreme, fără să fi apucat să vadă ce carieră am făcut. Ce n-aș fi dat să mă știe deputat sau ministru!*” (p. 53). Viața nu-i oferă însă nicio recompensă din partea tatălui care moare înainte de a putea vedea

Această confesiune amară „La moartea lui m-am simțit eliberat...” (p. 53) relevă toată frustrarea și durerea copilului care a interiorizat acut rigiditatea unui tată sever, brutal, care-i prevedea mereu un viitor sumbru.

Întreaga scriere e o analiză atentă, subtilă, extrem de bine documentată a vieții, activității și deșertăciunii umane a unei personalități marcante: Titu Maiorescu. Parcă nimeni n-ar fi îndrăznit până acum să se apropie mai mult de el, dincolo de *Critice*, să escaladeze zidul pe care însuși Maiorescu l-a construit pentru ca intrușii să nu privească în interior. Copilul speriat de la internat a îmbrăcat hainele maturului, dar a trăit mereu frica în sân că va fi atacat, că ceilalți își vor bate joc de el și că nu va putea să se ridice la înălțimea așteptărilor.

Se pare că ultima dorință i s-a împlinit și ca personaj literar „*Să mor*

demn, așa cum am încercat să trăiesc...” (p. 13), căci această carte nu face decât să re-afirme măreția omului care a luptat toată viața să ridice cultura română, dar a luptat și cu demonii interiori. Așa cum însuși personajul afirma cu atâta luciditate la p. 142 „*Dar astea-s vanități explicabile, părinte, vanități legate de existența noastră efemeră.. Important e ce a făcut pentru literatura noastră căreia i-a adus glorie*”, defectele omului Maiorescu nu umbresc deloc imaginea celui a întemeiat Junimea și a pus umărul la dezvoltarea culturii române moderne.

FICȚIUNE ȘI AUTOBIOGRAFIE ÎN NOAPTEA CÂND CINEVA A MURIT PENTRU TINE DE BOGDAN SUCEAVĂ

Viviana OPREA*

vivianaviv103@yahoo.com

FICTION AND AUTOBIOGRAPHY IN BOGDAN SUCEAVĂ'S THE
NIGHT SOMEONE DIED FOR YOU

ABSTRACT: The study focuses on the novel construction in Bogdan Suceavă's *The night someone died for you*. What sparkles one's interest is the way fiction and autobiography subtly intermingle. The novel has two narrative threads. The protagonist's efforts to get to the University on 25 December 1989 trigger memories from his recently ended military service. Although the protagonist (who is also the narrator) has no name throughout the entire novel, one can see many similarities between him and the author. The flashback technique, the intentional oscillation between the first and the second person narrative and the precipitated and repetitive style turn the novel into a unique and realistic writing. The accent falls on the authenticity of the protagonist's feelings. The literary and mathematical allusions place the accent on the interweaving of the real with the unreal and complete the autoreferential aspect of the novel.

KEYWORDS: fiction, autobiography, revolution, authenticity, autoreferential.

Articolul de față urmărește felul în care ficțiunea coexistă cu autobiografia în romanul cu caracter autobiografic *Noaptea când cineva a murit pentru tine*, scris de Bogdan Suceavă în 2010. Matematicianul scriitor care predă matematică la California State University este cunoscut cititorilor și criticilor români mai ales datorită romanului *Venea din timpul Diez*. Remarcabil este însă faptul că Bogdan Suceavă a creat unul dintre puținele romane care își plasează acțiunea în timpul revoluției din decembrie 1989, fiind, în opinia criticilor, „singurul roman realist despre revoluția din decembrie 1989.”¹ Romanul este urmărește două planuri narative, care se contopesc discret, ambele fiind redată din perspectiva aceluiași narator. Primul plan cuprinde întâmplările prin care trece eroul în zilele revoluției din decembrie 1989.

¹ Alex Goldiș, *Ficțiune vs. Nonficțiune. Reprezentări ale Revoluției române din 1989 în post-comunism*, disponibil la adresa https://grants.ulbsibiu.ro/wsa/data/IV.6_Goldis_Praga.pdf

Aici evoluează personajul narator, student la matematică, fost militar în cadrul trupelor de securitate. Personajul străbate Bucureștiul pentru a ajunge la Universitate cu scopul de a participa la ședința Ligii Studenților. Încă de la primele pagini, romanul lasă impresia unui „jurnal de campanie”² în care personajul narator înregistrează evenimentele.

Romanul nu urmărește să recreeze fidel toate evenimentele revoluției, ci doar să redea trăirile și impresiile pe care acest eveniment istoric crucial le-a provocat personajului narator. Emoțiile produse de evenimentele din stradă se împletesc cu amintiri legate de stagiul militar pe care îl încheiase cu puțin timp în urmă. Discursul, adesea alert, redat prin paragrafe scurte, surprinde în manieră foarte convingătoare neliniștea, teama și confuzia în fața evenimentelor care se derulează sub privirea eroului. Cu toate acestea, stilul narativ se nuanțează în scurtele momente de liniște sau în digresiunile numeroase, aduse în prim plan prin intermediul analepselor. Aceste amintiri redade prin „tehnica flashback-ului”³ sunt atât de bine conectate la evenimentele trăite de erou, întrucât lectura romanului creează senzația că aceste amintiri revin în memoria eroului chiar în timp ce se strecoară printre gloanțe prin București, nu în momentul scierii. Ritmul romanului, care parcă „are ritm de fugă”⁴, este încetinit de rememorarea acelor evenimente trăite în timpul efectuării stagiului militar. Primul plan urmează personajul în periplul său prin Bucureștiul aflat sub asediu, nelăsând loc pentru analize și reflecții, fiind un plan al acțiunii, cel de-al doilea plan dezvoltându-se însă un personaj narator înclinat spre analiză, având avantajul distanței față de momentul în care au avut loc evenimentele. Rememorările sunt „active pentru că întâmplărilor puțin îndepărtate în timp li se oferă o perspectivă analitică îmbogățită cu multe nuanțe livrate despre realitatea directă.”⁵

Alex Goldiș consideră că Bogdan Suceavă reușește să intercaleze planurile atât de ingenios, încât „realitatea cazarmei, activată brusc în mintea tânărului student, tinde să confiște total evenimentele din prezent.”⁶ În

² *Ibidem*.

³ Mihai Ion, *Social vs. personal liminality in Bogdan Suceavă's novel The night someone died for you*, disponibil adresa <https://asociatia-alpha.ro/ldmd/06-2018/LDMD-06-Socs-a.pdf>

⁴ Irina Petraș, *Oglinda și drumul. Prozatori contemporani*, Editura Cartea Românească, București, 2013, p. 351.

⁵ Șerban Axinte, *Eșecul revoluțiilor. Bogdan Suceavă, Noaptea când cineva a murit pentru tine*, disponibil la adresa <https://www.observatorcultural.ro/articol/eseul-revolutiilor/>

⁶ Alex Goldiș, *Cui i-e frică de Decembrie '89?*, disponibil la adresa <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/cui-i-e-frica-de-decembrie-89-de-alex-goldis-8025813>

ciuda gravității perioadei pe care o traversează, eroul oprește timpul preț de câteva clipe, aducând în prim plan amintiri din istoria personală recentă, intruziunea celui de-l doilea plan în primul realizându-se aproape insesizabil. Naratorul schimbă intenționat perspectiva între persoana întâi și persoana a doua. Ambele planuri sunt redade, așadar, dintr-o unică perspectivă, primul plan fiind parcă „filmă cu încetinitor”⁷, în timp ce al doilea plan reprezintă un „decupaj autobiografic sau autoficțional.”⁸ În mintea eroului, fiecare întâmplare actuală declanșează o amintire din trecutul nu prea îndepărtat. Efectuarea stagiului militar îi smulge eroului revelația că misiunile primite și activitățile desfășurate în mod curent au fost absurde și tragi-comice, Alex Goldiș remarcând că Bogdan Suceavă scrie pagini memorabile despre aceste realități.

Deși suntem avertizați la începutul romanului că „întâmplările prezentate sunt doar ficțiune. Orice asemănare cu persoane și întâmplări din realitate e pur întâmplătoare”⁹, se regăsesc în paginile scrierii lui Bogdan Suceavă numeroase asemănări cu „persoane și întâmplări din realitate”¹⁰, deoarece scriitorul, ca și personajul său, a studiat matematica la Universitatea din București și a manifestat un interes sporit pentru geometria diferențială, matematica fiind „arta supremă a supraviețuirii, ar trebui să adaug. Arta celor protejați de Riemann, de acolo, din ceruri.”¹¹ Romanul lui Bogdan Suceavă oferă o perspectivă clară și autentică a evenimentelor petrecute atunci, deoarece „ficțiunea joacă rolul de garant al verosimilității.”¹²

De altfel, însuși scriitorul mărturisește într-un interviu că acesta este cel mai autobiografic dintre romanele sale. Alba Diz Villanueva este de părere că romanul, care îmbină ficțiunea și autobiografia, poate fi inclus în categoria autoficțiunii: „La novela, que oscila entre lo ficcional y lo autobiografico, se aproxima al terreno de la autoficción.”¹³

Se insistă pe parcursul operei asupra lipsei de dovezi în legătură

⁷ Paul Cernat, *Bucureștiul cultural nr. 103-Brothers in arms*, disponibil la adresa <https://revista22.ro/bucurestiul-cultural/bucurestiul-cultural-nr-103-brothers-in-arms>

⁸ *Ibidem*.

⁹ Bogdan Suceavă, *Noaptea când cineva a murit pentru tine*, Editura Polirom, Iași, 2019, p. 6.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 37.

¹² Irina Petraș, *op. cit.*, p. 351.

¹³ Alba Diz Villanueva, *Ciudad y revolución: Bucarest in Noaptea când cineva a murit pentru tine*, disponibil la adresa <https://journals.openedition.org/atlanter/26500?lang=en>

cu ceea ce se evocă: „Doar amintirea mea. Nu am dovezi. Să zicem că totul e ficțiune. Să zicem că mi-am imaginat totul. Ce înseamnă în fond, realitatea?”¹⁴ Naratorul încearcă să se distanțeze de biografia scriitorului real, cu toate că pe parcursul lecturii, cititorul are permanent senzația că îl vede pe scriitor în spatele rândurilor, adresându-i-se adesea. Deși se pune accent pe autenticitatea trăirilor, țesătura romanului este „una densă și complexă, nervoasă, dar rafinată, lucrată cu ochiuri fine, cu o bună priză la real și o componentă reflexivă consistentă.”¹⁵

Pășind pe terenul ficțiunii, devenim martorii unei amplificări a realității. Șerban Axinte consideră că se naște cu acest prilej o adevărată artă poetică, întrucât revoluția declanșează în individ stări unice și crize de conștiință. Astfel, personajul narator simte că trebuie să scrie despre ceea ce a văzut și a trăit, într-o manieră în care frumosul nu își găsește locul. Se optează pentru un stil anticalofil, întrucât naratorul simte că trebuie să scrie, fără a-și alege cuvintele, fără finețe și fără dorința de a-și menaja cititorul, oferindu-i realitatea lui dură. Arta poetică a personajului narator urmează aceeași direcție a crezului artistic al scriitorului Bogdan Suceavă, care e de părere că literatura își trage seva din eșecurile omenirii și din faptele noastre ireparabile. Din acest motiv, Bogdan Suceavă crede că „scrii pentru că vrei să repari cumva tot ceea ce e neorânduit și are potențial tragic, chiar dacă pe alocuri îți reușesc pagini de comedie.”¹⁶

Construcția personajului, anonim pe tot parcursul romanului, surprinde prin asemănarea cu autorul, student la matematică, dornic să fie parte din istorie. Când este oprit de un filtru al Revoluției, este legitimat și observă că numele său, pe care nu îl amintește, este unul cu rezonanță: „De fapt, nu e un nume foarte comun. Nu mă cheamă Popescu. Nici Ionescu.”¹⁷ Sub greutatea numelui, personajul nu împărtășește nimic legat de acest aspect, trimiterile autobiografice fiind însă numeroase și edificatoare. Ca personaj anonim, se regăsește și se integrează cu succes în masa amorfă de indivizi participanți la revoluție. Întrucât personajul principal participă la evenimentul istoric doar ca martor, romanul de acțiune se transformă

¹⁴ Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 10.

¹⁵ Paul Cernat, *Bucureștiul cultural nr. 103-Brothers in arms*, disponibil la adresa <https://revista22.ro/bucurestiul-cultural/bucurestiul-cultural-nr-103-brothers-in-arms>

¹⁶ Bogdan Suceavă, *Cea mai bună motivație a literaturii e revolta împotriva moștenirii noastre*, disponibil la adresa <https://www.psychologies.ro/timp-liber/carte/motivatia-unor-pagini-neasteptate-1518178>

¹⁷ Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 38.

într-unul cu profund caracter analitic. Din acest motiv, personajul are prilejul de a privi evenimentele detașat și de a medita la sensul existenței sale.

Irina Petraș consideră că eroul romanului „este construit ca răscruce.”¹⁸ Dorința acestuia de a participa la ședința Ligii Studenților, înfruntând pericole la tot pasul, vine dintr-o dorință nepotolită de a lua parte la clădirea unei alte lumi la nivel universitar, în paralel cu nașterea unei noi lumi pe străzile Bucureștiului. El parcurge, în paralel cu labirintul Bucureștiului aflat în plin conflict, un adevărat labirint sufletesc.

Personajul simte că a eșuat în a participa concret la revoluție, întrucât nu a reușit să se identifice cu normele colectivității. „Eu nu am făcut nimic. Contribuția mea a fost nulă.”¹⁹ În ciuda nevoii uriașe de a simți că aparține unui grup, eroul nu poate fi inclus în rândul revoluționarilor activi. Alex Goldiș observă că aspirațiile sale revoluționare rămân astfel simple gesturi timide și clipe trecătoare de entuziasm, afirmând că avem de-a face cu „tipologia paradoxală a revoluționarului fără Revoluție.”²⁰ Mihai Ion consideră că acțiunea romanului este plasată, din punct de vedere temporal, la granița dintre comunism și democrație, un moment cheie, liminal, de trecere de la o lume la alta. Astfel, cele două planuri sunt „etape liminale în biografia eroului, (...) aflat *betwixt and between*, la pragul dintre două lumi, desprins de vechea structură socială dar neintegrat în noua paradigmă.”²¹ Mihai Ion observă că personajul trăiește o dublă experiență liminală, una colectivă, alături de întreaga societate, iar cealaltă individuală, prin efectuarea stagiului militar care este, în mentalitatea românească, un prag al transformării, al inițierii și al maturizării.

De altfel, naratorul inserează adesea aluzii literare și matematice, care accentuează senzația de haos și de împletire a realului cu irealul. Trimiterile la *Procesul* lui Kafka și *Un veac de singurătate* sau *Toamna Patriarhului* ale lui Gabriel Garcia Marquez amintesc doar câteva dintre lecturile care au marcat biografia scriitorului Bogdan Suceavă, alături de credința că matematica este „singurul lucru inteligent din România de atunci.”²²

¹⁸ Irina Petraș, *op. cit.*, p. 341.

¹⁹ Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 275.

²⁰ Alex Goldiș, *Cui i-e frică de Decembrie '89?*, disponibil la adresa <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/cui-i-e-frica-de-decembrie-89-de-alex-goldis-8025813>

²¹ Mihai Ion, *Social vs. personal liminality in Bogdan Suceavă's novel The night someone died for you*, disponibil la adresa <https://asociatia-alpha.ro/ldmd/06-2018/LDMD-06-Socs-a.pdf>

²² Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 68.

Celelalte personaje precum Cristi, Cristina, Față sau Tudor sunt create pentru a completa personajul principal și pentru a întregi mozaicul de trăsături de caracter, neavând, după cum observă Alex Goldiș, psihologie proprie. Péter Demény crede că acestea sunt „personaje care nu înțeleg nimic din ceea ce se întâmplă.”²³ Personajul Cristi este cel care moare în timpul revoluției, acel „cineva” din titlul romanului, a cărui moarte inutilă și absurdă îi provoacă protagonistului durere profundă și regretul că moartea sa a fost zadarnică. De fapt, totul a fost în zadar și eroul are sentimentul că a făcut parte din distribuția unei piese de teatru absurd, regretând faptul că s-a murit în van: „Ce teatru splendid ar fi ieșit, dacă nu s-ar fi murit pe bune. (...) S-a murit degeaba.”²⁴

În opinia Teodorei Susarenco, un aspect esențial în economia romanului este descrierea Bucureștiului. Autoarea observă că romanul descrie realist o zi din viața personajului narator, care traversează Bucureștiul în vremuri tulburi. Aceasta precizează că „în binomul spațiu-loc”²⁵, orașul se încarcă de semnificații diferite, opera oferind și o hartă reală a capitalei. Personajul parcurge un traseu inițiativ, presărat cu probe. Ținta finală este Universitatea, iar personajul face slalom printre blocuri, ocolind, întorcându-se din drum și schimbându-și direcția din cauza diferitelor obstacole. Bucureștiul devine un labirint plin de capcane, iar pentru a supraviețui trebuie să se adapteze noii geografii a orașului, care s-a schimbat semnificativ: „De aici curge alt timp. Celălalt București.”²⁶ Alba Diz Villanueva constată că ia naștere astfel un oraș palimpsest, pe țesătura căruia se scrie o nouă istorie: „Se trata, por tanto, de una ciudad estratigráfica, que se conforma verticalmente por estratos temporales, o en otra palabras, de una ciudad palimpsesto, en la que es posible todavía reconocer sus capas.”²⁷

Teodora Susarenco mai remarcă importanța griului ca element cromatic central în roman, acesta solicitând intens simțul vizual și regăsindu-se

²³ Péter Demény, *Terenul accidentat al sufletului*, disponibil la adresa <https://www.observatorcultural.ro/articol/terenul-accidentat-al-sufletului/>

²⁴ Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 289.

²⁵ Teodora Susarenco, *Geocriticism: pentru o interpretare a romanului românesc despre Revoluția de la 1989*, disponibil la adresa https://www.researchgate.net/publication/341922733_Geocriticism_for_an_interpretation_of_the_Romanian_novel_about_the_Revolution_of_1989

²⁶ Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 26.

²⁷ Alba Diz Villanueva, *Ciudad y revolución: Bucarest in Noaptea când cineva a murit pentru tine*, disponibil la adresa <https://journals.openedition.org/atlanter/26500?lang=es>

în descrierea capitalei, alcătuită din clădiri gri vegheate de nori cenușii. Evident, uniformele milițienilor completează coloristica prin nuanța de gri-bleu.

Personajul evoluează într-un cerc strâmt, căci „pe vremea aceea lumea era mult mai mică decât azi”²⁸, însă iluzia schimbării și a ieșirii din cerc este anulată, în finalul romanului, de „întunericul adânc, dincolo de care nu mai e nimic de văzut.”²⁹ Griul se intensifică, dobândind forma întunericului din suflet și din minte, provocat de durerea pierderii atâtor vieți, dar și de neputința înțelegerii a ceea ce s-a întâmplat.

Romanul lui Bogdan Suceavă impresionează prin tema abordată, prin felul în care se construiește narațiunea, dar și prin felul în care se împletesc realitatea și ficțiunea în „cel mai tăios și mai problematic roman românesc despre căderea comunismului.”³⁰

Bibliografie:

- [1] Axinte, Șerban, *Eșecul revoluțiilor. Bogdan Suceavă, Noaptea când cineva a murit pentru tine*, disponibil la adresa <https://www.observatorcultural.ro/articol/esecul-revolutiilor/>
- [2] Cernat, Paul, *Bucureștiul cultural nr. 103-Brothers in arms*, disponibil la adresa <https://revista22.ro/bucurestiul-cultural/bucurestiul-cultural-nr-103-brothers-in-arms>
- [3] Demény, Péter, *Terenul accidentat al sufletului*, disponibil la adresa <https://www.observatorcultural.ro/articol/terenul-accidentat-al-sufletului/>
- [4] Diz Villanueva, Alba, *Ciudad y revolución: Bucarest in Noaptea când cineva a murit pentru tine*, disponibil la adresa <https://journals.openedition.org/atlanter/26500?lang=es>
- [5] Goldiș, Alex, *Cui-i e frică de Decembrie '89?*, disponibil la adresa <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/cui-i-e-frica-de-decembrie-89-de-alex-goldis-8025813>
- [6] Goldiș, Alex, *Ficțiune vs. Nonficțiune. Reprezentări ale Revoluției române din 1989 în post-comunism*, disponibil la adresa https://grants.ulbsibiu.ro/wsa/data/IV.6_Goldis_Praga.pdf
- [7] Ion, Mihai, *Social vs. personal liminality in Bogdan Suceavă's novel The night someone died for you*, disponibil la adresa <https://asociatia-alpha.ro/ldmd/o6-2018/LDMD-o6-Socs-a.pdf>

²⁸ Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 7.

²⁹ Bogdan Suceavă, *op. cit.*, p. 298.

³⁰ Alex Goldiș, *Cui i-e frică de Decembrie '89?*, disponibil la adresa <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/cui-i-e-frica-de-decembrie-89-de-alex-goldis-8025813>

- [8] Petraș, Irina, *Oglinda și drumul. Prozatori contemporani*, Editura Cartea Românească, București, 2013.
- [9] Suceavă, Bogdan, *Cea mai bună motivație a literaturii e revolta împotriva moștenirii noastre*, disponibil la adresa <https://www.psychologies.ro/timp-liber/carte/motivatia-unor-pagini-neasteptate-1518178>
- [10] Suceavă, Bogdan, *Noaptea când cineva a murit pentru tine*, Editura Polirom, Iași, 2019.
- [11] Susarenco, Teodora, *Geocriticism: pentru o interpretare a romanului românesc despre Revoluția de la 1989*, disponibil la adresa https://www.researchgate.net/publication/341922733_Geocriticism_for_an_interpretation_of_the_Romanian_novel_about_the_Revolution_of_1989

SOCIETATEA SECRETĂ A VRĂJITOARELOR NEOBIȘNUITE DE SANGU MANDANNA

Codruța Mihaela PAISA*

sporificodruta@yahoo.com

THE VERY SECRET SOCIETY OF IRREGULAR WITCHES BY
SANGU MANDANNA

ABSTRACT: The present review is an invitation to read this interesting book which combines different themes, such as solitude, friendship, being part of and acceptance. This book will make you think of existence, because it is a metaphor about finding of your own identity and its own place in the world, even if you are different. The story of the main character, Mika, means magical moments, comic situations and a lot of emotions.

KEYWORDS: acceptance, being different, identity, mystery, witches

Autoarea Sangu Mandanna, este o scriitoare britanică de origine indiană, născută și crescută în Norwich, în estul Angliei. Publică prima carte în anul 2012 având până în prezent 16 cărți care au văzut lumina tiparului. Cărțile ei se disting prin combinația de magie, emoție și personaje imperfecte, dar pline de umanitate.

Cartea *Societatea secretă a vrăjitoarelor neobișnuite*, scrisă de autoarea britanică, a apărut în 2022 și datorită succesului internațional a fost publicată și în limba română în anul 2024 la Editura Nemira, fiind tradusă de Alina Iacob.

Participând în calitate de coordonator a unei echipe de elevi la Festivalul Internațional de book-trailere Boovie 10.0 2025 Cluj, categoria Rookie, am avut ocazia să citesc acest roman. Fiind o cititoare căreia îi plac romanele fantasycozy, cartea a reușit să îmi capteze atenția. În paginile sale se întâlnesc magia, emoția, familia creată din alegeri și nu din sânge, dar și umorul care dă culoare poveștii.

Povestea o are în centru pe Mika Moon, o vrăjitoare tânără, care își dorește și încearcă să ducă o viață cât mai normală dar solitară, ascunzându-și puterile de teamă să nu fie descoperită și judecată. Viața ei solitară

* Profesoară de educație fizică și sport la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești

se schimbă complet în momentul în care primește o invitație misterioasă. Ce presupunea invitația? Să devină mentora a trei tinere vrăjitoare, adorabile și haotice, care trăiesc ascunse într-o casă misterioasă și izolată. Fire curioasă, Mika, acceptă invitația, ajunge la Casa de Nicăieri și întâlnește un grup neobișnuit de oameni. Evident, nimic nu e simplu. Casa în care ajunge e plină de secrete, personaje bizare și un bibliotecar ursuz care reușește, împotriva tuturor pronosticurilor, să nu fie chiar așa de antipatic pe parcurs.

Cartea este un amestec de magie, situații comice și multă emoție, explorând teme precum singurătatea, prietenia, apartenența și acceptarea de sine. Pe parcursul cărții, Mika, învață să aibă încredere în ceilalți și să își asume identitatea astfel, prietenia și iubirea încep să-și facă loc în viața ei. Atmosfera caldă, plină de umor, stilul accesibil, dialogurile savuroase și momentele emoționante fac din roman o lectură plăcută și relaxantă.

Spuneam mai sus că îmi plac romanele fantasycozy, de aceea consider că punctul forte al romanului este felul în care autoarea a reușit să creze senzația de „acasă”. Deși aparent personajele formează o comunitate imperfectă, aceasta este plină de grijă și afecțiune care îți transmite ideea că „familia” se poate construi și dincolo de legăturile de sânge. Relația dintre Mika și cele trei fete vrăjitoare aduce poveștii multă emoție.

Deși nu are un ritm alert (cititorii care se așteaptă la o acțiune intensă vor fi dezamăgiți) și cu o poveste care pe alocuri este previzibilă, dar uneori e bine să știi că totul se termină cu bine, cartea te va face să reflectezi la multe aspecte fiind o metaforă pentru acceptarea propriei identități și pentru găsirea locului tău în lume, chiar dacă ești diferit.

Societatea secretă a vrăjitoarelor neobișnuite este o lectură ușoară, relaxantă, plină de căldură și magie. O recomand tuturor celor care iubesc poveștile despre prietenie, acceptare și familie găsită, cititorilor care iubesc poveștile cozy cu un strop de romantism, cititorilor care vor o pauză de la romane grele și întunecate.

E cartea perfectă dacă vrei să râzi, să visezi și să-ți amintești că a fi „ciudat” e, de fapt, superputerea ta și că „a fi diferit” poate însemna de fapt a-ți găsi locul potrivit. Pentru mine lectura romanului nu a fost doar o aventură personală, ci și punctul de plecare pentru o experiență colectivă. Participarea la Festivalul Internațional de book-trailere Boovie 10.0 2025 Cluj mi-a dat ocazia să văd cum lectura se transformă într-un act viu, care trece de la pagină la ecran.

Împreună cu echipa de elevi InterAstra¹ de la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” – Comănești, pe care am coordonat-o alături de colega mea, prof. Silvia Munteanu, am transformat povestea într-un book-trailer creativ și plin de energie. Munca ne-a fost răsplătită cu Mențiuni, iar această recunoaștere nu a însemnat doar o diplomă, ci confirmarea că lectura poate prinde viață atunci când este împărtășită și reinventată prin ochii tinerilor cititori. Am avut confirmarea că pasiunea și colaborarea dau rezultate.

Într-o lume în care tehnologia ne atrage atenția și este din ce în ce mai prezentă în viețile tuturor, lectura rămâne un refugiu și o comoară. Cărțile ne învață să visăm, să gândim mai adânc, să reflectăm și să simțim intens. De aceea, vă îndemn să citiți cu bucurie și să lăsați lectura să vă însoțească mereu, ca o magie care nu se stinge niciodată.

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=grBO-S37zuk> – InterAstra • Societatea ultrasecretă a vrăjitoarelor neobișnuite • Boovie 2025

ELEMENTE DE FANTASTIC EMINESCIAN LA MIRCEA ELIADE ȘI VASILE VOICULESCU, DE PĂUN MIHAELA-GABRIELA

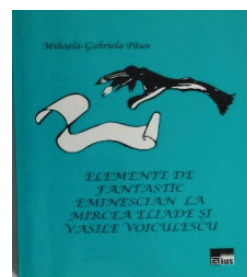
Marinela PASCU*
pascumarinela@yahoo.com

EMINESCIAN FANTASTIC ELEMENTS IN THE PROSE OF
M. ELIADE AND V. VOICULESCU, BY PĂUN MIHAELA-GABRIELA

ABSTRACT: This review analyzes a new approach of the literary concept – fantastic. By approaching a concept so researched in literature as the fantastic, Mihaela-Gabriela Păun manages to go through, synthesize and structure a large volume of information from which she extracts and formulates extremely valuable observations. They become starting points for a personal outline of the constituents with criterion value for defining and ranking the acceptances of the concept, which thus gain additional rigor and become plausible. The author has the intelligence to choose Eminescu's work as a term for reporting and verifying the modern fantastic with its various nuances: in this way she gives it a solid scientific foundation, but also a high standard of literary analysis. The author's contribution thus acquires its own structure and constitutes an independent typological vision of such an important and productive segment of Romanian literature.

KEYWORDS: comparison, fantastic, thesis, theories.

Cartea *Elemente de fantastic eminescian la Mircea Eliade și Vasile Voiculescu*, scrisă de Păun Mihaela-Gabriela, apare în 2020 la Editura Aius și cuprinde textul integral al tezei de doctorat cu același titlu, coordonată de prof. dr. Mihai Moraru și susținută în cadrul Școlii doctorale a Facultății de Litere a Universității din București, în 13 aprilie 2018. Prefața este semnată de profesorul emerit Mircea Ștefan Anghelescu și are un *motto*: „Totul este posibil împotriva tuturor rațiunilor” (Mircea Eliade) și o *dedicație*: „Mentorilor mei: Pascal Dethurens și Mircea Anghelescu”.

* Prof. dr. de limba și literatură română la Colegiul tehnic „D. Ghika” Comănești.

Subiectul ales de autoarea cărții se distinge printr-un dublu demers analitic desfășurat în spațiul larg al literaturii. Pe de o parte unul al teoriei literare, pe care îl excede, întrucât există un fantastic al reprezentărilor vieții asumat de literatură, alături de alte forme de artă- artele vizuale de pildă, care concretizează situații sau personaje fantastice, uneori chiar la poeți care sunt și pictori, cum ar fi William Blake. Pe de altă parte, domeniul în care se dezvoltă tema aleasă este cel al istoriei literare, din care au fost selectate opera reprezentative în care se regăsește conceptul de fantastic și, desigur, istoria relațiilor dintre autori și operele-model ale predecesorilor, așadar un cadru potrivit pentru desfășurarea acestei viziuni.

Primul capitol prezintă și justifică alegerea titlurilor pe care se bazează partea teoretică a tezei. Fantasticul analizat în aceste texte este prezentat în formule concentrate, care vor deveni pe parcurs capitole: fantasticul etern uman al lui Gilbert Durand, fantasticul cagen literar al lui Todorov și Roger Caillois, fantasticul-categorie estetică la Tudor Vianu și Evanghelos Moutsopoulos s.a.m.d. Aceste prezentări-sinteză sunt bazate pe o lectură atentă, capabilă să observe și să rețină direcții și rezultate comparabile, utile în perspective reluării conceptului de fantastic în alte genuri literare, la o distanță considerabilă în timp.

Important în economia lucrării este capitolul al-II-lea, destinat să recapituleze și să ordoneze câștigurile de până acum ale cercetării fantasticului la Eminescu și, eventual, să sporească această zestre prin contribuții personale. Autoarea trece astfel în revistă o serie de trăsături referitoare la visul eminescian și la component sa fantastică, în care productivă este comparația cu Novalis, cu Hoffman și cu Théophile Gautier. Meandrele fantastice ale iubirii sunt puse în lumină la Eminescu și Poe (în *Luceafărul*, respectiv în *Corbul*) unde efemerul este simbolizat, în chei e angelica, în *Luceafăr* și în cheie demonică, în corb (pp. 77–78).

Capitolul al III-lea, *Ipostaze ale fantasticului în opera lui M.Eminescu, M. Eliad eși V.Voiculescu*, pp. 121–221, este unul dintre cele mai consistente și analizează un număr considerabil de texte care prezintă interes pentru temă. Definindu-l pe Eminescu drept „un fantastic autentic,” analiza autoarei se situează în opoziție sau chiar la antipodul formulelor care au circulat în critica literară, mai ales în perioada interbelică și în anii șaizeci, și aderă la viziunea sintetică a lui Mihai Zamfir despre „un Eminescu între două secole” din anul 2000 (citat la p. 122). Autoarea acordă un spațiu important și prezentării volumului regretatului

critic literar italian Marco Cugno, de la care preia un model de analiză a personajelor din *Luceafărul*, privite în relație cu avantextul. Acest lucru le conferă o accentuată latură autoreflexivă în care fantasticul este valorizat potrivit viziunii despre lume a unui autor reprezentativ pentru spațiul cultural italic. Subcapitolele despre fantasticul la Mircea Eliade și Vasile Voiculescu scot în evidență originalitatea cadrului care trasează direcțiile fantasticului autohton.

Ultima parte a capitolului al III-lea vizează „intersectări conceptuale” la cei trei autori, readucând astfel în discuție problema relației dintre timpul istoric și cel mitic. Identificăm astfel o permanentă pendulare între cele două, iar expunerea detaliată și bine documentată asupra diverselor opinii formulate pe această temă permite identificarea celor mai productive direcții și orientări pentru cercetări ulterioare privind fantasticul în literatură.

Un scop mai ambițios îi este consacrat celui de-al patrulea capitol, intitulat *Incursiuni în poetica fantasticului. Eliade și Voiculescu, reprezentanți ai fantasticului de tip eminescian* (pp. 222–287), care își propune să identifice și să analizeze atât elemente conceptuale, cât și tipul de poetică a fantasticului din opera lui Voiculescu și Eliade care se înrudește cu cel eminescian: prin influență directă, textul eminescian fiind izvorul posibil al acestui model, sau prin consubstanțialitate, printr-o înrudire a viziunii independent de contactul direct între texte. Ipostazele fantasticului sunt urmărite thematic și confirm ipoteza de lucru în realizarea condițiilor necesare pentru accesul la fantastic, acea *grilă* pe care autoarea o consideră *element de noutate* în teza sa, cu *trăsături standard* care definesc temele, situațiile, personajele de tip fantastic și potențialii *declanșatori* ai fantasticului.

În concluzie, abordând un concept atât de cercetat în literatură cum este fantasticul, Mihaela-Gabriela Păun reușește să parcurgă, să sintetizeze și să structureze un mare volum de informație din care extrage și formulează observații extrem de prețioase. Ele devin puncte de plecare pentru o schiță personală constituentilor cu valoare de criteriu pentru definirea și ierarhizarea accepțiilor conceptului, care capătă astfel un plus de rigoare și devin plauzibile. Autoarea are inteligența să aleagă opera lui Eminescu ca termen de raportare și de verificare a fantasticului modern cu diversele lui nuanțe: îi confer în acest mod o fundamentare științifică solidă, dar și un standard de analiză literară ridicat. Contribuția autoarei capătă astfel o structură proprie și se constituie într-o viziune tipologică de sine stătătoare asupra unui segment atât de important și productiv al literaturii române.

PETRE CIUREANU: EMINESCU

Mihaela-Gabriela PĂUN*
paunmihaelagabriela@gmail.com

ABSTRACT: The article “Petre Ciureanu: Eminescu” is a review written about the book “Eminescu” by Petre Ciureanu, published by Arias Publishing House in 2003. The book is part of the “Cartile Exilului” (The Books of Exile) collection coordinated by Mihaela Allen, and the translation into Romanian from the Italian language was done by Carmen Teodora Făgețeanu.

In conclusion, the author of the review welcomes the book’s unprecedented publication and notes both the book’s preface, which aims to provide an “intellectual profile” of the author focusing on Petre Ciureanu’s writings and personality, as well as its content, which is structured in two parts: the first one referring to Eminescu and the second one aimed at Italian readers unfamiliar with the poet’s works.

KEYWORDS: review, Eminescu, book, Ciureanu, reader.

Cartea „Eminescu” a lui Petre Ciureanu¹ a apărut la Editura Aius în 2023. Traducerea din limba italiană și „Prefața” poartă semnătura lui Carmen Teodora Făgețeanu. Ea apare în colecția „Cărțile exilului” coordonată de Mihaela Albu. Grafica copertei este realizată de Dan Neamu, iar DTP este asigurat de Mihaela Chiriță.

Cuprinsul cărții, situat la început, ne descoperă conținutul: „Prefață: Petre Ciureanu (1912–1992)”, „Eminescu”, „Bibliografie”, „Addenda: Amintiri despre Petre Ciureanu”.

„Prefața” ne oferă un „profil intelectual” care ne familiarizează cu personalitatea și scrierile lui Petre Ciureanu. Savantul roman din exil s-a născut la Ferești în județul Vaslui la 29.06.1912 și s-a stins din viață la 08.10.1992, la Genova. Ca doctorand, a beneficiat de o bursă de studiu la École Pratique des Hautes Études (1935–1936), iar apoi la Academia di Roma (1937–1932). Tot din prefață cunoaștem revistele la care a fost colaborator între anii 1930–1940. În 1935, savantul a publicat articolul „Note

* Păun Mihaela Gabriela este Profesor Doctor în Filologie la Liceul Tehnologic Nr. 1 din Balș, jud. Olt. Textul scris în limba română respectă cerințele unei recenzii de carte.

¹ Ciureanu, Petre, *Eminescu*. Prefață și traducere din limba italiană de Carmen Teodora Făgețeanu, Craiova: Editura Aius, 2023.

de argot”, în „Buletinul Institutului Philippide”. Acest articol îl plasează printre primii cercetători ai argoului. Pentru a cunoaște viața literară și artistică a timpului său, invităm cititorul să-i citească numeroasele texte.

Cartea „Eminescu” este structurată în două părți: prima are în vedere viața lui Mihai Eminescu. A doua parte se adresează cititorilor tineri, italieni, nefamiliarizați cu valorile poporului român.

În deschiderea primei părți, asistăm la trecerea prin București a unui cortegiu funerar însoțit de jurnaliști și studenți, de numeroase personalități ale vremii: primul ministru al României, Lascăr Catargiu, criticul literar Titu Maiorescu, forțul premier Mihail Kogălniceanu, ministrul Teodor Rossetti și academicianul August Treboniu Laurian. Din acest prim plan atenția cititorului este direcționată către viața poetului, care, prin mamă, avea descendență nobilă. În carte, trecerea de la viață la opera se face în cel mai firesc mod cu putință.

În analiza operei, Ciureanu remarcă la poet continuua dorință de a accede la infinit, concepție regăsită la toți marii poeți ai lumii; lumea alcătuită din aparențe; inexistența spațiului și a timpului deoarece totul se află în sufletul nostru; viața ca vis (p. 53) și condiția omului de a fi efemer (p. 54). Imaginația și *visarea cu ochii larg deschiși* sunt favorizate de starea onirică și cadrul nocturn, fiind baza pe care fințează fantasticul.

Referitor la timp, remarcăm la poet măsurarea în alt ritm: al adâncimii, un ritm al inimii ce pune în evidență conceptul de dor. De asemenea, în poezia eminesciană identificăm două fațete ale timpului: un timp vital, intact ce coincide cu timpul cosmic și un timp muritor, al uzurii, al îmbătrânirii și morții individualizat prin devenire, schimbare și corupere. În ceea ce privește spațiul, poetul se întoarce către sine pentru a evidenția golul de neumplut, gustul cenușii și durerea pierderii femeii iubite.

Sentimentul de iubire este surprins prin cântul de dragoste și dorul, ambele inspirate de sonoritățile populare românești, cu o traiectorie ascensională spre seninătatea solitară a nemuririi. Din versurile sale, reiese talentul fascinant al poetului de a fi un virtuoz al dragostei care domină spațio-temporalitatea.

Asemenea romanticilor și Eminescu este fasciant de femeia demon sau înger care luminează viața și alungă seninătatea prin armonia ei încântătoare, tandrețea și frumusețea sa, ca prezență generatoare a fericirii bărbatului.

În ceea ce privește natura, Eminescu este un maestru descriptiv.

Perisajele sale abundă de sinceritate și profunzime, iar tablourile se evidențiază prin frumusețe și melancolie.

Marile poeme eminesciane ne permit să identificăm la poet titanismul de tip modern, mitul ca imbold creator și punct de abordare tematică. În altă ordine de idei, „Luceafărul”, rămâne cea mai deplină expresie a vizibilității omului de geniu a lui Eminescu, prin Hyperion, o emanație a cerului înzestrată cu nemurire, dar care răspunde chemărilor din sfera pământeană, în vis, deoarece doar starea onirică favoriza interferența divinului cu umanul.

Reținem cartea „Eminescu” a lui Petre Ciureanu ca o apariție inedită având o utilitate majoră pentru înțelegerea textelor poetice prin limbajul accesibil care facilitează înțelegerea literaturii putând fi considerată chiar o lucrare de referință pentru cercetători prin conștientizarea valorii popoului român.

